

BAPTISTÆ MANTVANI CARMELITÆ

Theologi Adolescentia seu Bucolica, breuibus Iodoci Badij commentarijs illustrata.

His accesserunt Ioannis Murmellij in singulas Eclogas argumentum, cum annotatiunculis ejusdem in loca aliquot obscuriora.

Accessit & index non ille vetus, & indigestus, sed nouus omnino, ac locupletior multò, opera Barthol. Laurentis.

LONDINI,

Excudebat Robertus Robinsonus.

M D X C.

Cum Priuilegio Regis Maiestatis.

1878
1878
1878
1878
1878

1878
1878
1878
1878

1878
1878
1878
1878

1878
1878

1878
1878

1878

1878

BAPTISTA MANTVANVS
CARMELITA PARIDI CÆ-
RESARIO. S. P. D.

Vdi, ô Pari, ænigma perplexum, quod Oedipus ipse non solueret. Ego quinquagenarius, & iam consenescens, adolescentiam meam reperi, & habeo adolescentiam simul, & senectam. Sed ne longa ambage te teneam, nodum hunc dissoluo. Anno preterito, quum

Florentia rediens, Bononiam perueniēsem, intellexi apud quendam literatum virum esse quendam libellum meum, quem olim ante religionem, dum in gymnasio Paduano philosophari inciperem, ludens excuderam, & ab illa ætate adolescentiam vocaueram. Carmen est Eucolicum, in octo Eclogas diuisum, quod iam diu tanquam abortiuū putabā ablitum. Vbi id resciui, Saturnina fame repente sum percitus, & cogitaui quonam pacto possem proli meū inferre perniciem. Iuuantibus ergo amicis, libellum mihi vendicaui, ut perderem, quem suspicabar erratis non posse non scatere. At vbi intellexi, & alia quædam exemplaria superesse, visum est præstatere hoc, quod vendicaram emendare, emendatumque cedere, ut eius editione, cætera, quæ continēt multa nimis iuuenilia deleantur. Hoc igitur sic castigatum duabus alijs Eclogis, quas in religione lusi, in calce subiunctis, tibi, ô Pari, iuuenis antiquæ nobilitatis, & studiorum, ac omnium bonarū artium amantissime, nostræque urbis decus egregium, libetissimè dono: ut quando tetricis illis philosophiæ ac theologiæ lucubrationibus, quibus assiduè vacas, fatigatus fueris, habeas iucundulā hanc lectiunculam, qua, tanquam ludo quodam blandulo, sed liberali lassum legendō reparetur ingeniu. Omnes autem, penes quos immatura illa sunt exemplaria, quæ dixi togatos, volo, ut si quid vñquam fuit eis dulce mcū, confessim exurant, nec vlo pacto superesse permittant. Accipe ergo Pari suauissime, libellum & auctorem, & ambobus, tanquam rebus tuis tuo deinceps vñtris arbitrio. Vale. Calendis Septemb. Anno. M. CCCCC. XCVIII.

Aiii,

ANNO:

ANNOTATIVNCVLAE ALI-
quot in subsequentem librum, ex epistola qua-
dam Ioannis Murmeli, ad Paulum
Ruremundensem.

Sed ut (inquit) ex ordine à se quæsitis respondeam, hæc accipe: In tertia ecloga, quod Tharcius Hebrus Orpheo flevisse dicitur, rectè ait, id tibi ex quarto Georgicon Virgilij non constare, quum ibi non Orpheo, sed eius uxoriem Euridicem Hebrus flevisse dicatur, Adducendum itaq; fuit testimonium Ouidij, in secundo Metamor- phoseos ita scribentis.

Te mæst̄ volvres, Orpheu, te turba ferarum,
Te rigidi silices, tua carmina sepe secutæ,
Fleuerunt sylvae, positis ē frondibus arbos
Tonsa comas luxit, lachrymis quoq; flumina dicunt
Increuissē suis.

Hic enim per flumina, Thraciae fluvij, & cùm primus Hebrus, quod sequentia indicant, significatur.

Venio ad patinam Aesopi, cuius mentio fit in quinta ecloga. Qualis autem ea fuerit, docez Plinius in decimo naturalis historiæ, capite decimo-quinto, his verbis: Maxima tamen insignis est in hac memoria Clodij Aesopi tragicis histrionis patina, sexcentis sexterijs taxata, in qua posuit aues cantu aliquo, aut humano sermone vocales, nūmmis sex singulas coēptas, nulla alia inductus suavitate, nisi ut in ijs imi- tationem hominis manderet, ne quæstus cūidem suos reveritus, illos opinos, & voce meritos, dignos prorsus filio, à quo diximus deuota- tas margaritas. Non sit tamen (ut verum fatear) facile inter duos iudicium curpitudinis, nisi quod minus est, summas rerum naturæ o- pes, quām hominum linguas cœnasse. hactenus Plinius, tertio loco quæsum est, super illud sextæ Eclogæ. Nec nemus Aegeria sonipes, nec vir bonus urbem. Cur Aegeria nemus, quod ab Aricia non procul abest, equi defugiant. Huius rei causam apud Græcos Callimachus (teste Seruio) tradidit, apud nostros vero Ouidius in 3. Faſtorum inquit.

Vallis Aricina sylva præcinctus opaca,
Est locus antiqua religione facer.

ANNOTATIVNCVLÆ.

5

Hic lucet Hippalus loris distractus equorum,
Vnde nemus nullis aditum illud equis.

Et ante Ouidium, Maro in septimo Aeneidos:
Vnde etiam templo Triuiae, lucisque sacrais
Cornipedes artentur equi, quod luctore currunt
Et funerum monsris pausè effudere marinis.

Præterea cognoscere cupis, quem accipiendum censeam per Nur-
finum senem in octava ecloga, cuius faro iuga inclita dicuntur. Se-
nix hic, diuus pater Benedictus intelligendus est, qui in Nursia, vel
civitate Piceni, vel provincie ortus, monasterium condidit primum
in monte aliquo regionis illius, deinde cum religionis fratribus in
Cassinum monem migravit, ibiq; Apollinis phano in diui Ioannis
Baptistæ facellum commutato, virtutibus, miraculisq; claruit, &
sædem vita defunctus, ibiq; in sacello prædicto sepultus, iuga illa
monana, immortalis nonnini sui memoria illustravit. Postremo ro-
gas, quonam modo defendatur latinitas orationis illius in Ecloga
nona. Hæc armenia quibus caput, à tellure levatur Altius, & cui sit
longa internodia crurum. Miraris enim antecedenti pluralis nume-
ri subiectum aliorum pluralis numeri, aliorum singularis relationum.
Scito igitur figuram esse poëtae locutionem. Teste namq; Priscian-
ano, libro 17. diversi interdum numeri consenseruntur. Salustius in
Catilinario: interea seruitia repudiabat, cuius inicio ad eum mag-
ne copiæ concurribant. Cuius enim singulare, ad rem retulit i. cuius
rei seruissorum, Tibullus: vos quoq; abesse procul in beo, discedite ab
aris, cui tulit hesterna gaudia nocte Venus. Cui, subincolle urbæ,
vel multitudini. Ita & hic, cui gregi clementiorum, vel armento.
Hæc tenus Murmellius.

A D E L O N.

Totum hoc poëma constat dramatico genere, Nam auctor nusquam
loquitur, nisi pastorali persona assumpta, quam, ut inquit Badius, in-
terdum sub Candici nomine assumis, &c. Contendit idem Badius
pastorale decorum, sermonisq; Bucolici tenuitatem hic magis anxiè
obseruatam, quam in Marone. Qualitas carminis, hexametra Bu-
colica, stylus gracilis, bucolice congruens, persone ferè argumenti
nomen sortiunus.

Aij

Aij

BzT.

BAPTISTÆ MANTVANI, CARME-
litæ Theologi, adolescentia, in
decem Eclogas diuisa.

Ad Paridem Cæresarium.

ECLOGA PRIMA, DE HO-
nesto amore, & fœlici exitu, inscripta,
Faustus.

Ioannis Mürmelij Argumentum.

Antiquos repeti vult Fortunatus amores.

Obsequitur Faustus, referens connubia lata.

COLLOQVTORES.

FORTVNATVS, ET FAUSTVS.

Auste, precor, gelida quando pecus omne sub um-
bra
Ruminat, antiquos paulum recitemus amores:
Ne, si forte sopor nos occupet, vlla ferarum,
Quæ modò per segetes tacitè insidiantur adulteræ,
Sæuiat in pecudes: melior vigilantia somno.

Fauste, precor, &c.] Hæc prima Ecloga de honesto amore
fœlicique eius exitu inscribitur, non sine ratione. Nam licet
nondum religionem professus, hæc veluti ingenij sui præludia
composuerat ad poësim haud dubiè natus auctor, tamen quia
ne tunc quidem quidquam in honestum, aut concipere, aut e-
dere voluisset, nunc cum recognosceret, si offendisset, nimirū
reieciisset. Proinde, ne si de amoribus titulum quispiam seuc-
rurus religiosus lectitans, aufugeret, inscripsit de amore hone-
sto, quo re vera nihil est homine dignius. Hic auté amor ho-
nestus describitur, quia affectione matrimoniali initus. Ad-
ditur autem, & fœlici eius exitu, ut eos qui amare volent,
ad

ad honestum amorem inuitet, quippe cuius fœlix est exitus. Nam de lubricis & in honestis ferè dicitur à cōpatriota eius, in consimili opere. Et quisquis amores, Aut metuit dulcēis, aut experietur amaros. Personæ, ut in præambulis diximus, etiam hic ab officio, & rebus denominantur, Faustus, & Fortunatus. Nam vtrunque in bonū sonat, vt, Fortunate senex, &c. Et, O fortunatos nimium, bona si sua nōrint, Agricolæ. Et rursus, ô fortunati, quorum iam mœnia surgunt. Præterea Fortunatus & ille, deos qui nouit agrestes. Faustus autem, si ad vocem alludere lubet, videtur quasi fati aut fauore auctus, aut fauore stans. Ordo, quem non vbiique quia opus nō erit, repetemus, hic est: ô Fauste, quando] i. quandoquidem, omne pecus ruminat] i. remandit prius in ventrem immissa. sub vmbra gelida] i. temperie frigida. Persius autem dicit: Et paruula pecus omne sub vimo est. Ergo precor, recitemus amores antiquos.] i. honestos, quales erant antiquis. Vnde Phauorinus apud Gellium, libro primo capite decimo, ad iuuenem nimis antiquè loquentem. Sed antiquitatem tibi placere ais, quod honesta, bona, & sobria, & modesta sit. Viue ergo moribus præteritis, loquere verbis præsentibus. Antiquū etiam solet accipi pro charo, quod amici & vina, & cætera id genus, vt quæque veterrima, ita charissima nobis esse soleant. Vnde Macrob. in prim. Saturnalium. Hinc est quod mihi quoq; institutione tua nihil antiquius estimatur &c. Verū tamen hic potius accepero pro honestis, & antiquis congruentibus. Id autē epitheton decenter additur, quod sine eo Seruius velit amores lubricos dici. Nam qui honestatis, & religionis est, numero vnitas efferti solet. Veruntamen amores etiam honestos dici testatur Cicero in officijs, sic dicens. Faciem honesti vides, quæ si oculis cerneretur, mirabiles amores (vt ait Plato) excitaret sapientiæ. Recitemus ergo amores antiquos. Ne si fortè sopor.] id est, profundus somnus nos occupet,] videlicet scitanteis. vlla,] id est, quæuis ferarum, quæ insidiantur modò tacitè per segetes adultas, id est, maturas, sœuiat in pecudes,] quod docet Maro in Culice. Vigilantia scilicet est, melior somno, generale Adagium quo sententiam confirmat.

BAPTISTÆ MANTVANI

Faust. Hic locus, hæc eadem, sub qua requiescimus, arbor,
Scit quibus ingemui curis, quibus ignibus arsi:
Ante duos, uel (ni memini male) quatuor annos.
Sed tibi, quando vacat, quando est iucunda relatu,
Historiam, prima repetens ab origine pandam.
Hic ego dum sequerer primis armenta sub annis,
Veste solo stirata, sed, iacuique supinus,
Cum gemitu, & lacrymis mæta tristia fata reuoluens,
Nulla quies mihi dulcis erat, nullus labor, ægra
Pectora, sensus iners, & mens torpore sepulta.
Ut stomachus languentis erat, quæ nulla ciborum
Blandimenta mouent, quem nulla iuinit orexie,
Carminis occiderat studium. Nam nulla sonabat
Fistula disparibus calamis, odiosus & arcus,
Funda odiosa, canes odiosi, odiosa volucru
Præda: nucum calices cultro enucleare molestum:
Texere fiscellam iunco, vel vimine pisem
Fallere, scrutari nidos, certare palestra,
Sortiri digitis, res iuicunda, voluptas
Magna prius, tanti dum mens erat insciæ morbis:
Colligere agrestis vires, & fraga perosus.

Cara

ignis.

Hic locus] sermo est, vt dixi merè pastoralis, & ita aptus
ac proprius. Scit quibus ingemui curis,] Testimonio rem fir-
mat, & ad tela Cupidinis alludit, qui altera manu tela, altera
gestat flamas: vnde Maro Mantuanus, At regina graui
iamdudum saucia cura, Vulnus alit venis & cæco carpitur ig-
ni. Nam vulnus telo fit, vnde saucia curis dicta. Nam cura
secundum Scruium dicitur, quod cor vrat. Quocirca hic be-
ne dicit: Ingemui,] i. intus, & in præcordijs, vel multum in-
gemui curis, quia res est solliciti plena timoris amor. Quibus
ignibus:] quasi dicat, flagrantissimis, aut cæcis, vt ille. Et cæco
carpitur igni: ignis autem aliquando amor dicitur, vt: Si
quos aut Phœlydis ignes, aut Alconis habes laudes. Ali-
quando amatus, vt: At mihi sece offert vltro meus ignis A-
myntas.

Vel ni memini male,] quod factum non censer, quia me-
minerunt

minerunt omnia amantes. Quando, id est, quandoquidem, lucunda relatu, id est, dum refertur, & recentetur, vel vesceratur. Est autem posterius supinum, quod eo modo cum non minibus adiectiuis construi docet Valla. Prima repetens ab origine] Maronianum est. Sub primis annis] quia primus furor amorum grauissimus est, cum inexperta exerceat pectora. Veste solo, id est, per terram. Strata] id est, extensa. Dicitur etiam solum sturni floribus. Sed: id est, resedi defessus. Dum sequerer] id est, iequi deberem. Iacuicq; supinus,] quod amantis est. Sensus iners] id est, sine arte, & industria. Mens erat seputa] id est, hebetata torpore ex languore orto, ut stomachus languantis erat: quem] scilicet stomachum. Nulla inuitat orexis,] id est, nullus appetitus, aut nullus vomitus, siue ructatio. Orexis enim Græcum est, & idem est, quod appetitus. Ex vomitu autem appetitus nascitur, vnde etiam apud Plinium in epistola pro vomitu accipitur. Erant autem, qui Latinè oris exitum interpretantur. Nam os oris primari pro-
ducit, hoc autem corripitur, ut hic, & à Iuuenale Satyra sex-
ta. Rabidam factus orexim, & Sat. II, hinc surgit orexis,
hinc stomacho bilis. Carminis occiderat studium:] comme-
morat serè, quæ pastorem oblectare solent, & primùm fistu-
lam, de qua Aeneidos tertio, de Polyphemo loquens, ait Ma-
ro. Solaménque mali de collo fistula penderet. Disparibus ca-
lamis:] emphaticos quidem dicit, nec etiam artificiosissima,
ut est disparibus calamis compacta, ut in Buc. Maronis. Est
mihi disparibus septem compacta cicutis, fistula, & alibi, aut
vnquam tibi fistula cera iuncta fuit? Nam ut alibi dicit: Pan
primus calamis cera coniungere plures iustituit. Odiosus &
arcus.] Plus est quoniam si eius studium occideret. Id autem
pastorale studium est, vnde illud, & figere ceteros. Etiam de
venatu intelligere potest. Funda odiosa,] qua se pubes
rustica ad saceruram militiam exerceere solebat. Nucū calices,] id est, testas Enucleare,] id est, nucleis euacuate, & nucleos
extrahere sicut exosflare. Texere fiscellam,] id est, vas vimini-
num, Maro in Alexi. Quin tu a'iquid potius, quorum nunc
indiget vnu. Viminibus, mo ilique paras intexere iuncto. Et in
fine Bucol. Dum sedet, & gracilis fiscellam texit lib. sco.

Orexis

Exosflare
Fiscella
Enucle-
are

Est

BAPTISTÆ MANTVANI

Est autem diminutuum à fiscina, de qua Georgicorum primo:
Nunc facilis rubea texatur fiscina, virga. Vel vimine,] id est,
tenui pertica, seu virga. Scrutare nidos,] Maro : Parti meæ
Veneri sunt munera, Namque notaui ipse locum, aerie quo
congressere palumbes. Certare palæstra,] cursu & lucta. Sor-
tiri digitis,] id est, micare, qui Italorum est ludus. Eredit au-
tem micantium uterque quot vult digitos, & diuinat, quot
sint ambobus erecti, & qui prior enuntiat, depositum sortitur.
Agrestes vuas,] labruscas, & fraga humi nascentia. Virgili.
Qui legitis flores, & humi nascentia fraga.

Mærebam, ut pastu rediens philomela, cibumq;
Ore ferens natis, vacuo suo pignora nido
Cum sublata videt, rostro cadit esca remisso,
Cor stupet, & contra nidos super arboris alta
Fronde sedet, plorans infælices hymenæos:
Seu veluti amissi partu formosa iuuenca,
Quæ postquam latos altis mugitibus agros
Compleuit, residens pallenti sola sub umbra,
Gramina non carpit, nec fluminis attrahit undam.
Sed quid circuitu pario tibi tædia longa?
Dum sequor ambages, & verba, & tempora perdo.
Summa hæc, vitales auras inuitus agebam.
Quod si fortè volens cognoscere singula, dicas,
Fauste, quis in Syrteis auster te impegerat istas?
Me mea (verum etenim tibi, Fortunate, fatebor)
Me mea Galla suo sic circumuenerat ore,
Vt captam pedicis circundat aranea muscam.
Namq; erat ore rubens, & pleno turgida vultu,
Et quamvis oculo penè esset inutilis uno,
Cum tamen illius faciem mirabar, & annos,
Dicebam Triviae formæ nihil esse Diana.

Mærebam, &c. Similitudinem affert, qua res sit clarius, sed
rustico non impertinentem. Pastu. Nomen est, ut sit è pastu
seu pastura. Nam posteriora supina non ponunt peritum cum
verbis de loco, quod tamen imperitorum præcipit manus.

Ore

Ore ferens.] Virgil. de apibus:

Ore ferunt dulcem natis immittibus escam.

Philomela.] dicitur luscinia , ea autem querula singitur propter amissam linguam, ut in Buc. Virgil. dici solet. Quas illi philomela dapes . Legunt autem alij philomella, non simplici. I. quia melos primam corripit, ut sit amatrix dulcis cantus. Nihil enim artificiosius canit, ut auctor est Plinius dicess. Est luscinij diebus , atque noctibus continuis quindecim cantus, densante se frondum germe. Mira profectò res est, quod tanta vox in tantulo corpusculo sit, tam pertinax spiritus, & musicæ perfectæ modulatus sonus . Cantant inter se, & victa morte quiescit, prius vita, quam cantu deficiens. Audit disciplinam attentè & corrigit: propter hæc paria illis , ac seruis pretia erant. In Stesichori poetæ adhuc infantis cecinit, &c. Alij verò Philomena per n legunt. sic Rostro remisso,] id est, non amplius escam tenente. Negant autem rostrum dici nisi sit incuruum. Super arboris altæ fronde,] antiquè ut Maro: fronde super viridi, & gemina super arbore sidunt. Nam nunc, super frondem, dicimus. Volunt præterea, super, dici, ybi res contingitur, supra, ybi distantia est. plorás,] id est, conquerens. Hymenæos, id est, nuptias, in quibus Hymenæus à Græcis inuocari solet, ut Thalassio à Latinis. quod in epithalamis, id est, carminibus nuptialibus videtur est. Ut autem docent Donatus, & Seruius. Hymenæum quidam Liberi, & Veneris filium dicunt esse, qui primus certas nuptias instituerit, ideoque per laudem cantari in virginibus nuptiis ob huiusmodi meritum. Alij virum fortem Atticum, qui raptas predonibus virgines, oppressis latronibus, patres restituerit. Hic etiam inquit Seruius, apud Romanos Thalassio inuocatur. Cum enim in raptu Sabinarum plebeius quidam raptam pulcherrimam duceret, ne ei auferetur alijs, Thalassionis cuiusdam nobilis esse simulauit, cuius nomine fuit pueræ tutæ virginitas. De qua re Liuius libr. i. decados primæ certus est auctor. Plura tamen, & quædam his diuersa apud Plutarchum legas. Alij, inquit Donatus, quod Hymen dicatur membrana quædam, qua est munita virginitas, quæ primo disrumpitur coitu, Hymenæum dictum putant.

Alij

BAPTISTÆ MANTVANI

Alij hymnum vocari virginalium nuptiarum. Ergo sicut ipse hymenæum in nuptijs, quemadmodum in funere vel in sacris hymnum. Ter. in adelph. Verum hæc mithis mora est, tibicina, & hymenæum, qui canat: hæc ille. Hic autem accipitur pro coniunctione quasi nuptiali. Seu veluti:) alia similitudo rusticis congrua. Gramina non carpit] Sic Maro: Villa neque amnem libauit quadrupes, nec graminis attigit herbam. Dū sequor ambages.] i dubios, & longos verborum circuitus; & inuolucra, ab ambigo, quod est circumago. Maro. Non hic te carmine facto, siue per ambages, aut longa exorsa tenebo. Vitales auras] sic Aeneid. i. Si vescitur aura Aethrea, nec adhuc crudelibus occupat umbris. Quis auster] qui uis venus importunus, Maro, Dare classibus austros: est autem meridionalis tempore corrumpens, vnde amoribus quadrat. Maro: Eheu, quid volui misero mihi? perditus austrum auribus, & liquidis immisi fontibus apos. Corrumperent obsonia docet Iuuenalis. Et properat, velut urget auster. Syrteis,] sunt loca arenosa, habetia vada breuia in quæ sin- ciderint naues, euelli nequeunt, de quibus Maro Aeneid. i. In breuia, & Syrteis urget. Sunt autem in Getulia. Aeneid. 6. Hunc ego Getulis agerem si Syribus exul. Hinc meta pho- ricos aut allegoricos pro inextricabilibus amorum nexibus: Nam qui amant quod obtinere nequeunt, lupum auribus re- nent, cum neque tenere, neque dimittere cōpotes sint. Impe- gerat,] ab impingo, nam pango etiam pugi facit. Ista,] tuas, & viles: Pertinet enim iste ad secundam personam, & ad cō- tempū. Maro: Aut quid petis istis? Me mea Galla] in Iuue- nale etiam tenuis clientis vxor. Galla mea est inquit. Profer Galla caput &c. Suo ore,) formositate oris. Pedicis,] laque- is, & vinculis pedum, sicut manicæ sunt manuum vincula: Geor. i. Tum gruibus pedicas, & retia ponere ceruis, Au- ritosq; sequilepores, tum figere damas, Et Aenid. 2. mani- cas, atque arcta leuari vincula iubet Priamus. Est etiā mani- ca, manuum, & brachiorum tegumentum. Idem. & tunicae manicas & habent redimicula mitre. Et pleno turgida vultu, (Ter. Succiplena, sed id urbanius. Nam turgida, id est, in- nata non suo pingui. non nisi rusticō placeat, ut lusca,) id est, alicetq

Galla

Pe diea

Manica

Turgida

altero oculo capta, sed dicit penè, ut non mere luscam, sed
paxam, id est, tremulis oculis putes. Nam & Venus pæta di-
citur, Diana Triuia, id est, træs vias habentis: in cœlo, vbi
Luna dicitur: in sylvis, vbi Diana venatrix: & apud inferos,
vbi Proserpina: quod fingitur, quia Lunæ lumen nunc supe-
ris, nunc inferis, nunc nobis conspicitur. Legi posset ducebā,
id est, iudicabam in animo meo: Nihil es sic videlicet ad
hanc nostram.

Fort. *Ludit amor sensus, oculos præstringit, & auferit
Libertatem animi, & mira nos fascinat arte.
Credo aliquis dæmon subiens præcordia, flammam
Concit, & raptam tollat de cardine mentem,
Nec Deus (ut perhibet) amor est, sed amaror, & error.*

Ludit amor sensus,) interloquitur Fortunatus: ne durior sit
perpetuus tenor vnius. Ludit, cludit. Oculos præstringit,) Vn-
de præstigia & præstigatores, qui Mercurium principem ha-
bēt. Fascinat,) illigat quasi fasce quodam incātamēto. Maro:
Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos. Aliquis dæ-
mon,) id est, vafer spiritus. Præcordia) i. membrulas cor cin-
gentes, in quibus sunt affectiones, seu passiones animorum-
Concit,) à cōcito frequentatio, id est, prouocet aut cōmo-
ueat. De cardine) de stabilitate, & firmitudine sua. Nec deus.
Maro: nunc scio quid sit amor, duris in cotibus illum Isma-
rus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes, nec nostri gene-
ris puerū, nec sanguinis edunt. Amaror,) amarities, amari-
tas & amaritudo, ab amaro dicitur.

Fascinat

Fauſt. *Adde, quod optatis nec spes erat illa potiri,
Quamvis illa meo misera faueret amori,
Monstraretq; suos oculis ac nutibus ignes.
Nam quocunque iſſet semper comes aspera, semper
Nupta sequebatur furor, & durissima mater.
Sicque repugnabant votis contraria vota.
Non secus ac muricatis ille inuadere pernamb
Nititur hic rimas oculus obseruat achtis.*

Amator

Adde,

BAPTISTÆ MANTVANI

Adde, &c.] Docet quomodo in Syrteis incidisse probetur.
Non secus.] id est, non aliter. Ac] i. quam scilicet repugnat
catus] id est, felis animal reuera cautum,] id est, vafrum
& callidum, & corripit catus primam, vnde per t simplex
scribitur. Horatius i. carminum. Voce formasti catus, & de-
core. Veruntamen multi pro animali per tt Duplex scriben-
dum putant. Perna,] à pede dicitur secundum Varronem,
quasi sit pes porcinus cum carne, præcipuè priores pernas
vocant, posteriores vero petasones. Rimas,] id est, fissuras, ē
quibus mus exiliat.

For. *Qui satur est, pleno laudat ieiunia ventre:*
Et quem nulla premit situs, est sitientibus asper.

Iterum interloquitur Fortunatus, cuius dictum si ad durissi-
mam matrem respicit, sensus est: matrem iam saturatam a-
moribus, non ignoscere filiæ amare incipienti: Si ad catū,
illum inuidere muri, aut sorici famelico cum satur sit, quia
tunc præcipuè venatui intendit, cum contra faciat canis.

Faust. *Tempus erat curua segetes incidere falce,*
Et latè albebant flauentibus hordea culmis:
Affuit (ut mos est) natis comitata duabus,
Collectura parens, quæ preterit horrea messor.
Ignorabat enim, vel dissimulabat amore.
Dissimulasse puto, quoniam data munera natæ
Nouerat, exiguum leporem, geminasque palumbes.

For. Pauperies inimica bonis est moribus, omne
Labitur in vitium, culpa scelerumque ministra est.
Faust. *Farralegens, ibat mea per vestigia virga,*
Nuda pedem, distincta sinum, spoliata lacertos,
Vt decet æstatem, quæ solibus ardet iniquis:
Tecta caput fronde intorta: quia sole perrusta,
Fusca fit, & voto facies non seruit amantum.
Iam tergo vicina meo laterique propinqua,
Sponte mea delapsa manu frumenta legebat,
Nec celare suæ, nec vincere fæmina curas,

Nec

*Nec differre potest, tantum leuitatis in illa est.
 Quisquis, amat, leuis est, nec femina sola, sed ipsi,
 Quos sapere, & præstare alijs mortalibus aiunt.
 Quos operit latus fulgenti murice clausi,
 Quos videlicatos regali incedere passu.
 Tu quoque sic affectus eras dementior illa,
 Forfitan & leuior, virgo data farr a legebat,
 At tu farr a dabis, dic quæ dementia maior?
 Perge, opus est verbis aliquando arcere soporem?*

Tempus erat curua segetes incidere,] Græcc & duriter ut rusticō comperit. Nam Latinè dicas, tempus incidendi, a uictoribus Seruio, & Valla. Virg. tamen Aeneidos. 2. dixit: Sed si tantus amor casus cognoscere nostros.

Collectura parens,] Hic locus videtur sumptus ex Ruth. Pauperies inimica bonis est moribus,] id est rusticis visum, quibus nondum intellecta deorum munera, aut quia indigentem difficile est bene operari, aut reuera, quia per paupertatem coguntur mulierculæ munera accipere, quæ divitibus essent respuenda. Omne labitur in vitium.] Sic Comicus: Inopia, & cognatorum negligentia coacta. Et post. Ita ut ingenium est omnium hominum proclive à labore ad libidinem: est quidem hæc sententia rusticō digna. Nam neq; paupertas vitium est, neq; in vitium impellit, si eam ferre nouerimus, quin munus deorum à Lucano rectè dicitur, sed nondum intellectum. Verùm quia proclives sumus ad libidinem, nostro, non paupertatis vitio sæpe peccamus, vnde proverb. 30. aut egestate furer, & periurem nomen domini. Et tamen idem dixit: Paupertas & honestas à Deo sunt. Dicimus ergo paupertatem in spiritu, sanctam, sed difficilē eius usum. Pauperies propè accipitur pro damno, ut si quadrupedis pauperiem fecisse dicatur. Nuda pedem.] Græccæ poeticæ locutiones sunt. Maro Aeneid. i. Nuda genu nondique sinus collecta fluēte, sunt autē oratoribus vitæ. Spōte mea,] Sic & Booz ipsi Ruth fieri præcepit. Latus clausi,] vestis est senatorū Romanorū. Murex, & cōchiliij genus, cuius sanguine fit purpureus color. Dic, quæ dementia,] In prosa potius dixerō, utrā vel vtrius.

BAPTISTÆ MANTVANI

Faust. Continuò aspiciens ægrè tulit aspera mater:

Et clamans, quò, dixit, abis? cur deseris agmen?
Galla veni. Nam que hic alnos prope mitior umbra,
Hic tremulas inter frondeis immurmurat aura.

O inuisa meis Vox auribus, ite, precabar,

Ite (malum) venti celeres, dispergite vocem:

Sic quis pastor oves ad pingua pascua ducat,

Et uctet adductas præsens decerpere gramen,

Vel si iam pastor potum compescat ad amnem,

Et fitibundo ori salientem degenet undam,

Nonne importunus naturæ inimicus, & excors?

Illa mili vox ipsa Iouis violentior ira,

Cum tonat, & pluviis terris irascitur aer,

Non potui, & volui frontem non flectere, virgo

Demissi in cilium de sub velaminis ora

Me aspiciens, motis blandè subr: sit ocellis.

Id cernens iterum, natam uocat improba mater.

Galla operi magis intendens, audire recusat.

Ut pede, sic animo sequitur, tum prouidus ipse

(Namque dolos inspirat amor, fraudesque ministrat)

Nunc cantu, nunc solicitans clamore metentes,

Velamenta dabam sceleri, quo cedere possent

Et soror & mater, non audiisse puellam,

Falce repellebam scantes, ne crura sequentis

Leuia, ne teneras ausint offendere plantas.

Fer. Quisquis amat, seruit, sequitur captiuus amantem,

Fert domita ceruice iugum, fert verbera tergo

Dulcia, fert stimulos, trahit & bouis instar aratrum.

Continuò aspiciens, &c.] Recitat argumentum amorum
suorum. Si quis pastor,] indicat similitudine, quam incom-
moda fuerat matris reclamatio. Nam sicut pastor oibis es-
set importunus, si eas à præsentibus herbis, aut fluminibus,
cum famerent, aut sitirent, arcebat, quæ Tantali pæna di-
citur: ita importuna visa est mater, quæ præsentia puellæ ve-
tabat frui. Iouis violentior ira.] Amatoriè dictum. Audire
recusat. } id est, hic ut videtur dissimulat. Velamenta da-
bant

bam sceleri,) id est, fraudi, quæ non semper scelerata est.
Nam est in puella non audienti monitis maternis. Sentes,) Sentes,
id est, spinas & vepres. Crura sequentis,) scilicet virginis. Le-
uia,) non aspera, nec pilosa. Teneras Plantas:) Maro: Ah
tibi ne teneras glaciis secet aspera plantas. Quisquis amat,
seruit,) ideo Ouidius. Dum licet iniusto subtrahet colla iugo.
Fert,) id est, patitur verbena, satyricus. Solea puer obiurga-
beret turba. Bouis instar,) id est, in statum, & in morem, quod
Valla non approbat: vult enim instar, ad æquiparationem, nō
ad similitudinem pertinere.

Faust. Tu quoque ut hic video, non es ignarus amorum.

For. Id commune malum, semel insaniuimus omnes.

Faust. Hoc animi tam triste bonum, tam dulce venenum,

Quotidie crudele magis crescebat in horas:

Vt calor, in nonam dum lux attollitur horam.

Pallidam attonito similis, lymphaticus, amens,

Immemor, insomnis, nec erat ardua morbi

Nōsse genus, frons est animi mutabilis index.

Vt pater adiuitum, mitem se præbuit ultra

Consuetum, quod & ipsæ suis expertus amorum

Sciret onus, blandoq; loquens humaniter ore:

Dic, inquit, dic, Fauste, quid hoc, quod pectora voluiss?

Infelix puer, haec facies testatur amorem,

Dic mihi, ne pudeat curas aperire parenti.

For. Sit licet in natos facies austera parentum,

Aequa tamen semper mens est, & amica voluntas.

Faust. Vi facilius pater affectum præse tulit, ultrò

Rem confessus, opem petij, promisit & antè,

Quām brumale gelu borealibus aruā pruinis

Spargeret, agnati vñanimes cum patre puellam

Despondere mihi, nec adhuc sine testibus illi

Congrediebar, eram medio sitibundus in amni

Tantalus: & quoties, missō cum bobus aratro,

ut vacuis aliquando esset sola cedibus, ibam.

Tu quoq; Aeneas Silvius, qui & Papa Pius, asserit netinem
ad trigessimum peruenire & tatis annum qui non sunserit ali-
quando

BAPTISTÆ MANTVANI

quando amoris signe. Vnde proverbialiter dicitur hic, semel
insaniimus omnes. Quod Maro in Geor. lib. 4. sic dicit,
Omne adeo genus in terris hominumq; ferarumque, Et ge-
nus æquorum, pecudes, pietæque volucres in furias, ignesq;
ruunt, amor omnibus idem, &c. Hic,] id est, ex his a te dictis.
Lymphaticus.] r. furore percitus, ut hi qui lymphas, id est
nymphas se vidisse in aquis credunt. Errant autem qui vinum
lymphaticum dicunt pro diluto. Amens,] id est, sine mente.
Terentius. Nam hæc incepio non amantium, sed amentium
est. Frons est animi mutabilis index: Proverbiale, sed quia
cœperunt homines dissimulare, dicit Iuue. Fronti nulla fides,
ea dicata fertur verecundia atque pudori. Frons index.
Sunt ergo index, & similia, cœmunia. Cic. Hanc vocem stul-
titiae indicem. Ut pater aduertit,] id est, rescivit, agnouit, an-
notauit animaduertendo. Mitem se præbuit.] talem præ-
standum docet Mito Ter. in Adel. Ultra consuetum,] id est
præter consuetudinem: quia solent patres esse seueri in mo-
res filiorum, vnde Menedemus Terentianus in Heauton.
Cœpi non humaniter, neque ut decuit animum ægrotum a-
dolescētuli tractare, sed vi, & via peruulgata patrum quotidie
accusabam, &c. Causa autem quare pater mitior fuit, addit,
quod & ipse suos expertus, &c. Vnde & diuum Petrum labi
contigit, ut sciret ignoscere. Dic mihi, ne pudeat, &c.] ex
loco Terentiano, Sic licet in natos, &c.] Cōfirmat ut vero si-
mile sit quod ille dixerat. Agnati,] id est, affines. Despōdere]
id est, desponderunt mihi puellā. Nec adhuc sine testibus]
id est, arbitris, & præsentibus. Illi,] id est, cum il-
la congregiebar, id est, licet mihi esset desponsata, tamen
non licebat cōuenire eam, nec cum ea loqui, cū sola esset,
quo custoditam eius attestatur pudicitiam. Est autē locu-
tio Virgiliana. Nam Virgilius verba ad certamen pertinē-
tia, cum datiuo construit, quæ alij cum ablatiuo, median-
te cum, ut placidōne etiam pugnabis amori, id est, cū amore.
Certat tibi,) id est tecum. Infelix puer atq; impar cōgres-
sus Achilli] i. cum Achille. Eram medio sitibundus in am-
ne. Tantalus) i. Tantali similis, de quo Horatius primo
sermonū: Tantalus à labris sitiens fugientia captat flumina.

Quia

Quia enim deorum secreta reuelauit, aut quia Pelopem filium dijs epulandū appoluit, hac poena apud inferos damnatus dicitur, vt mento tenus, imo labiorum tenus habeat dulcissima flumina, quibus dum siūm restinguere conatur, delabuntur. Et naso tenus fragrantia poma, itidem dum apprehendere conatur, subintersugiunt. Signantur autem auari, vt auctor & Horatius subdens ibidem. Quid rideſ? mutato nomine, de te fabula narratur, congestis, vndiq; saccis, indormis inhians & tanquam parcere saccis cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis. Ut ædibus,] i. domibus priuatis. scilicet paternis. Vacuis) scilicet patre, matre, sorore, & reliquis familiaribus. Eſſet ſola) scilicet domi. lbā, scilicet ad eā.

Omnia cauſabar, ſtūam, dentale, iugumq;
 Lorā iugi, rullam, deerant quæcunque, petebam
 Eſſoceri lare, ſola tamen deerat mihi virgo.
 Non deeram mihi: pifcator, venator, & auceps
 Factus eram, & ſolers ſtudia intermisſa reſumpsi.
 Quicquiderat p̄.æde, quicquid fortuna tulifſet,
 Ad ſoceros ibat, gener officiosus habebar.
 Nocte ſemel media ſubeuntcm limina furium,
 (Sic etenim pāctus fueram cum virgine) furēm
 Eſſerati inuas ērc canes: ego protinus altam
 Transiliens ſepem, vix ora latrantia fugi,
 His tandem ſtudijs hyemem tranſegimus illam.
 Ver rediit, iam ſylua viret, iam vinea frondet,
 Iam ſpicata Ceres, iam cogitat hordea messor,
 Splendidulis iam nocte volant lampyrides alis.
 Ecce dies genialis adēt, mihi ducitur uxor.
 Sed quid opus multis? nox expectata duobus
 Venit, & in portum uento ratis aēta ſecundo eſt.
 Tum Boue mactato, gemina conuincia luce
 Sub patula inſtructis celebrauimus arbore mensis.
 Adſuit Oenophilus, multo quē ſolutus Iaccho,
 Tempeſtua dedit toto ſpectacula vico,
 Et cum multifori Tonius, cui tibia buxo.
 Tandem poſt epulas & poeula, multicolorem

BAPTISTÆ MANTVANI

Ventriculum sumpfit, buccasque inflare rubentes
Incipiens oculos aperit, clisque lenatis,
Muletiesque altis flatu à pulmonibus hausto
Vtrem implet, cubito vocem dat tibia presso,
Nunc huc, nunc illuc, digito saliente, vocavit
Pinguibus à mensis iuuenes, ad compita cantus
Saltidico, dulcique diem certamine clausit.
Et iam tres hyemes abiere, & proximat aestas.
Quarta dies rapidus, si qua est bona, præterit horis,
Si qua placent, abeunt, inimica tenacius herent.
For. Fauste viden' vicina pecus v'neta subintrat.
Iam, ne forte grani multa taxemur, eundum est.

Oninia causabar,] Pergit quod occuperat, docens Faustum amorum suo:ū exiūm optatis videlicet nuptijs. Omnia causabar, scilicet excusabam, seu accusabam & in excusationem intermissæ operæ adducebam, vt in Mæri: Causando nostros in longū ducis amores. Struam,] id est, manicam aratri, qua regitur. Dentale] id est, lignum ad quod inducitur vomer, vt dicit Seruius, ad illum. 2. Geor. Duplici aptantur denaria dorsæ. Rullam,] id est, partem à ruendo dictam. Elare, id est, domo. soceri, scilicet futuri, quia desponsatione facta, nō deceram mihi] id est, officio meo, vt utilitati meæ. Studia intermissa. s. tempore languoris, vt prius dixit. Gener] est coniunx filiæ, & dicitur ad socerum & iocrum correlatiuè. Iam Ceres, id est, seges, aut frumentum. Spicata,] id est, spicas habens. Lampyrides sunt papiliones quædam, quæ Nitedulæ, & Cicindelæ dicuntur. de quibus Sipont. sic: Cicindula à Græcis Lampyris dicta, quidam Noctilucam, quod noctu luceat Nitidulamque vocant. Non antè matura pœbula, aut post defœta conspicitur, nunc pennarum hiatu resulgens, nunc cōpressu obumbrata. Huius animalis stellantes volatus, maturitatis hordei signum rusticis præbent, mira benignitate naturæ. Ab hac lychnus pensilis, quem vulgo lampadem vocat, Cicindula appellatur, quæ nocte tota seruatur accensa, & Lampyridos instar lucet. Mart. De Cicindula. Aneillam tibi fors dedit lucernæ, totasque simul exigat tenebras. Scribitur autem

autem Græcè Lampuris, sed pro.u. etiam y. scribi à nobis solet. Quia ergo hordei maturitatem denotant bene dicit. Iam cogitat hordeo messor. Splendidulus, &c.] dies genialis, id est, in quo gignendis liberis in geniali thoro opera detur. Ratis acta, id est res de qua parum sperabatur optatu in sortita est exitum. *Gemina lucca* solis, & tædarum. Sub patula.) id est, semper patente. *Oenophilus*, id est vini amator. *Oenophorum* autem vas magnum in quo vinum affertur iuuenialis. Totum *œnophorum* sitchens, *Lyæus* Græcè dicitur vinum. *Iaccho*. i. Baccho, hoc est, vino solutus, soluit enim curas. Vnde *Lyæus* à lyo. i. soluo dicitur, *Lyber* pater. *Tonius*, à tonando dictus, cantor, cui tibia buxo:] Ex buxo enim ferè sunt nunc fistulæ, olim ex tibijs gruum, vnde & tibiæ dictæ. Multicolorem veniculum] id est folliculum quem inflare solent varijs paniculis tectum, vulgo musam cornutam vocant, eo quod ob curuam fistulam annexam habet. *Buccæ rubentes* ex vino. Multoties, satis humiliè aduerbiunt, quo idonei abstinere dicuntur. *Vtrem*, id est saccum illum ex corio. *Pinguibus* à mensis iuuenes ad compita.] id est, loca, quæ plures petere solent in quibus rustici choreas, & cæteros ludos excent. *Cantu saltidico*,] i. saltandi formam dictante. Et proxima,] id est, proximè appropinquat, aut instar. Æstas quarta,] quia æstatem pro messe duxerat, dies rapidis, & cæt. Si qua,] id est, aliqua dies, id est, tempestas est bona, id est lata, prosper, præterit horis rapidis,] i. velociter transeuntibus. Id enim videtur latus inimica tenacius hærent. Generalis sententia, qua finem facit, plura tamen, ut videtur, dicturus, sed à Fortunato ad coërtionē pecoris auocatur. Viden] i. videsne. *Pecus vicina subintrat vineta*]. i. loca vitibus consita vicina. Eundum est.] id est ire nos oportet ad custodiam pecoris. *Ne taxemur*, id est damnemur graui multa, id est, pena pro delicto danda.

Patula
Oeno-
philus.
Iaccho
Lyæus.
Tonius.
Tibia,
Venti-
culus.

ECLOGA SECUNDA, DE IN-
SANIA AMORIS, IN-
scripta, Fortunatus.

Ioannis Murmelij Argumentum.

Quæ Padus exundans tulerit dispensia, primum,
Insanum memorat mox fortunatus Amyntam.

FORTVNATVS, ET FAVSTVS.

Vr tam serus ades? quid te (iam) scotima lux est?
Detinuit? gregibus ne nocent hæc pascha vestris?
For. Fauste, Padus nostros qui præterlabitur agros
Creuerat, & tumidis ripas æquauerat vndis.

Nos cura gregis omessa, priuata cœgit

Publicaque utilitas, ripam munire diurnis

Nocturnisque operis, fluuiumque arcessere fluentem.

Faust. Fert Padus exundans mala sœpius omnia, noster

Tytirus est auctor, qui pascua dixit, & arua.

For. Forsan id verum, quando extra tempora, & ultra

Mensuram, atque modum subito concreuerit æstu:

Nunc autem id poscit tempus: Nam liquitur altis

Nix hyberna iugis, implent cauq; flumina montes:

Se exonerant, fluuiosque onerant, sic flumina rursum,

Se exonerat, pelagisque onerat, hominū quoque mos est,

Quæ nos cinq[ue] premunt, alieno imponere tergo.

Cur tam serus ades? In hac ecloga damnabitur amoris insanía, qua Amynta p[re]stori deperisse memorabit Fortunatus. Nō enim nomini cōgrueret, ut Fortunatus amores experiretur amaros. Amyntas a Marone inducit[ur] pastor æmulus, unde dicit: inuidit stultus Amyntas. Amynticos autē dicit[ur] vindicatiuus. Talis autem, proximus est ad furorem & insaniam

quium cœptis desistere cogitur. Vtrunq; deduci videtur ab aperuptione. quod est vlciscor, punio, repugno. Principiū colloquutionis est de inundatione Padi, quā Faustus accusat, quo minus affuerit illis dieb. cū pecore. Cur tam serus, id est. tardus,

Amynt.

Seruus.

cardus, sed vtrūq; sic accipio, ut ad tempus referatur. Virgilius. Tardi venere subulci. Nam lentus, piger, oscitans etiam mane venire possit, serus autem vespere duntaxat etiā si celer, & præceps. Iam septima lux,) septimus dies. Primaten lux, & primus dies differunt auctore Valla. Nam prima luce facio quod in prima diei: primo die, quod toto ipso die qui primus est. Gregibus ne nocent) Quasi dicat minime: quum ager Mantuanus sit optimus. Vnde Maro. Et qualem infelix amisit Mātua campum. Padus) fluuius est maximus Italiæ, in quem iuxta Mantuam influit Mincius, vnde de vtrōq; dicit Maro, in Tityro: Hic inter flumina nota, & fontes sacros, frigus captabis opacum. Nostros ergo agrōs,) id est, Mantuanos. Nos cura gregis obviaissa, aut omissa.) vulgares. Horatium secuti, deposito. b. dicimus omissa. & omisi, prima breui. Nocturnisq; operis) i. operationibus aut operarijs. Nam vtrūq; significat hæc opera. Fert padus exundās mala sæpius omnia.) id est, portentia, aut indicia futuræ calamitatis. Noster) i. nostras aut compatriota noster. Tityrus,) id est, Maro: qui in primo Bucolicorum per Tityrum intelligitur, est auctore) in fine primi Georgicorum, post cædem Cæsar, quam tot mala sequuta sunt, quia fluviorū rex Eridanus, Eridan. camposq; per omnes. Cum stabulis armenta tulit idem enim est Padus, & eridanus ab eridano, seu Phætonte, filio Solis, qui in eo submersus dicitur de nominatus. Idē dicit Horatius. i. Carminū de Tiberi. Vidimus flauū Tiberim retrorsis Littore Hetrusco violenter vndis. Ire deiectum monumenta regis, Templaque Vestæ. Qui pascua dicit, & arua.) id est, Bucolica, & Georgica. Prudenter Æneida rater, ut cuius lectio ad rusticum non spectat. Horatius autem in sermonibus reciteret, quia tunc nondum erat emissa. Forsitan. Bene forsitan, ne portetis fidem prisorum edere censeatur. quæ vero intempestiuè sunt, nihil portendere videntur præterea. Nam liquitur,) id est, liquefit & defluit. Virgilius Georgicorum primo. Vere quo gelidus canis quum montibus humi liquitur. Montes nominatiuus est, quia montes implent vāua flumina, id est alueos fluminum. Se exonerant,) videbant montes & onerant flumina, flumina rupsus onus suum in mare

Omnia.
Noster.

Liquitur.

BAPTISTÆ MANTVANI

demittunt. Nam omnia flumina intrant mare, & mare non
redundat. Vnde rusticè dixit. Pelagúsque onerant. Quæ nos
cunque, Tmesis, id est, incisio est, pro quo cunque nos. Dicitur
autem Tmesis, non Tmesis. Alieno imponere ieso, ergo.
Vnde de Pharisæis saluator, Matthæi vigesimo tertio, Alli-
gant autem onera grauia, & importabilia, & imponunt in hu-
meros hominum, digito autem suo nolunt ea mouere.

For. Sed iam contractum recuocat suis alucus annem.

Faust. Decrescente Pado, dictu mirabile, nosler

Fortunat, lacus maioribus effluat vndis.

Vrbs natat, obscuræ fiunt cellaria fossæ.

Lyntre cados adeunt, labens ad vina minister
Ridet, & in imis fertur grauis obba lacunis.

Multa, licet nati fuerint melioribus horis,

Multa, & magna ferent aliquando incommoda cives.

For. Commoditas omnis sua fert incommoda scum:

Et sorti appendix est illætabilis omni.

Faust. Hactenus Fridanus: nostros repetamus amores.

Quandoquidem nunc alma venus mouet omnia, colum

Luce tepet nitida, tellus viret, arua volucres

Cantibus exhibant vernis, nunc omnia factant.

For. Tu tualufisti, sed nos aliena sequamur.

Namque tibi noti referam pastoris amores:

Ut daceam Veneris nihil esse potentius igno.

Bauper & infesto natus sub sidere Amyntas,

Sex vitulos, totidemque parcis ætate iuuenias,

Armentique patrem ducens in pascua taurum,

Venerat ad coitum, nitidus ubi Mincius vndis

Aluid herbosos fugiens perniciter agros.

Arrenoua propter aquas pinnatis arduamuris

Est Colus, campo moles fundata palustris,

Hic igitur recubans, vltrei prope fluminis vndam,

Apil Kitis ubi amplectens longis dumeta laceret,

In vada curuata ripæ supereminet umbra,

Biscibus insidias tendebat arundine, & hamo.

Messis erat, solis rapidi violentia adustos

Prosciv

FORTVN. ECLOGA. II.

Prosciderat campos, finem philomela canendi
 Fecerat, & neque lux passim morientibus herbis,
 Pascere oves poterat, neque nox humore cicadas.
 Dumque incumbit aquis, studioque intendit inani,
 Taurus (ut auditum est) primum vexatus ab oestro,
 Mox canibus, demum furace a milite syluis,
 Abditus, ex toto confestim evanuit agro.

Sed iam contractum] Non interrogatiuè, sed indicatiuè legātur. Suus alucus] id est, proprius, aut debitus, aut hypallage, id est suum amnem. Decrescente Pado. dictu, id est, ut dicatur, vel dum dicatur, mirabile. Noster lacus vicinus vrbi nostrę Mantuę, scilicet Benacus. Mincius enim ex Benaco fluit. Lintre, id est scapha, aut alia nauicula. Grauis obba, id est lagena. Persius sessilem vocat, eo quod lato fundo quasi sedeat, dicens Satyra quinta. Exhalet vapida l̄xsum pice sessilis obba. Melioribus horis, Vnde Iuuenalis. Distat enim quæ sydera te excipient, modò primos incipientem Edere vagitus & adhuc à matre rubentem. Sed in Ethnicis, quām Christianis consonantiū. Verū si non trahimur, aut compellimur inuiti, ducimur tamen zelo, & incitamur. Appendix illætabilis, quia in hoc mundo non sunt solida, nec plena gaudia, quæ nihil habeant amoris. Nam extreum gaudij luctus occupat. Appendix dicitur quod appenditur. Illætabilis, De qua non est lætandum. Sic Aeneidos quarto: Hinc Drepani me portus, & illætabilis ora. Multa sunt prouerbialiter dicta, notatuque digna. Boetius dicit se didicisse, in foribus Iouis esse duo dolia, alterum boni, alterum mali, nemine inque nasci, qui non aliquando ex vtroque bibat. Hactenus Eridanus, scilicet dictus est i. inundatio Padi. Nostros repetamus amores quandoquidem nunc, scilicet in vere, præcipue dum nix liquitur. Tunc enim Veneri potissima datur opera, Vnde Vernæ dicti quod ferè verno tempore gignuntur. Alma, quia diua creatrix, ab alendo dicta. Nam propagatione conservat genus nostrum, arua volucres Ma. Hinc volucrum concentus in aruis. Exhilarant, hilaros, Græce vnde hilarum Tercius dixit facit hilaro verbum, quod est, hilarem, & lætum facio.

Mincius
Lynter.
Obba.

Appēdix

Alma.

BAPTISTÆ MANTVANI

facio. Nunc omnia fœtant. i. fœtus producunt. Tu tua lusisti. i. tuos amores feliciter cecinisti. Est enim ludere, res non graues canere, Vnde Virgilius in Bucolicis, Et ipsum ludere quæ vellem calamo permisit agresti. Et Quid. Ille ego qui fueram tenerorum lusor amorum, Ingenio perij Naso poëta meo. Ita. Mar. in Culice. Lusimus Octavi gracili modulante Thalia. Atque ut Araneoli tenuem formauimus orsum. Sed nos aliena sequamur] Non enim Fortunato ut dixi, infortunia amorum congruunt. Ea enim dicturus est. Veneris nihil esse potentius igne.] Maro: Omnia vincit amor, & nos cedamus amori. Et ideo tempore, quo amat belua, dicit Georg. 3.

Tempore non alio catulorum oblita leæna
Sæuior errauit campis, nec funera vulgo
Tam multa informes vris, stragemque dedere
Per sylvas, tum sæuus aper, tum pessima tigris.
Heu malestum libræ solis erratur in oris.

Coit. s.
Pernici-
ter.
Arx.
Scidi.
Et infesto sub sidere] i. molesto, & inferenti, quasi vim, quod plus est, quam si, infausto, legendum sit. Ad coitum] id est, ad arcem sic dictam, quod esset ad fluentem Padi, & Mincij ex Benaco, ut dixi, nacentis. Perniciter,] velociter. Arx noua,] castellum notat Propter aquas,] iuxta Virgilius Ge-
orgicorum tertio: Et viridi in campo templum de marmore
ponam. Propter aquam, tardis ingens vbi flexibus errat Min-
cius, & tenera prætexerit arundine ripas. Est enim sic utilior
nauigantibus aduerso præsertim flumine. Sed quæram, quum
ille in laudem Mincij dixit, tardis flexibus, cur hic dicat, fu-
giens perniciter. Sed dicemus id ad inundationem pertinere
qua flumina tarda alias pernicia fiunt. Longis lacertis, id est,
brachis, quia labruscæ non putantur, nec resecantur. Arun-
dine, (& hamo, id est, humata arundine, id est virga tenui.
Sciderat,] murauit, fecitque. Prosciderat campos, finem ph-
iom la,] & cæt. Nam scindo scidi priorem corripit Æneid. 3.
Hesperium Siculo latus abscidit, aruaque, & vibes. Vbi Seruius
tamen videtur sentire, debere produci: Nam metri, inquit,
causa syllabam corripuit. Verum non legitur correpta, quum
contraria

contrà s̄pē reperiatur. Hora. i. Carmi. Ne quicquam Deus
abscidit, &c. Posset fortè legi. Soluerat, aut quid simile. Neque
lux,] id est diurnum tempus . Neque nox humore] i. rore.
Virg. Dumque thymo paſcentur apes, dum rore cicadæ. Stu-
diōque intendit inani, pīscandi hamo, vnde parum vtilitatis
consequitur, præsertim prætermissa custodia armentorum.
Ab cœstro,] Vespa genus est, sic Græcè à ſono dictum. Mox,]
id est, paulo post vexatus à canibus, demum] i. tandem, aut
ultimo. Abditus] id est abſconditus. A milite,] id est, viro bel-
ligero humiliis conditionis, vnde furaci addit. Non enim mi-
litem dicimus equitem auratum, ſed milesimum quénque id
est, quemlibet è numero millenario, etiam vilissimum. Vnde
milites Romani potissimum pedites vocabant.

Quod puer ut nouit, tumulum conſcendit, & alta
Voce bouem clamans, longa rura omnia viſu
Proſpicit, ut fruſtra niti ſe comperit, arcum
Corripit & pharetram, ſequiturque per inuia taurum,
Illum per caulas & per ſtabula omnia quærens,
Per colles, Benace, tuos per conſita olius
Ingerit, per virides ſicis, & vitibus agros.
Venerat ad ſublime iugum, quod ſulphuris arcem
Sufſinet, & longis aperit proſpectibus illinc
Benacum, hinc campos longè lateque patentes.
Lux ea ſacra fuit Petro, frondente ſub ulmo
Mixta erat ex omni pubes post prandia vico,
Ducebatque leues buxo reſonante choreas.
Faust. Rustica gens, nulla genus arte domabile, ſemper
Irrequietum animal, gaudet ſudore peracto,
Mane ſacra festa (quando omnibus otia) luce
Ipsa otii ac famis impatiens epulatur, & implet
Ingluuiem, audito properat tibicine ad ulmum,
Hic furit, hic saltu fertur bouis inſtar ad aras,
Quam raſtris verfare nefas & vomere terram
Calcibus obduris, & inertimole fatigat,
Ac ferit ac tota Baccho facit Orgia luce,
Vociferans, ridens, ſaliens, & pocula ſiccans.

For. Stulta,

BAPTISTÆ MANTVANI

Por. *Stulta, quid haec faris? solatia rustica damnas*

Rusticus ipse? tuis malus es, tibi pessimus ipsi?

Faust. *Ditta ioco fuerint, nostrum repetamus Amyntam.*

Quod puer.] Prosequitur historiam, aut argumentum corporum. Prospicit) porro aspicit Aeneidos primo. Nauem in conspectu nullam treis littore ceruos prospicit erranteis ut,) id est, postquam. Per caulas & per stabula omnia quærens, per collis Benace tuos. Non longè ergo distat, ita ut de co-intelligi posset, quod dixit: noster Iacus, &c. Sulfuris aræem,] à sulfure denominatam. Benacum,] qui ut Latius ex alpibus augetur. Sacra fuit Petro ad vincula, ut videtur kalendis Augusti. Buxo,] id est, fistula ex buxo, Maro. Tympana vox buxusque vocat Berecynthia. Ipsa otia ac,] Sic Maro in fine Georgicorum. Ignobilis otia, pro otia dixit. Nam ut hic otia scribas, versus non patitur. Bouis instar, id est, in morem, quod valla, ut dixi, improbat. Quam rastris, scilicet in cœmiterio aut alio loco sacro aut area publica. Facit Orgia Bacco,] i. celebrat Bacchanalia. Orgia autem generaliter dicuntur omnia festa. Calcibus] à nominatio calces, sic enim scribendum præcipiunt, estque incerti generis Virg. errata calce fatigat. Alibi masc. leges inertis mole,] i. pondere corporis inertis. Tibi pessimus ipsi,] confessus enim fuerat suos amores, vnde posset in eum dici illud Horatianum: *Quam temere in nosmet legem sancimus iniquam?*

For. *Continuit gressum baculoque in xus accerno,*

Intermisit iter, donec mitesceret aestus.

Ah puer infelix, aestus te maior in umbra

Corripiet, nudam videoas ne in fonte Dianam,

Claude oculos blandis neu des Syrenibus aurem,

Sors tua Narcisso similis. Narcissus in undis

Dum sedare fitim properat, fitit amplius. at tu

Exteriorem aestum fugiens intrinsecus ardes:

Quam melius fuerat, (nisi te sic fata tulissent)

Ad reliquum redisse pecus, seruasse inuencas,

Amisisti bouis a quo animo dispendia ferre,

Quando

Quam dum conaris nil perdere, perdere te ipsum?
 Faust. Sed post iacturam quis non sapit? utile non est
 Consilium post facta darc, quo a oportuit ante.
 Consilium post facta, imber post tempora frugum.

Continuit gressum] reliqua persequitur. Baculo acerno] ex acere arbore. Acer enim prima breui, huius aceris secundū Priscianum, fecit: Vnde acernus, a,um. Intermisit iter,] quod habuit ad inquirendum taurum. Ah puer infelix) Acclamatio Fortunati. Sic illic : Ah virgo infelix, quæ te dementia cœpit; Nudam videasne in fonte Dianam Claude oculos,] id est, auerte oculos tuos ne videas vanitatem. Sed ad fabulam alludit. Actæon enim quia Dianam imprudens nudam vidit, à canibus disceptus est. Blandis neu des Syrenibus Saceres] aurem.] Nam Syrenes, vt aiunt, surda aure transire oportet, vt inquit diuus Hieronymus. Fuerunt autem, auctore Seruio in fine tertij Æneidos, tres in parte virgines, & in parte volucres. Acheloi fluminis & Calliopes Musæ filiæ. Harum una voce, altera tibijs, tertia lyra canebat. Et primo iuxta Pelorum in Capreis insulis habitauerunt, quæ illectos suo cantu, in naufragia deducebant. Secundum veritatem, meretrices fuerunt quæ transeuntes quoniam deducebant ad egestatem, his fictæ sunt inferre naufragia. Has Vlysses contemnendo deduxit ad mortem. Hęc ille. Harum nomina dicuntur Parthenope, à qua, quæ nunc Neapolis. i. noua vrbs dicitur, olim fuit denominata Leucosia & Lygia. Dicuntur autem ab eo, quod est, *is in* quod significat connectere, & retinere, & aspiratio conuertitur in S. Harum cantum ad vliſſem transtulit Cicero in carmine, cuius principium est. O Deus argolicum, quin puppim flectis Vlysses, &c. Sors tua Narcissus similis.] Is enim secundum Ouid. Metamor. quarto, cum superbia formæ clarus, cæteros contemneret amore sui in fonte visi exarsit, & cum sui compos esse non posset, in margine languens tandem in sui nominis florem conuerti metuit. Dum sedare sitim properat, in fonte videlicet. Sicit amplius] amore sui illuc visi. Intrinsecus ardes, æstu amoris. Quam melius, id est, quanto. Sic Virg. in 7. Tam magis illa

BAPTISTÆ MANTVANI

Fatum.

tremens, & tristibus effera flammis. Quam magis.] &c. Nisi te sic fata tulissent,] Imputat fatis, sed tamen immerito, ut legitur apud Aulum Gellum. lib. 6. cap. 2.

Hei mihi, quid damnant mortales numina cœli?
Esse aiunt etenim per nos mala, quum tamen ipsis
Vecordi, præter fatum, sint menie dolores,
Multi ergo fatis imputant. Iuuenal.

Hunc ego fatis imputo. Et alibi. Fata regunt homines. Et Manlius lib. 0 3. Fata quoque, & vitas hominum suspendit ab astris. Sic fœlix aut triste venit per singula fatum. Verum fatum variè accipi solet: vt cunque tamen accipiatur, Dicimus non imponere arbitrio nostro necessitatem, etiam si fata viam inueniunt. Consilium post facta est,] inquit, imber post tempora frugum, bene ad suum institutum conuertit, ne non rusticus putetur. Ut autem Maro inquit. Dulce fatis humor.

For. Vna puellarcs inter pulcherrima turmas,
Virgo erat, alba comas, aliis procerior, annos
Nata quaterquinos, vel circiter, ore nitenti,
Urbanis certare potens, & vincere nymphis,
Aureolis radians guttis: ad tempora limbis
Ibat, & ad pectus clausum velamen abeno
Clauiculo, medium fulgenti fibula ferro
Stringit in angustum, noua candicat instita lapsit.
Linea rugoso, pedibusque allabitur imis.
Hanc puer vt vidit, perit flammæque tuendo
Haesit, & in pectus cæcos absorbuit ignes.
Ignes qui nec aquis perimi potuere, nec imbrui
Diminui, neque graminibus, magici sue susurris,
Oblitusque greges, & damna domestica, totus
Vritur, & noctes in luctum expendit amaras,
Sæpe grauescensem verbis compescere flammam
Nixus, & insanum iuuenis cohibere furorem.
Dicebam, miserande puer, quis te Dcūs istas

Misit in ambages? sed non Deus, imò satanum
Pessimus ex illis, quos noctibus atque diebus
Terribibus, in terras fama est ex æthere lapsos,

Vna puellares.] Non attendes ad interloquutionem Faustinam, pergit Fortunatus, describens puellam, cuius amore exarbitur. Nata quatuor quinos] i. viginti, quæ ætas rusticis vixerit ad laborem expetentibus grata, cum urbana iunior placeat: ut in Eunucho. Anni quot? sedecim, flos ipse, &c. Urbanis nymphis] i. sponsis, aut puellis pro nymphis habendis: Est autem datius, more Virgiliano, Montibus in nostris solus tibi certat Amyntas. i. recum: & cum nymphis, sed duxius additur, & vincere quum sequatur nymphis. Nam subaudire oportet eas. Aureolis. i. parum aureis, sicut à luteo luteolum deduxit Maro. Limbus] i. vestis oblonga. Aheno] i. aureo claviculo. i. sphinctre. Fulgenti ferro, ex usu aut artificio, aut ex eo quod album ferrum vocant. Stringit in angustum] ut gracilior habeatur. Nam si qua est habitior paulo, pugilem esse aiunt. Noua instita linea] i. fascia annexa stolæ. Sunt autem duo epitheta, quæ Latina lingua refugit, nisi diuīsim construantur, sed tamen hæc tolerantur, quia perinde est ac si dicat. Instita noua ex lino, quæ rusticè conuenit. Nā instita lanca, & serica stolæ matrimoniali congruit. Allabitur imis pedibus] i. ad imos pedes destituit. Horatius Sermonum primo. Nil medium est, sunt qui nolint tetigisse nisi illas. Quarum subsuta talos tegat instita veste: est autem instita, tenuissima fasciola, quæ Prætexta dicitur, ut inquit Acrō ad ductum locum. Lapsu rugoso] id est, in plicas contracto. Hanc puer ut vedit, periret. Naso: ut vidi, ut periret, ut me malus abstulit error. Flammāsque tuendo,] id est, inspiciendo: hic actiū accipitur. Ignes, Ignes,] Bona, & artificiosa repetitio, qui nec aquis] &c. Vnde æditius apud Gellium libro decimo-nono, capite nono.

Aureolis
Limbus
Aheno.

Quid faculam præfers phylires, qua nil opus nobis,
Ibimus, hic lucet pectori flamma satis.
Istam non potis est vis sua extingere vinci,

185

BAPTISTÆ MANTVANI

Aut imber cœlo candidu' præcipitans.

At contra hunc ignem Veneris, nisi si Venus ipsa,
Nulla est quæ posset vis alia opprimere, &c.

Neque graminibus. Id conqueritur Apollo apud Nasonem.
Hei mihi quod nullis amœr est medicabilis herbis. Magicis-
ue susurris, Id est, incationibus, quæ obscurè remordente
conscientia proferuntur. Quis te Deus] ex veteri consuetu-
dine interrogandi. Nam hodie, cùm vnum credimus Deum,
inepta esset, nisi abusive, vt dixi ex poëtico more inferos di-
camus Deos, & amorem, aut virtutes & vitia. In istas amba-
ges,]. i. inextricabiles errores. Sed nos Deus. Corrigit ergo
quod dixerat Deus. Imo, inquit. Satanum] pessimus à nomi-
natiuo Satan, huius satanos, sicut Titan Titanos: Pæan Pæa-
nos. Peccant ergo qui etiam Satanas satanæ media breui
proferunt. Ter tribus] i nouem noctibus, & totidem diebus
ex nouem choris Angelorum.

Dic age, si nosti quenquam, reminiscere, si quem
Videris hoc pacto ditesccre, surgere in altum,
Dilatare domum, maioribus horrea aceruis
Complere, his studiis extendere latius agros,
Multiplicare greges, acquirere pascua bobus?
Inter tot populos: quos habet latissima tellus,
Sunt qui nostra ferant mensis epulan la cruentis
Corpora, & humanos absymptos dentibus artus.
Sunt, inquam, quos tanta malis tot vexat Erinnys:
Sed nullum est tam immane genus, tam barbara nusquam
Gens, quæ fœmineos non execratur amores.
Hinc veniunt rixæ, veniunt & iurgia, & arma,
Sæpe etiam dire multo cum sanguine mortes.
Hinc quoque deletis eversæ mœnibus urbes.
Ipsæ etiam leges, rubrisque volumina loris
Clausæ vetant scelus hoc, & detestantur amores.
Ut leges audiuit ad hæc respondet Amyntas.
(Cuius enim fuerat puer, & versatur in urbe)
His monitis prudens, & circumspectus haberi

Niceris

FORTVN. ECLOGA. II.

Niteris : & sensu tetricos anteire Catones.

Error hic, hæc passim sapiens dementia regnat,

Ipse sibi blanditur homo, solerisque putari

Vult animal: tamē incautus sibi multa tetendit

Retia, & in foucam cecidit, quam fecerat autē.

Liber erat seruile iugum, sibi cōdidit ipsi

Pondus, id est, legum (vidi ipse volumina) quas nec

Antiqui potuere patres, nec possumus ipsi,

Nec seruare aetac poterit ventura nepotum.

Aspice quam stulta est hominum prudentia : cœlum

Sperat, & esse sibi sedem inter sidera credit.

Forsitan in volucrē moriens transibit, & altum

Spiritus assumptis tranabit ad aethera pennis.

Tunc ego, quid latras legum Deus auctor, & ipsis

Non parere sapit magnam nimis impietatem,

Faust. Grandia de magnis hæc sunt certamina rebus.

For. Quid fuerim roris, quamvis pannosus, & asper

Sim modo, tunc animo, tunc vi, tunc ore valebam :

Nec mihi sese alius poterat componere pastor.

Faust. Nunc quoque si rectus vultu gradiare supino,

Alter eris Marius, raso ore videbere Carbo.

For. Talia respondit sic obiurgatus Amyntas :

Facto homini Deus inuidit, concessa voluptas.

Visa bonum nimis excellens, & vota repressit.

Legibus inuentis, ut equi ligat ora capistro,

Ne quocunque libet, fleetat vestigia sessor.

Quæ mca sit, me cogit amor sententia fari,

Liberaque ora facit: qui non communicat usum

Coniugis, inuidus est, liuorem excusat honestas

Introducta usu longi liuoris iniquo.

Nam dum quisque sibi retinet sua gaudia, nec vult,

Publica communis mos ac longævus honestas.

Factus, & hunc morcm fecit dementia legem.

Inuida res amor est, res inuidiosa voluptas.

Tunc ego non audens hominem contendere contra

Amplius, insano rediens ab amente, recessi.

Faust. Cernis, ut hic mal. affectus, sic lumen amentis

BAPTISTÆ MANTVANI

Clau'at in errores, ut sponte feramur apertos?

For. Cernis ut à summo liuentia nubi! a Baldo

Se a glomerent? oritur grando, ne forte vagantes

Tempestas deprendat oueis, discedere tempus.

Dic age:] Progreditur in detestationem amorū, quo illum auertat, facitq; id quasi satyric è, docens nullum ex amoribus emolumentum, nullumq; per eos dite scere. Sunt qui nostra ferant:) Tyranni qui sanguiné, et sudore pauperum absunt: aut ad Cyclopas & læstringonas aspexit: aut ad Aegyptos à Iuuenale damnatos: sed verius ad auaros, qui quicquid pauperes sudore pariunt, deuorant. Eversæ vrbes,] vt Troia, & aliæ, vt Horat. Primo Sermonum (sensit) multæ:

*Nam fuit ante Helenam cunnus tetricima belli
Causa, sed ignotis perierunt mortibus illi,
Quos Venerem incertam rapientes more ferarum,
Viribus æditior cædebat, vt in grege taurus.*

Tetricos,] seueros & rigidos, à tetricis montibus asperis. Anteire,] collisio est, sicut in deinde, proinde, deesse, fieri solet. Catones] duo nominati sunt seuerissimi, maior ille Censorius, & minor Uticensis. Ipsæ etiam leges] vt lex diuina. Non mœchaberis, lex humana, vt lex Iulia in adulteros. De qua Iuuenal is: Lex Iulia dormis. &c.

Quas nec antiqui potuere patres, Sic beatus Petrus. Act. 15. Nunc ergo quid tentatis Deū imponere ingū super cœrueces discipulorum, quod neq; nos, neq; patres nostri portare potuimus. Sapiens dementi,] bona implicatio, sicut apud Iuue. inter Socraticos notissima fossa cinædos, quum nihil sit magis repugnans, quām Socraticum, & cinædum esse, sed vt in prologo Andriæ dicitur, multi faciunt nœ intelligendo, vt nihil intelligant. Videtur ergo sibi sapientes, quum sint dementes, iniquā in se ferentes legem. Horatius: quām temere in nosmet legē sancimus iniquā? Quam fecerat ante.] Sed Dauid incidet in foueam quam fecit. Forsitan in volucré] tanta est amantibus insania, vt etiā quæ fidei sunt, irrideant. Graphicè ergo docet, quām non sit sui cōpos, quisquis amat.

Grandia

Grandia de magnis:] Ne decori personarum immemor
videatur poeta. Videtur enim altior hæc disputatio:
quam ut rusticis cōueniat, inducit alterū interloquentē,
quasi minus habeat fidēi, vnde Fortunatus more sēnum,
qui se laudant, & sua tempora, ut Nestor apud Homerū,
vnde Flaccus in arte poēt. Laudator temporis acti, Se
puero: dicit in adolescentia se fuisse præstanti ingenio,
& prudentia magis a præditum. Quid fuerim, reris] i.
arbitraris. Quamuis pannosus,] id est, veste multis pan-
niculis cōsulta, & crasso panno: & aspersim modō) i.
pannis annisque obſitūs, ut inquit cōmīcus. Nunc quo-
que si rectus vultu gradiare supino Alter eris Marius.
Qui procerus erat, & ut Apianus docet, vultu ſeuero, qui
ex vultus diritate cūm nihil loqueretur, ſatis proferre
vifus quam ingentem machinaretur cædem. Papyrius
autem Carbo, illa tempeſtate, qua cum iuniori Gracchio
cōſpirabat, adhuc inuenitus, ſeu imberbis erat. Vnde ait
raſo ore videbere Carbo] aludens, ni fallor ad Carbo-
nē, quo nihil nigrius. Ut eq̄ i ligat ora capiſtro fessor] i.
qui inſidet equo. Me cogit amor) Non ergo ſui iuris aut
aut liberum leſetetur, ſed amore coactū. Qui non com-
municat vſum coniugis, inuidus eſt] vult errore, & hæ-
refi Nicholaitarū etiam coniuges debere cōmunes eſſe,
& per inuidiam ſuam cuique datam, & legē Iuliam in
adulteros latam, quæ res qui a hon. ſta viſa, liuore excu-
ſat honestas. Honestatē autem introduxit longus, ſed in-
iquus, inquit, vſus, quæ omnia ab iſſano, & demēte amo-
re dicta. Vnde quam vidit, non maritali affectione ama-
uit. Inuida res amor eſt,] i. inuidere faciens, quia nec
regna pati, nec ferre Venus potest. Liuentia] subnigra &
densa, à liuore, qui eſt macula plumbi coloris, ex cōpre-
ſu facta: Tibullus: Tum ſuccos herbasq; dedi, queis li-
uor abiret, Quem facit impresso mutua dente Venus.
Et quia talem inuidi contrahunt colorem, idēo, liuidi
dicuntur & liuor inuidia. Baldo] i. à monte vicino. Eſt
autem futuræ Eclogæ parafœcū, id eſt præparatio.

Reris
Pānosus,

Carbo.

BAPTISTÆ MANTVANI

ECLOGA TERTIA, DE IN SANI AMORIS EXITU in scripta Amyntas.

Ioannes Murmeli Argumentum.

*Agricolæ duram sortem, miserique furores
Fortunatus & exitium deplorat Amyntæ.*

FORTVNATVS ET FAVSTVS

*Lla hesterna ruens Baldi de vertice grando,
Fortunate fuit nobis innoxia, diuis
Gratia, nostrarū quibus est custodia frugū.
Set veluti ex illis veniens, ait Harculus oris
Veronensem agrum, pecudes, & ouilia sic est
Demolita, casas & pastoralia tecta*

Sic euertit, ut agricolis spes nulla supersit.

*Agricolis etenim pecus est substantia, & arua,
His subiecta malis: grandis thesaurus in arca
Ciuibus est quem nulla quæat contundere grando,
Nulla pruina, gelu nullum, nullæ aëris iræ.
Nescio quis ventos, tempestatesque gubernat,
Id scio, sed neque fiscio, sat scio, sed tamen ausim
Dicere, quid & ita nunc ideo multabor in ipsa?*

Numina si ut perhibent, orbem moderantur ab alto,

Aestimo nil duros hominum curare labores,

Aspice, quo tenuem victimum sudore paramus.

Quot mala pro grege, pro natis, pro coniuge pastor,

Fert miser? infestis æstate caloribus ardet,

Frigoribus riget hybernis, dormimus ad imbræ,

Cotibus in duris, vel humili contagia mille:

Mille premunt morbi pecudes, discrimina mille

Solicitant, latro insidias intentat ouili,

Atque lupus, milesque lupo furacior omni,

Si manus affidua detrita incaluit usq.

Squæ

AMYNTA ECLOGA III.

Squaluit os, barba obriguit, cutis aruit estu:
 Una repentino rapit omnia turbine grando,
 Hoc superi faciunt, quibus inclinamur ad aras,
 Et quibus offerimus faculas, & cerea vota.
 Nescio quae pietas & quae clementia tantis
 Cladibus inuoluat pastores, omnium egenos.

Illa hesterna ruens] Facto ex euētu pastoribus collo-
 quio prosequitur, Fortunatus infælices a mores Amyn-
 tæ, Stilus, quia pastoralis, facillimus est, quo circa bre-
 uissimus ero. Illa grādo hesterna cuius meminit in fine
 præcedētis Eclogæ. de vertice, id est, summitate. Vertex
 enim dicitur summitas, à qua vertendū est, cùm altius
 ire nequeas, ut in capite, & monte. Baldus mons est Di-
 uis,) id est, sanctis. Harculus] rustici nomen, quasi bo- Ealdus
 nus cultor, aut aruicola, aut retiarius. ερνος enim dici- Diuis.
 tur rete. Demolita] i.e. deiecit, prostrauit calamitatē in- Harculu
 ferendo. Casas] iuguria pastoralia, & pastoralia recta.
 Agricolis etenim. Ordo est etenim substantia,) id est,
 possessio & peculium, & agricolis pecus, & arua. Nullæ
 æris iræ,) id est, tempestates, quasi ab irato Ioue, qui &
 aët dicitur. Illatæ. Nescio quis, &c.) Rusticè id dicit, sed
 graphicè. Sunt enim rustici impatientes calamitatis, ita
 ut in diuerbio sit. Qui sua amittit, & sensus amittit, vnde
 & Æneas amissa coniuge quanquā summus alioqui deo-
 rum cultor ait Æneidos secundo. Quē non incusauit a-
 mens, hominūque Deūmque? Aut quid in euersa vidi
 crudelius vrbe? Et in Bucol. amisso nato, Atque Deos, at-
 que astra vocat crudelia, mater. Vitâne ideo multabor in
 ipsa,) id est, ànne ob id viuens puniar? id quoque de mo-
 re rusticano. Nam illis durū non videtur, quod differtur
 malum, ut pote post fata. Numina si ut perhibent. Epicu-
 rei enim negabant, vnde Maro in Bucol. Nec curare De-
 um credis mortalis quenquā. Lucer. Nec bene pro me-
 ritis capit, nec tangitur ira. Horat. primo Sermo. Cre-
 dat Iudæus Appella, non ego, namque deos didici secu-
 rum agere æuum. Iudæum vocat appellam,) id est, sine
 pelle præputij, hoc est circumcisū. Securum æuū) id est,

BAPTISTÆ MANTVANI

seorsum à cura mortaliū. Vnde Epicurus iactabat sc̄ leuasse genus humanū duobus summè malis metu, & superstitione deorum. Metu quidem, quia dixit vnum esse spiritus humani, & belluini interitum & ita non esse metuenda, quæ post mortem eueniunt, & superstitione) id est, anxia religione, cum dij non carent mortalia: sed v-

Extimo. trunque impium, & scelestum est, omnem pietatē, & re-
Æstimo. ligionem distruens. Extimo,) pro existimo, id est censeo
& iudico per x. plurimi scribunt. Æstimo autē) id est æ-
Discrimi- ris premium constituo, & liceor, per. x. & st. Discrimina)
na. id est, pericula. Milesq; lupo furacior. miles dicitur, qui-
cunq; stipendium belli gratia suscipit. Vna grando) vna
miles. calamitas, quæ dicta est, quod calamos. i. culmos sege-
tum terit, est auem in sermone multiplex pathos. Qui-
Grando. bus inclinamur] adorādo, & sacrificando, nutu. Sic Hi-
arbas Æned. 4. Dicitur ante aras media inter numina
diuum, Multa louem manibus supplex orāsse supinis: Ex-
infra: nos munera templis Quippe tuis ferimus, famaq;
fouemus inanē. Incalluit) i. callum, hoc est, tumore, &
duritiē induit: pastores omnium egenos. Æneid. primos
Omnibus exhaustos iam casibus, omnium egenos.
Faust. Fortunate, scelus nobis hæc omnia nostrum
Ingerit, ætherei sententia iudicis æqua est.
For. Quo! scelus? an fuimus Christi: vitæ insidiati?
Faust. Iurgia, furta, iræ, Venus, & mendacia, rixæ.
For. Quid meruere boni? nec enim scelus obruit omnes,
Et tamen una omnes pariter pessundat Erynnis.
Faust. Hcu nescis. male de superis sentire nefandum.
His igitur, quæ scire nefas, nescire necesse est,
Posthabit, curas iterum repetamus Amytne,
Quas sumus experti, quas ignorare negatum est.
Res vulgaris amor, studium cōmune iuuentæ.
For. Mæror, & affectus alij de cardine mentem
Sæpe leuant, animo sermo venit æger ab æro:
Faust. Intellecta licet, pro re, pro tempore fari,
(Sic habitus Cosmas sapiens) incognita nunquam.
For. Fauste, sapi: notos igitur repetamus amores,

Refiat

Restat Amynteos postrema in fata furores

Dicere, & in misero lachrymas impendere casu.

Fortunate &c.] Ne approbanda videatur sententia Fortunati, castigat eum Faustus, dicens illud notum verbum. Omnia mala quae patimur, peccata nostra meruere, Aetherei sententia iudicis aequa. Augustinus enim docet occulta quidem esse interdum diuina celsilia, sed tamem nunquam iniusta. Hoc Maro Aeneid. 6. Aut aequus amavit Iupiter, & 10. Aenei. Rex Iupiter omnibus idem. Quod scelus, graphicè exprimit rusticorum opinionem, qui se insolentes putant, dum capitalibus criminibus vacant. Respondet autem Faustus: Quæris quod scelus? iurgia.) id est, contentiones quæ frequentes inter rusticos sunt, unde pro magno hono duxit Maro sepem, dices, Hinc tibi quæ semper vicina ab limite sepes, &c. Venus] id est luxuria carnis. Quid meruere boni? Non respodet ad hoc Faustus, aut quia festinat ad narratoriæ exitus amorum Amyntæ, aut quia non decuit rusticum, quæ Theologorum sunt enodare. Unde dicit nefas esse de factis dei inquirere. Sat is enim esse debet, quia deus id vult: qui nihil iniustum velle potest. Ideoque ubi diuina est præceptio, nulla debet esse percunctatio, ut Abraham nobis præclarè ostendit, dicente Diuino Augustino. Nam filium non dubitauit mactare, in quo tamen propaginis promissionem accepit. At si queras, cur boni cum malis puniantur: dicitur tantum temporaliter puniri bonos, ut plus mereantur, malos autem ad vindictam. Et ita præciosa in conspectu domini mors sanctorum eius. Mors autem peccatorum pessima. Nescire necesse est] Altiora te ne quæsieris: Posthabitis. Mitte arcana Dei, &c. Posthabitis] id est, prætermisssis aut minoris habitis, ut: Posthabui tamem illorum mea seria ludo, &c. posthabita coluisse Samo. Quas] id est, cuiusmodi sumus experti, quia hoc commune malum semel insaniimus omnes. Mœror & affectus alij] i. affectiones & passiones, & perturbationes. De cardine, id est, de Cardine stabilitate, sæpe levant, id est, amouent. Animo sermo venit æger ab ægro] quia ex abundantia cordis os loquitur.

BAPTISTÆ MANTVANI

tur. Vnde Flaccus in arte. Format enim natura prius
nos intus ad omnem fortunatum habitum, iuuat, aut im-
pellit ad iram, aut ad humum mœrore graui deducit, &
angit: post effert animi motus, interprete lingua. Sic ha-
bitus Cosmas sapiens] Cosmas (ut opinor) Medicus Flo-
rentinus ille dūtissimus & memoratissimus pater Lau-
entij, & auus Petri Medicis hic intelligitur in postrema)
i. in ultima, fata] i. mortem usque impendere) id est,
impertiri in misero casu] id est, infœlici exitu.

Præteriens illac paruo post tempore, rursum
Insanire hominem video, & miseratus amantē,
O iterum, dixi, mens inconsulta, ueneno
Ebria fatali, populo iam fabula factus,
Non resipiscet adhuc? & adhuc in amore sepultus,
Terapis atque tuos, pecus atque madalia tecum,
Ut quondam moriens rapuit secum omnia Sampson.
Quum senio curuatus eris, si forte senectam
Fata tibi dederint, quis sustentabit inerte m,
Sommolentum, inopem, cum iam defeccerit omne
Robur, & ingenium, sensusque recesserit omniss
Hæc tibi cuncta feret, nisi mors præuenerit ætas.
Esto domi, vigila, obserua, super omnia semper
Prospice, quo tendas, & quo venisse dolendū est.
Ire caue: discerne vias, hominemq; memento,
Non ad dilicias, non ad muliebranatum
Blandimenta, leui tam pernicioſa iuuentæ.
Ipſe ego, cui pecudes, cui lac, cui cascus, agrē
Vitam ago, tanta agros omneis inuasit egestas,
Tot duri rerum euentus, incommoda passim
Tanta, tot aduersis totus conuoluitur orbis.

Præteriens illac) Principium narrationis. Illac) id est
per locum illū. ubi dixi Amyntā amore languentē iace-
re. Paruo post tempore) Sic Maro: Respxit tamē, & mul-
to post tempore venit. Vnde post, & ante gratia exces-
sus, ablatium regunt cum suo, si volumus, casu, ut post
dictum diem paruo tempore. Sine autem casuali, vidé-
tur aduersia, ut postea & antea. O iterum! bonus est
ver-

versus, quia in principio carminis monosyllaba vocalia nō abiciuntur. vt: ô vtinā, ô ego neq; corripiūtur, sicut interdū in medio, vt in Buc. Te Coridō, ô Alexi trahit sua quemq; voluntas. Mens inconsulta] id est, imprudens, cui nihil est consilij, aut pensi. Capitur enim incōsultus passiuē pro eo cui non est datū consilium, vt Æned. 3. Inconsulti abeunt, sedēq; odēre Sibyllæ. Et tamē consulti videntur, Qui cōsillum dent, sed reuera qui consuluntur s̄æpe] id est, à quibus prudentibus consilium petitur. Vnde non solum iuris consultus, sed etiam iure cōsultus dicitur, quasi in iure, aut de iure. Veneno ebria fatali,) id est, amore, ad fata (id est ad mortem) ducente. Est enim amor venenum, quia per venas it: vnde vlnus alit venis, nec tamen fato imputandū, sed nobis: vnde D. August. Super illud: Ego dixi, miserere mei, sana animā meam, quia peccavi tibi, ait: Ego peccavi, non fatum, non fortuna, de hoc tamen plura iam diximus. Populo iam fabula,] id est, argumentū fabulandi, non tamen dicit, iam fabula facta, quia ordo est, factus iam populo fabula. Resipiscis.] id est, iterum sapis, & ad sapiētiā redis. Pecus atq; mapalia,) id est casas & caulas. Dicuntur etiam sic a Virgilio. vt raris habitata mapalia villis. & magalia, sed prima lōga: vt Æneidos. i. Miratur molē Æneas magalia quondam. Rapuit secum omnia Sampso] vt ludi. 16. latē describitur, nota est historia. Senectā fata tibi dederint. Qui enim, vt Seneca dicit, ad extremum fati peruererit, senex morietur. Posuerunt antiqui multiplicem mortem, vt fatalē quæ quatuor cursus Saturninos explebat, id ist centū viginti ānos, vltra quæ fata, id est, de orum constituta, negabant posse viuere. Et naturalem, quæ tres explebat, id ist. 90. annos. Tunc enim natura deficit, diciturq; mors merita, id est, pro merito in remedium tot malorū quæ sequantur, concessa. Et fortuitā, ac violentā, quæ etiam in primo cursu cōtingere possunt, quas omnes tāgit Maro Æneidos quartū, ad finem.

Nam

BAPTISTÆ MANTVANI

Nam quia nec fato, merita nec morte peribat,
Sed misera ante diem, subitoque accensa furore.

Hæc tibi cuncta ferent.] Vnde Flaccus in arte poët. Multa ferunt anni venientes cōmoda secum, Multa rece-
deates adimunt. De incōmodis senectæ, vide Iuuena-
lis Satyram 10. In qua dicit: Sed quām continuis, &
quantis longa senectus plena malis? prospice quō tēdas]
id est, ad quem statum, Persius. Est aliquid quō tendis?
& quō i. ad quē statum. Ordo est, & caue ire cō, quo ve-
nisse dolendū est. Esto domi,) aut simpliciter dicit, aut
quod Persius. Tecum habita, & noris quam sit tibi curta
supellex. Leui]. i. Facili, & incōstanti. Te duri rerum
euentus) Licet ut Valla docet in plurali frequentius
dicatur euentus genere neutro, tamen etiam euentus
legimus, ut Aeneid. 6. Cæcōsque volutat euentus.

Acciperē nōn auditam, non tempore factum
preterito: sed quam lux h.ec mīhi protulit ipse.

Vt mos, autumno pecudes crescent et ondi:

Manè foro exposui lanæ venalia pondo

Sexaginta, hodie grande æs constare putabam:

Vix vitam gregis eduxi, vix pabula possum

Mercari bibernis niuibus, & quo cætera pacto

Sit vultura domus, non dum mīhi constat Amynta,

Quisquis amat, dominæ munuscula mittat oportet.

Tu vero, cui vix teclum fortuna reliquit,

Sub quo luce habitat, sub quo pernoctat egestas,

Quid poteris cupidæ gratum donare puellæ?

Mittere mala decem satis esse solebat amanti.

Purpueri flores: & rapius ab arbore nidus,

Gram. n. odoriferum, memini quo tempore magna.

Credebantur opes: ventum est à gramine ad aurum.

Regia res amor est: hac tempestate recessit

Mors vetus, & quædam mala lex inolevit amandi.

Accipe rem non auditam) Continuat sermonem, quem
ad Amyntam habuit, in quo quod Amyntæ dicit, omni-
bus dicit, qui simili capti sunt morbo. Recitat ergo argu-
mentum pro re excogitatum. Non auditam] quia falsa

sure

funē sāpe audita. Vnde Plautus. Plus valeat vnuſ oculatūſ testis, quām auriti decem,) id est, vnuſ qui ſe vidiffē dicat, quām decem qui ſe audiuiſſe dicunt. Autumno totondi) alibi in Maio tontentur. Sexaginta pondo) id est, libras. Mittere mala decem) Virg. in Bucol. Aurea mala decem miſi, cras altera mittam. Pūrpurei flores) Idē tibi lilia plenis Ecce ferunt nymphæ ca'athis, ſed id amasij poētæ vberiū dicunt, & raptus ab arbore niđus. Idem: Parta meæ Veneti ſunt munera: Namq; notauī ipſe locum aériæ quo congreſſere palumbes. Gramē o- doriferum. Idē tum caſia atq; alijs intexens ſuauibis herbiſ Mollia luteola ſpargit vaccinia caltha. Crēdebā- tur opes, vnde: Qui potuit violas addere diues erat. A gramine ad aurū) Ouid. Meli⁹ nunc omen in auro eſt. Regia res] id eſt, regalis, quod potius dicerein, ſed tamē & morbum regium vocant, qui regalem expetit ſump- tum. Hac tēpeſtate, hoc tempore turbulentō.

Talia ſuadenti, toruo m h̄ retulit ore.

Si cupis optatam mihi, Fortunate, ſalutem,
Da quod amo, noſtri bēc vna medicina dolori,
Cætera, quæ memoras, m h̄ ſunt tormenta, reuelli
Ex animo furor iſte nequit, mea pectora imago
Virginis obſedit, mecum eſt, mecum itque, reditque,
Excubat, & dormit mecum, caput, oſſa, medullas,
Cor complexa, p. t. ſt cum ſola excedere vita.
At elui quoies aliena ex arb. reſecto
Surculus iuſeritur trunco, natura duorum
Iungitur, & mixto coalescit corpore vir. a.
Sic dominæ dilecta mihi ſe immersit imago,
Et fecit duo corda vnum, duo traxit in vnum
Pectora: ſenſus in eſt nobis, & ſpiritus idem.
O me fælicem, ſi cum mea fata vocabunt,
In gremio, dulciq; ſinu, niueisq; lacertiſ
Saltem animo, caput hoc languens, abeunte iaceret,
Illa ſua nobis morientia lum na dextra
Clauderet, & tristi ſlcret mea funera voce.
Siue ad fælices vadam post funera campos,

BAPTISTÆ MANTVANI

Seu ferar ardente rapidi Phlegetontis ad undam.
Nec sine te fælix ero, nec tecum m̄ ser unquam.
O Dryades florū m̄que deæ, nymphæq; decentes,
O nemorum Syluane pater, seruare precamur
Collibus in vestris gelidisq; in vallibus omne
Syluarum rurisq; decus, circumdate saltus
Sepibus, & prohibete pecus, ne floribus obsit.
Ista precor domine, seruare in funera nostra.
Tunc omnis spargatur humus, redolentia ferta
Texite, que circa tumulum, supràque iacentem
Componantur heram, tristis ad busta puellæ
Pierides aderunt, & lamentabile carmen
Orc canent madido, signatâque verba relinquunt
Ista sepultura, religenda nepotibus ol. m:
Hic tegitur virgo: cui nil quin diu vocari
Debuerit, deerat, nisi dura fuisse amanti.

Talia suadenti] Recitat responsum miseri amatis, solā
puellam depositis, ut Charinus Terctianus: nihil aliud
volo nisi Philumenam. Bene dicit suadenti) & non per-
suadenti) i. quia nihil efficit. Furor iste) i. quæm tu cō-
memorasti, & dixisti in me esse. Excubat) i. Excubias a-
git, hoc est, vigilat mecum: Aneid. 4. illum absēs absentē
auditq; vidētque. Id quoque Phædria optat sibi a Tha-
ïde fieri in Eunuch. Me ames, me desideres, me sōnies,
me expectes, de me cogites, me speres, me te oblectes,
mecum tota sis. &c. Caput) vnde furor in amante. Ossa
medullas] Aneid. 4. Est mollis flamma medullas Inte-
resa, & tacitū viuit sub pectore vulnus. Vnde hic addit.
Cor complexa] Hinc tñini dicitur cura, quod cor vrit.
Surculus.) i. insita, quæ pullulat, virgula. Duo corda
vnum] Vnde Cor. 6. Et erunt duo in carne vna. Hic au-
tem nō ex re sed ex affectione dicitur, quia, non dum ad-
hæsit, qui autem adhæret, ut ibidem dicitur meritrici,
vnū corpus efficitur. Et spiritus) id est animus, quia Græ-
ccæ ~~av~~ spiritus, seu vetus dicitur. O me fælicē) gra-
phicē exprimit affectionē miserè amantis, cui dulce vi-
detur in complexu amatæ mori. Virgil. in Bucol. Hic ip-

Surculū.

Bsam.

sotēcum consumerer æuo, illa sua nobis &c. ex Tibullo
 fere sumptus locus, aut epistolis Ouidij. Tristi vocen-
 nias canēdo. Siue ad fœliceis campos) i. Elysios. De
 quibus Aeneid. 6. Deuenere locos, & amæna viteta For-
 tunatorū nemoqum sedesq; beatas. &c. Hos paradisū vo-
 camus. Phlegeton) fluuius infernalis ab ardore dictus.
 Nec sine te fœlix ero, nec tecū miser vñquā) Ex affectio-
 ne, vt dixi, loquitur, non ex debito consilio, itaque non
 est putandum, eam esse poëtē mentē. Quod dico prop-
 ter imperitos, qui non discernentes, quando ex sua sen-
 tentia, & quando ex alterius introducti loquuntur poëtē,
 indifferenter citant, quasi ita se userint. Maro autem se-
 tit etiam amores perdurare post fata: vnde ait in cod. 6.
 Curæ nō ipsa in morte relinquunt. Quin putauit easdē
 permanere affectiones dicens. Quæ gratia currum Ar-
 morumque fuit viuis, quæ cura nitenteis pascere equos,
 eadem sequitur tellure repostos. Iuxta quod dictum est:
 Qualem te inuenio, talem te iudico. Et ita quia æterna
 est damnatis peccandi libido, non enim immutari pos-
 sunt) merito est æternum supplicium. Sed ad rusticum
 redeamus Amyntam, cui insanus amor non persuasit,
 quod prophetæ diuinitus persuasum erat, dicenti: Non
 auertas faciem tuam à me, & similis ero descendētibus
 in lacum. O Dryades) id est nymphæ arborum, & præci-
 piæ quercuū, quia Drys Dryos, quercus dicitur. Florum
 que deæ. quæ Napeæ dicuntur, Nymphæque) scilicet
 aliarum rerum ut mótiū, quæ Oreades; & fluminū, quæ
 Naiades dicuntur, & mariū, quæ Nereides, & arborum
 quoque, quæ Hamadryades. O nemorum Syluane pater,
 vnde à syluis denominatus. Hic quoque aduenisse dici-
 tur ad Gallū amore pereunte, à Virgilio in bucolicis.

Napeæ.
Orcades

Venit & agresti capitis Syluanus honore,

Florentes ferulas, & grandia lilia quassans.

Vnde dicit: Seruate, precamur, qeia nymphæ amare, & a-
 mari solent. Seruate, inquit Decus,) id est, ornatum flo-
 rum & herbarum, ne floribus obsit. Virg. Gerg. 4. Nec o-
 ncs, hœdīue petulci Floribus insultent, aut errans bucula

cam.

BAPTSTÆ MANTVANI

Sepul-
chrum
Ieuæ

Bustum..
Vrna.

campo Decutiat roré, & surgentes atterat herbas, ista) id est, vestra dona, dominæ nostræ, sic enim, & Græci & Latini, & Barbari uxores vocant. Vnde Maro in Diris. Quod mea non mecum, domina est. Circa tumulum) Credebant enim veteri superstitione beatas animas, quarum corpora molliter requiescerent. Vnde Persius. Nunc non cini s ille poeta fœlix, non leuior Cippus nūc imprimis ossa? Laudant coniuæ nunc, non è manibus illis, nunc non è tu nulo, fortunataqüe fauilla Nasceretur violæ? Et Iuuenalis. Dij maiorum vmbbris tenué, & sine pondere terram, Sp rantesqüe cricos, & in vrna perpetuum ver, Qui p̄ceptore lachri voluere parentis esse loco. & Martialis: Si tibi terra leuis, molliq; tegaris arena. Ouid, ossa quieta precor tuta requiescere in vrna. Et sit humus cineri non onerosa tuo. Cōtra imprecatur Tibullus: O tu qui Venerem, docuisti vendere primis, quisquis es, in cæli vrgeat ossa lapis. Tristis ad busta puellæ Pierides] id est Musæ. Iuuenalis Pierides proit mihi vos dixisse puellas. Bustum dicitur quasi bene vstum: locus vbi vrna condebatur: vrna autē ab vrendo dicta, quod vstorum teneret cineres. Ideo autem Romani, qui tunc vt nunc faciunt, terra cōdere solebat corpora defunctorum, cōperant ea cōcremare quia per bella, & inuidiā eruta videbant aliquando ossa. Diuersitatē tamē hanc ex philosophis ortā putant, vt qui ex terra potissimū sup̄ta putarent, terre mādarent corpora: qui ex igne, & igni &c. Lamétabile carmē] Næniā funebrē, aut corpore nō dū sepulto epicædion, & eo sepulto epitaphion. In daphnide autem dicit. Maro: Et tumulo superaddite carmen. Relegenda nepotibus,] id est minoribus, aut posteris.

O virgo, si te tantus consumeret ardor,
Per centum Scyllas ad te, per mille charibdes
Tranarem laturus opem. Tu saeuior hydra,
Me fugis, at culpe nihil est in virginē. Nam me
Nescit adhuc: si sciret enim succurreret ultrō.
Nec puto submittit am ferrea pectora vultu,
Signa tamen vultus fallacia sub cute molli

Mens

Mens fera, sub blanda sunt corda immania fronte.
 Alloquar, & faciam nos tristis intelligat igneis.
 Si tamen illa meos vultus auerterit, ibunt
 In lacrimis oculi, triste in suspicio pectus.
 Oderit illa licet semper, fugiatque sequentem:
 Ista tamen quocunque ferar, me cura sequetur.
 Ite procul medicæ, non sum sanabilis, artes:
 Ite procul magico qui (quod nec credere dignum est)
 Carmine pallentes animas renocatis ab Orcu.
 Ite procul vanis precibus qui flectere diuos
 Creditis, aduersum est, & inexorabile cælum.
 Me rapit impatiens furor & iuuat ire per altos
 Solinagum montes, & per lustra ignota ferarum.

O virgo) &c. Sunt verba Amyntæ per apostrophen pu-
 ellam absentem alloquétis. Per centum Scyllas) nu-
 merus finitus pro numero infinito, Scylla autem, & Charib-
 dis, pericula sunt maxima in mari Siculo. Finguntur au-
 tem à Poëtis esse mōstra marina, ex puellis transmutata,
 Nam Scylla Phœri fuit filia. Charibdis) mulier vorax.
 De Scylla dixi in Bucolicis. Quid loquar aut Scyllā. Ni-
 si aut quam fama sequunta &c. de Charibdi, & etiam
 Scylla Æneidos primo. Dextrum Scylla latus, læuum
 implacata Charibdis Obsidet. Et ita, quia ut dixit Horatius in arte: Dū vitant stulti vitia, in contraria currunt.
 Dicit enim in vitium vitij fuga, si caret arte. Ideo de eo,
 qui vnum periculum euitans, in aliud incidit, dici solet.
 Incidit in Scyllam cupiens vitare Charibdim. Tu sæuior
 hydra) quam Hercules tandem exussit cum amputato
 vno capite illi semper bina repullulare videret. Erat e-
 nim lacus quē exussit & locū fertile redditidit, sed serpēs
 aquatica fngitur. At culpæ) id amatorie. Nam semper
 amicas, aut purgant, aut non credunt peccâsse. Vnde ille;
 Nec si mihi credere tantum. Signa tamē vultus fallacia;
 scilicet sunt, Iuuinalis Froati nulla fides, quis enim nō
 vicus abundat Tristibus obscenis? Mens fera. Vnde
 notus, sed minus idoneus auctor. Omnis quæ nitido vo-
 lucris plume scit amictu. Nō est, si simulat, vera columba
 tamen,

BAPTISTÆ MANTVANI

Ruris, & ætatis decus indelebile nostræ.

Te Padus, & noster lugubri Mincius ore,

Cum nymphis fleuere suis, ut Thracius Hebrus,

Orpheus, te tristes ouium fleuere magistri.

Vt Daphnium luxisse ferunt: te pascua & agri,

Vnde & audita est totis querimonia campis

Spargit Pastores tumulum redolentibus herbis,

Atque sacerdotum cantus ac rura quotannis,

Dicite, & æternam requiem cantate poëtæ.

Faus. Tu tamen arua tenes patriæ melioris, & altum

Incolis Elysium, nos hinc te flemus Amynta.

For. Flendum hodie nobis fuerat. Nam tristia nocte

Nescio quæ mœstis cernebam in somnia formis:

Sed iam vesper adest, & sol se in nube recondens,

Dum cadit, agricolis vicinos nunciat imbreis:

Cogere & ad caulas pecudes conuertere tempus.

Talia iactantem) Fortunati est in sua persona loquentis,
& impietatem, atque amentiam Amyntæ damnantis.

Æneidos primo. Talia iactanti, &c. Verbis amicis.) id

est, quæ amicos decent. Est enim amicus, a, um, adiectiu-

um: Vnde amicitior & amicissimus leguntur. Conabar]

id verè, quia sine affectu conamur. Sed nihil) .i. nulla

res. curat) id est, purgat vulnus insanibile. Nullum tamen

est in moribus tale ante supraea fata. Aut vulnus insa-

nabile nihil) id est, nihil curat verba. Inter dumeta, vbi

dumi, & vepres crescunt. Insomnem) id est, nullum som-

num admittentem quod miserè amantium est. Æneidos

quarto: At non infelix animi Phœnissa, nec vñquam

solutur in somnos, oculisue aut pectore noctem accipit.

Sylvestria) poma in sylvis nascentia. Exhaustaque lumi-

na) id est, oculos exhaustos. Moriens finiuit amores. Vn-

de & comicus. Hanc nisi mors mihi adimet nemo, Dixit

tamen Maro. Curas non ipsa in morte relinquens. Sine

honore tumuli) id est, insepultum. Fatalis machina. Allu-

dit ad equum Troianum, de quo Maro Æneidos secun-

do: Scandit fatalis machina muros. Fatalis igitur machi-

na) id est, instrumentum ad exitium fatale ducens. Æqui-

parans

parans hominem pecudi, ynde ficte sunt transformatio-
nes, quas Circe in socios Vlyssis exercuit. Psalmista, Ho-
mo, quum in honore esset, non intellexit, &c. Philtra) id est, amatoria pocula ad amorem inducentia. Circe
autem & Calypso ex Odissea Homerica notissimæ sunt, Calipso.
ad quas Vlysses appulsus dicitur, &c. De Circe quidem
Solis filia ad principium septimi Æneidos plura videbis.
Calypso autem auctore Hesiodo Oceanus & Tethys, aut
Homero iudice, Atlantis filia, insulam à se denominatā,
in Mari Ionio tenuit, ad quam Vlisses ut à Circe disces-
serat, naufragus peruenit, & amatoriè illectus, septem
annos permansit, vixque diuelli potuit. Philtra autem Philtra.
dicuntur, quia philos amator dicitur, pocula, aut carmi-
na, aut alia ad amorem inducentia. Quæ Strix) inferna-
lis palus à tristitia dicta. Phlegeton) fluuius ab abore de-
nominatus. Erynnis] dicitur furia. Num id est, nunquid
natura nocens. Physicè hoc dicit. Nam virtutes natura-
les, deos dicebant. Vnde Plinius lib. 2. naturalis hist. Fra-
gilis & laboriosa mortalitas in parteis ista digesta, fra-
gilitatis suæ memor, ut portionibus quisque coleret, quo
maximè indigeret, &c. Vim ergo amoris cupidinenige-
nere masculino, quia deum dicebant. Quæ tibi nascenti
luxerunt sydera) iterum fatale putat. Vnde vbi de fa-
to loquuti sumus. cœlum defuit) id est, benigna influen-
tia cœli. Doctus eras. Quamuis ergo, sui temporis doctū
deflet, sequitus Maronem in Daphnide. Mors immatu-
ra) i. ante maturitatem veniens. Id enim dicitur immatu-
rum, quod nondū est maturum. Præcox autem, quod
ante tempus maturum, quasi præcoctum, & præcoquum.
Illud autem, inquit Quintilianus, præcox ingenium, haud
temerè ad frugem peruenit, quia præcoci ingenio præ-
diti, aut citò moriuntur, aut studia deserunt. Dignus eras
hederis] quibus coronantur poëtæ, eò quod sunt in tu-
tela Liberi patris, qui eis coronatus ex India redijt. Ho-
ratius: Me doctorum hederæ præmia frontium dijs mi-
serit superis. Persius: Quorum imagines lambunt he-
deræ sequaces. Iuuenalis. Ut dignus venias hederis, &

Maturū.
præcox.

Hedera.

BAPTISTÆ MANTVANI

Paruaf-
sus
Parnafis

imagine macta. Virgilius in Bucolicis: Atque hanc sine, tempora circum. Inter vices hederam tibi serpere lauros. Et iterum: Hedera crescentem ornate poëtam. Dignus Parnassid. lauro,) id est, in Parnaso monte Phocidis Boëtiam versus, Musis & Apolline sacro nascente. Est ergo Parnassis Patronimicum à patria sumptum. Sed hic pro nomine patrio ponitur, quasi sit Parnasica. Nec melius cecinit pugnas) ut in Æneid. Et agrorum cultus ut in Geor. Et pascua) id est, pastores, ut in Bucolicis. Nam etiam pascua in Georg. dicit. noster,) id est, nostras hoc est Mantuanus. Tityrus) id est. Virg. qui se per Tityrum in primo bucolico carmine significauit, à magno Alexi) id est. Augusto: Precox solertia, quia ante barbam. Et specimen tuleras, scilicet præ te. aut abstuleras specimen) id est ornamentum. Non vulgare) egregium. Cum nymphis fleuere) Sic Maro de Daphnide in Daphnide. ut Thracius Hebrus) scilicet fluuius. Orpheus) scilicet, fleuit ut quarto Georgicorum innuit poëta, ut Daphnium de quo in Bucolicis Virgilius latè. Spargite pastores] Sic in Daphnide, Spargite humum solijs, inducite fontibus umbras. Pastores) mandat fieri sibi talia Daphnis. Et tumulum facite] Et hæc pro epicœdio sunt, quod canitur ante inhumationem. Sequentia epitaphij, quod post inhumationem canitur, vicem habent. Tamen armatenses] Hoc quidem videtur minus quadrare superioribus. Nam quum furor & amentia, atque impetas in superbo, & vilipensio legum in Amynta, dixerit & ita mortuum, nec pœnituisse significauerit, non videtur congruè dicere. & aliū incolis Elysium] i. paradisum. Sed purgari potest tum quod pastoribus hæc dicuntur, tum quod asserendo Elysium incolere tacitè pœnitentiam egisse significat. Cernebam insomnia] Phantasmatagæ nocturna, quasi futuræ lachrymationis prognostica, idq; superstitione rustica. vicinos nuntiat imbres] Georgicorum primo. Sol quoque & exoriens, & quum se conderet in vndas, Signa dabit, solem certissima signa sequentur, &c. Sed illic de ortu dicit, quod hic de occasu. Addit enim.

Ille ubi nascentem maculis violauerit ortum,
Conditus in nubem mediisque refulserit orbe.
Suspecti tibi sint imbræ,

Cogere, & ad caulas] id est ouilia. Virgilius in Sileno
Cogere, donec oues stabulis, numerumque referre ius-
sit. Tempus cogere] pro cogendi Græca loquutio, ut:
Et iam tempus equum fumantia soluere colla.

ECLOGA QVARTA, DE NATV-
RA MVLIERVM INSCRI-
pta Alphus.

Ioannis Murmelij Argumentum

Amissum memorat caprum puerique furorem
Janus, & ingenium notat hinc Alphus muliebre.

ALPHVS, ET IANVS.

 Ane, caper (video) macer est tuus: esse solebat
Acer, & elatis in cœlum cornibus ire:
Nunc deiectus humi, flaccis piger auribus, herbam
Olfacit, & summis attingit gramina labris.

Ian. Languet & ex isto languore facetia surgit,
Quæ quoties memini, risum ciet, edita nondum est.
Edita quum fuerit, totus mirabitur orbis.

Alph. Iane, soles narrare sales lepidissimè & ore
Suauiquo, dic ergo, tuus cur langueat hircus?

Ian. Res non ficta, dcs testis, sed ficta recenter.
At dulce id facinus non est narrabile gratis.

Quid pretij sperare licet? quæ dona reporto?

Alph. Iane, ubi congesst nidos philomena, docebo.

Ian. Qui leuiter spondet, promisso eludit inani.

Alph. Qui non credit mups fidei sed pignore tutum
Te faciam, duo tcla mea derome pharetrâ.

Iane, caper) Principium huius Eclogæ, ex macie capri,
captat occasionē facetæ narrationis de pastore mercen-
ario qui captus amore puellæ, in foueam feris positam in-
cidit: ubi inuictus, & à vicinis rusticis extractus furoré a-
moris nō destituit, cuius occasione, graphicè mulierū in-

BAPTISTÆ MANTVANI

genia describuntur. Macer est, qui solebat esse acer, & c^elati^s, &c.] Vnde, quod in Hecyra de hominibus dicitur etiam quibusdam belluis competit: profectò hoc sic est ut puto omnibus nobis: ut res dāt sese, magni atque humiles sunius. Flaccis auribus] id est, auriculis laxis, & pendentibus, quia mollibus. Herbam olfacit] id morbi indicium est. Risum ciet) i. excitat. à Cieo secundæ conjugationis. Est enim præsentis temporis. Totus mirabitur orbis) rustica iactantia & garrulitate hoc dicit. Nam si ex persona poëtæ dicatur, verè illi dici posset: Parturunt montes, nascetur ridiculus mus. Quid enim mirum, si rusticus imprudens in foueam cecidit? Iane, soles narrare sales) i. non insulsos apolos. vbi congesit) Latinus Maro: Namque notaui ipse locum, aëriæ quo cōgessere palumbes. Nam quæ ferre, aut tendere ad locum significant: ut conuenio, conflu, congero, aduerbium ad locum desiderant, & non in loco: Potest tamen dici. vbi congesit) id est concinnauit, & cōstruxit, postquam allata fuit materies. Qui leuiter spōdet) Prouerbiale est, Nam ferè vsu venit, ut qui citò promittunt, difficulter promissa exhibeant, & è conuerso. Qui non credit) Alio diuerbio ex arte Rhetorica respondet. Qui non credit inops est fidei, quia qualis quisque est, talem iudicat quilibet, & ita qui fidus non est, neminem fiduni existimat. Deprome) id est, exime. Duo tela] id est duo spicula, aut duas sagittas, quæ sunt pastoribus apta. virgilius, Cūm Daphnidis arcum fregisti & calamos.

Ian. *Incipam, nymphæ Parnassides, ora mouete,*
Et memorate mei dira infortunia capri,
Ac philominæos Alpho concedite nidos.
Conductus mercede puer, præfectus ouili,
Affiduè pascebat oueis, caprum, atque capellas.
Seruitium nobis pueri fuit utile, doncc
Virgine conspectia, quæ tum huc veniebat aquatum,
Tabuit, ex illo vecors iam tempore factus,
Frigidius curare gregem, contemnere caulas
Cœpit, & exhausto subuertere cuncta cerebro.

Cūm

ALPHVS, ECLOGA IIII.

27

Cum sopitus erat, poterat vigil esse videri.
Nugabatur enim quando vigilabat inertis
Corporis officio, soluebat somnia mente.
Hunc ergo in saltu ludens per cornua caprum
Viminibus validis inter dumeta ligarat,
(Quarta dies hodie) tentans an vincula possit
Vincere ceruice, ac præduræ robore frontis.
Quæsum interca, nidos nemus omne pererrat,
Corda subit virgo, dilecta recogit ora,
Ora, sinus, & quæ fari pudor omnia voluit.
Lux fugit intcrea capri reddit immemor, alta
Nocte recordatus surgit pauidusque per umbras
Dum graditur, ruit in foueam: quæ fronde saligna
Captandis obducta feris, & stramine sicco,
Instar erat putei fundo irremeabilis alto.
Est caper in vinclis, puer est in carcere, pastor
Nullus oves curat: iam tertia luxerat hora.
Miror, oves refero, ac numero captumque requirens,
Obstupeo, puerum clamo, magalia lustro.
Vera loquar: Magicis ne forte liquoribus unctus,
Extimui, ascenso migrasset in æra capro.
Namque striges tali fama est ope, nocte vagantes,
Ad quædam longinqua procul conuicia ferri.
Attonitus tandem pecudes ad pascua duco.
Dumq; nemus subeo meditans mecum, ecce per umbras,
Ecce procul caper in dumis strepit atque reluctans
Cornibus aduersis contra sua vincula pugnat.

Incipiam) Sic Æneidos secundo. Incipiam Fracti bello
&c. Nymphæ Parnassides) id est, Musæ Parnassum fre-
quentare solitæ. Ora mouete. Virg. Pandite nunc Heli-
conæ deæ, cantusque mouete. Sed quia præcipitur ab
Hor. in arte. Nec deus intersit nisi dignus vindice nodus
inciderit: videbitur quibusdam non apta inuocatio, quia
non debet deus inuocari, aut induci difficultatem dissol-
uisse, nisi res tanta sit, ut opibus humanis fieri, aut geri
nequeat. Verum poeræ aliquando ridiculæ, aliquando
juxta æstimationem inuocantis inuocationem faciunt.

D 4

Vnde

BAPTISTÆ MANTVANI

Vnde Iuuenal. descripturus rhombum, dicit Satyra quar-
ta: Incipe Calliope, licet hic considere, non est Cantan-
dum, res vera agitur, narrate puellæ Pierides: prosit mi-
hi, vos dixisse puellas. Hoc autem ridiculé dicit, sic vero
loquitur rusticus, cui quam dicturus est. Res summam
difficultatem habere visa est. Vnde prius dixit. Totus
Mirabitur orbis. Philomeneos] quos philomena con-
gessit. Conductus] ergo mercenarius. Seruitum] i. fa-
mulator. Taluit) id est, lenta tate exhaustus est. Ve-
tors] id est, praui, aut peruersi cordis. Frigidius id est,
negligentius, sicut in re diligentii dicit per contrarium
Maro: Feruet opus. Exhausto cerebro, nimia solicitu-
dine effero. Quum sopitus erat] i. somno obrutus, po-
teras videri esse Virgil. Nugabatur enim). i. secum
inaniter loquebatur. Horatius: Nescio quid meditans
nugarum. Persius. Nugari solitos. Ludens] i. ad ludū,
ut curam animo premeret. In saltu. in pascuis ubi pecu-
des saliunt. Tentans) i. periculum faciens. Quæsium
pererrat) i. penetrando] i. quæsium, non enim con-
struitur prius supinum sine motu, saltē latente. Et quæ
fari pudor] scilicet est, id est, gremiū, & intra gremium
pudenda. Fronde salignæ, id est, salicum folijs. Obducta,
id est, Obstructa, in superficie, captandas feras: id est, ad
captandas feras. Iam tertia luxerat hora, scilicet poste-
rioris diei. Refero, Recenseo, aut separo. Magalia. i. ca-
sas, & tuguria. Striges) tortilegæ, & magicis utentes.
Ad quædam longinqua) Id enim sibi persuadent dæmo-
nibus illusæ. Ecce) quasi diceret. Præter spem.

Terruit incautum subito feralis imago,
Et nil tale ratum firmato pectore tādem
Nesco animal, subiensq; rubos, seco vincularunca
Serò domum rediens, video per pascua longè
Turbam exultantem risu iuueniliter alto.
Ut prope constiimus, meque agnouere, salutant,
Et iuue ecce, aiunt, puer hic o Iane luporum.
Erutus è foueis dum nocte perambulat agros,
Incidit in casses, & sic inuentus uterque,

Et

Et caper, & pastor. Caper hec incommoda passus,
 Languit adbuc. Puer imprudens, insanior hirco est,
 Virgo superbiuit mox, ut se audiret amari,
 Et pueri simulans curam ignorare, pudorem
 Fingit, ut ad formam faciat pudor, ora sinumq;
 Ornat, & in terram versis incedit ocellis.
 Callida vulpina rem simplicitate gubernat.
 Hæc studia, hic casses, hæc sunt mulieribus arma.
 Ille sua sperans Galathea aliquando potiri,
 Contempta mercede, suos settatur amores.
 Propterea plausiro, siua, bobusque relictis,
 Ad pastoris opus redeo: subiecta furori
 Ista iuuentutis leuitas, rura omnia vexat.

Terruit incautum) Reim prosequitur. Feralis) Id est ter-
 ribilis, ut fera, id est, mors. Nam si dicatur imago feralis,
 i.e. ipsius feræ, non videtur ratio carminis stare. Nā se-
 ra primam corripit, feralis producit, Æneidos quarto:
 Solaque culminibus ferali carmina bubo. Incautū, & nil
 tale ratū Firmato pectore tandem nosco animal) scilicet
 ubi proprius acceſſerat. Seco) id est, abrupo vincula qui-
 bus in vepribus alligatus erat. Incidit in casses] in foue-
 am, in laqueos, Ouidius, incidit in casses præda petita
 meos. Virgo superbiuit) Principiū principalis narratio-
 nis. Et pueri simulans curā ignorare) Nō simulās curā.
 Sed simulans se ignorare curam. s. amorum. Nā simula-
 mus id, quod non est, esse: dissimulamus id, quod est, nō
 esse. Pudorē fingit, id est) simulat fallaciter præ se fert.
 Ora sinumq;] in quibus est muliebris species. In terram
 versis] Id enim pudicas decet. Vnde Aeneidos primo,
 Tum breuiter Dido vultum dimissa profatur. Hæc sunt
 mulieribus arma. Mulieribus natura ante penultimam
 corripit, sed necessitate producit, Lucanus. Si qua De-
 um soboles, si qua est mulieris origo. Sua Galathea)
 puella lactea sed rustica. Vnde Maro, namque fate-
 bor enim dum me Galathea tenebat. Nec spes liberta-
 tis erat, nec cura peculi. Contempta mercede]
 scilicet quam à Iano acceperat, ista) scilicet vilis.

Feras

Soco:

Simulage

Dissimu-
lareGalathea
Leuitas,

Leui-

BAPTISTÆ MANTVANI

Leuitas.i.inconstantia propter amores , & leues mores.

Alph. Quod nequit ingenium, casus facit: o stupor, o fors
Ingeniosa, o res risu celebranda bimestri.

Ianc, vides seruanda tibi philomela laborat.

Sed quod tam vafro memoras de virginis astu,
Retulit in mentem, quæ psallere saepe solebat
Carmina fœmineis olim de fraudibus Vmber.

Ian. Dic Vmbri, dic, si quid habes, meditare parumper
Et verba & numeros, Vmbri est memorabile carmen.

Alph. Est ut ais, sed non gratis memorabile carmen.
Quas referes grates, & quid mercedis habebo?

Ian. Accipe, promissis absoluo, & spicula reddo.

Alph. Dum vado ad ventrem post hæc correcta lenzendum,
Iane, meum tu coge pecus, ne vitibus obfit.

Ian. O aries aries, qui tortis cornibus atrum
Dæmona wæsentas, semper vineta subintrax,
Non sapies, donec fossa tibi lumina fronte
Eruero: Non sunt porrecta in iugera centum
Pascua sat, nisi pampineos populeris & agros?

Quod nequit ingenium, casus facit) interloquitur Al-
phus ne vnius sermo fastidio sit. Sensus autem est: Multa,
quæ per ingenium excogitare nequeas, casu in mentem
veniunt. Risu bimestri] id est, duos menses durante. Tibi
Philomena laborat,] id est, nidificat. Vnde Maro: Sic
vos non vobis, nidificatis aues. Fœmineis de fraudibus
Vmber] homo ex Vmbria] Sunt qui Antonium Campa-
num intelligent. Dic Vmbri, Ordo est: Dic inquam, si
quid habes Vmbri.i.de Vmbro, aut de carminibus eius
Virg. Quin age: si quid habes, in me mora non erit vlla.
Et iterum, Si quos aut Phyllidis ignes, aut Alconis ha-
bet laudes, aut iurgia Codri. Meditare] exerce, experire
Virg. Sylvestrem tenui musam meditaris auena. Et ver-
ba & numeros idem. Numeros memini, si verba te-
nerem. Non gratis) id est, non sine mercede. Promis-
sis) scilicet palumbinis pullis, & spicula.i.sagittas. Dum
vado ad ventrem. Hoc profecto nimis rusticè, tametsi
rustico congruit; facit tamen poeta ad exprimendum
morem

Bime-
stris.
Vmber.

Medita-
re.

morem rusticum. Tu coge) id est compesce id vnum ne
diuagetur. Virg. Tityre tu coge pecus. Ne vitibus ob-
sist: depascendo pampinos, aut vuas decutiédo. O aries,
aries) Alloquutio rustica ad pecus. Sic Maro ad arbores,
Et vos, ò lauri carpam, & te proxima myrte sic positæ
qnoniam suaves miscetis odores. Non abijcitur autem,
nec corripitur, ô quia vox monosyllaba in principio car-
minis positæ. Aërum dæmona) i. spiritum male callidū,
qui cum pingi verè non potest, cornutus tamen pingi-
tur. Non sapies) i. sed non eris sapiens, & fugitans ma-
lorum, donec ego eruero tibi lumina. i. oculos, & hac frô-
te fossa) i. perforata & excavata, euulsis oculis. popule-
ris) i. depræderis. [polies agros pampineos] i. vineas in
quibus vites sunt, quarum frondes pampinos vocamus.
Dicitur etiam populo. virg. in Æneid. i. Non nos aut Ly-
bicos ferro populari penates venimus.

Popule
ris.

Alph. Ianæ, recordatus redeo, sed plurima forsan.

Nondum tota tibi referam, cognoueras Vmber
Omnia quæ fas est homini perdiscere, cælos,
Sydera, tellurem, ventos, mare, flumina, fontes,
Videras & Rhodopen, atque alta Ceraunia, & ossam,
Gallicaregna, Ararim, Rhodanum, Tiberimq; Padūque
Attica Romanis referebat carmina verbis,
Ore utroq; potens, & lingua primus utraque,
Hunc unum nobis inuidit: Græcia, & ipsi
Arcades, & Thracum salius, & Thessala Tempe.
Candidus illius semper documenta secutus,
Non procul hinc hæc: ille tenet, nos ille docebat,
Sed iam septiforem flatu experiamur auenam.
Ante tamen nymphæ præcor, ut libethrides adsint:
Præserim quæ plus meminisse Polymnia fertur.

Ianæ, &c] Purgato alio redit ad narrationem. viderat]
hac periphrasi videtur Gregorium Tifernarem dicere, Rhodo-
quia ea tempestate vixerat. Nam γενερός significat vigi-
phe. lo, vigilare est multa videre. viderat ergo Rhodopen) i.
Cerau-
Thraciam, ubi Rhodope mons est, atque alta ceraunia]
nia. montes Epiri à fulminibus dictos) & Ossam, montem
Ossæ. Araris]

Thessa-

BAPTISTÆ MANTVANI

Theſſalix. Ararim] qui à Lugdunensibus nunc Sogona dicitur. Vterque aiunt, tam Arar, seu Araris, quām Rhodanus, Lugdunum confluſit, ad cuius confluenteſem erat olim illa ara de qua Iuuenalis: Aut Lugdunensem rhetor dicturus ad aram: Tiberim] fluuium Hetruriæ, qui Romanam perſluſit. Padum, fluuiorum regem in Italia in mare Adriaticum ex Alpibus inferioribus incidentem: Vnde Homerus Eridanum, qui & Padus dicitur ex inferis, ad superos tendere dicit. Attica]. i. Græca, & potissimum Attica, quia Attica lingua è quinque Græcorum linguis cultissima eſt. Romanis]. i. Latinis verbis. Nam aliter ea non intellexiſſet rusticus. Ore utroque) & Græco ſermone, & Latino. Et primus]. i. peritissimus utraque lingua. Hunc vnum nobis inuidit Græcia]. i. inuide nobis eſſe conſpexit, quum ſimilem non haberet quod in vita Antonij Campani etiam de Turcis commemorant. Verūm hic Ticernatim intelligam & ipſi Arcades. Ipſi) emphaſim habet quaſi dicat, peritissimi muſici, & cantare pares, & respondere parati, & Thracum ſaltus. vbi Orpheus, Amphion, alijque complures versati ſunt vates. & Tempe]. i. amoeniſſima loca Theſſalix, in quibus etiam muſicus chorus versatus eſt. Candidus illius, &c. Per Candidum credo poëtam intelligi, cuius exterior veſtis, ut Carmelitis cæteris, & mens fera candida, eſt hæc i. documenta vmbbris. Sed iam ſeptiphorem]. i. ſeptem foramina habentem, Virg. Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis Fistula. Libethrides nymphæ]. i. Muſæ, aut Libethrum locum quendā in Thracia, aut Libethrum fontem in Magnesia regione Theſſalix adiuncta incolentes. Maro: Nymphæ nostri amor Libethrides, &c. Præſertim quæ plus] ſubaudi cæteris alioqui dixiſſes plurimum. Polymnia πολύ. i. multū μηδει. memoria, ut à memoria dicatur, cuius filiæ Muſæ ſunt, aut πολύμηδει multarum laudum. Horatius, nec Polyhimnia Lesbo-um refugit tendere barbiton.

Famineum ſeruile genus, crudele, ſuperbum,
Lege modo, ratione caret; confinia recti

Negligit,

Tiberis.
Padus.
Erida-
nus.
Attica.

Tempe.

Lebethri-
des.

Polym-
nia.
Polyhim-
nia.

Negligit, extremis gaudet, facit omnia uoto
 Præcipiti, vel lenta iacet, vel concita currit.
 Fæmina semper hyems, atque intractabile frigus:
 Ut canis Ardent os contristat sidere terras,
 Temperiem nunquam, nunquam mediocria curat.
 Vel te ardenter amat, vel te capitaliter odit.
 Sigravis est, mœret toruonimis bernica vultu,
 Si studeat comis fieri, grauitate remissa
 Fit leuis, erumpit blando lascivia risu,
 Et lepor in molli radijs mœtricuus ore.
 Flet, ridet, sapit, insanit, formidat, & audet,
 Vult, non vult, secumque sibi contraria pugnat.
 Mobilis, incostans, vaga, garrula, vana, bilinquis,
 Imperiosa, minax, in lignabunda, cruenta
 Improba, auara, rapax, querula, inuidæ, credula, mena
 Impatiens, onerosa, fibax, temeraria, mordax,
 Ambitiosa, leuis, maga, læna, superstitiosa,
 Desidiosa, vorax, ganeæ studiosa, palatum
 Docta, salax, petulans, & dedita mollitiæ,
 Dedita blanditij, curande dedita forme,
 Iræ odiique tenax, in idonea tempora differt
 Vlciſcendi animos, infida, ingratia, maligna, idœgiæ
 Impetuosa, audax, fera, litigiosa, rebellis.
 Exprobrat, excusat tragic a sua crimin a voce,
 Murmurat, accendit rixas, nil fiedera pendit:
 Ridet amicitias, curat sua commoda tantum.
 Ludit, adulatur, defert, sale mordet amaro
 Seminat in vulgus nugas, auditaque linguis
 Anget, & ex humili tumulto producit Qlympanum.
 Dissimulat, simulat, doctissima fingere causas: in siro
 Ordinique dolos: fraudique accommodat oras.
 Ora omnes facili casus imitantia motu.

Fœminum scruale genus.] Multa in muliebrem sexum
 superciliosè dicuntur, quæ omnia in malas dici pos-
 sunt: sed rarissimè sunt bonæ, secundum Luciliu qui di-
 cit: Heu facul est homini inuentu, bona fœmina nul-
 quam: ubi facui, pro facile antiquè dixit. Et Susarion

Megæ

BAPTISTÆ MANTVANI

Megarensis antiquæ comœdiæ princeps. Audite popu-
lus Susarion, hæc dicit filius Phillini Megarensis tripo-
discius. Malū sunt mulieres, sed tamen, & populares. non
adest inuenire domum sine malo. Multa tamen etiā in
sanctis litteris in bonarum commendationem dicuntur.
Sed mulierem fortem quis inueniet? Modo] id est, mo-
deratione, de qua Horatius. i. ser. Est modus in rebus,
sunt certi deniq; fines, Quos ultra citrāque nequit con-
sistere rectum. Extremis gaudet] quæ ambo mala sunt:
quia vni virtuti duo vitia opponuntur, alterum per a-
bundantiam, alterum per defectum peccans. Aut ca-
nis] id est, canicula, aut syrius. Odit) præteritæ est
vocis, & ita producitur, nec reperies apud idoneos odio
nisi semel in Cicerone odias. Nimis hernica] i. aspera,
vt Hernici montes in Italia asperrimi. Grauitate remis-
sa, fit leuis] quia dum vitant stulti vitia, in contraria
currunt: Dicit enim in vitium, vitij fuga si caret arte.
Lepor meretricius] i. suauiloquium, & blanditiæ mer-
etricibus dignæ. Sibi contraria] i. inconstans, vnde ad-
dit: Mobilis, inconstans) Æcid. 4. Varium, & mutabi-
le semper Fœmina Imperiosa] ii. affectatrix imperij. In-
dignabunda] fastidiens frequenter. Cruenta] cruoris,
& sanguinis appetens & maxime, vt luuernalis docet
vindictæ. Improba] id est, improbanda. Auara] quia
rapax, sed tamen inutiliter expendit. Iuuenal. Prodi-
ga non sentit pereuntem fœmina censum. Ac velut ex-
hausta rediuiuis pullulat arca, Nummis, & è pleno
semper tollatur aceruo. Non vñquam reputat quanti
sibi gaudia constent. Rapax ergo, expendat. Querula]
quia vt dicit Iuuen. Aut odit pueros aut ficta pellice
plorat. Maga] i. so tilega, magicæ arti intendens, vt
Iuuernalis docet. Hic magicos affert cantus, hic Thessa.
vendit Philtra, quibus valeant mentem vexare mariti.
Lena] etiam filiarum venditrix. Iuuen. Scilicet expect-
ans vt tradat mater honestos. Aut alios mores quā quos
habet, vtile, porrò Filiolam turpi vetulæ producere tur-
pem. Superstitiosa) quod idem Iuuernalis : sexto docet, vt
cetera

cetera ferè, quæ hic habentur. Ganeæ] sic & alij Christiani poëtæ, sed Ganeo primam producit. Satyricus, Occultas, Ganeo pulches. Palatum docta). i. delicata. Salax] id est luxuriosa. Tragica voce] id est quali vtuntur tragi, dum infortunia regum lamentantur. Litigiosa] quæ nulla ferè causa est, in qua non fœmina litem mouerit. Nil). i nihil pendit fœdera. Ludit]. i. illudit. Adulatur, defert]. i. callidè reprehensione, Seminat]. i. dispergit in vulgus. Nugas]. i. res friuolas. Exhumili tumulo producit. Olympus]. i. nil sibi non promittit posse efficere. Ora omnes) Ordo: accommodat, inquam, ora imitantia facili motu omnes casus]. i. euenta omnia, hoc est, scit se accommodare rebus, & ridere cum ridentibus, & fere cum flentibus, imo interdum vtrunque simul.

Non potes insidias euadere, non potes astum
 Vincere, tantæ artes, solertia tanta nocendi.
 Et quenquam videas oculis præsentibus, aude
 Excusare nefas: potis est eludere sensus.
 Sedulitate animi, nihil est, quod credere possis,
 Et nihil est quod non, si vult te credere cogat.
 His facient exempla fidem. Quæ crimin a non fuit.
 Fæminea tentata manu? Dedit hostibus arcem.
 Decepta ornatu brachi Tarpeia sinistri,
 Seu it in natos manibus Medea cruentis,
 Tyndaris Aegeas oneravit nauibus undas.
 Scylla hostem sequitur, patri furata capillum.
 Fratrem Biblis amat, subiicit se Myrrha parenti:
 Concubitus nati longæua Semiramis ardet:
 Causa necis nati coniunx fuit Amphiarao.
 Occidens viros nocturnis Belides armis.
 Orphæa membratim Cicones secuere paetam.
 Cognita luxuriae petulantia Rasiphæiæ:
 Phædra pudicitiam contrâ crudeliter ausa est.
 Decepit Iudea virum Rebescas, suamque
 Progeniem velans hircino guttura tergo,
 Porrigit Alcide coniux fatale uenenum,
 Decipit Hyppodame patrem. Lavinia Troes,

Depulit

BAPTISTÆ MANTVANI

*Implicat ancipiti bello Bryseis Achillem
Debulit è castris, demens Chryseide factus.
Fulminat Atrides & sentit Apollinis iras.
Eua genus nostrum fœlicibus expulit aruis.*

Non poter[Eandem rem prosequitur. astum]. i. astutiam,
Nihil est quod credere possis, quia & quanquam videoas
oculis, &c. Iuuenalis. Nihil est audacius illis. Deprensis,
iram atque animos à crimine sumunt. Quæ crima nō
sunt Fœminea tentata manu) Quasi dicat nulla non
sunt, & ita omnia sunt. Tarpeia virgo) ut armillas, quas
in brachijs hostium vidit, haberet, tradidit illis arcem
Capitolinam. Vnde armis brachiorum obruta, interiit.
Dicitur autem hic brachi pro brachij: quia aliter versus
non staret. Sæuit in natos) virg. Sæuus amor docuit na-
torum sanguine matrem commaculare manus : nam
Medea ab Iasone spreta omnes communes liberos præ-
ter Thessalum trucidauit. Tyndaris). i. Helena Tyndari
(ut putabatur) filia, à Paride rapta, aut ipsum secuta mil-
le carinis à Græcis repetita est. Scylla) Nisi Megarensi-
um regis filia, abscisso purpureo capillo, quem pater sa-
cratum habuit, ad Minoa hostem pertulit : Biblis) ut O-
uid. Meta. 9. docet, ex ardet amore Cauni fratris, à quo
spreta, in fontem sui noinini conuersa est. Subicit se
Myrrhina parenti] scilicet Cinaræ : de quo lib. 10. Meta.
quæ etiam in Myrrham arborem illic conuersa dicitur.
Est autem in verbo subicit, synecopa. Nam si (ut debet)
subiicit scriberetur, esist positio breuis. Fecerunt tamen
id alij quoque. Semiramis) regina Babyloniæ, & regni
assyriorum moderatrix exarsit amore Nini filij, quem
diu simulauerat, ut Iust. docet lib. 1. Causa necis vati
coniux fuit) id est, Eriphile, De qua in Thebaide Statij
multa leguntur. Belides) Beli neptes, filij Danai fra-
tris Aegypti regis, quæ quinquaginta nupserunt toti-
dem patruelibus). i. patrui Aegypti filijs coactæ ab eo:
sed à patre, qui ab oraculo habuit sibi cauendum à ta-
li genero, persuasæ, prima nocte omnes maritos suos
interfecerunt, præter Hypermnestram, quæ Lino peper-
cit,

Scylla.

Biblis

Semira-
mis.

Belides.

cit, à quo Danaus obtrūcatus. Cicones] Mulieres Thraciæ, vñ auctor est Virgil. in fine Georgicorum. Pasiphaë] vxor Minois regis Crētensium, amore taui incensa, se in ligneam vaccam à Dedalo effictam includi fecit, sic cum tauro concubens, & postea cum Mino, Minotaurum genuit. Ordo est, perulantia luxuriæ Pasiphaeïæ]. i. ipsius Pasiphaes] scilicet, est cognita Phædria, Pasiphaës, & Minois filia, Hypp. lytum priuignum, cui desponsata, sed non tradita à Theseo fuerat, interpellauit de stupro. At cum ille renuerit, ne patri iniurius sis, detulit ad patrem, quasi ille interpellasset ipsam, vnde credulus pater à Neptuno, sive à patre Ægeo impetratis phocis, marinis belluis qui Hippolyti in furorem versi, ipsum dissoluerunt vnde Hippolytus ab hippo, quod est equus, vel equa, & Iyo. i. dissoluo, dictus præfigio quodam videtur. Nam ab Hyppolita matre id nomen prius habere potuit. Decepit Iudæa Rebecca vi. um] sci' icet Isaac, cuius oculi caligauerunt. suamque progeniem]. i. filium chatiorem Iacob velans hircino tergo. i. pellibus hircorum aut caprorum, ut pilosus perciperetur, ut erat Esau. Coniunx scilicet Deianira. Potale venenum]. i. tunica sanguine venenato Nessi intincta dedit. Alcidæ]. i. Herculi Alcei nepoti putatio. Nam Amphitryonides dicitur cum Iouis sit filius. Hippodamia, Oenomai Heliidis, & Pisæ regis filia patrem d:cep:it, quia Pelopi in patris pernicie. n nupsit. Erat enim in fatis tunc patrem decessurum, quando illa nuberet. Nupsit autem superata in curuli certamine, dolo tamen Myrtili aurigæ. Dicitur etiam Hippodamia, quasi equorum domatrix. Lauinia] filia Latini, Turno desponsata à matre, Amata & Æneæ per oracula & patris aſſensum. Troias. is multis exi- tij causa fuit Bryseis, quæ Achilli forte obuenerat, quum abducta Chryseide, quæ Agamemnoni obuenerat, hanc Agamemnon quam vi abstulisset, effecit ut Achilles iratus armis abstineret, multos Græcorum interimis si- neret, donec Patrocli amici necē vlcisci vellet. Atrides] i. Atrei filius, si tem. putatiuus Agamemnon fulminat]

Hippos.
Iyo.

Rebecca

Deianira.

Alcides.

Hippo.
damia.

Lauinia.

Bryseis.

BAPTISTÆ MANTVANI

ira & amore & stuat. factus demes Chriseide] i. per anno-
rem Chryseidis, filiæ Chrysei sacerdotis Apollinis, qui
cū insulatus in exercitū Græcorū filiā expeditū venislet,
nec obtinuislet, sœua pestilētia ab Apolline imperata tā-
dem eam abduxit. Sentit ergo iras Apollinis) i. pestē qua-
torus exercitus mulctabatur. Fœlicibus aruis] paradyso.

Credite pastores, per rustica numina iuro,
Pascua si gregibus vestris innoxia vultis,
Si vobis ouium cura est, si denique vobis
Grata quies, pax, vita, leues prohibere puellas,
Pellanturque procul vestris ab ouilibus omnes,
Thestylis, & Philly, Galathea, Neæra, Lycoris:
Dicite, qua tristem mulier descendit ad orcum,
Eredijs: poruit si non male sana fuisse
Euridice renuehi, per quas descenderat umbras.
Raptas equi renuit fessam Proserpina matrem.
At pius Aeneas redijs, remeauit & Orpheus,
Maximus Alcides, & Theseus, & duo frætres,
Vnus equis, alter pugnis bonus, atque palestra.
Et noster Deus, unde salus, & vita resurgit.
Hæc sunt, Pastores, Hæc sunt mysteria vobis
Aduertenda, animi fugiunt obscaena viriles,
Fœmineas loca delectant infamia mentes.
Ut semel in scopulos vento contortus, & vnda
Natura, scit incautis monstrare pericula nautis:
Sic senior longo factus prudentior usu,
Præteritos meminit casus, aperitque futuris
Temporis enentus, visaque pericula monstrat.
Si fugiunt aquilam fulice, si retia cervi,
Si agna lupum, si dama canem, muliebria cur non
Blandimenta fugis, tantum tibi noxia Pastor?

Credite pastores] Cœuerit sermonem ad pastores quo-
rum docendi gratia hæc de fœmininis dixit. Per rustica
numina] Id antiquè, nisi ad Deū, & sanctos, quibus arua
custodiæ sunt, referamus. Thestylis, &c.] Harū.n. memi-
nit Virgilius in Bucolicis dicens, Thestylis, & rapido fes-
sis messoribus æstu, Allia serpillumque herbas contun-
dit

dit olentes. Et iterum. Iampridem à me illos abducere
Thestilis erat. Item Phillida mitte mihi, meus est natalis,
Iola: & Phillida amo ante alias, nam me discedere fl-
uit. Item: Malo me Galathea petit lasciuia puella. Et huc
ades ô Galathea &c. Item ille Neæram dum fouet. Item:
Tua cura Lycoris, pérque niues allū pérque horrida ca-
stra secuta est. Dicite] ingeniosa excogitatio. Raptæ
leguntur mulieres ab inferis, & verè raptæ, sed non re-
dijisse. Euridice] Orphei coniux, cùm eam Aristeus pa-
stor insequeretur, à terpente, qui in herbis delituit ex-
tincta, ab Orpheo citharæ beneficio redempta ab infe-
ris fuit, ea lege, vt ea non respiceret, quod tamē fecit, vnde
de reuerti coacta est. quod quarto Georgicō, ad finem
graphicè describitur, & à Boëtico non legniter. Proser-
pina) Cereris filia, à Plutone surrepta, & à Cerere matre
inuenta. redempta fuisset) si nihil apud inferos gustasset,
sed granum pomi gustauit, vt non rediret. Vnde Georgic.
1. Nec repetita sequi curat Proserpina matrem. At pius
Æneas rediit) postquam iliuc duce Sybilla patris vidé-
di gratia descendisset, vt 6. Æneid. latè dicitur. Remeauit
& Orpheus] relicta tamē coniuge. Maximus Alcides]. i.
Hercules, vt Pirithoū redimeret. Virgilius. Quid Theseæ
magnum? Quid memorem Alcidem? Et duo fratres] v-
nus scilicet. Castor, tamen Virgilius ponens nomen pro-
nomine, dixit. Dominus Pollucis habens. alter pugnis] scilicet
Pollux. Fratres gemini in cœlum translati, vbi
Geminos constituunt: signum tam latum vt dum alterum
occidat, alterum oriri incipiat, vnde fabulæ locus
est, vt alter mortalis, quippe à Tyndaro genitus, alter
immortalis ab Ioue satus dicatur, sed mutua charitate
ita deuineti, vt immortalitatem communicarent, & al-
tero moriente, alter reuiuiscat, vnde sexto Aeneidos.
Si fratrem Pollux alterna morte redemit, Itq; reditque
viam toties. Melius autem legitur alter, quam alius: quia
alter de duobus, alius de pluribus dicitur. Et noster De-
us] dominus noster Iesus Christus, qui descendit ad infer-
na, & tertia die resurrexit à mortuis. Auctenda) con-

BAPTISTÆ MANTVANI

Alter. sideranda. Animi viriles fugiunt obscœna] naturaliter
Alius: quidem vsque adeò, vt qui non fugiunt, effœminati di-
cantur, aut muliebres. Vnde est illud Ennij apud Cicero-
nem in i. de officijs. Vos etenim iuuenes animos geri-
tis muliebres. Illaque virgo viri. Fœmineas loca delec-
tant infamia mentes] id quidem de turpibus verum est.
Senior] Vult sibi in ea re experto fidem adhiberi, sicut
Fulicæ. nautis veteranis de periculis marinis creditur. Fulicæ]
aues sunt marinæ. Docet aut bellus prudentiores esse
in fugiendis noxiis, ac insidiosis, quam nos simus.

*Est in eis pietas crocodili, astutia hyenæ:
Cùm flet, & appellat te blaudiūs, insidiatur.
Fœmineos, Pastor, fugito (sunt reta) & ultus,
Non animis, non virtuti, non viribus ullis
Fido, non clypeo cuius munimine Persens
Vidit sexifacæ colubros impunè Medusæ.
Monstra peremerunt multi, domuere gigantes,
Euertere urbes, legem imposuere marinis
Fluctibus, impetu fluviorum, & montibus aspris.
Sacra coronarunt multos certamina, sed qui
Cuncta subegerunt, sunt à muliere subacti.
Rex qui Pastor erat, funda, spolioq; leonis
Inclitus, & natus qui templo Sidonia fecit
Primus, & excellens inuicto robore Sampson,
Fœmineum subiere iugum: minus officit ignis,
Saxa minus, röphea minus, minus hasta, minus mors.
Nec formæ contenta suæ splendore, decorum
Auget mille modis mulier, frontem ligat auro,
Purpurat arte genas, & collocat arte capillos:
Arte regit gressus, & lumina temperat arte.
Currit, ut in latebras ludens perducat amantem.
Vult dare, sed cupiens simplex, & honesta videri,
Denegat, & pugnat: sed vult super omnia vinci.
Fœmina cæciaco(res mira) similitima vento est,
Qui trahit, expellens mendaci nubila flatu.*

Crocodi-
lus *Est in eis pietas crocodili] Crocodilus est animal terres-
tre, & aquatile, crescit ex minimo ad decé, & septé, & am-
plius*

plius cubitus, quibusdam Ägyptiorum crocodili sacrosancti sunt, quibusdam non sunt, sed veluti hostes exagitantur. Vnde Iuuen. Crocodilon adorat pars hæc. Est autem bellua hæc, quæ oua parit instar anserinorum, contra fugaces terribilis: contra insequentes autem fugax, hebetes oculos habet in aqua, extra aquam accerrimi visus est: conspecto homine emitit lachrimas, mox appropinquante deuorat, vnde factum est prouerbium: Lachrimæ crocodili, de his, qui sub specie pietatis homines fallunt: Graphicè ergo dicit: est in eis pietas crodili. Hyæna autem animal est, in Africa præcipue nascens, utrancq; ei naturam esse nonnulli existimant, & alternis Hyæna. annis marem, alternis foeminam Hoc Aristoteles negat. Collum ei & iuba cotinuatæ spinæ porrigitur, slectique nisi circumactu totius corporis, non potest. Humanū sermonem inter pastorum stabula assimulare dicitur, non menque alicuius discere, quem foras euocatum dilacerat, vomitione etiam hominis imitari ad solicitados canes, quos inuadit. Solet præterea id animal sepulchra crucere, ut corpora inquirat. Hæc Sipotinus, ob quæ rectè Fidito dicitur, astutia hyenæ. Fidito). i. confidito. Non clypeo) scilicet crystallino ipsius Palladis, cuius minimine protectus Perseus, Medusam interemuit, è cuius sanguine Medusa, natus fuit Pegasus equus alatus. Erat autem Medusa vna triū Gorgonū, quæ vnum habuisse oculū, quo vicissim uteretur, dicuntur: hoc est vunionem seu margaritam. Erat autem pulcherrima, vnde se inspicientes in stupore traxit, & ita in saxa vertere dicta est. Hanc enim visum Neptunus, ardens amore, in templū usque Palladis inse- quutus, illico oppressit. Vnde irata dea ipsius capillos, quibus Neptuno placuerat, in angues mutauit, deditq; ut omnes eam inspiciētes in lapides vetterentur. Perseus autem dicitur Danaes Acrisi regis Argiōrū filiū, ab loue oppresso filius. Monstra percinerūt multi) ut Hercules, Theseus, Perseus, domuerūt gigantes) ut dij in bello giganteo, & Hercules Antæū in Lybia, Gerionē in Hispania, Cacū in Italia, & alios alibi. Euertere vrbes) ut Sci-

BAPTISTÆ MANTVANI

pio Carthaginem in Africa, & Numantiam in Hispania;
Græci Troiam, & alij alia. Legem imposuere marinis
fluctibus, ut Cæsar, & Augustus Lucrino lacui. Xerxes,
qui pontem super mare extruxit & cùm dirutum vide-
ret, flagellis cædi iussit. Ex montibus aspris, ut idem
Xerxes, qui Athon montem æquauit solo, & pro part-
te nauigabilem fecit. Iuuen. Velificatus Athos. Dici-
tur autem aspris, per syncopem pro asperis. Sed qui
cuncta subegerunt, Iuuen. Nunc patimur longæ pacis
mala saeuior armis Luxuria incubuit & victum vlcscitur
orbem. Rex qui pastor erat) Dauid funda, qua Goliath
strauit. spolioque leonis) quem se adhuc pastorem inter-
emisse dicit, inclitus, & natus] id est, filius eius Solo-
mon, qui templo Sionia] id est Hierosolymitana. Nam
Sion principalis pars Hyerosolymæ est. De his in libris
Regum & de Sampsonc lib. Iud. dicitur. Romphæa)
framea, qua angelus à paradiſo tentuit A D A M & E
V A M; Plebeij ac triuiales sunt versiculi: Adam, Samp-
sonem, Loth, Dauidem, Solomonem, Fæmina decepit,
quis modò tatus erit? Frontem ligat auro] quod cri-
nale vocant, aut reticulo aureo, seu aurato. Purpura]
id est purpureas facit, hoc est, rubicundas, arte] scili-
cer fucatoria. Lumina] id est oculos. Currit ut in late-
bras Iudens perducat amantem] vnde Poëta. Malo me
Galathea peti lasciuia puella. Et fugit ad salices, & se
cupit ante videri. Aut ad eam respicit, de qua Pro-
verb. 7. mirum in modum graphicè loquitur Solomon:
omitto verba, quia in manus sunt. vult dare] scilicet
stuprum, & copiam sui; sed vult super otaria vinci, ut
vix sibi illatam dicat. Cæciaco yento] Cæcias enim
trahit ad se nubes, quas alij vensi propellunt.

Quisquis es, (expertus monco) tentare recusa
Dum licet, hæc fragilis quot habet fastidias sexus.
Immundum natura animal, sed queritur arte
Mundicies, id luce ognis est, ea somnia nocte
Deglabrat, atque lauat, pingit, struit, vngit & ornat:
Tota dolus, tota ars, tota histrio, tota venenum.

Xerxes.

Sion.
Rhom-
phæa.

purplea

502.

Consilio speculigerit omnia, labra mouere
 Dicit, et inspecto vultum componere vitro:
 Dicit blandiri, dicit ridere, iocari:
 Incedens humeros dicit vibrare, natesque
 Quid sibi vult nudum vestus? quid averta superna
 Rimula, qua bisdem deducit ad ubera vallem?
 Nempe nihil, nisi quod virus penetrabile sensum
 Plus premat, et stigiae rapiant praecordia flammæ.
 Hi inueniunt scopuli, Syrtes, Scyllæ, atque Charibdes:
 Haec immundæ Plinci volucres, quæ ventre soluto,
 Proluuie foeda, thalamos, cœnacula, mensas,
 Compita, templæ, vias, agros, mare, flumina, montes.
 Incessare solent: haec sunt Phorcini des ore
 Mons tristico, extremis Lybiæ quæ in finibus olim
 Aspectu mutare homines in saxa solebant.

Quisquis es (expertus moneo) parenthesis est.
 rentare) i. attentare & periculum facere recusa, dum li-
 cet, indigno subtrahe colla iugo. Et iterum. Principijs ob-
 sta, sero medicina paratur, Cùm mala per longas con-
 ualigere moras. Fastidia) i. superbos contemptus. Im-
 mundus natura animal) si animo vituperandi hoc
 diceret, ineptiret. Nam si natura immundæ, & cura,
 ac arte mudi sunt, huc venient laudandæ, quod arte natu-
 ræ corrigunt: verum animo debortadi ab earum illecebris
 & fucata venustate, id dicit. Id luce opus est) i. nihil a-
 liud faciunt nocte, & dies, sive noctu & interdiu. De-
 glabrat id est lœnæ & glabræ facit cutæ, rugis & pilis amo-
 ris. Striat) in tricas colligit capillos. Tota, scilicet ens
 aut existens dolus. tota histrio) ludicra, & scurilis, tota
 venenæ) quia viriliter; videndo fœmina, & tractu inficit.
 Vnde quidam. Est tactu viscus mulier, visu basiliscus,
 Humeros dicit vibrare) id nimium petulantes faciunt,
 quæ humeros agitant sicut in amplectu. Nam honestæ
 matres student esse demissis humeris. Natesque .i. clu-
 nes. Syricus Tremulo descendant clune pueræ. Ri-
 mula) i. fissura vestium in sinu inter mamillas, quæ bi-
 fidæ) i. in binas partes diuisam. Virus id est, vene-

E. iiiij.

num,

Virus.
Bifida.

BAPTISTÆ MANTVANI

Præcordia. num, quo visa inficit. Flammæ Stygiæ] id est, infernales. potius dixissem Phlegon te æ. Præcordia, sunt tenues membranæ circa cor, quæ dicuntur affectionum, siue passionum sedes. Hi iuuenum scopuli, syrtes] i. brevia, vada arenosa, in quæ qui inciderit, difficulter euadit. Allegoricè ergo lumen pericula intelligit, sicut sunt Scylla & Charybdis in mari Siculo. Immundæ Phinei volucres] 1. Harpyæ, de quibus Æneid. 2. Excipiunt Strophades, Graio stant viomine dictæ insulæ in Ionio magno quas dira Celeno, Harpyæque colunt aliæ Phineia postquam Clausa de mus, mehsasque metu liquere priores, Tristius haud illis monstrum, nec fruitor villa pestis & ira Deum Stygijs se se extulit vndis, Virgineus volucrum vultus, fœdissima ventris Proluuiæ, vñca que manus & pallida semper Ora fame. Phineus autem rex Arcadiæ liberis nouercam subinduxit, eosque ut illi complaceat, exacuit, ob quam rem irati dij, ei oculos sustulerunt, & immiserunt Harpyas & quæ illi cibum abriperent quod & diu fecerunt. Sed quia Argonautas hospitio suscepérat, miserunt ad eum Zetum, & Calaim, Boreæ regis ac venti Thraciæ, ac Orithyle ab eoraptæ filios iuuenes alatos, qui eas ad Strophades usque pepulerunt. Cœnacula altiora domus, aut pro locis in quibus cœnatur. Incestare] i. polluere, & non castum reddere. Æneid. Et totam incestat funere classem. Hæ sunt Phorcynides] i. Gorgones. Ouid. Finibus extremis Libyes, ubi feruida tellus Accipit Oceanum demissso sole calentem. Squallebant latè Phorcynidos arua Medusæ.

Carmina doctiloqui cursim recitauiimus Vmbri,
Quæ si visa tibi nimium prolixa, memento
Ipsius id rei vitium, non carminis esse.
Non longum est carmen, mulierum amenia longa est.
O memorande senex, quò se vetus Vmbria sanum
Factat & ipse tuæ Tiberis conterminus urbi.
Martia non abs retanum te Roma vocabat.
Ipsa tuas artes, & non trivialia nōras.

Carminal

Carmina: te vita functum fleuere Latina.

Naiades, & Graiae, tua molliter ossa quiescane

Semper, & in summo mens aurea viuat Olymbo.

Carmina doctiloqui) Hunc, ut dixi, licet aut Antonium Campanum intelligere, aut Franciscum Petrarlam, aut alium quemuis ea tempestate doctum.

Ipsius id rei) contra artem producit syllabam. Nam quintæ declinationis nomina, non producunt e ante i, nisi præcedat i & ita rei, spei, fidei, plebei penultimam corripiunt. Possimus versum emendare sic, ipsius esse rei vitium, non carminis, illud. Non longum est carmen] Vnde Martialis; Non sunt longa, quibus nihil est quod demere possis. Martia Roma] aut bellicosa olim, aut Martem auctorem habens, vnde Liuius in præfatione, Si cui populo licere oportet consecrare origines suas & ad deos referre auctores, ea belli gloria est P. R. vt cum suum conditorisque sui parentem Martem potissimum ferat, tam hoc gentes humanæ patiantur æquo animo, quam imperium patiuntur. Et non triuialia] non vulgaria Virg. Non tu in triujs indocte solebas, Strideti miserum stipula disperdere carmen? Te vita functum] i. defunctum. Latinè Naiades] i. fluviorum, & fontium I- Naiades. talicorum nymphæ: propter sermonem latinum, & Gra- Graiae. ix] id est, Græcæ, propter Græcum. Tua molliter ossa quiescant vnde prius, vbi de sepulchro leui loquuti sumus, differuimus, hoc ad veterem pertinet superstitionem: Nam verius Mar. dicit: Facilis iactura sepulchri, & Seneca. Quid refert, humili an in sublimi putrescam. Mens aurea] i. pulcherrima, viuat Olymbo] id est cœlo: hoc catholico viro dignum est: Olympus autem Macc- Olem- doniæ mons altissimus, pro cœlo à Græcis potissimum pus.

poni solet.

ECLOGA QVINTA, DE
CONSVENTVDINE DIVITVM,
erga poëtas, inscripta, Candidus.

Ioannis Murmeli Argumentum.

Otia Syluanus miratur incertia vatis,
Candidus abiectos queritur nunc esse poëtas.

SYLVANVS, ET CANDIDVS.

Candide, nobiscum pecudes aliquando solebas
Pascere, & his gelidis calamis inflare sub umbris,
Et miscere sales, simul & certare palæstra.
Nunc autem quasi pastores & rura perosus,
Pascua sopito fugis, & trahis olia cantu.

Cand. Vos quibus est res ampla domi, quibus ulvera vacce
Plena ferunt, quibus alba greges multiralia complent,
Cymbia lacte nuntent, & pinguisa prandia sumant.
Carmina laudatis, si quid concinnius exit,
Plauditis asleti placidas extenditis aurcis,
Pro rumeris vanas laudes, & inania verba
Redditis, interca pastor sitit, esurit, alget.

Syl. Nonne potest curare greges, & dicere versus
Cum vacat, & positis vitam traducere curias?

Cand. Omnem operam gregibus pastorem impendere oportet
Ire, redire, lupos, arcere, mapalia sepe

Cingere, mercari paleas, & pavula, vittum

Quærere, nil superest otii, laudabile carmen,

Omnem operam, totumque caput, Syluanus, requirit.

Grande utrumque opus est, & nostris viribus impar:

Quum cecini, siq; silenti pocula nemo

Porrigit, irrident alij; tibi penula dicunt,

Candidus, trita, genu nudum, hispida barba:

Iam syluae implumes, & hiems in montibus albet,

Irascor, doleo, indignor, fert omnia vicitus,

Lanitum, foetusque mares, nos vendimus agnas,

Sed qui lac pascunt, premitur nihil, ubera siccant.

Candide, nobiscum, &c.) Argumentum huius Eclogæ, est
detesta-

detestatio tenacitatis diuitium in poëtas, quorum ingratitudine, & avaritia, aurea vena in poëtis extinguitur. Per Candidum autem mihi verisimile fit, poëtam posse intelligi, per Syluanum quemuis divitem avarum inducit, tamen utrumque pastorem. Vnde dicit: sub his umbbris) quasi dicit, sub quibus sumus, nec quicquam aptius Syluano, quam esse in Syluis. Est autem fere eadem farago, quæ in Iuue. Sat. 7. Et miscere sales) id est, leprores sermonis. Sopito) i. oppresio, & neglectio cantu, quæ rys doluit Siluano. Nam diuites auari, licet nihil conferunt in poëtas bonos, admirantur tamen eos, & oblectantur eorum carminibus, vnde Iuuenalis in dicta satyra. Spes nulla vltior, didicit nam diues auatus, Tantum admirari, tantum laudare disertos. Ut pueri Iunonis auem li. pauorem admirantur, & laudant, quia laudato nihil porrigunt, sed si possunt plumas auferunt. Plena ferunt) Maro significantius distenta dixit. Alba mulieralia) id est, mulieras, hoc est, vasa in quæ mulgeatur, lacte albicantia. Cymbia) id est, vasa, incurua in modum cymbarum facta. Carmina laudatis) sicut iam Iuuenalis dixit. Si quid concinnius) i. modulatius, & ut Persius. Si quid tamen aptius exit. Plauditis) i. appauditis: vanas laudes, quia nihil commodi afferentes.

Mulieria
Cymbia.

Concin-
nius.

Nam probitas laudatur & alget. Alget, quia crudus, & ita algore conficitur. Iuuenalis: Tædia tunc subeunt animos, tunc sequi suamque Terpsichorem odit facundæ, & muda senectus.

Et post, neque enim cantare sub antro Pierio Thrysiumue potest contingere. Sane paupertas, atque ariis inops, quo nocte, dieque Corpus eger, satue est quum dicit Horatius. oīc. &c.) Omnem operam gregibus: Iuuen. Pectora nostra duas non admittentia curas: Magnæ mentis opus, &c. Mapalia) i. casas, & tuguria. Sepe) sepimento. Est ablatiuus à nominat. sepes. Nil superest otij) pro otij, enumerat autem negotia pastoralia, volens à consimili etiam alia intelligi. Tibi penula) i. vestis exterior rattrita, Syluæ implu-

BAPTISTÆ MANTVANI

Implumes] i. folijs spoliatae. Fert omnia victus] i. auseert,
Sicut Maro, Omnia fert ætas, animum quoque. Victus
autem id est necessitas edendi ut viuas, aut victus] i. ci-
bus, quo viuas. Fert id est, absunit. Lanitum] i. lanā fœ-
tusq; mares, id est, arietes, & hædos aculeatos reliquos.
Non vendimus agnas, quia ad futuram propagationem
recipiunt eas. Lac pascunt] i. sugunt, & absunt dum
pascuntur. Premitur nihil] i. non fit caseus molles. Maro
& pressi copia lactis. Vbera siccant] ex Marone est, ut a-
lia multa.

Pœnitet ingenij, si quid mihi pœnitet artis,
Pœnitet & vitæ, postquam mihi nulla secundant.
Et tot syderibus, quot sunt in nocte serena.
Habtemus, ut mōsi, gratis cantauimus, ætas
Indigat pancerum, merces fuit: altera longè
Conditio seni, quid nunc subit: omnium megenos
Reddit & ex inestis lucris spem viribus auseert,
Mox erit utendum partis, modo quaerere tempus.
En formica brevis, sed prouida bestia condit
In brumam noua ferracauis & state latebris,
Nebe renascantur fruges, secat ore sepultas.
Syl. Scire genethliacos satalia sydera dicunt,
Hi sub mercurio vates, & sub Ione reges huius
Magnatésque locant, istis dat Iupiter aurum,
Atque magistratus, dat Maijæ filius illis
Ingenium, lingnam, citharas & carminis artem.
Hæc tua sors, quid queris opes? Deis omnia in omnes
Dividit, ut melius nobis videt esse futurum,
Sorte tua contentus abi, sine cætora nobis.
Cand. Sunt tibi diuine, mihi carmina, quid petis ergo?
Carmen, & inuides parteis, Syluane, alienas?
Syl. Non tibi surripio carmen, nec Apollinis arma:
Sed dare dulcisonis aureis concentibus opto.
Cand. Si gaudere meis igitur concentibus optas,
Nos gaudere tuis opibus, Syluane, decorum est.
Syl. Ille meis opibus gaudet, qui diligit odit uogenia mons.
Inuidus, atque animo bona fert aliena molsto.
Cand.

Cand. Sic quoque tu nostris absens gaudere camenis,
 Sat potes, haec artis sat fint tibi gaudia, nostræ.
 Carmina sunt auris coniuncta, cascus oris.
 Si cupis auditu, fac nos gaudere palato.
 Hoc amor, hoc pietas, hoc vult Deus, omnia non dat
 Omnibus, ut nemo sibi sit satis indigeatque
 Alter ope alterius, quæ res coniugit in unum
 Omne genus, Gallos, Mauros, Italos & Iberos.

Pœnitet ingenij) Prosequitur Candidus quærelas suæ. Pœnitet ingenij) id est, habere ingenium ad carmen aptum, si quid mihi) scilicet est ingenij. Multa secundant) id est, prospera sunt, ut ventus, & fluctus secundus) id est, sequens, & à tergo veniens nauigantibus. Quot sunt, id est, apparent: Non enim plura sunt gratis. i. sine mercede, sed ætas) scilicet, iuuenilis. Indiga) i. indigens Iudigna paucorum, non enim subiecta est morbis nec tanto eget munimento contra frigora. Quod scilicet senium nunc subit) id est, subrepit, non animaduertentibus nobis. Omnia egenos reddit: Vide Iuuenalem. Extinctis lucri spem viribus aufert. Mox erit vtendum partis] id est, acquisitis in iuventa, nunc querere, pro querendi] id est, acquirendi, tempus subaudi est. En formica) Salomon Proverb. sexto. Vade ad formicam ô piger, & considera vias eius, & disce sapientiam, quæ quum non habeat ducem, nec p̄ceptorem, nec principem, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod commendat. Et. 30. Formicæ populus infirmus, qui præparat in messe cibum suum. Horatius primo Sermonum: Sicut paruula, Nam exemplo est magni formica laboris, Ore trahit, quodcunque potest, atque addit aceruo: Quem struit, haud ignara, ac non incauta futuri. In brumam) id est, ad breuissimum diem, ut eum in solsticio hyberno. Ordo est. Condit) i. abscondit, æstate] id est, per æstatem cauis latebris farra noua. Neue] pro neque, & ne renascantur) id est germinent, secat ore) i. germen auferendo dirumpit. fruges sepultas) id est, absconditas in terris. Genethliacos) id est de genesi & natu

Formicæ

Brumam
Neue.
Condit,

BAPTISTÆ MANTVANI

ciuitate iudicantes, qui inspecto natuuiuatis horoscopo, futuram vitam prædicunt. Hi scilicet, genethliaci, & mathematici, locant sub Mercurio] id est. hora nascendi, qua Mercurius dominatur. Vates] id est, prophetas & poëtas, & omnes prudentes, cautos ac ingenuos. Et sub Ioue reges magnatésque] Vnde secundum Homerum in Iliade. Honor autem ab Ioue est. Maiæ filius] id est, Mercurius. dat illis] scilicet variis sub se natis ingenium, & ita vult eos contentos esse debere sua sorte, dicens. Sorte tua contentus abi: sine] id est, derelinque, cætera] id est, diuitias & opes. nobis] id est, qui ingenium & carminis artem non habemus. Quid petis ergo carmen? id subtilis obiectio. Non tibi, surripio carmen. Callida quoque responsio. Nec Apollinis arma] cytharam scilicet, cuius est inuentor, ac cætera instrumenta musica, quia in medio rchidens complectitur omnia Phœbus, est enim princeps musicorum. Horatius. Lyrae solers & cantor Apollo. Vnde secundum Plinium Heroicum carmē oraculis Apollinis debemus: Et ideo Augustus illi ædem consecrauit, ad quam carmina Phœbo digna ferantur, de qua Persius 1. Ad sacra vatum carmē affero nostrum, & Iuuc. musarum & Apollinis æde relicta, &c. Si gaudere] Rursus acris obiectio, & subtilior purgatio, sed subtilissima rufsum reiectione] Carmina sunt aureis conuiuia, caseus oris] Pulchrum & prouerbiale, id est. Quæ res coniungit in vnum] Id verè dicit. Nam propter egestatem, & mutua auxilia sunt inter varias nationes commerica. Iberos] id est, Hispanos.

Sydera iungamus, facito mihi Iupiter, adsit,

Et tibi Mercurius nosfer dabit omnia faxo,

Pileolum, virginem, i. baras, nodum Herculis, alas.

Syl. Vana superuacuis inculcas plurima verbis.

Cand. Vana inquis? quæ demna suis inferre videntur

Diuitijs, si vis nostras audire camœnas,

Erue sopiram de sollicitudine mentem.

Vuln. hilares animos tranquillique pectora carmen.

Torpes

Torpeo, ut esuriem patiens & frigora miluis.
 Iamdudum squarrosa cutis, sitis occupat ora.
 Nec pecus in stabulis, nec in agro farr, nec aurum
 In loculis, & vis positis me vivere curis?
 Non facit ad nos tros talis medicina do'ores.
 Fac alacrem, tege, pasce, grani succurrē senectē,
 Inueniūs promptum versu, & cantare paratum.
 Plena domus curas abigit, cellaria plena,
 Plena pecus, plenique cadi, plenaeque lagenae,
 Horrea plena, greges læti, grauis ære crumenæ.
 Tunc iuuat hybernos nōctū vigilare Decembres
 Ante focum, & cinceri ludos narare bacillo,
 Torrere, & tepidis tostas operare fauillis
 Castaneis, plenoque sitim extinguere vitro,
 Fabellāsque inter nentes ridere pueras.
 Tytirus (ut fama est) sub Mæcenate vetusto,
 Rura, boies, & agros, & Martia bella cenebat
 Altius, & magno pulsabat sydera cantu.
 Eloquium fortuna dabat, nos debile vulgus,
 Pannosos, macie affectos, farragine pastos,
 Aoniæ fugiunt Musæ, contemnit Apollo.

Sidera iungamus] id est, louem cum Mercurio. id est] Faxon
 communica nūhi dona Iouis, & communicabo tecum Pilcolb.
 dona Mercurij. Faxon] i, faciam ut Mercurius noster] i.
 poëtarum pater, & ingenij largitor, det tibi pileolum,
 id est, galerum, qui Mercurio assignatur; quod semper
 ferè radijs solaribus quasi galero tectus sit. Virgam] i.
 caduceam. Vnde Maro Aeneidos 4. Tum virgam capit,
 hac animas ille euocat orco Pallentes, alias sub tristia
 Tartara mittit: Dat somnos, adimitque, & lumina mor-
 te resignat. Illa fretus, agit ventos, & turbida tranat Nū-
 bila. Id autem ex ultimo Iliados sumptum videtur, qui
 locus sic versus est. Tum virgā capit, hac oculos deus ex-
 citat ipse, Hac dulces suadet somnos, & lumina claudit.
 Macrobi. lib. i. Satur. dicit caduceum duobus draco-
 nibus ornatum fuisse, mare & foemina in nodum obli-
 gatis niuicem parte media voluminis sui. Vnde Mart.
 lib.

BAPTISTÆ MANTVANI

lib. 7. Cyllenes, cœlique decus, facunde minister, Auroea cui torto virga dracone viret. Citharas (quia tetra chordum inuenit, id est, quatuor chordarum, quum Apollo septem chordarum inuenisset. Vnde Horat lib. i. Carminum. Curuæ lyræq; parentem. Nodum Herculis) id est, inextricabilem, qualem Hercules inuenit, qui nec principium nec initium habere videbatur, qui tamē dissoluerit, diues erat, hunc in caduceo iam ex draconibus consertum diximus. Alij Herculatum nodum dicunt non ab Hercule inuentum, sed à Mercurio. Verum ab Hercule dissolutum, non quidem arte, sed vi, quod, & Alexandrum Magnum fecisse dicunt. Vterque tamen, & Mercurius mercium, ac mercatorum deus, & Hercules, diuitias, quibus fauent conserre dicuntur. Vnde Horatius, Diues amico Hercule. Et Persius. O si sub rastro crepet argenti mihi seria, dextro Hercule: Antiquitas enim (vt scribit Diodorus) fabulata est Herculem dixisse, postquam ad deos translatus erat, qui sibi decimam bonorum dicarent, vitam fœlicem ducturos; quod Lucullus ditissimus, & alijs Romanorum plurimi fecerunt, vsque adeò ut ex decimis illi templum egregium trans Tiberim ædificarint. Per nodum ergo intelligam difficultatem acquirendarum diuitiarum quas vterque confert: Mercurius quidem, vafra mente & ingenio cauto: Hercules vi, qua aurea mala abstulit. Alas] quibus à dijs ornatus mittitur, vt Æneid. 4. Hic primum paribus nitens Cyllenus alis, Constitit &c. vult hilares animos. Vnde Ouid. Carmina proueniunt animo deducta sereno. Squarrosa cutis] Squarrosi dicuntur quorum cutis exurgit ob assiduam illuicem. Lucillus: Verorum ac rapidum squarrosa inconditistrostra. Promptum versu) id est, ad versum. Videri potest datius antiquus. Plena domus] scilicet diuitiarum, curas abigit, quod tamen multis contra-euenit. Nam vt dicit Iuue. Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit. Horrea plena] Legam melius, hordea plena. Greges læti] id est, pingues, qui lætitiam afferunt domi-

Cithara.

Nodus:
Herculis

Lucullus

Squar-
rosa.

nis

nis aut bene curati, & ita reuera lati. Grauis ære crumenæ) id est, marsupium, ut quidam dicunt. ære, pecunia, quia ærea primum fuit. Vnde ærarium quem fissum nunc appellant. Ludos inarare) id securi faciunt rustici, diuinare facientes quem sulcum retigerint. Bacillo) paruo baculo, & dicitur in nominatio hoc bacillum. Tityrus] id Virgilius. Farragine) pulmæ tario ex farre effecta. Aonæ) quæ in Phocidis montibus, quos Aones olim habitauerunt, frequentes sunt.

Crume-na.
Ærarium.
Bacillum.
Farragæ.
Aonæ.

Syl. Si sperata mihi dederit fortuna quod opto,
Candide, præsenti te solitudine soluam.

Can. O utinam, Syluane, foret tibi tanta voluntas
Quanta est hæc etiam tibi tempestate facultas.

Non ego diuitias Cosmi, non Serica posco
Pallia, non Tyrias chlamides, non prændia regum.

Non patinam Aesopi fameo, clypeumue Minerue,
Nil opus est regis laribus, cui ferrea nomen.

Tra iudit, aut si mens non fallitur, anen barba
Hæc me iam pridem memini didicisse sub umbro.

Postulo vestitum, peto victum sub lare paruo,
Certior istud opis toti non defore viæ.

Sint mihi Pythagoræ mensæ, Codriq; supelleæ.
Sæpe alios qui spem dederint inuenimus ore

Magnificos, sed re modicos, tibi fidimus unius.
Tu mihi si fueris mendax præciditur omnis

Spes, ut solstitio fiam philomela reuerso,
Mutus & elinguis: suspendere postibus armæ

Tempus erit, clausoque abigi spectacula circo.

Si sperata, &c.) Graphicè ostendit quod Ouidius dicit, quia pollicis diues quilibet esse potest. Non ego diuitias Cosmi) Alij Cosmæ legunt, illius Florenuni ditissimi. Sed & Cosmi multi fuerunt diutes, congruq; est diuitibus nomen. Nam, ~~ut opus~~ dicitur ornatum & mundus, ~~ut opus~~ idem quod orno. Vnde, & Latini mundum pro ornamento accipiunt, dicentes mundum muliebrem, quæcunque ad mulieris ornatum faci-

F. unt.

BAPTISTÆ MANTVANI

Seres.
Series.

unt. Non serica posco pallia) Seres populi sunt circa Indiam, apud quos sunt arbores lanigeræ sine vermisbus quæcum frondibus canitié depestant aqua perfusa, ex quo vellere vestimenta conficiuntur, quæ serica appellatur, ut auctor est Plinius. Vnde, & Mar. Velleraq; ut folijs depestant, tenuia Seres. Errat autem Seruius qui Serica à bombicibus confici vult, quum bombices non apud Seres, sed in Arabia, & insula Coo peculiariter proueniant. Qui quidem bombices vermiculi sunt telas.

Bóbyces. que aranearum modo texunt, ad vestem luxumq; fœminarum, quæ bombycina appellantur. Iuue. Quarū de-

Bóbyci-
na. licias pannus bombycinus vrit. Non Tyrias chlamides) id est vestes ex' purpura dibapha, id est bis tincta, ut apud Tyrium siebat & idcirco in magno erat pretio. Non

Dibapha prandia regum) id est, prædiuitum. Persius in luxum, & prandia regum. Non patinam Aesopi) id est, quale procurauit Aesopus, non fabulator ille Phrygius, sed Romanus histrio, qui filijs ex quæstu histronico ducenties sestertium reliquit, quas opes filii absumperunt. Vnde

Aesopi
patina. Horatius secundo Sermonum: filius Aesopi, detractam ex aure Metelle, scilicet ut decies solidū exorberet accato. Diluit insignē baccam.) id est margaritā, seu vniōne

pretio decies sestertiū, aceto liquefecit, & absorpsit. Et ita filius hic notaretur, qui etiam Aesopus dici potuit. Literæ enim omnes diffamant patinam Aesopi: vnde

Pyrrhus. & Beroaldus: iam patina Aesopi cedat, iam luxus Apici & Ptolemæorū prodiga luxuries. Clypeumq; Mineruæ) id est, quanti æstimata est ægis in pectorc Mineruæ, quæ prudentiam denotat, qua pectora sapientum inuniuntur. Nil opus est regis laribus) id est domibus aut ædibus, cui ferrea, &c. Quidam? Pyrrhum intelligerent, qui (ut Seruius tradit) quum à patre vocaretur

Neoptolemus, postea dictus est Pirrus, à colore pilorum, quia subrurus erat. Ego autem intelligo de Nerone, aut maioribus eius, qui æream dicti sunt habere barbā,

Ae-
nobarbus. atque Aenobarbi vocati. De qua re sic dicit Sipontius

Aenobarbus, hoc est, rutilam quasi æneam barbā habess-

fuisse

fuit cognomen Domitiorum, ex qua familia Nero fuit. Auctorem autem originis pariterque cognominis habuerunt L. Domitium, cui rute quondam reuertenti iuuenes gemini augustiori forma apparuerunt, iusseruntque nunciari senatui, ac populo Romano victoriam, de qua adhuc incertum erat, atque in fidem maiestatis a deo permulssisse malas, ut è nigro rutilum ærique assimilem capillum redderent, quod insigne manst, & in posteris eius, ac magna pars utila barba fuerunt. Unde C. Domitium Neronis atavum, qui tribunatu suo pontificibus offensior fuerat, quod alium quam se in patris sui locum cooptasset, ius sacerdotum surrogandorum à collegijs ad populum transtulerat, ac in consulatu Allobrogibus Aluernisque superatis, elephanto vectus fuerat, turba militum quasi inter solennia sacrificij presecente, Lucius Crassus orator dixit non esse mirandum, quod æneam barbam haberet, cui os ferreum, cor plumbeum esset. Hec ille. Quia ergo Neronē constat palatium sumptuosissimum extruxisse, estq; de Aenobaborum familia de illo intelligendum, putē. Unde dicit Suetōnij in eius vita, quod non in alia re dānosior, quam in ædificando fuit. Nam domum à palatio Exquillias vñq; fecit, quam primo transitoriam, mox incendio absumptam restitutamq; auream nominauit. De cuius spatio, atque cultu sufficerit hæc retulisse. Vestibulū eius fuit, in quo Colossus ducentorū viginti pedum staret. Ipsi effigiei tanta laxitas, ut porticus triplices miliarias haberet, itē stagnū maris initar circumseptum ædificijs, ad urbium speciem. Et reliqua quæ prosequitur. Tranquillus ibidē. Dubitat autē an ferreā barba illi nomine dederit, vel quod ferreus. i. duriissimus, vel quod os ferreum dictus est habuisse Domitius, vel quod rusticō congruit de nominis causa dubitare, sicut illi: In medio duo signa, Conon, & quis fuit alter? Descripsit radio totum qui gentibus orbē, hęc me iampridem memini didicisse, Valla ciceret non esse dicendum, iampridem didicisse, quia persistentem actionem, & præsens repus

BAPTISTÆ MANTVANI

efflagitant iampridem, iamdudum, iam olim, aut olim iam. Verum licet durius, posset dici, lampridem memini: At Agretius negabit recte dictum. Memini dixisse. Vult enim memini cum presenti constituendu, sed Valla contra sentit, in Rauden. & Vnde, Persius. Nec me in bicipiti somnia esse Parnasso memini. Sub umbro) de quo prius dictum est. Id autem addit, ne contra decorum peritior haberetur pastor, aut ut preceptor suo ingratuus non sit, quem nescio an Sipontinum dicam, a quo plurima sumpsisse videtur. Sint mihi Pythagore mensæ] qui carnibus abstinuit, & ventri indulxit non omnino legumen, quia etiam fabis abstinuit, sed herbis vescebatur crescentibus in hortis: vnde epulum possis centū dare Pythagoreis. Cordique supellex] pauperis Poetæ ac Philosophi, de quo Iuu. Sat. 3. Lectus erat Codro popula minor yrceoli sex. Ornamentum abaci, nec non, & paruulus infra Cantharus, & recubans sub codem marmore Chiron.

Iamq; vetus Græcos seruabit cista libellos,
Et diuina opici rodebant carmina mures.

Nil habuit Codrus. quis enim negat, & tamen illud: Perdidit infelix totum nil, Hæc ille. Ore) i. pollicitationibus. Magnificos sed re] i. exhibitione pollicitorum. modicos. Tibi fidimus) i. confidimus. Ego siam philomena reuerso solsticio) quia mutus, & clinguis) i. nihil canam, sicut nec philomena, quæ in vere præcipue canit. Suspendere postibus arma tempus erit: Arma) i. fistulam & plectra, & cætera istrumenta musicalia; alludit tamen ad arma pugilum, qui ad postem Herculis figebant arma sua, quādo essent emeriti, aut amplius exercere nollent, sicut & cæterorum officiorum dijs sua, quicunq; amplius uti nollent suspendebant arma. Et tempus erit abigi spectacula] id est spectatores. Circus) id est, theatro clauso.

Syl. Candide, vidisti Romam, Sancti; senatus
Pontifices; ubi torques, ubi copia rerum
Tancarum: fricile est illis ditescere campus.

Arma.

Circus

Cand.

Cand. Deciperis, me velle putans ditescere, vesci.

Et lupus omne animal crudis existimat escis.

Tu que putas alios, quo tu pede claudere passum.

Non ego ditari cupio, sed vivere paruo.

Fac habeam tenuem sine sollicitudine victimum,

Hoc contentus eam Romana palatia vidi.

Sed quid Roma putas mihi proderit, o Syluane?

Occidit Augustus, nunquam redditurus ab Irco.

Si quid Roma dabit, nugas dabit: accipit aurum,

Verba dat: heu Romae nunc sola pccunia regnat.

Exilium virtus patitur, sperare iubemur

Vnde, & in toto vates spe pascitur orbe.

Syl. Dic pugnas, dic gesta virum, dic praelia regum.

Vertere ad hos qui sceptra tenet, qui regna gubernat:

Inuenies qui te de Jordibus eruat istis.

Cand. Inueniam qui me deridat & subsannet,

Tempestate ista reuerentia tanta poesi,

Quanta luponari, quid me, Syluane, lacefisis?

Syl. Non decet obscenis vatem prorumpere verbis.

Cand. Non possum non vera loqui, si vera taceri

Forte velis, leibus me parce lacefere dictis.

Syl. Utile consilium praestare, lacefere non est.

Candide vidisti Romanum? Disertè describit morem avarorum, qui ne iuuent alios, mitunt opem implorantes. Sanctique Senatus pontifices id est, Cardinales, sicut canitur clare: senatus apostolorum, que in cardinales representant. Facile est illis ditescere campis) ubi scilicet tot diuites sunt. Deciperis, me velle putans ditescere. Non enim quero ditescere, sed victimum, & vestitum, quibus contentus quis sit? vesci. Ordo est. Et lupus existimat, i. censet & iudicat omne animal vesci crudis) i. incoctis escis, scilicet carnibus, quibus ipse vescitur. Tuq; i. & tu putas alios claudere passum) id est, ingredi eo pede, quo tu i. moueri ea affectione, qua tu. Per pedes enim saepe intelliguntur affectiones, hoc est, quia tu cupis ditescere, censes omnes id cupere. Tenué sine sollicitudine victimum) Non ergo affluentiam petit,

BAPTISTÆ MANTVANI

Augustus
Nugæ.
Pecunia.

sed securitatem, quā tamen Saluator sine solicitudine
à se sperandam docet, vetans, ne solliciti simus, quid bi-
bamus & comedamus. O Sylvane, Spondaicus versus
non inceptus, quia, & languorem animi loquentis, & pō-
dus rerum habet. Augustus) id est, beneficus in Poëtas,
Virgilium, Horatium, Tuccam, Varrum cæterosq; prin-
cipes. Nugas) pollicitationes inanes. Sola pecunia reg-
nat. Horatius: Et genus, & formam regina pecunia do-
nat. Ouid. Dat census honores. Census amicitias, pauper
vbique iacet. Iuuenalis. Quantum quisque sua nummo-
rum seruat in arca, Tantum habet & fidei. Et rursus Ho-
ratius. Hos solos ajunt sapere & bene viuere, quorum
Conspicitur nitidis fundata pecunia villis. Et iterum
Iuuenalis de Romanis loquens,

Quandoquidem inter nos sanctissima diuitiarum
Maiestas, et si funesta pecunia templo.

Nondum habitas, nullaque nummorum ereximus a-
ras. Ut colitur pax atque, &c. Exilium virtus patitur
Idem Iuue. Aude aliquis breuibus Gyratis & carcere
dignum, Si vis esse aliquid, probitas laudatur & alget,
Criminibus debetur honos, &c. Vates spe pascuntur
omnes, quia nihil recipimus. Dic pugnas, dic gesta vi-
rūm. Aliud subterfugium auari. Vertere] imperatiuē à
vertor, i. sis conuersus, & verte te ad hos, i. ad eos qui te-
nent sceptrā) i. ad reges, & subsanet) Iterū spondaicus
Versus consimili ratione cōpositus. Quanta lupanari), i.
prostibulo, aut prostitutis: Lupas vocabāt olim prostitu-
tas: vnde & prostibula lupanari. Hinc fictū volunt Ro-
mū à lupa nutritā. Nō decet) per alium, sc̄ castigat le-
uibus dictis. i. nō paruis, aut modicis, sed vanis, aut con-
sumeliosis, sicut mulieres leues, quibus prostituta est
pudicitia: dicuntur & mores leues qui inconstantes. Me
parce laccessere. Parce) i. abstine ut Æneidos primo. Par-
ce in te Cytherea.

Cand. Consilij locuples ego, sed pauperrimus auri,

Qui pugnas, qui gesta virūm, qui prælia regum

Dicet inops vates, chi nec quo fistula possit

Aptina

Aptius incidi, fierique foramina culter? p. 233
 Aspice, ut excussis laxata manubria clavis,
 Ut dentata acies, veterique similima serræ. dab. be
 Hoc leue, sed mensæ graue & intolerabile damnum,
 Utile consilium firmat, sed inutile mentem infaldu
 Frangit, & extenuat vires, animumque etundit. sunt
 Magnates dare parua pudet, dare magna recusant.
 Adde quod & nos ri curant ita carmina reges,
 Ut frondeis aquilo, mare libs, vinenta pruina. sunt
 Ipsi ad delicias reges, & ad otia versi,
 Quod celebrant, laudari optat, hinc carmina manat
 Perdita de studio Veneris, de scurrilitate,
 De ganea, de segniti, de infamibus actis,
 Quæ castum, capitale nefas, celebrare poëtam.

Consilij locuples ego, sed pauperissimus auri, Horat. etiam genitio construxit, dicens: Horum Semper, ego optarim pauperissimus esse bonorum. Qui i. quomodo. aut quo id est quare dicet inops vates pugnas, &c. Cui nec s. est culter, quo fistula possit aptius incidi] & f. quo foramina possint fieri. Aspice ut manubria) s. cultorum i. capuli quibus capiuntur, & tenentur in manib. sint. Laxata) i. laxa & dissoluta. Clavis) i. claviculis quibus compinguntur. Excussis, hoc dicens ostendit cultrum suum, Et aspice ut id est, qualiter, Acies, scilicet cultri) i. acuta eius pars. Sit dentata) i. in modum serræ, in dente efficta. Vnde addit: veterique similima serræ, quam Dedalum inuenisse quidā volunt, ad similitudinē maxillæ serpenti in æ. Hoc d. mnū) scilicet de iuramētis, & vestitu. Est leue) id est tolerabile. Sed mensæ) id est, vietus est graue & intolerabile. Magnates dare parua pudet] quia ut dicit Horatius: Magnos magna decent. Sed hoc vafra mente scimus nonnullos vobis, dicentes, petētibus magna, indignos esse, qui magna recipiant, & exiguū quidam orantibus se non decre tam exigua munera con ferre. Ut frondes aquilo) qui eas uihili facit, ut libs vetus libicus curat mare) in quod sepe seuit. Et ut pruina) i. ros congelatus, aut gelu matutinum: Curant vinenta) i.

Manu-
bria.
Laxata.

Serræ
inuenio.

BAPTISTÆ MANTVANI

Libs. vites. quod etiam nihil est, quia etiam congelantur. Ipsi ad diuitias. Ordo est. ipsi reges) id est, præpotentes. versi ad delicias) id est, delectationes & illæcebras carnis. Et ad otia,) i. d. sidiam. Optant laudari quod celebrant) i. oblectamenta sua. Studio Veneris) id est, amoribus impudicis. De scurrilitate) i. in honesta dicacitate. De genea) i. caupona, & gulosity. De segnitie) i. desidia, dicuntur enim ségenes seorsim ab igne, qui Actiussimus est, repidi & ignauit. De infamibus actis) i. priuatis, quum gesta fere sint publica. Melius autem (auctore Valla) acta, quam actus in hac significatione dicimus. Quæ castum capitale nefas, celebrare poetam) Id est sancte & catholicè sentit in epusculo contra impudicè scribentes, vnde explodenda est Catulliana sententia. Nam castum esse decet pius poetam ipsum: versiculos nihil necesse, qui sum deniq; habent salem & leporem. Si sunt molliculi ac parum pudici. Cui tamen multi gentilium subscripti pserunt. Vnde ad voconiam poetam Adrianus imp. Lascivus versu, mente pudicus eras. Et Ouid. de se, Crede mihi mores distant à carmine nostro: Vita verecunda est, musa iocosa mihi. Et Mart. lasciva est nobis pagina, vita proba.

At qui dura manu gesserunt bella potenti;
Fortiter utentes ferro, non molliter auro,
Dilexere graues musas: heroica facta
Qui faciunt reges, heroica carmina laudant.
Ut cessere viri fortes, & mascula virtus,
Dicendum altiloqui nihil inuenere poetæ.
Occidit ingenium vatum, ruit alta poësis.
At si forte aliquis regum gerat aspera bella,
Et decus armorum studijs belloque paravit,
Nil genus externum, venturaque sœcula curat:
Laude suæ gentis satur, & præsentibus annis
Barbarus est, neque carmen amat, vel auarus in alio
Mergitur, atqui Midæ curis flagrantibus ardet,
Est & apud reges rufus, inuidia rustica turba,
Mimus, adulator, leno, assentator, adulter,

Histrion;

*Histrion, scurra, quibus virtus odiosa: poetas
Mille modis abigunt, ut quando cadavera corui
Inuenire, fugant alias volucresque ferasque.*

At qui dura. &c) At particula aduersatiua, locum habet
vbi contraria necimus iam dictis, ut dicto de Aenea in
fine tertij. Factoq; h̄ic fine quieuit, subdit de Didone in
principio quarti: At regina graui iam dudum saucia cu-
ra. Pulchrè ornat carmen epithetis, quæ sic construun-
tur. At qui gesserunt potenti manu dura bella forte &c.)
Dilexere graueis Musas) reges qui faciunt heroica facta
laudant heroica carmina, Ut]i postquam. Viri fortes ces-
sere]id est, è medio sublati sunt, quia fortes cedere nes-
ciunt. & mascula) id est, virilis virtus: At si forte, bene
occurrit argumento, quod iam cuius in promptu est.
Nam si heroica gerentes, heroicis gaudet carminibus,
quæras cur ad illos non abeat, illiisque canat. Cand. Ad
quod respondet rares quidem esse qui heroicè viuant, &
si qui sint, eos non habere cura de æterno nomine. Midæ
curis) id est, auari]ia, qua ductus petijt à dijs ut quicquid
contingeret, autū fieret, quo impetrato, media absump-
tus est. Nam & cibus, & potus in aurum versus est. Est &
apud reges, &c] Alia causa, cur apud reges non sit poëtis
Iocus, quia illi sunt literarum, & probitatis hostes, ut
pote rudis, & rustica turba, cùm poëtæ sint pauci, vrba-
ni, & eruditæ. Mimus]i. gestu corporis motum imitatur,
cùm poëta gratis recti more philosophorum seuerè nar-
ret. Adulatur] cùm poëta sit se uerū. Leno) cùm verus
poëta, sit turpitudinis omnis hostis, & expulsor. Assenta-
tor) cùm poëta sit virtutis laudator. Adulter] cùm nihil
mufis sit magis contrarium, quam adulterium: tum que-
cunque poëtis optantur casta sunt, ut Pierides, Miner-
ua, Daphne. fontes. Histrion) cùm poëtæ suæ dignitati
consulant. Quibus) scilicet omnibus virtus est odiosa.
Poëtas mille modis abigunt) quasi à præda inuenta, ut
quando cadavera corui inuenire. Aptior esset similitu-
do, si honesti à rebus honestis abigantur per in honestos,
ut apes à floribus per araneas.

Sunt

BAPTISTÆ MANTVANI

Sunt etiam vates quidam sine lege petulci:
Qui sine lege alii, sine preceptoribus audent,
Quicquid amant reges, & amanti infamia solida
Scribere: Nam vates etiam dementia vexat.
Hi se nescio qua mentis levitate poetis
Esse volunt, post quavis trivialibus oraculis
Applicuere sibi, applaudunt, sua carmina iactant,
Insulsi, illepidi, indociles, improuidi, inepii.
Qui solent his vacuas prebere ambagibus aures,
Id vitium commune puta, doctis que resistit
Vatibus, a vero indoctis discernere falsum.

Syl. Candide, per superos, per Olympica numina iuro,
Me tibi (si venti venient ad velx secundi)
Laturnum auxiliu: meliora in tempora vine:
Nec paulisper adhuc mecum sperare recusa.
Cand. Si mihi sic optas, sibi sic, Syluane, quod optas.
Syl. Opto equidem, dictumque fides non sera loquetur.
Cand. Vade malis cuius, nunquam redditurus, amare:
Es facias subito, quicquid tractaueris, aurum,
More Mida, quando virtus tibi vilius auro.

Sunt etiam vates] Docet tertiam causam, cur poetis
non sit apud reges locus, quæ est, quia multi versicolorum
ineptorum factores & turpes vitæ homunciones,
sacrum postrarum nonne indignissimè sibi usurpant, quod
ægerrimè patitur Horat. dicens in arte: Descriptas ser-
uate vices operumque colores. Cur ego si nequeo igno-
rōque Poeta salutor. Petulci) i. petulantes, audentes,
quæ non possunt. Nam Vates etiam dementia vexat.
Non equidem graues, sed leues & futilis Trivialibus ora-
culis. Cicuta est herba fistulosa qua pastores cancre
solebant. Maro: Est mihi disparibus septem compacta ci-
cutis Fistula. Idem: Non tute in triujs indocte solebas,
Stridenti miserum stipula disperdere carmen, quod in
compitis, & triujs ab indocta rusticorum pube in compi-
talibus, & ambarualibus cantari solebat. Sibi applaudunt
sibi placentes, sua carmina iactant, existentes insulsi)
i. sine salibus sermonis. Illepidi] i. sine lepore ac venu-
state

state sermonis indociles) quia discere nolunt, & ita incorrigibiles. Imprudentes] quia non videntes se ad interitum tendere, & alios ducere. Inepti] i. amusi, & ab omni aptitudine tum verborum, tum factorum abhorrentes. Ambagibus] i. verborum inculcationibus, cum artem veram non habeant id vitium commune putat, & ita reiicit bonos propter malos, à vero indoctus] Id est, nesciens discernere falsum. Candide per superos] Videns Sylvanus Candidus virtutis amatorē verumq; poetam, pollicetur operam cū iuramento, nihil tamen confert in eum. Per olympica] i. per coelestia, Nam, prouerbiale] i. si res prosperè mihi succedant, & eueniant mihi quæ opto, meliora in tempora viue.] virg. Æneid. i. Durate & vosmet rebus seruare secundis. Pauli] per paululum temporis. Fides non serat] i. non tarde faciens quod dixi, Nā fides videtur, autore Cicerone, dicta, eo quod fiat dictum, siue quod dictum & conuentum est. Candidus autem non contentus pollicitationibus, imprecatur in abeunte omnia malā dicens, Vade malis auibus] i. malo auspicio: quasi dicat in rem malam, nunquam redditurus, Avarare] hoc autem videtur dicere in absentem, quasi obmurmurando, postquam se nihil recepturus sperauit. Et facias subito quicquid tractaueris aurum, More Midæ] de quo iam diximus. Quando] i. quandoquidem, virtus tibi vilius auro] scilicet est, cum tamen Horatius in epistolis contrà dicat. Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.

Olymp.

Fides.

ECLOGA SEXTA, DE CIVIVM ET rusticorum disceptatione, inscripta Cornix.

Ioannis Murmelij Argumentum.

Cornix enarrat discrimina ruris & urbis,
Et pergit varios stultorum carpere mores.

CORNIX, & FVLICA.

NIngit hyems, mugit boreas, à culmine pendet.
Stiria, depositus bovis requiescit arator:

Dox.

BAPTISTÆ MANTVANI

Dormit humus, clauso pastor tunicatus ouili,
Cessat iners, sedet ante focum famosa Nera,
Atque potenta coquit. prius intolerabilis ætas,
Nunc laudatur, hyems æstu leuata molesto,
Displacet opacum damna præsentia frigus.

Ful. Omne bonum præsens, minus est: sperata videntur
Magna, velut maius reddit distantia lumen.

Corn. Delicia habet omne suæ, & gaudia tempus.

Aspice ut impexi, irritaque in ueste ligati,
Cæde suum pueri exultant, inflatur in verem
Immissis vesicæ fabis, sonat, & micat, acta
Nunc pede, nunc cubito, stricto nunc obuia pugno,

Si cadit, attollunt, cursu labor atque recursu
Brumam abigit glaciale gelu, pila rustica vincit.

Nos tamen hic melius rapido sub stramine foci
Transigimus tempus, dum lac coit igne recoctum.

Ful. Pauperiem declarat hyems, improuida cerè
Turba sumus iuuenes, securè æstare vagamur
Immemores hyemis: nostrum æs, tibicinis omne est,
Ut redis è Scythia Boreas, nidosque volucrum
Frondibus ostendit nudata cadentibus arbor,
Frigemus nudi scapulas, dorsum, ilia, plantas,
Stuliciam declarat hyems, sapientiæ urbes
Congeriem nummum accumulant, & ad ilia vulpes
Melerasque rhabunt, maculosaque tergora lyncis.

Ningit hiems] Contentio est inter Cornicem pastorem qui partes rusticorum agit, & Fulicam, qui urbano rum, de præstantia fortunæ, utroru[m]que occasione cuius multa quasi satyricè dicuntur in mores potius ciuium, quam rusticorum. Videntur autem tam Cornix quam Fulica pastorum nomina: Ut erque enim se rusticum proficitur & masculino genere nominat. Hyems, id est, tempestas pluviosa, & niuosa. Boreas] ventus frigidus à septentrionali plaga, quæ frigida est, flans. Mugit] mugitum imitatur flatu alto. Stiria] id est, glacies concreta. A culmine] à recto. Dormit humus] iopitum niue, & non exercetur. Pastor tunicatus] quia otiosus, vnde

vnde dictum est à poëta, Nudus ara, scre nudus, hyems
ignaua colonis. Ne[ra] coniux rustica, fumosa] quia fe-
rè ligna viridia aut male sicca comburunt. Atque polen-
ta coquit) Ouidius. Quod coxerat ante polenta. Repe-
titur tamen & fœminum, cum hoc solum inter lati-
na primæ declinationis reperiatur neutrum. Omne bo-
num præsens minus est] i. minoris æstimatur, quia ne-
mo contentus sua sorte: vnde Horat. in principio Ser.
Qui sit Mæcenas, vt nemo, quam sibi sortem, seu ratio
dederit, seu sors obiecerit, illa contentus viuat, laudat
diuersa sequentes? Veruntamen id contra usum venit, v-
bi minime opus, quia bona terrena cò quod præsentia
sunt, plus nos delectant, quam cœlestia quæ futura spe-
rantur. Aspice vt impexi] Docet exemplis non rerum,
sed animorum esse discrimen. Nam pueri nudi etiam in
hyeme oblectantur varijs: vt cæde suum) id est, porcorū,
vt vesicam habeant, cuius agitatione brumale frigus su-
perent, & rustici pilati magnam vento inflatam mani-
bus pedibusque agitantes glaciale gelu non curant. Pau-
periem declarat hyems] id est, paupertatem: Est tamen
interdum damnum: vt, Si quadrupes pauperiem fecisse
dicatur. Nos iuuenes sumus, turba improvida] quia secu-
ri æstate vagamur. Nostrum æs) i. pecunia nostra, est ti-
bixinis) scilicet canentis ad choream instituendā. Con-
geriem num: mūm) i. nummorum per syncopen, & ad
ilia) scilicet fouenda, & cooperienda, trahunt) i. con-
trahunt. Vulpes) id est, pelies vulpinas, & melanæ) id
est, pelles ouinas, græcum est, cætera nota sunt.

Ne[ra]

Polenta.

Melotæ

Corn. Desipiunt omnes, nec nos in criminе soli,

Imò ipsos vexat grauior dementia cines.

Verùm illis mater, nobis fortuna nouerca.

Nos premit infæiix sors, est demensia, fac sima

Fortunatus, ero locuples, ero primus in urbe,

Audiar, assurgent omnes, me vertice nudo

Vulgi adorabit, me plebs, me consulit omnis

Turba, magistratus etiam, populisqne patrésque.

Ful. O Cornix, Cornix, non est fortuna, sed ipse

Quo

BAPTISTÆ MANTVANI

Quo sapienti homines, animus, fortuna potensem
Non facit, immo Deus: causam recitat Amynas.

Corn. Est fortuna Deus, sed quid recitat Amynas,

Dic precor, in causis erat ingeniosus, & acer.

Ante zamen paulum pecus, & præsepiæ vise.

Vade, redi, calor est post frigora dulcior, iso.

Ful. Attingit nix alsa genu, vix recta resistunt.

Tanto oneri, sublimis apex in vertice furni.

Pyramides fecit, metaque assurgit acuta.

Corn. Da pecori cordam, stipulisque foramina claudet,

Si paries hinc, & rediens lætamini munis.

Lumina, nulla gregi gravior, quam frigora, pestis.

Famine ades? ob quenam hec solito properantia maior?

Ful. Sollicitum me reddit hyems in frigore, & igni.

Maxima strenuitas fæno recubare calentis.

Abscondique cano accubitu post frigora dulce est.

Corn. Incipe & enarrâ discrimina ruris & urbis.

Desipiunt omnes] id graphicè docet Horat.2. Ser. nec mirum, quia stultorum infinitus est numerus. Nos

scilicet rustici, vnde se rusticos asserunt. Verum illis ma-

Demens: ter] id lepidè, quod Plin. de natura dicit, quæ nobis mul-

quis., ta contulit magna, & saeva mercede, ita ut non sit facile

existimarc, parens ne melior, an sauvior nouerca fuerit.

Infelix sors est pauperias, & tenuis fortuna est demen-

tia] id est, reputant demens quicunque pauper, vnde

Horatius in Epist. Hos solos aiunt sapere & bene viueré,

quorum conspicitur nitidis fundata pecunia villis. As-

surgent] id est, reverentiam, & honorem assurgententes

Impendet. Vulgus adorabit]. i. corporis gestu honorabit.

Adorare. Nam adoramus etiam statuas, ac crucem domini, sed

Orare. oramus tantum rationem habentes, & sensum. Consu-

let] id est, consilium poscet. Non est fortuna] id vcrè

Iuuenalis. Sed nos te facimus, fortuna, deam. Est fortu-

na Deus] id ex falsa opinione, & rusticè. Nam cum de-

am neget nostra fides, etiam fortunam Deum dicit. At

id facit poeta, quod numina putabatur utriusque sexus.

Vnde de Venere Æneidos.2. Descendo, ac ducenie Deo.

Et

Et de Alecto, aut Iunone. 8. Nec dextræ Deus erranti
affuit, vnde in Cypro erat barbatæ Veneris simulacrum.
Vnde dictum est: Pollentemque Deum venerem. Vide-
tur autem Cornix dominus, aut saltem maior quam Fu-
la, quem mittit ad caulas, qui abiturus dicit. Attingit
nix alta genu In vertice furni] ubi minime consistere
posse videtur propter ignem, quod panis in eo coqui so-
let. Pyramidem] id est, cumulum niuis in Pyramidis for-
mam. Est autem Pyramis structura ex lapidibus in mo-
rem ignis ascendentis cuius vertex acutus est extrectus,
quales in Ægypto leguntur miræ altitudinis fuisse, de
quibus Martialis in principio, Barbara pyramidum file-
at miracula Memphis. Addit autem Cornix. Da peco-
ri cordum) id autem dicitur fœnum quod autumno se-
catur, sicut corda frumenta vocantur, quæ serò matu-
rescunt. Lætamini muni] i. fimo. Iam ne ades, intelli-
gendum est aliquantulum moræ interfuisse, & interea
tacuisse Cornicem. Omnia autem faciliora sunt quam
ut expositionis egeant.

Ful. Hoc igitur tantum ruris discrimen, & urbis
Taliter exorium noster recitabat Amynas:
Principio terum, primaque ab origine mundi;
Cum muliere marem socialifedere iungens
Cæli opifex (sic namque deum appellabat Amynas:
Nomen adhuc teneo) natos producere iussit;
Atque modum docuit fieri, quo pignora possent.
Accinxere operi, mandata fideliter implent,
Sicque ut in am de pomis esu fernata fuissent.
Fæmina sit mater, puerum parit, atque puellam,
Atque puerperio simili facunda quorundam,
Auxit in immensum generis primordia nostri.
Post tria lustra, deus rediit, dum pignora peclie
Fæmina prospiciens, venientem à limine vidit.
ADAM aberat, securus omnes pascebat, adulter
Nullus adhuc suspectus erat, sed multiplicaris
Connubij, fraudata fides, sine cornibus hircæ
Facti, & Zelotypo coniux suspecta marito:

Nam

BAPTISTÆ MANTVANI

Nam quæ quisque facit, fieri sibi furta vereatur.
Erubuit mater, nimisque libidinis ingens
Indicium rata tot natos, abscondere quosdam
Accelerat, fœno sepelit, paleisque recondit.
Jamque lares deus ingressus, saluere penates
Iussit, & huc dixit, mulier tua pignora profer,
Fœmina maiores natu producere mandat.
His deus arrisit, velut arridere solemus
Exiguis animalium pullis, parnisque satellis.
Et primo letatus (ait) cape regia sceptra,
Rex eris: at ferrum, & bellum dedicat arma secundo,
Et dux, inquit, eris: fasces, populique secures
Proculit, & vites, & pila insignia Roma.
Iamque magistratus celeber paritur in omnes
Progeniem, humanos iacitus voluebat honores.
Interea mater rebus gauisa secundis,
Euolat ad caulas, & quos absconderat, ultrò
Proculit, haec dicens, nostri quoque pignora ventris,
Hos aliquo, parer omnipotens, dignabere dono.
Serofum albebat paleis caput, haeserat armis
Stramen, & antiquis quæ pendet aranea rectis.
Non arrisit eis, sed tristi tarbidus ore,
Vox fœnum, terram, & stipulas (deus inquit) clesis.
Vester erit stimulus, vester ligo, pastina vestra,
Vester erit vomer, iuga vestra, agrestia vestra
Omnia, aratores eritis, pecorisque magistri,
Fœnisecae, solifosores, nautæ, atque bubulci.
Sed tamen ex vobis quosdam donabimus urbe,
Qui sint fartores, lanij, lixæ, arsocopique,
Et genus hoc alij, soliti sordescere semper
Sudare, & zolio seruire prioribus ævo.
Taliter omnipotens fatus, repetivis olympum,
Sic factum seruile genus, sic ruris & urbis
Inductum discrimin, ait Manteus Amyntas.

Hoc igitur Apologo rusticano discrimin urbano rum &
rusticorum commemorat à deo factum, sicut & merce-
dum nonnulla sic dicunt institutam differentiam. Nam
quum

quum mechanici à deo quantum mercedis exigerent, exquisissent, assignassetque sutoribus, crepicarijs, & pluribus alijs quotidiana mercede conducendis denarios binos, latomis autem & fabris lignarijs, ac carpentarijs senos, disquisierunt priores quantū possessio-
nis ex tantula mercede compararent, respondit quan-
tum satis esset ipsis & liberis, quotannis iugerum. At reliquis quantum compararent potentibus, respondit,
quotidie tantum terrę posse comparare, quantum per
crura retorsum bipenni proijcerent. conati autem p̄æ
auaritia in longum proijcere in podicem proiecerunt. in
quem ferè magnæ mercedes nunc quoque proijciuntur. Præterea dicunt ranas & simias sic affectas, cum
muliercula, scilicet Eua, aut alia nimis fœcunda verere-
tur venienti deo omnes liberos prodere, oculuit quosdā
in furno, quosdam sub vase elixorio. Reliquis autē be-
neficio donatis, & negante pluris habere, iussit deus qui
in furno essent in simias conuerti, qui sub vase, in ranas
ac bufones. Talem igitur apogum, ac fabellam anilē
hīc prosequitur auctor. Modum docuit] dicens: Cresci-
te, & multiplicamini, per coitum scilicet, Accinxere ope-
ri] id est, operam dederunt diligenter liberis procrean-
dis. Mandat fideliter impletū cuncta narratio quia
hodie quoque ad illud p̄æceptum plus æquo incli-
namur.

Post tria lustra] id est, quindecim annos. Nemo autem
sic mihi tam ineptus, ut historiam putet à poeta nar-
ri. H̄rci sine cornibus] id est fœdi adulteri. Nam quæ
quisque &c.] Prouerbialiter, & disertius quam illud. Qui
fuit in furno, socium sibi quærit in illo. Saluere penates]
i. familiares, & omnes in domo habitantes. Tuapgnora]
id est, natos. Nam pignora natorū dicuntur, pignora
rerum, His Deus arrisit] id est annuit, & blandus atque
affabilis fuit. catellis] i. canis fœtui. & primo] scilicet
omnium. Vnde ad primæ genituz iura alludit. Fasces]
qui erant ex virgis, in quibus securis erat colligata, fere-
bantur aut à lictoribus post eos magistratus, qui in cor-
pus

BAPTISTÆ MANTVANI

Securis. Pus, & sanguiné animaduertere poterant. **Securis**] à secando dicta, quod intersecat, ut collum nocentium, & vites] quibus centuriones & cæteri duces milites cede-
bant. Nam ex vite erat baculus, non ex alia arbore, ne seueriores haberentur, saltem in conciues. Nam alios virgis cædere licet; Iuuenalis Satyra octaua, Nodosam post hæc frangebat, vertice vitem, Si lenuis pigræ muniret castra dolabra. Et pila] quæ sunt Romanorum

Pila. **Stimulus** tela. Lucanus: Signa, pares aquilis, & pila minantia pi-
Ligo. lis. Hæserat armis] id est. humeris: **Stimulus**] quo bo-
Pastiniæ. & **Fœniseæ** ues instigantur. **Ligo**] instrumentum rusticorū ut pasti-
Solifossores. num, quod bifurcum est ferramuntū, quo pastinatio, & repastinatio vinearum fit. **Fœniseæ**] id est secante sœ-
num. Persius: Fœniseæ pingui vitiârunt vnguine pul-
tes. **Solifossores**] fodientes terram. Est autem vna pars.
Nam si duæ essent sole secundam produceret, quam cō-
posita corripiunt in medijs syllabis, dummodo etiam in
nominatiō] i.e. habent ut fœnisea, solifossores: quid di-
co, quia quanticumque à nominatiō quantuscunque
aut quantumcunque producitur, ut quælicunque à qua-
liscunque. **Fartores**] qui farcimen faciunt, **Lanij**] id est
carnifexes. **lixæ**] aquam ferentes. **Artocopi**] panifexes
aut panem incidentes. Et genus hoc alij] sicut dicimus,
id genus, pro eius generis: sic ponit hoc genus, pro hu-
iis generis. **Mantous**] id est Mantuanas, sed Mantous
dicitur a Manto, nymphæ, matre Ocni, qui Mantuam
à matre denominauit. De quo Maro: **Fatidicæ** Mantus,
& **Thusci** filius annis. **Amyntas** autem is est de quo in
Amynta visum est.

Cor. Mirabar, si quid recti dixisset Amyntas.

Civis erat, semper nobis urbana iuuentus,
Cui nihil est præter stulta hæc commenta negoti.
Ludit, in agrestes semper ioculatur: & urbis
Talia garrulitas, & vaniloquentia fingit.
At neque de superis pudet has componere nugas,
Iste iocus manifesta gerit conuitia secum:
Sed tu iam rufus es, tam pleno inflatus omnia,

Ut neque perpendas isto te scommate carpi?
 Nos quoque paulisper mentem extendamiss ad urbis
 Stultitiam, ne forte putas sapientius illos
 Vnuere, qui splendent auro, qui murice fulgent.
 His oculus vidi, tunics plerosque superbis
 Vestiri, atque foro regali incedere gressu.
 Quos secreta fames premit, atque domestica egestas,
 Stultius his certe nihil est opulentia ficta,
 Paupertas: & segnities & inertia vitæ
 Vera, quid est aliud quam desipientia vera?
 Vidi etiam patres (o rem indignam, atque nefandam)
 Dum segnes domire volunt, & vnuere laute
 Prostituisse suas vulgo cum coniuge natas.

Quid peius, quid perfidius, quid stultius unquam?

Ful. Quid si vitam alio nequeant traducere pacto?

Corn. Cum totidem, quot nos, habeant animasq; manusq;
 Dic, cur vitam alio nequeant traducere pacto?

Mirabar, si quid recti dixisset Amyntas. Quasi dicat,
 iuuenis ille insanus amore, et rusticos odio habens. Cui
 nihil negoti) pro negotij. i. otiosa iuuentus) id est,
 multitudo iuuenum urbanorum. Conuitia) contumeli-
 as. Omaso] i. intestino pingui, tarditatem ingenij affe-
 renti, ut Horat. & Persius attestantur. Isto scommate]. i.
 irrisorio dictorio, Te] qui rusticus es. Carpi] id est, re-
 prehendi. Nos quoque) id est, vicissim. Qui murice] i.
 purpura. Prostituisse) i. ad turpem quæstum in lupana-
 ribus & prostibulis statuisse, quasi pro foribus, vbi luxu-
 ria perditos expectant. Quid) scilicet dicas, aut quid fa-
 ciant, id est inanior desidiosorum purgatio, quam ve-
 refellatur. Vnde dicit Cornix. Habent ciues urbanima-
 nus & pedes, ut nos: cur non quarunt sibi victum labo-
 ribus, & parsimonia, ut nos.

Est etiam, cuius vecors industria vanas

Quærat opes, vbi nullus opes inuenit ab æuo,

Aes lauat herbarum succis, & vertere in aurum

Aestimat, ac nigra semper fuligine pallet.

Est, qui dum tellure latens desiderat aurum,

BAPTISTÆ MANTVANI

Dat magicis operam studijs, & tempora perdit.

Quid leuius, quid futilius, quid inanius unquam?

Omnia, ne veniant ad opus telluris, & agri,

Omnia pertentant, ut agant nihil, omnia versant,

Semper agunt, nunquam peragunt, ex fœnore victum

Infamem extorqueunt: vi, fraude, dolisque laborant:

Mille vijs opibus, mille insidianur honori.

Nos capras, & oves, armentaque pascimus: illi

Accipitres, catulos, & equos, & cercopithccos.

Rusticus est ouium pastor: volucrumque canumque
Ciuis utrum melius, te iudice, nobiliusque?

O Fulica, utilitas unde, & opulentia maior?

Ful. Si venit ex nostris operis opulentia maior,

Ciubus unde igitur tantarum copia rerum?

Corn. Ex vi, fraude, dolis: vi, fraude, dolisque laborant.

Nonne vides, insane, ut nos crudeliter urgent,

Quo capiunt asti? nos irretire loquendo,

Sacrum offerre putant, & opus sublime, piūmque,

Huc aures oculosq; adiungunt, huc ora manusque.

Est etiam] adfert alia vrbancorum vitia, & fere opposita

Vecors.

Alhi-
mia.

segnitie, dicens. Est etiam, (sicilicet ciuis, cuius vecors) i. peruersi cordis industria, querit opes vanas] i. vlt̄rā quām satis sit, & non iusta ratione, ut qui per artem ut (dicunt) alchimiæ i. adiuuaminis, adiuuando natu- ram sperantes, aut argentum vertere in aurum: qua via nullus, inquit, hactenus inuenit opes, certum est mul- tos inuenisse pauperiem, dicunt tamen eius rei studiosi inuentos, qui ad intentum peruererunt. Fuligine nigra) quia vapore fumeo: sed quomodo pallet? Nisi hoc ad an- xietatē referatur, non cōstat. Est qui, &c,) Alius error e- orū qui magicis artibus, & characteribus, nescio quibus, sperant posse inueniri thesauros absconditos. Omnia, ne veniant ad opus telluris, & agri, omnia, inquam per- tentant) id est, experiuntur, ne fiant agricultæ, quo nihil honestius nec iustius. Semper agunt nunquam peragunt) i. perficiunt nihil eorum quæ inceptant. Ex fœnore) id est, usura, Accipitres) i. aues ad prædam. catulos) ad

vena-

venationem, & equos] ad venandum, aut aubus aut canibus, cercopithecos] i. caudatas simias. Nam *κέρκης* dicitur cauda, *πίθηνος* simius aut simia. Sunt ergo quos cacos marinos quidam vocant, capite, ut dicit Plinius, subnigro, & pilo asinino, quibus deformitas decor est, suntque ob caustum ingenium diuitibus in delitijs. Ciuis] est pastor volucrum, & canum, quia eos pascit. Quo astu) Astu.

i. qua calliditate ab a&sv. i. ab urbe vbi astutiores sunt. Ir-
retire) i. in laqueos & retia illigare, hoc est circumue-
nire & decipere verbis putant. Sacrum offerre). i. arbi-
trantur se obsequium praestare Deo, quando nos deci-
piunt. Huc) i. ad hanc operam, ut nos decipiant. Adi-
gunt) id est, applicant ora). i. omnia quæ dicunt. & ma-
nus) id est, omnia quæ faciunt.

Ful. Vnde urbanarum tibi tanta peritia rerum?

Corn. Hæc didici quondam, ductis in mœnia capris,

Quum lac vociferans ibam venale per urbem.
Mansi apud artocopum, sapiens, & ad omnia proptus
Furta erat, & crudum ferro subradere panem,
Ipse, ut erat mores urbis doctissimus, ista
Tradidit, affirmans nihil esse nocentius urbe,
Se quoque furari didicisse aiebat ab urbe:

Sunt etiam qui parta ab auis patrimonia fundunt
In meretricum usus, quid fiedius, improbusque?
Dic, vbi mœchandi ars, homicidia, seditiones?

Nonne inter ciues, atque intra mœnia regnant?
Quid reges, qui regna hominum per vulnera querunt
In mortemque suos adiungunt? quid pectora miles
Obiciens telus, per mille pericula vadens?
Prostipe dat vitam, nulla est insania maior,
Gloria præfertur vita, quid gloria? quid laus?

Quid fama est? quid honor? voces, & opinio vulgi:
Omnia longa dies abolet, quum viuere cessas:
Omnia sic abeunt ut lux cum sole recedit.
Qui mare sollicitant remis, cum viuere possint
In patria, stulti: ventis qui credit & undis,
Stultus: diuitiae cui sunt & negligit vii,

BAPTISTÆ MANTVANI

*Stultus: qui vt natis cumulet patrimonia, partis
Abstinet, & genium fraudat, stultissimus: & qui
Quæ facere ipse potest, natis facienda relinquit.*

Artocopus

Vnde vrbunarum) Bona interrogatio, vt decorum seruetur, & verisimilis narratio. Artocopū) vt videtur, accipit pro panifice, seu (vt dicitur) pistore, qui Græcè dicitur artocopos). i. artopœus, quia & pœ dicitur panis, & pœ facio. Sed artocopus dicitur, quasi labor panis. Nam xōnōs Iuuenalis videtur accipere pro pane, dicens Satyra quinta. Salua sit artocopi reuerentia. Vbi tamen pro pistore accipi potest, vt sic maneat discretio panis, quam artocopus fecerit, & ita obseruando eius iussum sit ei reuerentia. Sed ad Poëtam nostrum. Ipse vt erat mores vrbis doctissimus. Hoc exemplo conuincere possumus participia comparari. Nam si nomen sit doctissimus, non regeret accusatiuum: quocirca ego quidem morum potius dicerem. Hic tamen versus mores potius docet legendum. Neque tamen omanino inauditum, si superlatiua à participijs accusatiuum regentibus deducta, accusatiuum regunt, quum aduerbia à præpositionibus orta id faciant: vt proximè Hispaniam Mauri sunt, inquit Salustius, Sunt etiam) Aliam affert vrborum stultitiam, qui patrimonia ab auis parta cum meretricibus absunt. Qui reges, docet & reges & cæteros bella pro domino aut inani gloria gerentes, vrbes fere incolere: stipendiarios autem, qui inuocati r. omnia sua dant, etiam vrbanos esse, & maximè insanire, quum pro modica stipe periculum vitæ subeunt, quod rustici non nisi coacti faciunt, pro libertate patræ & coniuge ac liberis. Qui mare sollicitant) Rursus aliud genus stultie (quod Persius quoque prosequitur) eorum, qui quum fatis habeant, nauigant tamen cū periculo vitæ. Item stultus est, diuitiæ, cui sunt & negligit vti) vt auatus. Nam vt dicit Seneca: tam deest auatio quod habet, quam quod non habet. Vnde de sene auato. Horatius: Quærit, & inuentis miser abstinet, & timet vti. Et primo Sermo. Congestis vndiq; saccis indormis

Anatus:

mis inhians, & tanquam parcere sacris Cogeris, aut pīctis tanquam gaudere tabellis. Stultus, qui ut natis cumulet, &c.) Quia s̄epe absunt. Vnde Persius ut tuus iste nepos olim satur anseris extis, &c. Vide Satyram vltimam, vbi totum est argumētum. Et genium). i. natūram. Est enim genius Deus naturæ & loci nativi, quem qui alimentum naturæ debitum subtrahunt, defraudare dicuntur. Terent. in Phor. Suum defraudans genium. Quæ facere ipse potest) quod per fabellam, seu apolēgum de cassita pulchri è recitat Gellius.

Genius.

Qui numerat stellas & se comprehendere fata
Posse putant, siulti: verū dementior istis
Naturam quicunque Dei scrutatur, & audet
Figere in immensam lucem tam debile lumen.
Nostra fides melior: ciuis ratione coactus
Difficile assentit, nudis nos omnia verbis
Credimus, & plures faculas accendimus aris.
Ciubus est infida fides: inquirere nunquam
Mente sinunt arcana dei, si numina scire
Eset opus, poterant nobis se ostendere: verū
Quando latere volunt, quid vestigare necesse est,
Quæ nos scire negant ipsi qui cuncta gubernant?
Nostra etiam pietas pietate potentior urbis.
Namque viri, qui sacra canunt templisque ministrae,
Quanta legunt ruri paucis alimenta diebus?
Vidi ego quæ sitas ex rure, in mœnia plenis
Pupibus inferri (pietas ea rustica) fruges.
Stultorum est aliud genus immedicabile quoddam,
Causidici, latratores, rabuleque forenses:
Nummorum auncupium docti, legumque tyranni,
Aere patrocinium vendunt, producere causas,
Et lites pendere diu, vindemia quædam est.
Sunt & equestre genus medici, qui tangere venat
Nonnunquam illicitas auident, & ponere quædam
Non intellectis temeraria nomina morbis.
His, & si tenebras palpant, est sancta potestas
Excruciandi ægros hominesque impunè necandi.

BAPTISTÆ MANTVANI

Qui verò populis præsunt, hominesque gubernant,
Quo plus iuris habent, quantoque licentia maior,
Insanire solent tantò amplius, ò ubi sancti
Rectores, & iustitiae, & pietatis amici:

Quos patres serò ante focum memorare solebant?
Omnia nunc abeunt pessim, spoliata queruntur
Templa, gemunt mopes, viduæ lacrymantur, & buiūs
Quænam causam mali? quia stat pro lege libido.

Qui numerat stellas] ut Astronomi, & se cōprehendere
sunt] ut Astrologi, genethliaci, & Mathematici. Naturam
quicunq; Dei scrutatur] vnde ille: Mitte arcana Dei: Et
alius: Altiora te ne quæsieris, & vtrōq; maior: Noli ni-
mis sapere, sed ad sobrietatem docens. Nostra] i. rustico-
rum, ciuiis ratione coactus] id est, rationibus innitens.
Plures faculas] id est, tædas, & cærcos torros. Mente si-
nunt). i. desinunt. Poterant nobis se ostendere) Argu-
mentum quo verisimile fit, Deum non velle à nobis no-
sci, quum se non præbeat noscendum. Quid vestigare] i.
inquirere necesse est ea, quæ ipsi qui gubernant cuncta]
scilicet superi, negant] id est, prohibent nos scire? Qua-
si dicat: nihil. Quando) i. quandoquidem. Nostra etiam
pietas] id est, charitatis, ut dicunt, exhibitio in eleemo-
synis erogandis, Legunt] id est, colligunt, stultorum est
aliud] In pragmaticos, & causidicos inuehitur quasi Sa-
tyricè. Vnde aptè personam Cornicis assumpit, tabu-
læque forenses). i. forum iudiciale, seu causas sectan-
tes. Rabula, secundum Festum dicitur multis inten-
tus negotijs, paratusque ad radendum quid, aut aufe-
rendum, vel quia est in negotijs agendis acrior, quasi
rabiosus. Secundum Marcellum autem, rabula à rabie
dictus est, quem nunc aduocatum vel causarum patro-
num dicimus. Cicero: non enim declamatorem aliquem

Aucupium de ludo, aut rabulam de foro, sed doctissimum, atque
perfectissimum querimus. Sunt ergo rabulæ (ut iterum
Nonius attestatur) litigiosi. Aucupium). i. captionem
ab auiibus capiendis. Cornicus, Hoc nouum est aucipi-
um. Legumque tyranni) quia sumnum ius, summa ma-
litia

Facula.

Rabula.

Aucupium

litia est. Ære patrocinium vendunt) Enumerat causidicorum vitia. Vindemia quædam) id est, lucrum, ut in vindemia quæ est vini collectio: ut messis frugum. Sunt equestre genus medici) Et hoc quoque satyricè. Equestris sunt, quia mulis fere vehuntur medici. Venas illicitas) ut fœmora mulierum. Nominata temeraria) i. rebus non convenientia, quæ fingunt, ne ignari deprehendantur. Et si tenebras palpant) i. cæci & ignari sunt. Est facta potestas) a legibus quæ medicis permittunt interficere, ut curent: qui verò populis præsunt) In primores, & optimates, ac magistratus inuchitur. Insanire solent tanto amplius) quū tamen vel leue in alijs scelus, in illis maximum sit. Vnde Iuuenalis: Omne animi vitium tanto conspectius in se Crimen haber, quanto qui peccat maior habetur. Abeunt pessum] i. pessundantur, & percutunt. spolata queruntur.] i. comburuntur templi.

Ful. Istatua, ô Cornix excandescens, fines

Transit honestatis, scelus omnibus obijcis omne.

Innocuos habitare homines & in urbe memento.

Corn. Non habitant colubri quædam Balearibus arua

Proxima, (non memini nomen) neque noctua Cretam,

Nec nemus Aegeria sonipes, nec vir bonus urbem.

Ful. Vir bonus est animal rarum, paucisque per urbes,

Et per rura locos habet: est rarissima virtus.

Corn. Insanis, Fulica, insanis, tot in urbibus hostes

Sunt tibi, quot ciues, h: nos tondentque, pilantque

Non habita nostri capit is ratione, coarctant.

Nos ad furt a, ipsi mox ad suspend a mittunt:

Fas igitur si quid nostris sese unguibus offert

Radere, & insidijs, ac nostri in dagine captos,

Deplumare leui tactu sensim, & pede pressim.

Si videt excusa, si sunt secreta, negato

Furta: quod occultum est, non est iniuria, furtum

Quidquid habent, noster labor est, industria nostra est.

Ista tua ô Cornix excandescens) id est, vehemens ira. fines) id est, limites transit honestatis. Balearis insulæ sunt Baleares in Hispania, Græcis dicta à fundarum iactu. Nam Bænas Bænas, signi-

BAPTISTÆ MANTVANI

Significat iacio, tollitur autem nunc l. Balearicos autem contra glires à senatu auxilium petiisse constat, quum in quibusdam aruis vicinis, non possent vivere serpentes: ea autem arua sunt in Eboso, quæ est insula inter Ophiusam & Pythiensem. Ebosi enim terra serpentes fugat, omni omnium venenosorum animalium expers eadem cuniculos gignit populantes messes Balearium. Dicit autem se nominis immemorem, ut decorum serueretur. Nam non congruit rustico longinquarum insularum nomina scire, sicut Maronianus rusticus oblitus erat nominis Geometræ, dicens. In medio duo signa Connō & quis fuit alter? Descripsit radio totum qui gentibus orbē. Neque noctua Cretam] scilicet habitat, cuius nomen non ignorat quia sub Venetorum ditione est. Noctua autem, quæ in Creta negatur, plurima Athenis est, usque adeo ut in proverbio sit γλαυκη τις αθηνας. id est, noctua Athenas, aut in Athenas. i. fertis, qui merces eō ubi abundant inutiliter transsuchit, ac si aquas in mare vehat. Aegeriæ autem nemus est. ubi Numa Pompilius secundus Romanorum rex colloquium cum Aegaria nimpha uxore sua de rebus religiosis habuit, ubi sonipes negatur vivere. Est autem equus à sono pedū sic dictus. Aeneid. 4. stat sonipes, ac fræna ferox spumantia mandit. Nec vir bonus urbē] scilicet habitat, sicut nec Albionē, seu Britanniam maiorem lupus. Vir bonus est animal rarum) Maro. Vir bonus & sapiens, qualem vix reperit ullum, Millibus è cunctis hominum consultus Apollo, Iudex ipse sui. Iuuenalis. Rari quippe boni. &c. Habet] id est, habitat, residet. Sunt tibi] scilicet rustico. pilantque] Horatius compilo secundā longa posuit ne me Crispini scrinia Iippi Compilasse putas, verbum non amplius addam. Est autem notum Gallis vocabulum: quod si tractum est à pilis, natura primam corripit. Inde autem tractum voluit per apogorum Assopi, quo qui duas uxores habuit, alteram iuuenulam, quæ canos decerpserit radicitus, alteram grandem natu, quæ ut sibi conformem haberet maritum, nigros capillos

Ebos.

Noctuas
Athenas.
Aegeriæ.

Sonipes.

pillos sustulit, caluus & depilatus manet, atque ita nudatus & priuatus intelligitur suis: quod efficere, pilare est, Coarctant id est, compellunt nos ad furta, quia exigunt quod sine furto nos habere non posse sciunt, & mitunt mox ad suspendia) Potuit nosse Candidus, quem alij ex agro Parmensi, alij ex Mantuano oriundum dicunt. Nostris vnguibus) Argutè quia cornices, & fulicæ vnguibus diripiunt, id est, imperceptibiliter, hoc est, paulatim, & pede pressim, id est quasi presso pede, sine strepitu. Deplumare) quia aues id auibus faciunt. Si videt, scilicet quispiam furta, excusa) dicens videlicet te iocari voluisse. Si sint secreta, negato, Furtum quod occultum est, non est iniuria. quia quicquid habent, scilicet ciues, est noster labor, & industria nostra] Hæc autem Cornici potius quam bono pastori conueniunt dicere, quia furta nulli licita sunt: nec sua sibi vendicare sine superioris auctoritate permissum. Vnde dicit Fulica.

Ful. Iam longè egredierus metam rationis, & aequi,

Cor. O Fulica, improbitas urbana coinquinat orbem,

Vnde tot in terras veniunt & state procellæ,
Fulmina, venti, amnes, grando? Vidisse recordor,
Tellurem tremere, ac postes, & tecta labare,
Solem obscurari, noctu obtenebrescere lunam.

Cur segeti lolium, messi dominantur avenæ.

Vua in capreolos transit, calgine verni

Depereunt flores? mala par: urit omnia nobis

Hæc ciuale nefas: paret quoque plura deinceps:

Vnde venit furor armorum, bellique tumultus,

Qui genus omne malis secum vehit? omnibus urbs est

Fons, & origo malis: descendit ab urbe Lycaon.

Deucalion Pyrrha cum coniuge rusticus, ille

Intulit illuicem terris, hic abstulit, ille

Abstulit humanum terris genus, intulit iste.

Si terras (i t perhibent) flammis abolebitur unquam,

Istud grande nefas ulla descendet ab urbe.

Ful. O Cornix, iam pone modum sermonibus istis,

Audio iamdudum pueros de pulte loquentes

Cetera

BAPTISTÆ MANTVANI

Catera si quidquam supereſti, poſt prandia dices.

Pulti indulgendum monet urbibus hora relictis.

Iam longe egrederis metam rationis, & æqui) quia urbanoſ desplumare, ſi clam fore ſperetur, consulis. Coinquinat) contaminat, polluit. orbem] id eſt, vniuersum mundum. vnde tot in terras] dicit omnem tempeſtatem in portuſ tam, omnemque calamitatem propter urbano-ram ſcelera à deo demitti. Cui ſegeti] Virg. Grandia ſæ-que quibus mandauimus hordea ſulcis, inſoelix loliuſ & ſteriles dominantur aue næ. Eſt autem loliuſ, de quo Sal-uator: Nonne bonū ſemen ſeminasti? Vnde ergo habet zizania, inimicus homo ſuper ſeminauit. Vua in capreolos]. i. acidas quaſi chordulas, quibus ſeſe vites palis & ramis alligant, quibus etiam veſci ſolent diuites. Calligine] i. aere nebulofo & obſcuro, atque ita infecto. Partu-rit] pro parit. i. prouocat. ciuile nefas] i. nefandum ciui-um ſcelus. Deſcendit ab urbe Lycaon] quem ad perſidi-am Iupiter in lycon. i. lupum transformauit, & occaſio-ne huius ſceleris diluuium, ſecundum Ouidium ſuper-induxit. Deucalion Pyrrha cum coniuge]. i. vxore ruſti-cuſ] ſ. fuit. quia in montibus Thesſalix habitauit, vbi in-ter ſaxa degens ad ſeſe proſugientes tempore particula-ris diluuij benignè recepit, quo circa humanū genus iac-tis poſt terga lapidibus ſeruaffe fingitur. Ille] ſciliſet Ly-caoſ, hoc eſt, ſcelus eius, intulit illuuiem]. i. inundaſione aquarum, hoc eſt, diluuium, terræ]. i. in terras. Ut infe-reſtque deos Latio. Hic] ſciliſet Deucalion cum Pyrrha. ſ. Illuuien. Ille] i. Lycaon abſtulit) genus humanum: ter-ris. Iſte] ſ. Deucalion, intulit) ſ. in terras genus humani, quod ſecundū fabu'as perierat, aut ſecundum historiam illic perijſſet ſi non ſeruaffet. Si terra, ut perhibent) Id du-bitat ruſticus aut ex Ethniciſ ſumptum, quibus non eſt fides habenda, niſi eadem in ſanctis quoque litteris ha-beantur. Nos autem credimus ignem conflagrationis diem iudicij præcessurum. Sed & Ouidius aliquando mū-dum igne periturum afferit Metamorph. i. Eſſe quo-que in fatis reminiſcitur affore tempus. Quo mare, quo tellus,

tellus, correptaque regia cœli Ardeat, & mundi moles
operosa laborat, &c. Istud grande nefas) scilicet prop-
ter quod mundus ardebit descendit ab villa) id est, à qua-
uis vna vrbe, & non ab agro. O Cornix, iam pone mo-
dum) id est, finem sermonibus istis] scilicet tuis impro-
bis, & contumeliosis. Audio iamdudum pueros] id est,
minores famulos, aut liberos, loquentes de pulce] id
est, instare horam prandij. Si quicquam superest] id est,
reliquum est. Gellius docet superesse supra id quod satis
est esse, Horat. scilicet prandendi, monet indulgendi) id
est, operam dandam esse. aut inuigilandum, pulci] id
est, cibo illi rustico, quo Romani diu vixerunt vrbibus)
id est contumelijs de vrbibus relictis.

ECLOGA SEPTIMA DE CON-
VERSIONE IVVENVM AD RE-
ligionem quum iam auctor ad religi-
onem aspiraret, inscripta
POLLVX.

Joannis Mirmellij Argumentum.

Galbula pastores ad sydera laudibus efferr,
Et canit ut viso versus sit numine pollux.

ALPHVS ET GALBVL A.

*Albula, quid sentis? Pollux doctissimus olim
Fistulicen, subito quodam quasi numine tactus,
Destituit calamos, tunicas, armenta, fadales:
Bardocucullatus caput, ut campestris alanda,
Quatuor ante dies in religiosa recessit
Clastra: ferunt illum, pecudes dum solus in agris
Pascerei, effigiem quendam vidisse deorum:
Cetera non memini: sed in quid, Galbula, sentis?*

Gal-

BAPTISTÆ MANTVANI

Galbula] Si friuolum non sit, dicam non sine ratione in hæc septima Ecloga agi de conuersione iuuenum. Nā septenarium numerum, qui ex primo impari, & proximè illum subsequentे pari conficitur, constat habere nescio quid mysterij non solùm in sanctis litteris, sed etiam apud poetas, vnde est illud. O tèrque quatérque beati, &c. Nam te iam septima portat Omnibus errantē terris ac fluctibus æstas. Dicunt præterea, septimo quoque anno immutari nobis ætatem, ut primis septem annis simus infantes, proximis pueri, tertijs adolescentes, quartis iuvenes, qua ætate constituendum est nobis genus vitæ, quos & quales nos esse velimus, & in quo genere vitæ. Benc ergo (ut de cæteris ætatibus, quæ pari ordine subsequantur, raccam) in hac septima Ecloga agitur de iuuenum ad religionem conuersione, vnde) hactenus adolescentiam suam (sic enim inscriptis opus poeta cecinisse putatur, deinceps canturus inueniam, & virilem ætatem, in duobus videlicet vltimis carminibus, quæ in religione composuit. Sed inquam hæc argutioribus. Per Pollucem hoc loco intelligo poetam.

Fistulicē
Tibicen.
Bardocuculla-
tus.

Bardi.

Bardus.

Fistulicen] id est, canens fistula, vt nostra ætate: sicut tibicen, canens tibia gruis, vt olim facitabant, & nunc quoque nonnunquam. Quodam quasi numine tactus) quia spiritus vbi vult spirat. Bardocucullatus caput] id est habens Bardocucullum capiti tegendo aptum: Bardi autem dicebantur olim stulti apud Gallos. Bardocuculus, vestis est Gallica grossioris villi, facta compositione ex bardis qui poeta erant Gallicani, & cucullus: Cuculus enim vestis est grossior capiti tegendo apta. Bardi item dicebantur olim stulti, apud Gallos, vt possis accipere bardocucullum vestem suis Gallicam, stultorum, & vilium hominum. Vnde Martialis in distichis. Gallia Sontonico vestita est bardocucullo Cercopithecorum penula nuper erat. Bardus ad hoc auctore Festo, stultus à tarditate ingenij appellatur. Græcè autem bardos dicitur. Præterea vt idem inquit bardus Gallicè canor appellatur, qui virorum fortium laudes canit, à gen-

à gente bardorum. De quibus Lucanus. Plurima securi
fudistis carmina Bardi. Nonius autem dicit bardum esse
propria vi, & ingenio tardum. Nam Græcibardos tar-
dos dicebant. Plaut. in Persa. Nimis equidem pro bar-
da & rustica reor habitam esse. Ex his & alijs multis, vt
de alpibus patet Gallicam quoque linguam immutatam
esse. Nā multa nunc aliter, quām olim dicebantur, à Gal-
lis dicuntur. Vt campestris) i. in campis versari solita.
Alauda] i. auis cucullata, & plumam cristam habens.
Effigiē quandam vidisse deorum) vt in processu patebit.
Videtur autem diuam virginem intelligere, aut quæ
Herculi occurrisse à Cicerone memoratur, de qua suo
loco dicam. Cætera non memini) id enim & rustico cō-
uenit, vt iā sēpe diximus, & economiæ, atque argumento
huius eclogæ. Nam intendit narrando duo facere, colli-
gere videlicet laudes pastorum, & perfectionem religi-
onis, potissimum Carmelitanæ. quæ prima est.

Gal. *Vt dixere patres, faciens primorida rerum*

(Magna canam, nobis quæ quondam tradidit Vmber)

Instituit deus agricolas, pecorisque magistros:

Primus agricultor rufus, immanus erus, & asper,

Qualis humus segnis, lapidosa, rebellis aratro.

Ast ouium primus pastor, mitissima proles,

Instar ouis, quæ bile careat, quæ lacre redundat,

Mitis erat, nullis unquam pastoribus asper.

De grege sēpe suo sacrum ponebat ad aras,

Nunc one, nunc pinguis vitula faciebat, & agne

Sæpius & magno diuinos ambibat honore.

Sic profecit apud superos, sic numina flexit,

Vt fuerit primo mundi nascentis ab oris

Tempus ad hoc, calo pecori gratissima cura,

Affyrios quosdam (sed nescio nomina, cura

Diminuit animum) deus ex pastoribus olim

Constituit reges, qui postea murice, & acria

Conspicui, gentes bello domuere superbas.

Quum Paris Iliaca tria numina vidit in Ida,

Aut Paris, aut alius, pherum qui obtruncat ad aram

Bardum.
Alauda,

Pastor.

BAPTISTÆ MANTVANI

*Pastor erat : quando cœlesti exterritus igne,
Venis ad ostendum pedibus per pascua nudis.
Pastor erat Moses, Moses à flumine tractus.
Exul apud Graios Amphrisia pastor Apollo
Rura peragranit, posito deitatis honore.
Cœlestes animi Christo ad præsepio nato,
In caulis cecinere deum pastoribus ortum.
Et noua diuini partus miracula docti
Pastores, primi natum videre tonantem.
Et sua pastores infans regnator Olympi
Ante magos, regesque dedit cunabula scire.
Se quoque pastorem deus appellauit, oueisque
Mitibus ingenijs homines, & meneibus aquis.
Et ne vana putes hæc somnia, nuper ab urbe
Rus veniens, picto perlegi hac omnia templu.
Sunt pecudes pictæ, parui sub matribus agnæ
In sellure cubant, ingens equisatus ab alto
Monte venit, radiant auro diademata diuum:
Et suspensa tenent vaga lumina prætereuntem.
Non igitur mirum, nos ter si numina pollux
Vidit, amans villas & oueis, & ouilia diui.
Simplicibus præsens deus est, offenditur astu.*

*Vt dixerat patres] ut probet verisimile esse pastori numen
visum, altius orditur laudes pastorum, docetque quod
verum est: Abelem primum iustum fuisse pastorem, mul-
tosque reges, ut Abraham, Dauid, & similes fuisse pa-
stores. Christum ad hoc se appellasse pastorem dicen-
tem. Ego sum pastor bonus. Et recens natum primò à
pastoribus agnatum atque visum, & multa id genus a-
lia, quæ legendo patrebunt. Vt dixerat patres] virgilius.
Arunci meminere senes Rustici enim non ex libris, sed
ex maiorum relatu historias sciunt. Deus facies primor-
dia rerum] id est, in prima hominum genesi instituit a-
gricolas, ut ADAM, & primogenitum Cain, pecorisque
magistros] vt Abelem quia autem dicendo primordia,
rerum visus est altius ordiri, bonam facit parenthesim,
dicens magna canam, nobis quæ quondam tradidit Vm-
ber,*

ber, cui totam doctrinam suam vbiue acceptram fert. Primus agricultor) scilicet Cain, ac ouium primus pa-
 stor). i. instar, Abel] id est, in statum, & morem, ac si-
 militudinem, quod valla negat, quæ bile] id est, cholera
 amaritatem animo adferente. Sacrum ponebat ad aras. Historia patet in principio Genesios. Vitulo faciebat)
 scilicet rem sacram. Sed facio, & operor per se posita,
 de rebus sacris intelliguntur. Nec dices: Faciam vitulam
 quia id tauri est: sed vitula, aut vitulo, subaudienda rem, Facio.
 diuinam, vt in Bucolicis Maro: Quum faciam vitula pro Opeior
 frugibus, ipse venito. Diuos ambibat) id est ambienti-
 um more venerabundus adorabat: Sic] id est, vsq; adeo,
 numina flexit, vt cura pecoris fuerit à primo ortu mudi-
 nascentis scilicet vsque ad huc, id est nostrum tempus,
 gratissima, id est acceptissima, cœlo] id est, cœlestibus,
 Assirios, vt Abraham, Loth, Iacob, & ceteros patriarchas. Quum Paris] Alexander, quia & Paris pastor fuit.
 Nam cùm Hecuba ipsa grauida visa esset gestasse catel-
 lum facem gestantem, qua tota Troia incendebatur, id ad Priamum retulisset, & ille ad somniorum & phâ-
 tasmatum interpretes, reponsum accepit filium gestare, qui Troiæ cremandæ occasionem daret, quo circa
 pater quicquid pareret, interfici iussit. Mater autem nō in-
 terfecit sed ex ponendū feris dedit, vbi à pastoribus in-
 uentus, ab illis quoque educatus, in virum creuit, atque
 ab Oncone nympha adamatus est, iudiciuq; intes tres
 deas dedisse fertur. Quum verò optimus esset athleta, &
 cù Hectore congressus eum viciisset, ab eo interemptus
 fuisset, nisi frater agnitus, tandem pro Helena promissa
 in græciam profectus, fatalem attulit prædam: Vnde
 Statius in Achilleide: Soluerat Oebalio pastor de lit-
 tore clasiē Dardanus: Paris ergo aut alius, quia de no-
 mine, vt rusticus dubitat, cùm vidi tria numina, scilicet
 Iunonem, Palladem & venerem de præstantia formæ
 concertantes, in Ida] id est, sylua sic dicta. Iliaca] id est,
 Troiana. Quod additur, ad discretionem Idæ-Certen-
 sis erat pastor, puerum qui obruncat ad aram] s. A-
 H. braham,
 Paris.
 Hecuba.
 Iliaca.

BAPTISTÆ MANTVANI

braham, qui id facere voluit, erat pastor. erat Moses) quando cœlesti exterritus igne, scilicet in rubo, qui non comburebatur. Venit ad ostentum] id est miraculum aliud portendens, ut virginitatem diuæ genitricis Christi. Pedibus nudis) quia iustus est calceamenta exuere. Moyses inquam, a flumine tractus) s. à filia Pharaonis regis Aegypti, quum esset in fiscella super aquas natans, vnde nomen accepit. Apollo spoliatus diuinitate pauit Admæti regis armenta noué annis, vnde Nomius, id est pastoralis est dictus: pauit auté apud Amphrysū flumen Thessalæ spoliatus dico diuinitate propter interfectos Cyclopas, vnde in principio. 4. Georg. dicit Virg.

Nomius

In caulis

Et te memorande canemus Pastor ab Amphryso. Ideo hæc secundum Macrob. lib. 1. Stat. singuntur, quia Apollo ipse est sol, qui omnia pascit. Deitatis] Latinus diceretur diuinitatis, sed carmen id non accipit. Cœlestis animi) i. spiritus, vnde: Qui fecit angelos suos spiritus. In caulis) id est, septis pastorum, vbi faciebant vigilias super gregem suum, vt Lucas præclare memorat. Ante magos) id est sapientes Persarum, & Iudeorum, qui ea nocte qua natus est, quum ipsis ad minimum, decimo tertio die primum visus sit. Dico ad minimum quia controversia est, an eodem anno, an alio. Ante magos, regesque. Vnde magos pro regibus accipimus propter illud, Reges Tharsis, &c. Se quoque pastorem Deus appellauit) dicens: Ego sū pastor bonus. Ouesque, addens: Agnosco oves meas & cognoscunt me meæ i. miti ingenio prædicti homines. Picto legi hæc omnia templo) i. in parietibus fani. Vbi pictura est rudium scriptura, & ideo dicit, perlegi. Maro in 6. Qui protius omnem perlegeret. Magna enim est conuenientia pictoris & scriptoris. Vnde eos Flaccus equiparat, dices Pictoribus atq; poëtis Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas. Sunt pecudes) s. pastorum, qui Christum viserunt. Ingens equitatus] s. triū regum. Diademata diuūm) aut regum, aut angelorum Christi, & parentū eius, hoc est, matris veræ, & patris

lega-

legalis, & nutritij, & naturalis à quibusdam putati. Et suspensa tenent vaga lumina) i. oculos prætereuntium hoc est cogūt præterire, volentes immorari donec picturā perspexerint. Amant villas) i. domos rusticās & otīas, & ouilia diui. Simplicibus præsens deus est. Id sancte, & moraliter.

Sed haec
retice.

Alph. Vera refers, pecoris si sint innoxia nostra

Pascua, vidi asinum, vidi præsepe, bœuēque

Iam memini turbæ venientis, & ora videre

Indica iam videor regum sua dona ferentum.

Vnum oro, quænam Polluce occurrit imago?

Galbula, si nōsti, ne sit labor omnia fari.

Gal. Et noui & memorare libet, res digna relatu,

Res digna auditu, pia, sancta, imitabile factum.

Durus & immitis pater, atque superba nouerca.

Pollucem graviore ingo Pressere iuuentæ

Tempore, quum dulces animos noua suggestit ætas.

Et quum iam iuulidae longo sub pondere vires

Desicerent nullaq; odium mansueret arte,

Constituit tentare fugam, res una volentem

Ire diu tenuit, nimis impatienter amabat.

Error enim communis amor iuuenilibus annis,

Res est fortis amor, violentia fortior iuit.

Et tales abiens (mibi namque solebat aniores

Enarrare suos) mæsto dedit ore querelas:

O virgo, lachryme ne tuis soluentur ocellis,

Quum te tam charo cernas ab amante relictam?

Vita ne discessu duces suspiria nostros?

Tunc mei crudelis eris, fortè immemor unqnam?

Vsque adeò ne tuum poterit frigescere pectus,

Pectus quod tutes tot lumina fletibus implet?

Tunc trahes crebros gemitus, & pallida fies?

Cerno oculos, cerno lachrymas, cerno anxia corda

Virginis, heu tantum qua dissimilare dolorem

Fas erat arte? dolor duplex mea pectora torquat,

Illis atque mens: sed fas mihi fere, quod illi

Non licet: occultus longe magis æstuat ignis.

BAPTISTÆ MANTVANI

Incolumen mihi vos diui seruabitus illam.

Vt quando exilio repetam mea rura peracto,

Fiat amor fœlix saltem semel antefenctam.

Vera refers) approbat Alphus, vidi asinum & bouem & præsep.) scilicet domini, qui in eo ante asinum, & bouem est positus. Vidi, inquit, de pictura intelligens. Iam memini turbæ venientis, & ego videor mihi nunc videre ora Indica) id est, Indorum regum, ab India venientiū, & videor videre ora regum, ferentum) id est offerentium dona, scilicet aurum, thus, & myrrham: Et noui & memorare liber, quia res est digna relatu) id est, vt referatur, & recensetur, & factū, scilicet Pollucis est imitabile. Durus & immitis Pater) Est mihi namq; domi pater, est iniusta nouerca. Videtur antem hæc vera vitæ ipsius poëtæ descriptio. Grauiore iugo) quia nimis rigidi, & seueri erat, vt in prima ecloga docuimus. Et quū inualidæ, Est enim ea ætas imbecillis, & inops consilijs. Nullumque odium) scilicet parentum. arte) scilicet filij. Constituit tentare rugam) id, discedere clam à parentibus tam duris. Error enim communis. Vnde prius. Semel insaniuimus omnes. Res est fortis amor, violentia fortior) scilicet est. O Virgo) Querula discessio ab amica; crudelis) quæ amantem non redamas. Maro, Ah crudelis Alexi nihil mea camina curas, &c. Quod lumen) Legendum videtur tot, vt sit pectus, inquam, quod implet toties lumina tot fletibus. Dolor duplex illius, atque meus: illius, scilicet virginis, quam occulto æstuātem putat amore, & se qui in anif esto absimitur igne. Exilio peracto) quia in exiliū voluntarium, vt patris sævitiam, & nouercale odium dcuitet, abscedere destinavit. Fiat amor fœlix, vt potiatur amica saltem semel. Id amatoriè & modestè.

Talia pergebat memorans, voluitq; reuerti:
Tantus amor iuuenem, vis tanta furoris agebat.
Sed iam iacta fuga cunctis erat alca nota:
Fronde sub Herculea fessus mœrore sedebat,
Ecce puellari virgo stipata corona,

Ora;

Ora, manus, oculos, habitumque simillima Nymphe
 Et talia affata est puerum sermone dolentem:
 Chare puer, quò tendis iter? vestigia verte.
 Nescis, heu nescis, quò te via ducat, & audes
 Ignotis errare locis, nihil insidiarum
 Per campos ratus herbosos, nihil esse pericli?
 Omnia tua putas, & quod placet, utile credis,
 More iuuentutis stolidæ, collectus in orbem
 Sæpelatet molli coluber sub graminis umbra.
 Est facile incautos offendere: paruulus infans
 Innocuus rutilum digitos extendit in ignem.
 Nec nisi iam Iesus vires intelligit ignis.
 Hæc regio intrantes aditu consueuit ameno
 Fallere, delicias offert, & gaudia: verum
 Ingressis, quum triste nihil superesse putatur
 Mille parat laqueos, & mille pericula profert.
 Trames hic, ut collem gressu superaueris illum,
 Dicit in umbrosam syluam crudeliter ferarum
 Hospitium, loca tetra sita, & caligine opaca.
 Quisquis eò deceptus abit, remeare vetatur.
 Et piceis primum velatur lumina vittis.
 Deinde per omne nemus, dumeta per aspera tractus,
 Transit in effigiem monstri, dum voluere linguam,
 Atque loqui tentat, mugit: dum attollere fese
 Credit, humili graditur quadrupes, neque suspicit astra.
 Ima tenebrosæ vallis, lacus aquore nigro
 Occupat, & nigris mons plurimus imminet undis.
 Huc tracti in Stygios latices, altumque barathrum,
 Præcipites dantur, rapidaque voragine mersi,
 In Styga, & æternas Erebis rapiuntur in umbras,
 Heu quot pastores istis ambagibus acti
 Cum gregibus periere suis, ego sedula semper
 Monstro iter, hic ad opem vigilo in defesso ferendam.

Talia pergebat memorans) Commemorat quæ virgo
 visa sit Polluci, quum iam fugam facere decreuerat. Eā
 autem, quia in Carmelum ire suadet, & virginum coro-
 nam secunda duxit, non incepit putaueris diuam virginem

BAPTISTÆ MANTVANI.

Mariam, cuius protectione, & numine insignitur nunc
Carmelitana religio, quam auctor noster professus est.
Quin adeò Eclog. 8. id manifestè docet. Alludit tamen
ad eam quæ Herculi apparuisse dicitur, vnde dicit ap-
paruisse iacenti Fronde sub Herculea: respexit quoque
ad biuum Pythagoricæ litteræ, de quo in opusculo Ma-
roniano abunde diximus. Ut verò sciamus quæ Herculi
apparuerit, audiamus Ciceroneni. i. officiorum ita dis-
serente: In primis constituendum est, quos nos & qua-
les esse velimus, & in quo genere vitæ, quæ deliberatio
est omnium difficillima: Ineunte etiam adolescentia,
cui inest maxima imbecillitas consilij, tunc id sibi quis-
que genus ætatis degendæ constituit quod maxime
adamauit. Itaque anie implicatur aliquo certo genere
cursuque viuendi, quam potuit quod optimum esset iu-
dicare. Nam Herculem Prodicus dicit, ut est apud Xe-
nophontem, cum primum pubesceret, quod tempus à
natura ad diligendum, quam quisque viam viuendi sit
ingresurus, datum est, exisse in solitudinem, atque ibi
sedentem diu secum multumque dubitasse: quum duas
cerneret vias, vnam voluptatis, alteram virtutis, utram
ingredi melius esset. Hoc Herculi Iouis satis edito, po-
tuit fortasse contingere, nobis non itidem, &c. Hæc
Cicero. Aiunt autem inter dubitandum duas accessisse
matronas, Virtutem & Voluptatem, quarum volup-
tas prius ingressa, accutissimè erat ornata, & omnis
delicias post se trahebat respectans aliquando, cum fa-
stuque omnia ostentans, & multa etiam plura pollicens,
secum trahere Hercule tentauit. At virtus aspera, & du-
ra seueraque intuens contrà. Non pollicor, inquit, a-
liquam voluptatem, aut quietem, sed laborem, pericu-
la, sudores infinitos terra marique tolerandos, sed ho-
rum præmium erit te deum fieri. Quod audiens, Her-
cules, grauibus verbis, Voluptatem repellens, virtutem
sequutus est. Cuius, ut inquit, Maro, primus ingressus
difficilis videtur. Nam via virtutis dextrum petit ardua
callem, Difficilemque aditum primum spectantibus of-
fert;

fert: sed requiem præbet fessis in vertice summo. Sed ad auctorem. Voluitque reuerti) s. ad virginem quam cōstituerat diserere, quia nihil inconstantius amante. Sed alea erat iacta. i. iam perficuerat frondem, hoc est periculum infamiae non amplius timuerat, & ita erat extra aleam, per quam significatur omnis incertus. euentus, & omne periculum, vt, alea belli, &c. Erat autem iacta fuga) i. per fugam: quam parauerat, nota cunctis, id est, omnes sciebant quod fugere constituerat, & hoc animo sedebat fessus mœtore] amore languens, & mœtore confessus sub fronde Herculea) i. sub populo, quæ plurima crescit in ripis' Padi. Vnde Ouid. Populiferque Padus, &c. Ea autem arbor dicatur Hercul, vnde in Buc. Populus Alcidæ gratissima, qui eius fronde coronatus, ad inferos descendit, ac rediit. Significat autem virtutem, quæ intrinsecus virer, & extrinsecus pallor, vt ipsa frons populea. Ora manus, &c) Synecdoche est, vt Aeneid 4. Omnia Mercurio similis vocemq; coloremque, &c. Per campos herbosos) i. virides, & ita adolescentiam notat. Sæpe latet) Maro; Frigidus, ô pueri fugite hinc, latet anguis in herba. Paruulus, infans) Alludit ad Mo- sen qui relicto auro, carbonem ardente in os suum intulit, quo se innocentem adhuc declarauit, Aditu) i. introitu, amœno) delectabili, & voluptuoso. Tristes hic) scilicet tam amœnus. Pronomen hic, accipit est, vnde hoc loco corripitur, aduerbium autem semper produci vult. Crudele hospitum) appositorie, sicut Aeneid. 6. Itur in antiquam syluam, stabula alia ferarum: Situ) i. mucore & lanugine immunda. Remeare vetatur) Maro. Facilis descensus auerni; Noctes atque dies patet atri ianua ditis, Sed reuocare gradum, superasque euadere ad auras, Hoc opus, hic labor est; pauci, quos æquus amauit Iuppiter, aut ardēs quos euexit ad æthera virtus, Dijs geniti potuere. Piecis vittis) i. caligine ignorantia & desperationis, velatur lumina] i. habet oculos velatos: Et enim Græca locutio. vittis) i. fascijs, quibus ligari solēt decollandorū oculi. Transi. i. transformatur in effi-

Aditus,

Vitta.

BAPTISTÆ MANTVANI

giem monstri. Doçet quid metamorphoses poetarum si-
bi volunt, quibus Vlissis socij in feras, & pccudes, versi
finguntur: quia homo voluptati deditus, fit bestialis, a-
nimalis autem homo non percipit ea, quæ sunt spiritus
dei, vnde neque suspicit) i. sursum inspicit astra, ima oc-
cupat) i. semper versatur in limo carnalium desideriorū,
Mons plurimus) i. difficultates, & pericula, quæ in luxu-
riosa vita sunt, latices Stygios) i. obscuras aquas tristitiae
infernalis, altumq; id est, profundum, barathrum) i. vo-
raginem i. Styga) i. lacum infernalem, à tristitia dictum.
Declinatur autem, hæc styx, huius Stygos: Vnde hanc
Styga accusatiuus, Erebus ferè à doctis sine h, scribitur,
diciturque lacus obscurus. Nam ipsius obscurus dici-
tur. Ergo] s. virtus aut bona inspiratio, indefessa) i. inde-
cfatigabilis. Multa prætero, quia nota sunt ei à pueris.

Stygios.
Barathru

Tolle moras igitur, mortis fuge blanda propinquæ
Atria secreti tutam pete littoris oram,
Qua contra Idalios fluctus mihi tollit in altum,
Aera Carmelus viridi caput arbore cinctum.
Primus his antiquis patribus spelæa domosque
Præbuit arboreas, intra nemus ilice densum,
Ex hoc in vestros deduxta cacumina montes
Religio venit, sicut de fonte perenni
Flumina, & ex uno multi genitore nepotes.
Illiis in sylvis, abies ubi plurima surgit,
Pinguis ubi picæ sudat liber & terebrithi,
Innocuum postquam fœliciter egeris æuum,
Mox tua mutatis ætas renouabitur annis,
In loca te tollam meliora virentia semper.
Immortalis eris, diuūm comes ire per astra
Inter Hamadriades, & Orades atque Napeas,
Flore coronatas caput & redolentibus herbis,
Fas erit, ac super & subter cognoscere cœlos.

Tolle moras) Prosequitur verba virginis quæ Polluci
appauit. Blanda atria mortis propinquæ) quia ducunt
in bonis dies suos, & in puncto descundunt ad inferna.
Et alibi, stulte, hac nocte rapient animam tuam. Tutam
oram)

oram) id est, montis Carmeli, qui contra Idaeos fluctus] id est, Cyprum protenditur mihi, aut duæ virginis, aut sanctæ inspirationi. Nam omnis religiosa professio Heli- am & Heliœum ceterosque filios prophetarum habet auctores, etiam Hieronymo censore. Hic] s. Carmelus præbuit primus antiquis patribus] s. iam dictis. Spelæa] i. speluncas. domos arboreas] i. sub arboribus intra nos- mus. densum ilice] i. in nemore ilicibus pleno. Vnde dix- it, caput eius cinctum viridi arbore. Religio venit dedu- cta ex hoc cacumine. i. ex hoc vertice Carmeli. in ve- stros montes] qui s. in Europa sunt. Nam duce diuo Lu- douico, primum in Galliam translati sunt, sicut flumina] s. deducuntur, de fonte p. renni] i. per totum annum, & in perpetuum fluente. Flumina enim ferè in montibus fontem habent pro capite. Illius in sylvis] Ordo est, Post- quam egeris feliciter æuum innocuum in sylvis illius] s. Carmeli, ubi] i. in quibus surgit plurima abies, & liber] i. cortex interior piceæ] scilicet arboris pinguis, qui pi- cem. exudat, & liber terebinthi sudat, scilicet resinam, & picem. Allegoricòs vult illic tranquillam, & sine pe- nuria esse vitam, quia qui omnia derelinquunt, Christū sequentes, centuplum recipient, & vitam æternam pos- sidebunt. Mutatis annis] s. in æternitatem qui erant trā- sitorij. Ire per astra Inter hamadriades] i. Nymphas ar- borum, & Oreadas. i. Nymphas montium, & Napæas] i. nymphas florum] i. inter cœtus virginum. fas erit] quia & ipsa virgo. Hi sunt qui sequuntur agnum quocunqu- icrit, &c. Ac super & subter) quia in medio erit.

Sic effata, leues virgo discessit in auras,
Tum sua iura uit Pollux mutata repente
Pectora, & extemplo viictum expirasse furorem.
Non aliter quam si anima cadit si ardentibus agris
Effluat, & totas præceps Padus enmat undas:
Sic abiit crudelis Amor, qui sœpè pharetram,
In iuuenem, dum pri recipijs obstatet amandi,
Dum tepeat ac timide insanit, consumperat omnem.
Sic igitur Pollux in Claustra silentia venit.

Allyb.

BAPTISTÆ MANTVANI

Alph. Sunt quibus aspirant etiam nolentibus ultrò,

Sunt quibus infensi sine causa, & crimine dij sunt.

Galb. Quid nos in pecudes, in nos id iuris habent dij.

Hoc rus scire sat est, sapient sublimius urbes.

Sic docuit rediens aliquando ex urbe sacerdos
Iannus, & in magno dixit sibi codice lctum.

Alph. Sol cedit, & Baldi vix summa cacumina tangit.

Nos quoque iam serò cum sole recedere tempus,

Galbula, sarcinulas ne sit tibi ferre molestum,

Pera leuis, leuis est & cantharus, omnis parvus

Ferre labor serò, graue mane sed utile pondus.

Ipse pecus ducam, mihi pars erit ista laboris.

Sic effata) Bene effata, quia sic dicuntur oracula. Virgo) aut virtus, aut diua virgo, discessit in leues auras) i. evanuit. Tum sua iuravit Pollux) ideo iuravit, quia difficile credi, simile D. Thomæ Aquinati contigisse dicunt, qui accinctus lumbos, postea Venereum ardorem non sconsit. Et exemplo) illico, è vestigio, tractum ab auguribus volunt, qui designato templo, dicebant exemplum quo dicto, subito abscesserant. Furorem j. amores. Non aliter) scilicet ut aqua extinguit ignem. Qui consumperat in iuene oram pharetram) i. omnes vires suas, dum principijs obstarer) i. obstarre vellit aut deberet iuxta illud: Principijs obsta, &c. Dum tēpet) i. dum animus in dubio est, facili momento huc aut illuc impellitur. Ac timide insanit) i. adhuc timore & pudore afficitur, & nondum consenit in illecebras. Sic etiam Pollux in claustra silentia venit) ubi impeditam habet veniam, ne libere canat. Sunt quibus aspirent, quia spiritus ubi vult spirat. Sunt quibus infensi sine causa & crimine dij sunt) Id impie, nisi rustice: quia consilia Dei s̄a peccata sunt, nunquam autem iniusta. Videntur autem dij infensi bonis & insonibus, quando maximè amici sunt, hoc est, quando cōsiderationem, ut meliores euadant, immittunt. nam virtus infirmitate perficitur. Quia ergo rustici id non animaduerunt, videntes bonos affligi, dicunt Deum cōsideratum,

cum

Extemplo.

cum minimè sit? Veruntamen si sit, non tamen iniustus est, quia non habet præscriptam legem. Vnde dicit Galbula. Quod nos in pecudes) Ordo est, dij habent id iuris in nos, quod nos. s. habemus in pecudes. Hoc rus scire sat est] s. rusticos, sapiāt sublimius vrbes] i. urbani. Sic docuit ridens) .i. veniens, cùm illic habitant ferè prædicatores, & Ianus dixit sibi lectum in magno codice] scilicet decretorum, aut bibliorum. Sol cadit) Pro more suo finem parat Eclogæ, docens eſtē discendi tempus. Galbula sarcinulas) Ordo est. O Galbula, ne sit tibi molestū] .i. graue ferre] .i. auferre & colligere, sarcinulas] .i. paruas rerum pastoralium larcinas. Pera] sc. nostra in qua panis, & cætera edulia ferri solent, est leuis. Vnde dicunt Æsopum, cum alijs accinctum ad iter libenter subiisse reticulum panis, licet ponderosus esset quia nouit in itinere imminutum iri. Cantharus) .i. poculum quo Sylenus vti dicitur in Buc. Virgilij: Et grauis attrita pendebat cantharus ansa. Cantharus ergo leuis quia exhaustus. Paruus labor est ferre omnia] scilicet cibi & potus repositoria Serò] .i. vesperi, & graue pōdus, sed vtile ea est omnia ferre manē. Ipse scil. ego ducam pecus.i. gregem nostrū.

ECLOGA OCTAVA, DE RELIGIONE rusticorum, inscripta Religio.

Ioannis Marmelij Argumentum.

Ille canit monteis, rura hic campestria nymphæ
Polluci visæ laudes & festo canuntur.

CANDIDVS & ALPHVS.

Candidus. Orrida solstitio tellus sitit, Alphe reuerto.
Ad solitos montes, ubi ros in gramine & aestas:
Mitior, hæc armenta monet deducere tempus.
Alph. Aerios montes, & summa cacumina longè

Prospicio

BAPTISTÆ MANTVANI

Prospicio, quid sint montes (tibi vera facebor)

Nescio. Semper enim campestria rura, lacusque

Incolui, Montanus ager qua fruge redundat?

Cand. O rude & illepidum ingenium, propè flumina semper

Versatus, fulicæ in morem limosa per arua,

Hala; ubi cimex Syrigæ excrementa lacuna:

Sunt ubi ranarum, culicorum, pulicorum, cimicorumque

Lustra inter salices, vluas, viridesque papyros.

Frividere audes, & nauci pendere montes?

Vnde fluunt amnes, remplis ubi tanta locandis

Marmora cæduntur, fulgens ubi nascitur aurum?

Quæ paris antennas tellus? medicamen ab herbis,

Dic quibus est nisi montanus? de vertice Baldi

Sæpe melampodion legi: medicina capillis

Nulla magis præsens, quondam Valsinus Aegon

Tradidit hoc, dum vere fues castrares, & agnos,

Tradidit, & dixit, solus medicamen habeso.

Dic ubi castaneæ plures? ubi copia maior

Glandis? in excelsis fontes, & pascua vidi

Montibus, artocreas, & pingue polenta comedi.

Sunt populi foræs, illic robustius inuenius,

Lata pedes, callosa humeros, neruosa lacertos,

Hispida, dura manus, moli indefessa ferendæ.

Horrida solstitio tellus sicut] In hac Ecloga, quæ inscribitur de Religione pastorum, habentur primo laudes mōzium, quas candidus, nactus occasionem ex calore solstitali, quo urgente montes petere suadet, accumulat, non immemor (si rectè sentio) Carmeli sui, quem incole re iam animo constituerat, & cuius laudes prosequi intentit. Solstitio] scilicet æstuali, non brumali. Est enim duplex. Alterum quo sol stare dicitur, quod altius assurgere in epicyclo suo nequit: alterum, quia profundius descendere non potest, ut in bruma. Ad solitos] scilicet Candido, & gregi eius, Nam Alphus montes ignorat. Ordo est. Tempus monet deducere] diceret, perducere aut producere: Nam deducere in altum inusitatum est. Hæc armenta ad montes solitos, ubi ros est in gramine,

Deduce-
re.

&

& æstas mitior] i. temperantior, quia in summis montibus tempore æstiuo frigus opacum est. Montanus ager qua fruge redundat? Ex hac quæstione nanciscitur occasionem montium describendorum. O rude ingenium, versatus] Constructio ad rem respiciens, non ad vocem, sicut apud Comicum. Scelus qui me perdidit. Pulicum] primam communem habet hæc vox. Cimicum) Cimices sunt vermes fætidi, parietibus, & lectis inhærentes, & vbi cunque vapor est aquarum, frequentes, ut culices, pulices, muscæ, & id genus bestiolæ. Lustra) potius ferarum sunt. Inter salices] quæ in locis humidis nascuntur. Pluas] i. herbas palustres & papyros] i. arundines, quæ in Ægypto tantæ nascuntur, ut ex singulis internodijs faciant nauiculas. Habet autem membranam tenuem in qua olim scriptitabant. Vnde nunc abutuntur vocabulo, papyrum pro chartis dicentes. Et nauci pendere) id est, non pluris facere, quam nauci, quod aut putamen est mucis, ut Priscianus, & Tortellius sentiunt: aut granum fabæ quū se aperit, ut Seruius vult: aut nonnulli, mucor nucis priusquam condensatur in nucleus. Ponitur autem pro nihilo, aut re minimi pretij, & valoris. Vnde fluunt amnes, quia scè in montibus ortuna habent, vbi tanta marmora cæduntur: locandis] i. constituendis templis] id est, ad constituenda templa. antennas] i. malos & râuersos. Sæpe melampodion] Melampodion genus nigri hellebore à Melampode quodam, qui eo vti in diuinitationibus solebat. Dictum autem à pastore eiusdem nominis, qui primus hanc herbam inuenisse dicitur, dum capras eo purgari animaduertit, datoque eorum lacte furentes præditas sanari. Vnde Maro dicit Geor. 3. Ita iuuenæque nocent artes, cessere magistri Phyllrides. Chiron, Amythaoniusque Melampus. Interpretatur autem Melampus nigri pedis. Vocant enim μελαῖνη nigrum. & πόνος dicitur pes. Fuit & aliis Mantes] i. vates in signis. Medicina capellis nulla magis præsens] i. præsentius, & citius sanans. Quondam Valsinus Ægon) Ne contra decorum medicinæ peritus censeatur, dicit se aq cepisse

Cimer.

Antennæ
Melam-
podion.Melana-
pus.
Mantes.

BAPTISTÆ MANTVANI

Artocre-
as.
pastillum
Artos.

ab Ægone pastore, quem Valsafinum à loco nominat. Dic ubi castaneæ plures, videlicet, quam in montibus. q. d. nusquam. Artocreas] id est panem cui caro includitur, Pastillum vulgo vocant: *ἄρτος* enim dicitur panis, & *καρνατός* caro. Lata pedes] id est, habens latos pedes. callosa humeros] id est, habens humeros callosos ex labore, aut puposos. Nervosa lacertos] id est, habens laceratos nervosos. Hispida] id est pilosa, moli ferendæ] id est, ad molem ferendam] id est, quoduis onus portandum, indefessa] id est, indefatigabilis.

Vallibus ex illis, onera ut natalia cures,
Confluit hic, nullum est hominum genus aptius urbi,
Sine velis castrare pecus seu scindere fagos
Sine firmo ferre est abulis, baurire cloacas,
Latrinas curare, viamque aperire coactis
Sordibus, & scalis pureos descendere in altos.
Ingenio callent, & duro labore tollent,
Sed quid opus multis? Subeunt opus omne, popinis
Infernire, focos lignis cumulare, verisque
Artifici versare manu, dare libera fumo
Spiramenta, boum renires ad flumina ferre.
Verrere humum immundam scopis doctissima gens est.
Quodque magis miror, semper sub pondere currunt,
Cotibus in duris orinantur, & ardua viuunt
Per inga, cum capreis habitant spelæa ferarum,
Adde quod in cælum brevis est è montibus altis
Transitus, erectum cupit usque ad nubila tollunt,
Nubila transcendunt aliqui, puto sydera tangunt:
Esse locum memorant, ubi surgit ab æquore Titan,
Qui (nisi dedidici) contingit vertice lunam:
Et vixisse illic hominem, sed postea abactum,
Improbitate gulæ, quod scilicet omnia poma
Manderet & magno seruare nulla Tonant.
Hinc dini, sanctique patres in montibus altis
Delegere domos tacitas, Carthosia testis,
Carmelus, Garganus, Athos, Laureta, Lauerna,
Et Sina, & Soractis apex, umbrosaque vallis,
Et inga Nurfini faso senis inclita, & altis

*Abietibus surrita caput. Gamaldula sanctum,
Cætera prætereo. Nec enim sermonibus istis
Omnia complecti statuo, montana frequentant
Culmina cœlicolæ: sed anas, & mergus, & anser,
Ibis, onocratalus, milui, fulicæque palustres.*

Vallibus ex illis] i. inter montes scitis, aut loquitur de planicie quæ est in montibus enumerat autem sordida ministeria, ad quæ ferè aptiores sunt in montibus orti, sicut ad omnem laborem. Vnde lucentis Satyra secunda. Et illud audit et positis montanum vulgus aratris. posset tamen videri loqui de implanicie, & conuallibus natis. Ut illis det honesta ministeria, his sordidiora. Sed de his qui in montibus nascuntur totus est sermo, quia dicit: Collibus in duris oriuntur] Credam de illis loqui, qui in Franciam veniunt purgaturi cloacas, & fumaria idque quasi Satyrico morsu, ut nescias an laudet, an verius irrideat eos, nisi quia rustico dat partes laudandi, cui etiam vile ministerium dum strenue sit, laudabile videtur. Ex illis igitur vallibus, quæ sunt sub vertice montium, inter montes tamen. Confluit huc] i. ad hæc plana loca, subauditur, ex superioribus robusta iuuentus, ut curet opera naualia] i. nauticum expleat munus. Castrare] id est, emasculare aut excolare, seu scindere] id est, incidere, & amputare, fagos] arbores glandiferas: à φαγεῖν] id est; comedendo, dictas. Non autem intelligo ut toremata faciant aut celaturas, ad quas fagus apta, vnde est. Tibi pocula ponam Fagina, cœlatum diuini opus Alcimedontis. Cloacæ sunt cryptæ subterraneæ, Cloacæ per quas fordes in fluuium dimittuntur, Sordibus coactis] id est, congregatis & compactis ut aquæ ductus claudantur. In altos puteos] eorum purgandi gratia. Popinis] id est, culinis. Date libera fumo spiramenta] i. purgite fumaria, vulgus caminos vocat. Ventres ad flumina ferre] aut fordes aliorum, aut intestina pecorū mactatorum, semper sub pondere currunt] quod in vallibus ortis non congruit & multo minus quod sequitur, cætibus in duris oriuntur] i. inter cauces, & saxa aspera. Spelæa] i. speluncas

Pöpinis]

BAPTSTÆ MANTVANI

Sphæra. luncas, sed Græcum est. Adde quod in cœlum] id scōm-
 mate non caret, aut rusticana simplicitate, quasi vero a-
 nimi spatio ferantur in cœlum. Nubila transcendunt
 aliqui) Athos enim est vltra mediam regionem aëris,
 usque adeò, ut in eo neque nubes, neque venti sint, sed
 cineres ex sacrificijs derelicti, reperiantur anno peracto
 indispersi. Estè locum memorant) scilicet paradisum ter-
 restrem, quem quidem sub lunari globo ponunt. Quod
 scilicet omnia poma] d quoque pastorali ioco non ca-
 ret. Hinc diui, sanctique patres. Hoc videtur principa-
 liter intendisse, ut tandem Carmelum laudet, Carthu-
 sia] non longè à Gratianopoli, in Delphinatu, prima
 domus Carthusianorum, virorum profecto cœlestium,
 quib. ut solidis tibicinis Christiana fulcitur religio. Car-
 melus antiquitate omnes excellens, & obseruatione
 candidæ religionis. cæteris non inferior. Garganus) di-
 uo Michaële mons insignis. Athos] mons Thraciæ in cō-
 finibus Macedoniæ, miræ altitudinis, in quo est Potidea
 religione insigni, quia cineres in aris derelicti, illic di-
 sturbari negantur. Laureta] ubi diua virgo habet ædem
 excellentissimam, & miraculis, ac Donarijs clarissimam.
 Lauerna) dea quæ à furoribus colebatur. cui ædes erat
 iuxta Lauernalem portum, quæ in Christianum con-
 ueria est usum. Et Syna] mons est ut dicitur Gala 4. in
 Arabia, sepulchro diuæ Catharinæ religiosus, & præcep-
 tis Moysi datis olim iam illustris. Apex Soractis] Apol-
 linis obseruatione olim præclarus Virg. Summe deum,
 sancti custos Soractis Apollo. Nunc quoque quod illic
 sub Constantino nondum conuerso. delituit Silvester
 Romanorum pontifex insignis. & vallis dicitur vmbro-
 sa, in qua ille delituit. Et iuga Nursini fato senis inclyta] à
 Nursis oppido in montibus posito. Æneidos Septem. Et
 te montosæ misere in prælia Nursæ Vñes, insignem fa-
 ma, & fœlicibus aruis. Et Camaldula turrita caput san-
 ctum, id est, habens sanctum caput Turritum] id est. qua-
 si turribus insignitum. Abietibus, quæ arbores in monti-
 bus nascuntur, suntque quos sappinos vocant. Est au-
 tem

Athos.

vocant. Est autem non longè à Florentia. Cœlicolæ, ut Michael, & cæteri angeli in Sina audit. Anas) auis im- munditia aquarum gaudens, & margus) ad limum té- dens, & anser) etiam illuie aquarum pastus, & Ibis) ut Ciconia, cui similis est, serpentibus nutrita. Ono- crotalus etiam obscœnitatem amans, ea ab ~~ō~~ quod est inquino, deduci videtur. Milui) aues rapaces & ob- scœnis viuentes. Fulicæ) aues circa litora turpem vi- etum queritantes. Frequentant) scilicet paludes.

Alph. *Inter montanæ tantos regionis honores,*
Cur de messe nihil est de palmite dictum?
Hæc tamen humanæ duo sustentacula et itæ
Maxima, monticulæ veniunt è rupibus ad nos
Hordea mercatum, torui, fuligine tinti,
Setosi & macie affecti, laceri, ac situosi.
Indigenæ ostendunt, quæ sit natura locorum.
Sed quod montanis de relligionibus inquis,
Rettulit in mentem, quæ de Polluce feruntur,
Quæ dca, si nosti, visa est, quæ, Candide, nymphæ?
Dic age, num cœptum certamen inutile nobis,
Vtilior sermo de relligione tenendus.

Can. *Galbula, qui solitus pecudes in pascua tecum*
Ducere, te satus hoc potuit docuisse, quod optas.

Alp. *Plura quidem Polluce super narrata, sed ipsam*
Nec docuit Nympham, nec me quæsisse recordor,
Nunc subiit mentem, cum relligionis oborta est
Mentio, & illarum visa est mihi maxima laudum,

Can. *Non erat illa Dryas, neque Libethris, nec orcas,*
Venerat è cælo superum regina, tonantis
Mater, anhelanti pacem latura iuuentæ.

Huic Tethys, huic alma Ceres famulantur, & ipse
Æolus, equoreis venios qui frænat in antris.
Hanc Deus astrorum, flamas super, atque volantes
Solis equos, supra fulgentem Cassiopeiam
Extulit, & sacram bisseno syd: refrontem
Cinxit, & adiecit subter vestigia lunam.

Inter montanæ] Obijcit Alphus nullam esse mentionem

BAPTISTÆ MANTVANI

factam de frugibus, quas vberioris in æquore, seu planicie nasci contendit. De messis] i. de frugibus, de palmita] i. vitibus. Mercatum] supinum à mercor, id est, emptum. torui] quia immitti ferè sunt frōte, vsque adeò ut immites dicantur in cotibus orti. Vnde Maro in Bucolicis. Nunc scio quid sit amor, duris in cotibus illum Ismarus, Aut Rhodophe, aut extremi Garamantes, nec nostri generis puerum, nec sanguinis edunt. Fuligine] i. pingui fumo. Setosi] id est, hirsuti. Iuuen. Hispida membra quidem, & duræ per brachia setæ. Promittunt atrocem animum. Situosi] Valla docet sitosum esse in usu. Licenter autem hic usurpatur situosi, quia per regulam fieret sitosus. Indigenæ] inde geniti, hoc est, ut hic accipitur, incolæ. Sed quod] tendit ad principale, quod est, declarare diuam virginem esse viuum Polluci, hoc est, Poëtæ, eiusque laudes accumulare, & poetæ in religione vitam paucis significare. Galbula] de quo in Polluce satis dictum est, videtur per diminutionem dici à Galba, be quo Iuuernalis. Nec vilis Galba tulisset. Polluce super] i. de Polluce. Est enim anastrophe. Super autem accipitur cum ablatiuo pro de, ut Æneidos primo Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa. Nunc subiit mentem] i. venit in mentem. Non erat illa Dryas] i. Dea arborum, & præcipue quercuum; ut diximus. Neq; Libethris] i. vna Muſarum, quæ Libethrum incolunt, nec Oreas] i. dea montium. Nam apes mons dicitur. Tonantis] i. veri Iouis, cuius est tonare, hoc est, I E S V C H R I S T I filij D E I. mater] scil. Maria. Iuuentæ anhelanti] i. laboranti in periculo vitae. pacem] i. tranquillitatem mentis. Tethys] i. magna dea maris, vxor Oceani, facitq; Tethyos in genitiuo, & utramque producere potest, ut in Georgicis: Teque sibi generum Tethys emat omnibus vndis. Ceres] dea frugum dicta regina Siciliæ, alma, quia nos suo inuento alit. Et ipse Æolus] rex ventorum dictus, quod illorum usum mari fecit abscissa sylua, quæ impedimento erat. In antris æquoreis] i. vicinis æquori: Æneidos

neidos primo: Æoliam venit loca fœta furentibus austris, &c. Frænat] ibidem. Illa se iactet in aula Æolus, & clauso ventorum carcere regnet. Deus extulit hanc] scilicet diuam virginem super flamas astrorum. Vnde canitur. O glorioſa domina, excelsa super sydera, quia assumpta es Maria ad æthereum thalamum. Atque volantes] id est, pernices: equo, solis, quos Ouid. in principio secundi Metamor. ponit ut alibi diximus. Supra fulgentem Cassiopeiam] quæ est in circulo arctica, effigies tamen corporis ad æstiuū circulum peruenit, quam capite & dextra manu tangit, quam prope medium dividit circulus lacteus, non longè à Cephei circulo locatam, ubi occidit cum scorpione, exoritur cum sagittario. Hanc Euripides, & Sophocles, & alij multi scripserunt gloriatam olim fuisse, quod Nereidas corporis pulchritudine superaret, propter quod in siliqueastro conspicitur sedens, & vertente se mūdo resupinato capite ferri videtur sedens. Bisseno sydere] ut Apocalipsis duodecimo: Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius.

Cassiopeia

Alph. Can dide mira canis, nullis pastoribus unquam

Cognita, quid Tethys? quid fulgens Cassiopeia?

Æolus & quoreis ventos quis frænat in antris?

Qui sunt solis equi? magna atque ignota recensēs.

Sydera sunt partim, partim sunt numina prisca.

Omnia quæ Pollux mihi quum narrasset, in ædem

Duxit, & ista sacer paries, ait, omnia monstrat.

Pictus erat paries, signis, & imagine multa.

Omnia non memini, mens est mihi debilis, ista

Vix tenui, dum saepe animo voluo, atque renoluo.

Sæpe recordari, medicamine fortius omni,

Ista potest nigro depellere nubila celo,

Ista potest siccus fluios dare frugibus imbres,

Quum volet, ista nouos duris immittere campis,

Quum volet, emissos poterit restingere fontes:

Qui modo sunt steriles, & nudi gramine campi,

Si volet in piugues poterit conuertere glebas.

Frigida Saturni quum sydera suscipit atro

BAPTISTÆ MANTVANI

Scorpius hospitio, non aufert hordea grando,
Nec domus ardebit: Nam tunc hæc omnia cœlum
Dicitur iratis in terram effundere ab astris.
Si volit, hæc nobis custodit omnia virgo?
Si fuit hæc nobis, complebunt horrea messes:
Adijsietque gregi semper fœtura gemellos.
Si pecus infelix erit, & sine vellere, solo
Ipsa potest nutu dare lac, dare vellera & agnos,
Et curare greges omnemque auertere morbum.
Nil opus est modò Pana sequi, neque cætera ruris
Numina, quæ veteres frustra coluisse feruntur.
Vidi ego circum aram nymphæ pendere capellas
Plaustra, boues & oves, hic Iani vidimus hircum.
Et mcmini inscriptam versu hoc legisse tabellam,
Votum pro saluo Ianus breue reddidit hirco.

Can dide mira canis] Ne contra decorū maiora, quam
quæ pastoribus conueniant, cecinisse putetur, castigat
poëta, dicens se à Polluce didicisse. Sydere sunt partim]
ut Cassiopeia & iste sacer paries) scilicet qui erat in
æde sacra. Sepe recordari, subaudi est fortius omni me-
dicamine. Fluuios, imbres) i. effluentes & abundantes.
Nouos fontes emittere, quod vsu venisse varia loca præ-
dicant. Frigida Saturni) id enim prognosticon est
futuræ calamitatis) id est, culmorum per grandine in
deiectionis. Vnde dicit Maro Georg. primo. Hoc, me-
tuens cœli menses & sydera serua. Frigida Saturni se-
quò stella receptet. Quia ut auctor noster interpreta-
tur, dum in Scorpium venit, grandinem generat Sa-
turni sydus: sed diuia virgine intercedente, non aufert
hordea grando, nec domus ardebit) id est, comburen-
tur fulmine. Fœtura) id est fœcunda productio fœtus.
Maro: Si fœtura gregem suppluerit, aureus esto. Adijs-
cite, scilicet ad gregem, gemellos) id est, geminos fœ-
tus. Si pecus infelix) id est, morbidum & miserabile
fuerit: bene autem cōuerit sermonem ad rem pastora-
lem. Solo nutu] solo indicio capit. Pana] Deum
pastorum. De quo Maro. Pan curat oves, ouiumque
magist-

magistros. Cætera numina) ut Pana, Apollinem, Faunos, Syluanos, Ægipanas Satyros, Cereré, Bacchū, &c. Nymphæ). i.diuæ virgines, æterni patris sponsæ. Capellas). i.capras cereas, hircum Iani), quem Janus putârat amissum, quum à puero in vepribus alligatus esset, vt priùs vidimus. Est autem artificiose hoc dictum. Nam sic prius dictam veram historiam afferit. Erat autem, hircus cereus, aut depictus, vt patet ex carmine: Moris est autem Italorum in tabellis votiuis, depingere casus suos, & miraculosas liberationes, aut recuperationes. Vnde & Amasius poëta.

Pas.
Nymphæ
Capella.

Nunc Dea, nunc succurre mihi: Te posse mederi,
Picta docet templis multa tabella tuis.

Dumque ea perlegerem, Pollux hæc carmina supplex
Ante aram genibus positis in marmore dixit:
Odea, quæ scrugas urbes & rurâ precamur
Ne Padus exundat, ne strix nocturna per umbras
Hauriat infantes, nec eant per compita larue.
Diua, faue agricolis, talpas occide, malignam
Aggeribus pestem, gelidis sata lœta pruinis,
Quando bruma venit, conspergere, diua, memento:
Ne tineæ rodant anno frumenta sequenti.
A Boreæ flatu pinques defende mariscas,
A gruis ore fabas, & ab anseri farra palustri,
A serpente boucs, à vulpe, & fure cohortem,
A bracho erucas, à bruma & grandine vites,
A vi & fraude lupi pc. us, à rubigine fruges,
Arabie catulos, à flamma & fulmine villas,
A murum insidijs petasonem, à milite pernas,
A campo & pigris, pigris heu cætera nescit
Mens oblita sequi, numerus me in verba reduxit
Sæpius: ad numerum rediens, obliuia forsan
Mente abigam, retrò gradior, numrū mque recurro?
A murum insidijs petasonem, à milite pernas.
A campo & pigris, virides l. macibus hortos,
Alphe viden' que vis numeri? iam cætera cerno
A tonitru reboante cados, à frigore fætas,

BAPTISTÆ MANTVANI

*A grauibus vitulos œstris, à gutture porcos
Anginoſo, operas pubes ne rustica perdat,
Adſis 6 dea, nec lædant examina fuci,
Neu milium furentur aues, neu vellera ſentes
Succida, neu lappas apprendat lana ſequentes.
Diua gubernatrix hominum, custodia vatuum,
Diua laborantum requies, medicina dolentum,
Et tutela gregum, noſtris precor annue votis.
Talibus orabat Pollux, ego poſtibus hærens,
In baculum pede porrecto, recitata notabam
Altius, ac memori condebam ſingula mente.*

Dumq; ea perlegerem) Ostendit Polluccem in religione
memorem pastorem, atque orare pro rerum rusticarum
conſeruatione. Vnde carmen eius deprecatiorum recé-
ſet. Perlegerem] ſcilicet oculis, non ore. Nam (vt dixi)
picturæ ſunt indoctorum libri, ea) ſcilicet quæ depicta
dixit: in marmore) ſuper marmor paumentitium. Ne
Padus exundet) quia ſæpe vt Maro dicit, fluuiorum rex
Eridanus, camposque per omneis, Cum stabulis armen-
ta trahit, ne strix nocturna). i. rusticorum ſuperſtitione,
qui putant striges, & lamias noctu volare, quæ infantes
auferant edendos: quod dictum eſt ad terrorem puerorū
ne noctu vagentur. Auctor eſt Porphyrius ad illud
Horatij in arte poëtica.

Ne quodcunque velit, poſeat ſibi fabula credi,
Neu pransæ lamiaſ viuum puerum extrahat aluo.

Perotus autem dicit de strigibus ſic. Striges nō à ſtrin-
gēdīſ infantium corporibus, vt quidam falſo exiſti-
mant, ſed à ſtridore nomen habent, fabulosumque eſt,
quod eſt tradunt vbera infantium labris immulgere,
aues ſunt nocturnæ, Lucan. Quod trepidus bubo, quod
ſtrix nocturna queruntur. Conſtat tamen & in male-
dictis iam eſſe, & etiam apud vetuſtissimos fuſſe, acci-
piq; pro maleſicis mulieribus, quæ noctu gradientes,
infantium corpora ſanguinē ſugendo exhauriunt. Hæc
ille, Hauriat igitur) i. exhauriat ſanguinem ſugendo:

nec

Lamia.

Strix.

Laruz.

nec larvæ ^{id est} cacodæmos, ac lemures, hoc est, ne-
 quam spiritus, qui vagari putantur, & dum innocui
 sunt, lares dici. talpas ^{appositorie} malignam pestem,
 aggeribus ^{i.} cumulis terræ. Ne tineæ ^{sic} licet niuales,
 aut alijs vermiculi, vt limaces, bruchi, tineæ, blattæ, ma-
 riscas ^{id est} siccus. ansere palustri ^{i.} indomito, in pa-
 ludibus versari solito, à serpente boues ^{i.} quia in aluum
 immitti solent, cohortem ^{i.} gregem, à bricho ^{i.} ver-
 miculo, caules, & erucas, quæ salaces sunt herbæ, depa-
 scere solito, à bruma ^{i.} brumali frigore. à rubigne ^{i.} in
 facta pluua quæ rubiginem inducit, catulos ^{i.} catel-
 los, villas ^{i.} domos in agro: petasonem ^{i.} anteriora
 crura suum: à milite ^{id est} stipendiario. Franci arcite-
 nentem Francum appellant. à campe ^{i.} i. vermiculo il-
 lo, hortenses maxime herbas & arborum frondes ero-
 dere solito, vnde Columell. Nec solùm teneras audent
 erodere frondes, implicitus conchæ limax, hirsutaque
 campe. Fingit autem rusticum, oblitum carminis, vt de-
 corum seruet. Quæ vis ^{i.} virtus. numeri ^{i.} rythmi & me-
 tri, quia metra iuuant animos ^{i.} memoriam. Vnde ille,
 Numeros memini, si verba teneré: à tonitru roboante
 cados ^{i.} vasa vinaria, in quibus per vehemens tonitru
 vina obuerti solent, & in vappam mutari. Fœtas ^{i.} gra-
 uidas oues. œstris ^{i.} quos Latini asilos vocant. Maro
 Georg. 3. Cui nomen asilo Romanum est: œstrum
 Graij veteres vocantes: Vitulos ardente sole nimium
 excruciant, & in fugam quasi furentes vertunt à guttu-
 re angino. Is enim subiis peculiaris est morbus. o-
 peras ^{id est}, labores diurnos. fuci ^{i.} vespæ sunt inuti-
 les apes, aut muscæ non mellificantes, sed mella fu-
 rantes. Vnde dicit Maro de apibus, Ignauum fucos
 pecus à præscipibus arcent. Examina autem sunt apum,
 seu apium fœturæ. Iuuæ. Examenque apium longa
 conserverat vua, Milium ^{i.} legumen, vt quidam volunt,
 à mille dictum, quod millesimum reddat, tamen pri-
 mam corripit, vt Georg. i. & milio venit anqua cura,
 vellera succida ^{i.} id est, cum lana nondum iota, Sen-
 tes)

Marisca.

Bruchus.

Bruma.

Petaso.

Campe.

Codus.

Fœta.

Oestrum

Angina.

Opera.

Examen.

Miliuim.

Sentes.

Lappa.

BAPTISTÆ MANTVANI

tes] id est, spinæ & vepres hirsutæ. lappas) id est, nodulos hirsutos in lappa herba crescentes. Memori mente) ut vero simile faciat.

Alph. *Candidus, Polluci pro sollicitudine tanta,
Pro preciis officio, pro religione putasse
Dandum aliquid? nobis pietate peculia crescunt.*

Can. *Quid ni aliquid dandum est? opus est persoluere crates.*
Alph. *Rusticus es, crates etenim pro gratibus inquis.*

Can. *Crates & grates paruo discrimine distant:
Dandum aliquid, ne bis detur sine pascha reuerti,
Quando sacerdotes commissa piacula soluunt.*

Alph. *Quid dabimus? Vituli grauis est iactura: vel agnum,
Vel leporem, pietas etiam laudabilis anser.*

Can. *Dona docet tempus, lepores brumalia dona,
Quando niue hyberna currendi erepta facultas.*

*Anser ad autumni finem, non aisque Kalendas,
Pertinet æstatis, coryli noua poma racemi.*

*Munera, lactantes hædisunt veris & agni.
Tunc si de cordis aliquem conspexeris ægrum,*

*Ac tenuem, qui nec vendi nec vivere possit,
(Munus erit solemne satis) donabimus agnum.*

*Ipse mihi quum iam regredi post prandia vellem,
Carmina de Nympha solennibus eruta fastis
Tradidit, & dixit, si quando grauabere curis,*

*Hæc cane: pro mentis medicamine carmen habeto.
Candidus, Polluci) ostendit poëta hoc figmento pasto-*

Peculia.

rum animum ad gratitudinem, ut ad eam inuiter, non immemor professionis suæ: pietate) i. eleemosynis pie exhibitis, peculia) id est, possessiones. Opus est persoluere crates) ut risum exciter, facit rusticum crates pro grates dicere. Dandum aliquid, sed ne bis detur, sine) i. permitte pascha reuerti. Piacula) i. peccata expiatione digna: soluunt) i. absoluunt. Iactura) i. amissio. etiam anser est pietas) i. eleemosyna laudabilis. Dona docet tempus) i. pro tempore danda sunt dona, quia habent & obsonia sua tempora: Vnde lepores etiam debent dari in media hycme, quando nix alta impedit aufugere. An-

ser

ser ad autumnum, & Kalendas Nouembris pertinet. Corili] i. auellanæ, & noua poma, & racemi sunt munera æstatis. Hœdi & agni lactantes] i. adhuc lac fugentes, sunt Corili, munera veris] i. verni temporis. De cordis] i. foeno autumali, qui nec vendi, &c. Morem rusticorum satyricè describit, qui donant quod retinere non possunt. Carminalia] scilicet frequentia, de Nymphæ solemnibus eruta, Faſti, fastis] id fastorum libris.

Quando Molorchæo Titan descendit ab astro,
 Pronus, & Astrææ iam limina virginis intrat,
 Virgine læetur pubes, & cana senectus,
 Transit ad superos, & Olympica regna petiuit,
 Ogdoas ut toto iam tertia fluxerit orbe,
 Festa dies iterum, natalia virginis aras
 Ignibus illustrant, offert noua liba sacerdos,
 Libræ redit, noctes properans æquare diebus.
 Exultat Picenus ager, uchit Adria puppes
 Illyricas, & Chaonias: cum mercibus adsunt
 Thusci, Umbri, Veneti, Siculi, Lauretica templæ
 Cum donis turmatim adeunt, votisque solutis,
 In sublime iugum læti ad commercia tendunt,
 Et quum Thessalicas cursu breuiore sagittas
 Sol subit, & frigent uentibus arua pruinis:
 Clausa gynæcæi sacris penetratibus, hausit
 Corde deum toto, proprios oblita parentes.
 Et quum scmiferi fugiens Chironis ab arcu,
 Langet, ad hyberni glacialia limina capri,
 Induat ornatas, & mas & fæmina vestes,
 Lætitiaque diem ccelebret, quo semine sacro
 Coniugis annosus grauidam pater imbuit alium,
 Illa dies etenim sanctæ primordia nymphæ
 Fecit, & in nostras uetuit descendere sordes.

Quando Molorchæo) Docet quibus temporibus agantur solemnia festa diuæ virginis: ut festum Assumptionis in medio Augusti, quando sol dereliquit Leonem, & ingreditur Virginem. Vnde idem in Partheni-

BAPTISTÆ MANTVANI

ee Mariana: terga feræ Titā Nemææ extrema tenebat,
Fulgentem cratera inter clarāmque coronam: Sequi-
tur autem in hac re opinionem Nigidij, qui hunc Leo-
nem trādidit à Luna iussu Iunonis in terra Arcadica, &
regione Nemææ educatum, & deinde in exitium Her-
culis dimissum, quem Hercules iuslu Euristhei cla-
ua quam à Molorcho hospite acceperat, interfecit. I-
taque postea claua pro gladio, pelle pro scuto vsum
Herculem fuisse. Leonem verò à Iunone inter sydera re-
latum, qui ad occasum spectans, supra caput hydræ cō-
stitutus est. Quando igitur Titan] id est, sol descendit
pronus, ab astro Molorcheo) id est, à leone claua Mo-
lorchi interempto. Est autem longè petitum epithetum,
& intrat iam limina Virginis Astrææ] id est, Iustitiæ
virginis, quæ Astræa dicta cœlum petiit, sed ut dicit
Virg. Ultima cœlestum terras Astræa reliquit. Tunc] sci-
licet pubes] id est, iuuenes pubescentes, & senectus ca-
na] id est senes canescentes, lætetur virgine] s. Maria,
quia scilicet tunc transiit ad superos, & petiuit regna
Olympica] id est, cœlestia. Ogdoas] describit festum
natiuitatis D. virginis, dicens. Ut] id est, postquam,
tertia Ogdoas] id est, octaua aut tertius octonarius,
numerus. Est enim òyððæs æððe numerus octonarius quo
ter replicato post assumptionem, habetur natalis vir-
ginis, fluxerit iam toto orbe] iterum scilicet, est festa
dies, quia natalia. Virginis illustrant aras virginis, ig-
nibus, scilicet luminibus. Sacerdos offert noua liba).i.
libamina. Libra scilicet signum redit, properans] id est
festinans. æquare noctes diebus) quia paulo post est æ-
quinoctium autumnale. Maro: Libra die noctis que pa-
res vbi fecerat horas, ager Picenus exultat] scilicet fe-
sto solenni. Adria] id est, mare Adriaticum. vehit pup-
pes illyricas & Chaonias) id est. Epiroticas, id est, ve-
hentes Illyricos & Chaones, seu Epirotas Lauretum
visentes. Thusci adsunt cum mercibus] id est, rebus
venalibus. Vmbri &c. In sublime iugum, vbi ædes est di-
uæ virginis. Et quum Thessalicas] descripsit festum præ-
senta-

sentationis eiusdem virginis, quod celebratur quum sol subit cursu breuiori, quia tunc bruma est. sagittas Theſſalicas) id est, sagittarium signum quod Chiron Theſſalicus constituere dicitur: quia tunc clausa sacris penetralibus, scilicet templi gynæcei, id est, secreti virginum. Est enim γυναικεῖον (id est, gynæceum) locus ubi mulieres versantur, ubi clausa hauit deum toto corde, obliita proprios parentes) quia soli contemplationi diuinæ vacabat, nil terrenum sapiens. Hoc autem festum cclebratur vndecimo Kalendas Decembris. Et quum semiferi fugiens Chironis, &c.) Describit festum conceptionis eiusdem diuę virginis, sequens ordinem Kalendarij, non rei gestæ. Quia prius concepta, quam presentata fuit. Et quum sol fugiens ab arcu Chironis) scilicet sagittarij, semiferi) id est centauri. Centauri enim sunt populi Theſſaliam, qui primi equos illic ascenderunt, vnde procul visi, crediti sunt vmbilico tenus equi. Vnde fabula orta, vt infernè equi, superne homines dicantur. Languet) quia parum habet caloris ad liminia glacialia, id est, ad ingressum frigidi capri. i. capricorni hy berni, id est, hibernalis signi, tum scilicet & mas, & fœmina induat ornatas vestes) id est, ornent se, & celebrent lætitia) scilicet cum lætentur, diem, quo pater) scilicet Joachim, vt potior est sententia, annosus) id est, vetulus, Imbuit semine sacro) id est, præuentio ab originali macula. Aluum coniugis) scilicet Annæ grauidæ. Etenim illa dies fecit primordia) id est conceptum, sanctæ Nymphæ) id est, sponsæ altissimi patris, & veiuit descendere in nostras fordes) scilicet originalis peccati, in quod omnes de viri semine natidescenderunt.

Quum volat imbrifera lampas Phœbea suburna,
Ad vernoſ redditura dies, iam proximæ vcri,
Ite nurus omnes, sacros altaribus ignes,
Thura focis, faculas manibus date, ducite pompa.
Attulit in templum noua dona puerpera & irgo.
Quando gregis princeps aurato vellere fulgens,

Incepit.

Gynæ-
ceum

Centauri

BAPTISTÆ MANTVANI

Incepit Zephyrus aperire secentibus annum
Et dare maiores luci quam noctibus horas,
Aliger occultam redeas par anymphis in ædem:
Et noua miranti referat mandata puella,
Festa Dies Thuscis populos de collibus omnes
Cogit, & Arnolcas vocat ad Florentia templa,
Tum quoque, sed tenui virgo prius inter uallo
Nupsit, & haec teneris lux est celebranda puellis:
Quando sub extrema Cancri restudine Phœbus
Voluitur, & reuehit vicina Canicyla morbos.
Thure piam celebrate diem, redit hospita mater
In proprios à matre lares, altaria circum
Primitias Cereris gemina suspendite matri.
Ista dedit Pollux, vigilans quæ in monsibus olim
Fecerat ad pecudum caulas, dum nocte serena,
Miliiam cœli, sparsosque examinat ignes.
His quoque plura dedit, sed carmina plura referti
Non sinit extremum deponens vespera solem.

Quum volat) Docet quando celebrandum est festum
Purificationis, aut verius præsentationis, & apparitio-
nis Christi, quo præsentatus est à diuina virginem in tem-
plo. Ordo est. Quum lampas Phœbea] id est, sol, volat
sub vrna imbrifera] id est, sub Aquario adhuc existens
reditura ad dies vernos] qui incipiunt in Martio iam
proxima veri. O nurus] id est, nuptæ omnes ite, date
sacris altaribus ignes, date focus thura, date manibus
vestris faculas, ducite pompam] id est, lætas supplica-
tiones, seu processiones. quia virgo puerpera) id est,
quæ virgo permanens, puerum pepererat, attulit in tē-
plum noua dona) quia puerum, qui datus est nobis, hoc
est, Deum incarnatum, & de virginem natum, quæ duo
maxime sunt noua, nec prius visa, nec deinceps viden-
da. Quando gregis princeps) Describit festum Annun-
tiationis, & incarnationis dominicæ, quod in Martio
celebratur, sole existente in principe gregis, id est, A-
riete. Par anymphis] id est, pronubus Gabriæ archan-
gelius

gelus aliger) quia alati pinguntur angeli. Miranti (quia turbata est in sermone eius, Lucæ primo. Noua manda-
ta) quia Ecce concipies in utero, & paries filium: Arni-
colas) id est, Arnum amnem colentes, cuius accolæ
quidem Fluentinos volunt appellandos: vnde non se-
mel pro Florentia Fluentia, & pro Florentinis Flu-
entini leguntur. Id autem festum Florentini præcipuè cele-
brant. Non est autem legendum aruicolæ, quasi arua
colentes, quia illi vbiique sunt, Arnicolæ in Thuscia tan-
tum. Tū quoque) Tangit festum nuptiarum, quia pri-
us nupserat. Nam quum esset desponsata, missus est an-
gelus, &c. Tenui) id est, modico: inter uallo] id est, spatio
temporis. Est autem spondaicus versus. & hæc lux) sci-
licet nuptiarum: puellis teneris] nubere sperantibus.
Quādo sub extrema cancri) Diserte docet festum, quod
visitationis nomine celebratur sexto nonas Iulias, potius
dicendum reuersionis, quia statim ut concepit, abiit cū
festinatione in montana, & mansit illic menses tres, us-
que post nativitatem diui Ioannis præcursoris domini.
Quando igitur Phœbus] id est, sol. voluitur sub extrema
testudine cancri) i.e. extrema parte quæ testudinata vide-
tur, & canicula) scilicet cœlestis.

Vicina). i. mox oritura reuertit morbos, celebrate diem
piam). i. p. i. officij thure, quia mater). i. prægnans virgo,
quæ etiam ab Elizabeth mater vocata est quia dixit: vnde
mihi hoc, ut mater domini mei, &c. quod de ea po-
tius quam de alia prægnante dicitur: quia per eum quæ
gestabat, certa erat etiam partu futura mater. Hospita)
s. Maria, redit à matre) s. Anna, in proprios lares). i. suas
ædes, suspendite ergo circum altaria geminæ matris). s.
Mariæ & Elizabeth, quia à quibusdam vocatur festum
Elizabeth. Primitias Cereris) id est nouas fruges, quæ
nunc maturæ sunt. Ista dedit Pollux, &c. dum examinat
ignes) id est, dum virtutem scutatur astrorum: vespera)
id est, vesperus, aut vesper, aut helperus, & vesperugo,
stella illa vespertina, quæ mane Lucifer dicitur.

ECLOGA NONA DE MORI-
bus curiæ Romanæ post religio-
nis ingressum edita, inscrip-
taque Falco.

Joannis Murmellii Argumentum,

Faustulus expertus Romani frigida tractus
Pascua, pastorum mores exportat iniquos.

FAUSTULUS ET CANDIDVS.

Andide, quo casu patrij: procul actus ab oris
Hæc in rura venis: hic pascua nulla, nec amnes,
Nec liquidi fontes, nec ouilia ruta, nec umbræ,
Est ramen assiduos gregis hæc pascuntur in usus,
Cæd. Faustule, me noster Corydō qui plurima quo-

His armenta locis habuist, magnamq; peculi
Congeriem fecit pecori me credere alegit,
Esse salutares istis in montibus herbas.

Ar postquam segnes agros, & inertia saxa
Vidimus, & siccis arentem fontibus undam,
Pœnituit longaque via patriæque relictæ.

Fau. Postquam te incolumen saltus intrare Latinos
Contigit, antequam potes hæc mea recta subire
Jure sodalitij: sunt hic mihi pauperis agris
Fingera paucæ, mea vix sufficiens virtus
Quidquid id est, commune puta: tibi forsitan vlla
Prospéra fors aderit, foruna simillima venio est.

Cariceæ succede casæ, dum præterit aestus,
Dum gressus in gelida procumbens ruminat umbra.
Pone pedum discumbe parum, recreahere potu.
Potu opus est, patu iste grauis compescitur aestus.
Pocula prende, suet melius post pocula sermo.

Cand. Pocula quis tauræ demens & stare recuset?

Fau. Vina sitim minnunt, animique doloribus obstant.

Vina

Vina ut amicitias, vireis sita corporis augent.
 Cand. Hæc parit ora bonos (si patria vina) racemos.
 Fau. Funde iterum, potare semel gustare: secundus
 Colluit os potus: calefacta refrigerat ora
 Terius: arma sibi bellumque indicere quartus
 Aggreditur: quintus pugnat, victoria sexti est.
 Septimus (Oenophilus senu hæc doctrina) triumphat.

Candide] inscribitur hæc Falco, quòd composita est in gratiam Falconis Simbaldi patritij Romani, protonotarij, apostolicique fisci custodis, de quo in epigrammatiis mentio frequens, estque de moribus curiæ Romanæ. Inducitur autem Candidus persuasus à Corydone cum pecore Romam proficisci, relictis patrijs pascuis, cuius incepti eum serò pœnitit. Occasione cuius multa dicuntur in detestationem avaritiæ Romanæ curiæ. Hæc in iura) id est, Romana, Præteribo enim quæ nota sunt. Iure antiqui sodalitij] id est, sodalitatis, & hospitalitatis. Fortuna simillima vento est) id est maximè incerta, & inconstans. Cariceæ casæ] id est, rectæ carice, quæ est herba acuta, Maro; Et carice pastus acuta. Pone) reponne, aut depone, ut quiescas.

Pedum) id est, virginis pastoralem, qua pedes ouium capiunt, & dirigunt. Inuitat autem ad potandum, nec abnuit Candidus: ut si qua petulantius in curiam Romanam dicta sint, à potis dicta censeantur. Animique doleribus obstant) Vnde Bacchus, Lyæus, quòd curas soluat, & liber quòd ab eis liberet, dictus est. Vinavt amicitias] quia compotando trahitur magna familiaritas. Comicus, quia compotrix eius est. Salomon, & Cicerro comparant vina, & amicitias in hoc, quòd utraque quòd veteriora, eo meliora putentur. Hæc ora) id est regio, parit bonos racemos, si hæc vina sint patria) i. in hac patria nata. Vnde Faustulus, potui magis quam verbis intètus, inquit: Funde iterum) quia potare semel est gustare) i. pitissare duntaxat. Secundus potus] id est haustrus colluit] id est, irrigat penitus os. Tertius refrigerat ora

BAPTISTÆ MANTVANI

ora calefacta. Quartus aggreditur indicere siti adhuc
prædominantib[us] bellum. Quintus pugnat. Victoria est sex-
ti) scilicet haustus. Septimus triumphat) scilicet de siti,
hæc doctrina est senis Oenophili} i.e. amatoris vini, ut
prius docuimus.

Can. Res est consilijs secura fidelibus usi:

Veile, doctrinis præbere sensilibus aures.

Victa sitis, mens ægra manet, curæque supersunt.

Fam. Ut sedata sitis, sic mens sedabitur ægra,

Funde merum, bibe, cardiaco medicina doloris hæc.

Venit ad curas isto medicamine Roma.

Can. Omne opus, atque labor vult in iualla, quiescat

Obba parum, contra muscas impone tabellam.

Non madet imbre dies, nec habet nox humida rorem,

Crescere nec duris possunt in costibus herbae

Fu. portuna fames, labor improbus, aëris ardor

Confecere gregem macie, vix debile corpus

Spiritus ager agit, vacua cuie porrigit ossa

Clunis, & exilis caue contrahit ilia venter.

Hic aries, qui fronte lupos cornuque percibat,

Nunc oue debilior, pauidoque fugacior agno est.

Hee mihi: sed nimium me ardenia vota ferebant,

Omnia diuino prædixerat omne cornix.

Vix egressus eram limen, cum tristia portans

Auguria, à dextra venit, regetisque sinistrae

Culmine confedit, pressoque minaciter ore

Vociferans, iter auspicio prohibebat aperto.

Heu pecus infelix, quod lacte, & prole solebas

Affluere in nostris licuit dum pascere campis:

Gramina dum queris, succi plus perdis cundo,

Quam referas pastu; simul hic tabescimus ambo:

Tu tenui victu, curis ego victus amaris.

Res est consilijs) Graphicè docet quid curæ valcent,
quia victa sitis) s. est mens ægra manet, curæque su-
persunt. Ast quod Faustulus: ut sedata sitis est, sic mens
sedata-

Sedabitur ægra. Cardiaco medicina dolori hæc) Hæc
 medicina, scilicet frequens potus, est medicina dolori
 cardiaco) id est cordis, quem qui patiuntur, nimium Cardia-
 sitiunt, Vnde Iuuinalis: Cardiaco nunquam cyathum
 missurus amico. Dicitur autem ἀπὸ τῆς κερπίας, quæ
 Græcē dicitur cor. Quiescat obba] id est, Lagenalato
 fundo. Vnde à Persio dicitur sessilis obba. Impone ta-
 bellam contra muscas) tege ne à muscis inquietur. Im-
 portuna fames) quæ importuna est de via fessis. Labor
 improbus] id est assiduus, & ita improbandus. Maro:
 Labor omnia vincit improbus. Et ardor aëris confe-
 re gregem macie) id est, emacerauerunt, sed plus est cō-
 fici inacie, quam emacerari quia quod conficitur, des-
 cit. Venter exilis) quia vacuus. Diuino omne) i. à dijs
 portento aut diuinandi vim habente. Maro: Sæpe ma-
 lum hoc nobis, si mens non læua fuisset, De cælo
 tactas mei nisi prædicere quercus: Sæpe finist a caua
 prædixit ab ilice cornix. A dextra venit) Cicero ta-
 men lib. i. de diuin. scribit coruum à dextra, à sinistra
 cornicem facere ratum. Vnde hic potius videtur dicen-
 dum, à læua, verùm addit, tegetisque sinistræ Culmine
 consedit] vbi scilicet visa est. Et quia sola, infausti est au-
 gurij, vt Plin. docet. Teges dicitur tugurium. Vocife-
 rans) est enim infœlicis garrulitatis avis. Auspicio aper-
 to) i. manifesto. Prohibebat iter) id est, profectione.
 In nostris) scilicet Mantuanis, quam referas pastu) id
 est è pascendo, est, enim nomen. Simul hic tabescimus
 ambo, tu) scilicet infœlix pecus tabescis. s. tenui victu)
 id est, penuria victus, & inedia, ego) scilicet tabesco, vi-
 ctus curis amaris.

O nostræ regionis opes, o florida prata:
 O campi virides, o pascua læta, feraxque
 Et nunquam sine fruge solum, currentia passim
 Flumin aper villas, riu i per rura, per hortos.
 Hinc pecus, hinc agripingues, sub sydere cancri,
 Cum trituta sonat passim, cù Iulius ardet
 Arua virent, textæ lento de vime sepes

BAPTISTÆ MANTVANI

Poma ferunt, redolentque ipsis in vepribus herbae:
O nemorum dulces umbræ, mollesque susurri,
Quos tunc memini gelidis carpsisse sub umbris.
Turturis ad gemitus, ad hirundinis, ac Philomelæ
Carmina, cum primis resonant arbusta cicadas.
Aura strepens folijs nemorum veniebat ab euro,
Et baccata super tendebat brachia cornus.
In se solo recubans, pecudes gestire videbam,
Atque alacres teneris luctari cornibus agnos.
Post somnos, per gramen humi nunc ore supino,
Aut flatu implebam calamos, aut voce canebam,
Pectore nunc prono rutilantia fraga legebam.

Fau. Viuere tum felix poteras, dicoque beatus,
Sed bona, quod nondum fueras expertus acerbam,
Vilis erat tibi, teque ideo fortuna reliquit.
Quando iterum veniet, (veniet si forsitan unquam)
Sicut capreolis sursum nitentibus hærent
Stolidibus vites, stringuntq; tenaciter ulmos,
Sic illam tu prende manu, neu desere prensam.
It, redit, effigiem mutat, nec imagine constat
Par Lamij, quo nocte ferunt errare per umbras.
Mobilis ut facies, ita mens deludere gaudens,
Quod dederat, tollet: pensi nihil, omnia casu,
Qui nimium metuunt, sapiuntue, repellit, & odit.

Onostræ) Continua sunt verba Candi. Nam Fau-
stulus se latinum significauit, atque in sua patria esse.
Omnia autem usque adeo facilia sunt, ut vel minima
expositio videatur inanis: nihil tamen est abiectius di-
ctum quam huic stylo congruat. Arua virent] Virg.

Vt quantum longis carpent armenta diebus,
Exiguus tantum gelida ros nocte reponat.

Scpes poma ferunt] Miram narrat fertilitatem, sed non
raram Italiæ, ubi in vnis hortis, poma, vitem, fruges, &
leguminæ non semel uno anno colligas. Redolent ipsis
in vepribus herbae] id est quoque verum quia rosæ na-
susurri, scuntur. Mollesque susurri] scilicet frontium, & apum.
Maro: Sepæ leui somnum suadebit inire susurro. Est
autem

autem susurrus, raucum & lene murmur. gelidis sub umbbris) idem: Hic inter flumina nota, Et fontes sacros frigus captabis opacum. Turturis ad gemitus) quia eius cantus, est gemitus. Idem: Nec gemere aëria cessabit turtur ab ulmo. Ad hirundinis ac Philomelæ carmina) Hę enim auiculæ dulciter canunt, Maro: Hinc alta sub rupe canet frondator ad aurās: quod de Philomela intelligi posse docet Seruius. Cum primis, idem: Sole sub ardenti resonant arbusta cicadis. Ab Euro) id est oriente, cornus baccata) aut brachia bac-
cata, id est, baccis ornata, hoc est, cornis. Idem: Victū infelicem baccas, lapidosaque corna dant rami. Et in e-
odem. 3. Aeneid. Baccatamque iugis Naxon. Sole re-
cubans) idem: Recubant sub tegmine fagi: gestire] i.
gestu alacritatem prodere, aut voce. Idem: Nec cala-
mis solūm æquiparas, sed voce magistrum. Rutilantia,
quia matura fraga. Viuere tum fælix poteras dicique
beatus, sed bona fortuna erat tibi tum vialis, quod non-
dum fueras expertus acerbam) Id vero vetius est, vnde
dici solet: Dulcia non meruit, qui non gustauit amara,
& sic: Dulcia non sapiunt cui non gustantur amara. Et
Ideo quia despecta tibi fuit fortuna, reliquit te, id quo-
que moraliter, quo suadet præsenti vti fortuna, quia
multis dilatio nœcuit. Vnde Lucan. Tolle moras, no-
cuit semper differre paratis. Quando iterum veniet,
scilicet fortuna, veniet si forsitan vñquam,) bona paré-
thesis, qua incertitudinem fortunæ significat. Sicut vi-
tes hærent stipitibus) hoc est, ad palos. capreolis) i.
chordulis quibusdam ad hoc natis. nitentibus] i. ten-
dientibus sursum. Sic prende manu] illam, scilicet for-
tunam. neu] i. neue: desere prensam) i. semel cōpren-
sam. Fortuna, it & redit, & mutat effigiem, nec cōstat
imagine) i. nec seruat semper eandem imaginem, par] i.
similis, lamijs) id est, mulieribus, quæ se transfigurare
dicuntur, pensi) i. excogitati & deliberati, nihil scilicet
habens omnia casu, scilicet faciens: repellit, & odit) Par.
qui nimium metuunt, vnde dictum à Marone: Audac-

BAPTISTÆ MANTVANI

ces fortuna iuuat, aut ut alij legunt audentes. Ve] pro
vel qui minimum sapiunt] quia ut Philosophus docet,
quanto plus est sapientiæ, tanto minus fortunæ: quia
sapientes sunt prudentes, omnia prospicientes prius
quā eueniāt, & ita pauca eis à casu & fortuna obueniūt.

Can. Delicias patry quoties reminiscitur agri,

Ferre tot ærumnas animo non possumus æquo.

Sed quò mente feror, casu afflictatus acerbo?

Vnde magis crucier, fælia tempora vuluo?

Maius adest, florent vites, humilesq; genistæ;

Iam spicata seges, malus iam punica multo

Flore rubet, redolent. sepes albente sabuco

In patria, per rura Padi, per pascua Minci.

Hic verò nec dum incipiunt pubescere montes:

Quod si vere solum torpet, quid frigora brumæ,

Solsticiū nque feret, gelidis quum terra pruinis

Albicat, & rapido cùm cælum incanduit æstu?

Sunt tamen hic armenta, quibus cutis vuida ceruix,

Non signata iugis, gemino frons ardua cornu,

Luxuriānsque toris pectus, nisi pabula carpant,

Non erit hæc tanta humectum pinguedine corpus.

Fau. Hæc armenta quibus caput à tellure leuatur

Altius, & cui sunt longa internodia crurum,

Cuncta vorant, herbas primum, mox ore supino

Arbores frondes, summeque cacumina sylue.

Hoc imbellè pecus, quod humi nascentia tantum

Gramina decerpit, vacuis ieunat in aruis.

Can. Quid verbis opus est? cunctis animantibus una est
conditio, semper maiora minoribus obsunt.

Agna lupo, mites aquilis sunt præda columbae,

Innocuos delphin venatur in æquore pisces.

Vnde fit hoc? Certè res prodigiosa videtur.

Hæc loca si procul hinc videoas è rupibus altis,

Pingue solum, & multo vestitum gramine dicas,

Quò magis approperas, tanto magis omnia sordent.

Fau. Hoc est Roma virus, auibus quod noctua: truncò

Insidet & tanquam volucrum regina superbus

Nutri-

Nutibus à longè plebem vocat. In scia fraudis
 Turba coit, grandes oculos mirantur, & aures,
 Turpe caput, rostrique minacis acumen aduncum,
 Dumque super virgulta agili leuitate feruntur
 Nunc huc, nunc illuc, alijs vestigia filum
 Illaqueat, retinent alias lita vima visco.
 Prædique sunt omnes verubus torrenda salignis.

Delicias patrij) Permanet querulus Candidus, vt tandem perueniat ad mores curiæ, R. notandos. Vnde Magis crucier, quia summum infelicitatis genus est, suffit felicem. Maius, scilicet mensis floribus. Iam spicata) id est, in spicas formata. Malus punica, id est, quæ aurea mala fert. Albente fabuco, scilicet floribus cum acinos nigerrimos habeat. Per pascua Mincī) pro Mincij. per apocopem aut syneresin. Pubescere) id est, frondescere. Quòd si vere, id est, verno tempore, de quo dictum est. Nunc omnis parturit arbos) Torpet, constrictum frigore iacet, quid frigora brumæ) scilicet ferent? Quid solsticium) scilicet æstivale feret? Bruma) inquam, gelidis quum terra pruinis albicat: solsticio autem, rapido quum cœlum incanduit æstu, cutis vuida) id est, glabra, & nitida. Horatius. Me pinguem & nitidū & bene curata cutis viles: ceruix non signata iugis) id est, quæ nondum portauerat iugum. Luxuriānsque toris pectus) quod indicium bonum indicat: Virgilius Maro Allegoricōs autem vult divites omnia ingurgitare, vt docet manifeste Faustulus, vnde addit Candidus. Semper maiora minoribus obsunt, agna est lupo præda) Mites columbæ sunt præda aquilis, delphin qui balenæ & cete aleare dicitur, quia intrat eorum ora, & egreditur, cum sequentes pisciculi in aluum balenæ demittantur. Vnde quidam latronem appellant: vonatur) id est insidijs capit, quia nihil est perniciosius eo. Multa autem per allegoriam dicuntur. Hoc est Roma viris) id est, captatrix. Ostendat enim se placidam & opulenteram, & aduentantes inedia confici sinit. Quod noctua auibus] quæ admirationi est eis, & ita circum-

BAPTISTÆ MANTVANI

uolantes capiuntur aut visco, aut reti. Lita) id est, illite, à lino: vimina) id est, virgulæ, aut perticæ paruæ, sunt præda torrenda veribus: alij verubus legunt. Sed & Matto verubus dicit: pars in frusta secant, verubusque trementia figunt. Salignis autem) i. ex salacibus, quia talibus utuntur rustici.

Cand. O bellum, hoc poserit dici nihil aptius unquam.

Sed procul en coluber tortos in puluere gressu.

Fleuit, & exertis sibi ferit aera linguis.

Fau. Candide, quæ monco memoris sub pectore serua:

*Quando inter sylvas graderis, defende galero
Lumina. Namque rubi prætendunt spicula longis
Dentibus, & curuus discerpit pallia mucro.*

*Nec depone pedum multaque armare memento
Cote sinum, ne te subito nouus opprimat hostis:*

Et perone pedem tegito, spineta colubris

*Plena, hominum vitæ morsu insidiantur amaro:
Et nunc longa dies æstu facit acre venenum.*

*Mille lupi, totidem vulpes in vallibus istis
Lustra tenent. & quod dirum ac mirabile dictu est,*

Ipse homines (huius tanta est violentia cœli)

Sæpe luvi effigem mōrēsque assumere vidi,

In que suum saeure gregem, multaque madire

Cede sui pecoris. factum vicinia ridet,

Nec scelus exherret, nec talibus obuiat anfis.

Sæpe etiam miris apparent monstra figuris,

Quæ tellus affelta malis in fluxiōnis edit.

Sæpe canes tantam in rabiem vctuntur, ut ipsos

Vincant cœde lupos: & qui tutela fuerunt,

Hostiles ineunt animos, & ouilia mactant.

*Obellum) hoc Aſtentatorum more, ut Persius indicat,
laudat dictum Faſtuli, quod tamen hic amicè fieri po-
test: verum ostendit colubrum insidiari cantantibus.
Exertis linguis) ab ex & ſero. Maro, & linguis micat ore
trifluis. Defende galero) i. largo pilo rustico. Curuus
mucro) i. pugio spinarum. Nec depone pedum) id est,
baculum pastoralem, Multa cote) id est, duris lapidibus.*

Nouus

Nouus hostis) i. improuisus, & inexpectatus serpens. Et perone) id est calceamento rustico, crudo corio crura ambite solito. Spineta) i. loca spinis & vepribus consita. Maro. Nunc virides etiam occultant spineta lacertos. Sæpe lupi effig.) Maro in pharmaceutria: His ego sæpe lupum fieri & se condere syluis Mœrin, &c. Id autem in Arcadibus dictum est euenire solitum, sed sic intelligo lupos fieri, vt socij Vilissim facti sunt & vrsi & leones, ac porci, quod eorum mores assumperunt: vnde furaces, & rapaces significat, sed ad fabulam quoque respicit: iam effigiem dicit & mores. Augustinus docet in Italia visum esse quibusdam quod in asinos essent versi, & ita subire onera à coniugibus imposta, more asinorū. Malis influxibus) i. malis influentijs. Acri profecto aceto cōspergit Ro. quasi verò cœlū id faciat. Canes ouilia mac-tant. Nota allegoria in prælatos, qui subditos spoliant.

Fama est, Aegyptum coluisse animalia quædam:
 Et pro numinibus multas habuisse ferarum.
 Ista supersticio minor est quam nostra ferarum
 Hic aras habet omne genus, contraria certè
 Naturæ res, atque deo, qui dicitur olim
 Preposuisse hominem cunctis animantibus: atqui
 Sæpe etiam morbosa ætas, & pestifer annus
 Ingruit, & passim languens pecus omne per arua
 Sternitur, extinctæ dum balat ad ubera matri
 Agnus obit: moritur duro sub pondere taurus.
 Nec modus est morbo, non est medicina veneno:
 Sed vicina domus vicino à limite mortem,
 Haurit, & assidue sumunt contagia vires,
 Ista feras raro pestis rapit, & tunc semper
 Fert pecus, extinctas caulas epulantur atroci.
 Dente lupi, nostraque feræ iactura opuloscunt.

Can. Heu quam præceps miserum me insania traxit:
 Credere fallaci gravis est dementia famæ.
 Romuleos colles, Tiberim, Romanaque tecta
 Audieram, & studio mens est accensa videndi.
 Ducendi que bonis in tot præstantibus cœnum.

BAPTISTÆ MANTVANI

Accessi cum parte gregis tentoria, demens
Totum pene larem cum pastoralibus armis,
Trans iuga summa tuli, multotria, cymbia, ahena,
Et cacabos, & quo formatur caseus, orbem
Fagincum, impensam, atque operas amissimus omnes,
Fama est Aegyptum) Docet omne genus ferarū habere
aras suas Romæ. i. omne genus vitiosorum esse in hono-
re & pretio. Quod luue. Satyra. i. graphicè docet, asse-
rens, non nisi flagitiosos exilio & carcere dignos subli-
mari, & ideo inquit: Aude aliquid breuibus Gyaris, aut
carcere dignum, Si vis esse aliquid. Fama est Aegyptum)
Idem docet Iuuen. Sat. 14. Quis nescit Voluci Bythy-
nica, qualia demens Aegyptus portenta colat? Crocodi-
lon adorat pars hæc, illa paucet sauram serpentibus i-
bin, &c. Multas ferarum) id est, multas feras. Ista) scilicet
Aegyptiorum supersticio, Superstitiosorum & deliran-
tium religio minor est quam nostra) i. Romana. Quia
ferarum hic aras habet omne genus. Præposuisse ut in
paradiso, Gen. i. Dominamini piscibus maris, & vola-
tilibus cœli, & vniuersis animantibus, quæ mouetur su-
per terram. Sæpè etiam morbosa æstas) hoc quoque ve-
rum, pecus omne, Id quia pastor dicit, sed & homines
plurimi pestilentia absumi illic quorundam solent. Dum
balat) id proprium est ouis, ut boare bouis, & mugire tau-
ri, moritur duro sub pondere taurus) Hæc omnia nimis
graphicè habentur Georg. 3. Ecce autem duro sudans
sub vomere taurus. Concidit, &c. Nec modus) i. finis est
morbo, non est medicina veneno) i. infectioni ve-
neno, ibidem. Quæ sit & que nocent artes, cessere magistri
Philyrides, Chiron, Amythaoniusque Melampus. Ista
feras, raro pestis rapit) id quidem verum & tamen non
ita multiplicentur, ut pecudes. Opulescunt) i. Opulen-
tæ, & diuites fiunt, ut feræ sit nomen. Nam si feræ scribi-
tur, refertur ad lupos. Credere fallaci grauis est de-
mentia famæ) Proverbiale: sensus autem est, se tractum
fama, quæ erat, omnes qui Romam accederent, dita-
ri, illuc cum pecore commigrasse, & cum armis pasto-
ralibus,

ralibus, quæ graphicè enumerat. Multalia) vasa in quæ lac trahitur & mulgetur. Cymbia) vasa in morem cymbarum, in quæ transfunditur. Ahena) id est, lebetes ex ære factos, & cacabos) aliud genus vas, quidam caldaria vocant. Et quo formatur caseus orbem) id est, vas rotundum quo imprimitur. Vnde à forma formaginem vocat Apuleius, Vnde Gallicum vocabulum. Hunc ut charum ostendat, fagineum) i. ex fago commemorat tornatum. Impensam) scilicet, pecuniam. Atque operam amisimus omnes] quæ erat vox corui ali quando Romæ venum expositi.

Quid faciam? quò me vertam? Sperata negantur
 Pabula, tot casus, tot ubique pericula: cogor
 In veteres remcare casas, & septa fateri
 Consilijs egressa malis, iterumque per æstus,
 Et montana pati longos per saxa labores.
 Heu pecus infelix, ô lævo sydere pastor
 Huc aucte: Fuit multo præstantius istud
 Ignorasse solum, patricque in limine tutos
 Consumpsisse dies, gelidis senuisse sub antris,
 Atque Padi circum ripas, Athesissè per agros,
 Aut ubi per virides campos, & pascua nota
 Mincius it, vel quæ vitreο natat Adua cursu,
 Consedisse, ergo gem pavisse salubribus herbis.
 Fau. Te tua credulitas & me mea fallit in horas:
 Vidi ego supremæ qui præsperitatis habebant
 Culmina, dum laudata petunt, cecidisse, nec unquam
 Emeruisse malis: facit experientia cautos.
 Hi prius explorant & non laudata sequuntur.
 Omnia laude carent, quæ sunt: meliora fuerunt
 (Non nego) quæ famam retinent, ac nomina seruant.
 Cuncta suis pollent vicibus. Luna, Adria, Troia,
 Salvia, quæ nobis memorabat sepius Vmber,
 Nomine sunt solo, deleuit cætera tempus.
 Sim non est patriæ (forsitan modo) gloria nostræ,
 Res tamen est melior. laudata gloria Rome
 Quanta sit, in toto non est qui nesciat orbe.

BAPTISTÆ MANTVANI

Fama quidem manet, utilitas antiqua recessit
Illi, prisca quibus maduerunt pascua, fontes
Nunc humore carent, venis aqua defuit haustis.
Nulla pluit nubes, Tiberis non irrigat agros.
Tempus a pœna ductus veteres contriuit, & arcus,
Et castella ruunt, procul hinc, procul ite capella.
Hic ieiuna famæ, & languida regnat cœstas.

Quid faciam] Desperantis vox, & cœpta fateri. Consilijs egressa malis] quod summè dolendum innuit Virgiliana Iuno Æneid. I. Méne inceptis desistere victam, & læuo]. i. sinistro, & inimico sydere, pastor huç aucte] potius quām aducere dicit, quia à bonis pascuis ad sterilia migrasse dolet, istud] scilicet sterile & sceletatum. Patrioque in limine tutos consumpsisse dies) repetere, fuit multò tutius. Athesiue per agros] qui fluit ex Tridentinis alpibus. Tridentum alluit, & Veronam diuidit. Mincius) fluuius Mantuanus, non longè à Mantua, in Padum fluens, sæpe commemoratus. Abdua) qui à Strabone Adua dicitur, fluuius ex Vrbano lacu ortus, in Padum quoque incidit. Vrbanus autem, vt Latius, & Benacus, ex alpibus ortum habet, atque incrementum. Consedisse) à consido. i. locum habitationis cepisse, vt Æneid. i. Vultis & his mecum pariter considere regnis & gregem pauisse repete, vt dixi, fuit multò salubrus. Te tua credulitas) docet non facilè credendum esse, horas, & non in oras, legendum. Sed secundum Vallam, quia non ponitur nota incrementi, potius dicere in horam. Vidi ego) à certitudine argumentatur, quia plus valet oculatus testis vñus quām auriti dece, Ordo est: Ego vidi eos qui habebant culmina). i. summittatatem supremæ. i. summè prosperitatis. Alludit ad rotam fortunæ. Cecidisse dum petunt laudata) quia sæpè quæ bona & læta vertuntur in peius. Vnde dici solet: dij bene vertant. Nec vñquā) i. postquam semel inciderat, emersisse malis) i. caput extulisse è malis, quibus obruti erant. Facit experientia cautos) & ideo senes difficulter inducuntur ad credendum, quia multa experientia

frau-

fraudis habent. Hi] scil. cauti. Explorant) i. exquirunt & examinant prius, & non sequuntur omnia laudata, sed quæ compererint bona, quia sæpe laude carēt quæ sunt meliora. s. laudatis. Non nego] i. fateor, fuerunt. s. multa quæ retinent famam, ac seruant nomina, cùm nihil habent rei. Sed cuncta pollent suis vicibus) i. vicissitudinibus, vnde Comicus: *Omnium rerum vicissitudo est.* Luna, Adria, Troia, Saluia] hæ vrbes quas Vmber. scili. doctus ille, cuius sæpe meminit, memorabat nobis, hoc semper ne contra decorū plus quam vt pastori competit, sapere dicatur. Sunt, scilicet nunc solo nomine quia tempus deleuit cætera) quia omnia senescunt, & labascunt in tempore. Vnde tempus edax rerum, &c. Luna] ciuitas olim Hetruriæ ad Macram fluuium, de qua Lucanus: *Hoc propter placuit Thuscos de more vetusto Acciri vates, quorum qui maximus æuo Arnus, incoluit desertæ mœnia Lunæ.* Interiit enim nunc, sed religio adhuc Lunensis nominatur. Adria) quoque vrbs Italæ fuit, quæ maii cui vicina est, nomen dedit, quod Adria-num seu Adriaticum dicitur, & interdum etiam Adria genere masculine, mare ipsum quod superum vocant, quia orientem versus, in qua ora Venetiæ sunt. Treia] notior est, quam vt de ea quidquam dicendum sit. Deleta est Saluia) vt aliæ multæ, vt Saguntus in Hispania, carthago in Africa. Corinthus in Pelopōneso, &c. Si minor est patriæ sorsan modò gloria nostræ) Ergo & Faustulus se Mantuanum indicat, quia ait. *Res tamen est melior.* Illi prisca. &c. Per fontes, beneficos in poetas intelligit, vt Mecænatem, Augustum, Messalam. Pollionem & similes aquæ ductus veteres, manifesta est allegoria. Hic, ieiuna fame & languida regnat egestas) selecta, & apta epitheta. Nam ideo famæ, quia ieiuna, & idco languidus ferè, quia egenus. Egestas. n. languorem parit, sicut & inedia, vt patet in apolo, quem Liuius recitat de mēbris quæ in ventrem coniurauerunt.

*Hic tamen, ut fama est & nos quoque vidimus ipse,
Pastor adeo, quodam dicens ex alite nomen,*

Lanigeri

BAPTISTÆ MANTVANI

*Lanigeri pecoris diues, ditissimus agri
Carmine qui priscos vates, atque Orpheo vincat,
Orpheo qui traxit sylvas, & saxa canendo.*

*Hic alias omni tantum virtute Latinos
Exuperat, quantum Tiberim Padus, Abdua Macrana
Lenta salix iuncum, tribulos rosa, populus algam.
Credimus hunc illi similem, cui Tityrus olim
Bis senos fumare dies altaria fecit.*

*Hic ouium custos, ipso vigilantior Argo.
Daphnide nec solum, sed eo, qui dicitur olim
Admeti paui se greges per Thessala rura,
Doctior: omne pecus Solymi curare magistri
Dignus, & antiquo dignus succedere paui.
Qui fuit Assyrii pecoris post reiia pastor.
Ipse potest seruare gregem, depellere morbos,
Humectare solum, dare pascua, soluere fontes,
Conciliare Iouem, fures arcere, luposque.
Si fauerit iste, mane: quod si negat iste fauorem,
Candide, coge pecus, melioraque pascua quare.*

*Hic tamen ut fama) Huc tendit principale iustitum,
ut videlicet Falconem Sinibaldum à largitate laudet,
aut ad eam inuitet, cuius gratia videtur tota Ecloga cō-
posita, ut fama est] quæ s̄æpe mendax. Vnde Maro, tam
ficti prauique tenax, quam nuntia veri. Ideo addit, Et nos
quoque vidimus ipsi. Pastor adest] Aut quia etiam impe-
ratores vocant pastores, ut sermo pastoralis: aut quia da-
tarius, & ut dicunt, eleemosynarius est, & ita multorum
pastor. Quadam dicens ex alite nomen) Dicitur enim
Falco, quod & auis notæ nomen. Lanigeri pecoris diues.
Maro in Bucolicis: Quām diues niuei pecoris, quam la-
etis abundans. Ditissimus agri. Idem Æneidos primo:
Huic coniux Sychæus erat, ditissimus agri Phœnicum,
Carmine qui priscos vates atque Orpheo vincat. More
Maroniano principem ab exercitu separat, ut egregium
significet. Nam Orpheus unus priscornm est vatum. si-
cūt Æneidos primo: Reliquias Danaum, atque immitis
Achillis: ubi Achilleis non excluditur à Danais, sed ex-
cellere*

Falco.

Orpheus.

cellere atque egregius esse significatur. Orpheaque in medio posuit, syluasque sequentes. Et saxa] quod Amphioni scribit Horatius dices in arte poetica: Sylvestres homines, sacer interpresque deorum, Cædibus, & victu fœdo deterruit Orpheus. Dictus ab hoc lenire tygres rabidosque leones, Dictus & Amphion Thebanæ conditor vrbis, Saxa mouere sono testudinis, & prece blanda, Duccere quo vellet, &c. Tiberim Padus] Est enim Padus longè maximus fluuiorum Italiæ, quinque ostijs in mare Adriaticum prorumpens. Vnde Geor. i. Fluuiorum rex Eridanus. & Abdua] fluuius latus, de quo iam dixi, Macram] fluuium exiguum, cuius meminit Luc.). i. dicens. Nullasq; vado qui Macra moratus Alnos. Macri autem campi sunt in medio Bononiæ, & Rauennæ, & aliarum ciuitatum, per quas itur Româ. Lenta salix iuncu) scilicet exuperat. Populus) arbor freques ad Padu. Algam] herbam, quam projicit aqua, quæ ad populum sepe iacit. Maro: projecta vilius alga. Credimus hunc illi) scilicet Augusto Cæsari. Cui Tytirus]. i. Maro: Bis senos, ut in prima Ecloga: Hic illu vidi iuuenem Melibœe quotanis. Bis senos cui nostra dies altaria fumant. Ipso vigilior Argo] cui tamen centum erant oculi, quoru bini dun taxat somnum acceperunt. Verum Falco quoque per vigil est ausis. Vnde in epigrammati alludit de eo ad summum pontificem. Ducere sopitis pastor potes otia curis. Falco tuas Argi more gubernat oves. Daphnide] quem tamen Theocritus, & Maro doctissimum, & diuinandi peritum inducunt. Nec solu) scilicet Daphnide doctior, sed eo scilicet Apolline Nomio, qui ob imperfectos Cyclopes nouem annis spoliatus diuinitate, pauit armenta Admeti regis Thessaliæ iuxta Amphrysum, ut alibi diximus per rura ergo Thessala, id est, per Amphrysum. Omne pecus). i. totam ecclesiam catholicam: Magistri Soly mi) id est, Hierosolimitani, videlicet Petri, & dignus succedere patri] scilicet Petro Papæ, qui pater dicitur, qui scilicet pater fuit. pastor pecoris Assyrij) id est, Iudaici, & totius Ecclesiæ, quæ prima fuit in Assyria. Post retia] id est,

Padus,

Abdua.
Macra

Alga.

Argo.

BAPTISTÆ MANTVANI

id est relicts rebus factus est piscator hominum. Conciliare Iouem aut Deum, aut summum pontificem. Si fauet iste, mane) Omne ergo spem in Falcone collocadū censet, quod ut significet. Hoc argumentū excogitauit.

ECLOGA DECIMA, DE FRATRVM obseruantium, & non obseruantium con- traversia, post religionis ingressum, inscripta Bembus.

Ioannis Murmeli Argumentum.

Nunc veræ & falsæ discrimina religionis
Narrat, ouisque pias Carmeli separathædis.

Candidus, Bembus, Batrachus, &
Myrmix.

Maxima pastores agitat discordia, Bembe,
Qui Solymos colles Galilæaque rura colebant.
Batrachus hinc, Myrmix illinc certare parati,
Judice se, paucis, si non audire recusas,
Et nisi te renocant maiora negotia, dicent.
Tu pater es vatuum, tu scis componere lites,
Jurgiaque & blandis conuitia tollere verbis.
Te quoque Pierios fama est potasse liquores,
Et vidisse deas, quibus est custodia sacri
Fons, & Eurotae campos, ac Phocidis arua,
Ipse ubi fronde sua tibi tempora cinxit Apollo,
Dona dedit, citharam nervos, & eburnea plectra.
Bem. Dicite quandoquidem rapidos admouit ad ignes
Nos hyberna dies, dum non sinit ire per agros
Bruma gregem, flatus Boreas dum sœvit acuto.
Dum riget omne solum, rectis dum plurima pendet
Stiria, dum torpent sub aquis glacialibus amnes.
Oria dannantur, quæ nulla negotia tractant.

Maxima pastores] Hac ultima Ecloga, quam ut superiorem in religione composuit, agitur Carmelitarum fraterum

erum obseruantium, quorum partes Batrachus agit, & non obseruantum, quos Myrmix defendit, controuer-
sia, fictis non abs re contendentium vocabulis. Nam Bár-
barus rana dicitur, cui ferè similem habent Carmelitæ
de obseruatione interiore tunicam quia piccam, aut
ut dicunt, griseam. Myrmix autem formica, quæ nigra
est, ut non obseruantum tunica. Mar. It nigrum cam-
pis agmen. Præterea, ut in fabulis est, ranæ elegerunt
regem, ut obseruantes sub uno comiter viuunt patre.
Formicæ autem in una quidem domo multos habent
magistratus, ut non obseruantes diuersas habent culi-
nas. Litem proponit Candidus, per quem fere auctorem
intelligo. (Pastores) id est, Carnæclicolas, aut fratres de
Carmelo profectos. Solymos, id est, Hierosolimitanos,
Tu pater es vatuum. Fortè Generalem ordinis hoc no-
mine appellat, qui pater est vatuum, quia Carmelitanæ,
qui filij olim erant prophetarum, & prophetæ, qui &
vates dicuntur. Tu (scis. componere) id est, finire, ut
Ante diem clauso componet vesper olympos. Et in Buc-
olicis. Nō nostrum inter vos tantas componere lites. Vn-
de qui pacto litem terminant, se composuisse, aut com-
positionem fecisse dicunt. Pierios liquores). i. haustus
musicos quibus poeta euaserit. Et videlicet deas). i. Musas,
quibus viuis, & ab eis ad Hypocrenen ductus Hesiodus
poeta euasit, Vnde Ouidius.

Ecce deas vidi, non quas præceptor arandi
Viderat, Ascræas quum sequeretur oues.

Neutro autem modo dicit se Persius euasisse poetam, in
principio sic, Nec fonte labra prolui caballino, Nec me
in bicipiti somniaffe Pernasso Memini, ut repente sic po-
eta prodirem. Et Eurotæ campos) Eurotas fluuius est Eurotas
Laconiae laurifer. Vnde illic Phœbus fingitur docuisse
lauros. In Bucolicis Maro: Omnia quæ Phœbo quon-
dam meditante beatus Audijt Eurotas, iussitque edisce-
re lauros, ille canit.

Ac Phocidis arua) in quibus Parnassus estmons, to-
tus Musis consecratus, Ouidius: Separat Aonios Actæis
Pho-

BAPTISTÆ MANTVANI

Phocis ab aruis, Terra ferax. Et paulo post.
Mons vbi verticibus petit arduus astra duobus,
Nomine Parnassus, superatque cacumine nubes.
Fronde sua] i. lauro. Maro in Bucolicis Phœbo sua semper apud me Munera sunt lauri. dona dedit] scilicet suam cytharam, quam à se iuuent in Orpheo dedit. Nervos] i. chordas & eburnea plectra]. i. Lyram heptachordam, quam inuenit cum tetrachordis Mercurij dicatur. Horatius in arte. Ne forte pudori. i. Sit tibi musa lyræ solers, & cantor Apollo. Dicite] Sic Palemon Maronianus. Dicite, quandoquidem in molli consedimus herba. Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos. Quod hic ex industria mutat, quasi per legem amœbæi carminis contrarium dicens. Tepidos admouit] Persius. Admouit iam bruma foco te Basse Sabino, Boreas] ventus septentrionalis, dictus rex Thraciæ, quod illinc vbi regnat ad nos veniat, flatus est acuti. Vnde Maro: Et Boreæ penetrabile frigus adurit. Dum riget) scilicet gelu. Stiria) gutta in longum congelata. Torpens] stagnantium more. Otia damnantur] quæ nulla negotia tractant) Vnde Cicero, principio tertij Officiorum. Publum Scipionem dicere solitum scripsit Cato, nunquam se minus otiosum esse, quam quū otiosus, nec minus solum, quam quum solus esset. Magnifica verò vox, & magno viro, ac sapiente digna, quæ declarat illum, & in otio de negotijs cogitare, & in solitudine secū loqui solitum. Vbi sciens otiosum dici, qui muneribus publicis vacuus, operam dat rerum cognitioni. Vnde poetica studia otiosa vocantur. Non ergo otiosus nihil agit, sicut cœssator.

Myr. Pastores genus infælix æstare vagamur

Pro grege solliciti, sed nos cùm frigidus imber
Continet in stabulis, lites & iurgia surgunt.

Bat. Qui veteres audent ritus mutare, sub quoque
Arbitrio, & nullis ducunt sub legibus ænum,
His sunt ô Myrmix, qui bella domestica gignunt.
De veteri rito, de consuetudine patrum

Benj. Rixa agitur vobis? leges morésque parentum

Betrar.

Rixa agitur, vobis leges moresque parentum.
 Batrache dic, dic cur nostrum venistis in orbem
 Ex Phœnico solo, nos pascua vidimus illa.
 Vidimus herbosos fœlici vligine campos.
 Vertice Carmeli vitreis uberrimus undis
 Fons cadit, & rauco densum nemus iverigat amne.
 Vidimus & Iordanis aquas, ubi maximus olim
 Pastor vnes mergens, scabiem resecavit auitam.
 Amnis hic a Libano veniens, Galilæa per arua
 Transit, & ampla lacu consurgit in æquora magno,
 Vnde coit rursum: rursum mare fundit apertum,
 Vrbs ubi Romani de nomine dicta Tiberi.
 Vnde coit rursum tandem Ierichuute relictæ,
 Intrat in infames Asphalti gurgitus undas.
 Hinc satis est, nos oram omnem vidisse, probatum
 Dicite: & hic tandem vestras demergite lites.

Myr. Batrachus audaci semper sese ingerit ore,
 Et mihi se præfert magno temerarius ausu.

Bat. Non ego me ingessi, processi a iudice iussus.
 Pastores genus infælix proponit Myrmix litem, dete-
 stans eo quod qui de obseruatione non sunt, quia molli-
 orem ducunt vitam, vellent in suo statu sine controuer-
 sia & molestia permanere: contra de obseruatione vel-
 lent omnes sui similes esse. Aestate yagamur pro grege
 solliciti allegoricos pro victu. Sed cum nos frigidus
 imber Continet in stabulis Maro in Georgico primo.
 Frigidus agricola si quando continet imber. Non exire
 autem stabulis: nunc dicet ibidem sic quū proprius sta-
 bulis armæta tenerent, Lites & iurgia surgunt. Arguta
 quasi in odium iurgiorum litem refugit. Vnde Ba-
 trachus. Qui veteres audent ritus, mutare &c. Hi sunt
 ô Myrmix, qui bella domestica gignunt. Quasi dicat nō
 nos sumus in culpa, qui velimus in pace sine iniuria vi-
 uere, sed qui ordini, & professioni nostræ iniuriam infe-
 runt per nouos ritus. Interloquitur autem Bébus, signi-
 ficans se peritum locorum, & obseruationis veteris ut
 idonus cōprobetur iudex arbitrarius, Leges moresque

L paren-

parentum) id est, patrum & maiorum tuorum, ad quos
reuocare vis. Dic cur nostrum venistis in orbem) id est,
Europam. Ex Phœnico solo] id est, ex Galilæa quam
Phœnices secundum Strabonem habitant, & quæ est in
Phœnicia. Nos pascua vidimus illa] Ut pastoralem di-
cere rem videantur, & non impertinentem. Ad Bucoli-
cum carmen dicit pascua, non claustra: Fœlici vligine]
Vligo, inquit Seruius, est naturalis terræ humor ab ea
nunquam discedens: vnde vliginosus ager semper hu-
midus est: humidus, aliquādo, siccatur. Vertice Carme-
li vitreis vberrimus vndis: Fons cadit) id est, deflu-
it. Vbi maximus olim pastor. Non tam de Helisæo,
qui illic Naaman Syrum à lepra mūdavit, quām de di-
uo Ioan. Baptist. loqui videtur qui scabie auitā, id est o-
riginalem maculam resecavit baptizando. Amnis hic] i.
Iordanis à Libano veniens) per duos fontes qui dicū-
tur Ior & Dan, vnde Iordanis nomen. Rursum mare
fundit apertum] scilicet Tiberiadis. De quo Ioannis sex-
to. Abiit Iesus trans mare Galilææ, quod est Tiberia-
dis. De nomine dicti Tiberi pro Tiberij, scilicet Tibe-
rias, tandem Ierichunte relicta] Declinatur, hæc Ie-
richus, huius Ierichuntis, sicut Amathus Amathuntis,
& multa alia. Intrat in infames Asphalci gurgitis vndas]
Asphalces est quod mare mortuum vocant, in quod vr-
bes illæ quinque infames absorptæ sunt igni & sul-
phure propter abhominabile crimen, quod ab illarum v-
na Sodomitum vocant. Hinc] id est, ex his quæ dixi.
satis probatum est, nos vidisse omnem oram] i. regis-
trem illam: Dicite ergo, & demergite] id est obruite, &
sopite, hoc est, finite tandem hinc] id est, de hac re ve-
stras lites. Et mihi se præfert magno temerarius ausu]
Volunt enim de obseruatione, ut sunt præstantiores, ha-
beri. Processi à iudice iussus] dixerat enim iudex Bem-
bus. Batrache dic. &c.
Bem. Pone pedum Mermix, & tu quoque Batrache non est
Orandum armatis manibus, sed mentibus aquis.
Batrache dic. Myrmix animi compescit furorem

Inte-

Interea, ut venias magis ad responsa paratus.

Qui furit, insanit, qui uero insanit, amaro

Impatiens animo, nec corda, nec ora gubernat:

Quicquid ait, vanum est, quicquid molitur, ineptum.

Bat. *Bembe, genus nostrum, generisque exordia dicam.*

Venimus Assyriis, ut Candidus inquit, ab oris:

Est pater Helias nobis, qui sustulit armis

Pastorum genus omne malum, qui traxit Olympo

Flammigerus ignes, qui ascendit in aether a curru.

Bem. *Nobile, & antiquum genus hoc: & clara propago.*

Bat. *Paſſores alij, quotquot per rura vagantur*

Omnia, sunt riuui nostris a fontibus orti.

Nos dedimus leges, pascendi ostendimus artem,

Quo magis hi peccant, qui cum sint ordine primi,

Primum amittunt, studia in consulta sequendo.

Nos radix, alij rami: sed nos quoque rami

A vetere radice patrum iam aetate caduci.

Tradidit Helias certam pastoribus artem,

Qua curare grezes, qua noxia pabula fax est

discere & occultos imbres, ventosque latentes.

Quine salutaris foret, & qui pestifer annus,

Signa dedit, nihil omisit, quod oxilia tangat.

Sed fons ille fluens Carmeli è rupibus altis,

Tam nitidus quondam, tam dulci lypidus unda,

Tramite mutato (patet id) modò currat in austrum,

Sed prius (extat adhuc uetus alueus) ibat ad ortum.

Hi cursus fecere nouos, liquere priores,

Quos dederat riuo veterum prudentia patrum.

Pone pedum Myrmix) *Quia acris lis est, ne ex verbis*
ad verbera prorumpant, monet tela deponi, pro quibus
pastores pedum habent, & tu quoque Batrache) Bonæ
phantasia, priorem compellat eum, qui de obseruatione
non est, quasi ardenter sit ad arma. Non est orandum)
i. causæ non sunt ab oratoribus dicendæ coram iudice
armatis manibus, Id enim vetant leges, sed inenibus
æquis) Quia distractis animis, facile veritas læditur.
Batrache dic) *Repetit & confirmat quod supra dixit,*

BAPTISTÆ MANTVANI

vt venias magis ad responsa paratus) Bona admonitio,
quia ardente ira raro se purgant, vt decet, intenti ad in-
gerenda potius conuitia, vt patet, apud Virgilium Ma-
tronem in Palæmone, nec corda nec ora gubernat. Vn-
de Horatius. Ira furor breuis est, animum rege, qui, nisi
paret, Imperat, quidquid molitur) id est, cum molimi-
ne & difficultate conatur attentare. Bembe genus no-
strum) vt gratiam & benevolentiam iudicis capteret, cō-
pellat eum propriè polliceturque exequi ipsius iussa.
Venimus Assyrijs, vt Candidus inquit, ab oris) Dixe-
rat enim. Qui Solymos colles, Galilæaque rura cole-
bant, Iudæa enim in Assyria est, cuius caput olim Ba-
bilonia. Est pater Helias nobis) Thesbites de quo. 3. & 4.
Regum, abundans mentio fit: qui sustulit armis) Ne-
scio an legendum sit, aruis. Quod si legendum est armis,
intelligam de armis zeli, aut de ignibus cœli, quibus ar-
matus, duas quinquagenas sustulit, qui traxit Olympo
flammigeros ignes] vt 4. Regum primo: Si homo Dei
sum, descendat ignis de cœlo, & deuoret te, & quin-
quaginta tuos. Idem 1. Regum 18. Inuocauit ignem,
qui deuorauit holocaustum. Qui ascédit in æthera cur-
ru] vt habetur Regum secundo. Nobile, & antiquum
genus hoc, & clara ptopago) Quia monasticæ vitæ
princeps est Helias, & sanctis literis perquam illustris.
Propago aut quando progeniem significat, primam
corripit, quando vitem, producit. Pastores alij] Id, vt
dixi, diuus Hieronymus quoque sentit. Nos dedimus
leges, quia primi fuerunt, qui religiosorum more simul
viuerent & monasticam vitam in Carmelo agerent. Pas-
cendi ostendimus artem] id est, normam simul viuen-
di. Quo magis his, qui noua instituta appetunt & ve-
tora, quæ digniora, & meliora sunt immutare volunt,
primatum amittunt, quia dicunt se ultimos mendican-
tium approbatos, quum primi sunt, quia iussi sunt in so-
lido statu permanere sequendo studia inconsulta] id
est, inconsultcrum, quibus nouitas placet: sed nos quo-
que rami à veteri radice] i. pullulauimus à patribus ne-
stris,

stris, sed alij quasi per imitationem collateraliter, per nos propagationem ex vera radice: caduci & ratae) id est antiquitate, à prima perfectione decidentes, quod dicit, propter non obsernantes. Tradidit Helias certam pastoribus artem) id est, formam recte viuendi exemplo vitæ suæ reliquit. Qua curare greges) Ut rem pastoriam, ut dixi agere censeatur, omnia ad pastores refert, ostendens officia pastoris ouium, quum allegoricos intelligat animorum. Pastorum enim est curare greges, vitare pabula noxia, quia certis diebus saltem abstinent à carnibus: & occultos imbreſ) id est, infectiones, & ventos latentes) murimura, ni fallor, intelligit. Maro autem in Georgicorum primo dat verorum ventorum prognostica: nihil omisit) More suo positionem omisit primam producit, quum Horatius, & ferè alij omisit prima breui scribant. Sed fons ille fluens, allegoricos vita religiosa tam limpidus) id est, purus & clarus. Tramite murato, patet id, modò currit in austrum) id est meridiem, qui animantibus, In Italia præsertim, est pestifer, quia corrumpit etiam obsonia. Iuuinalis: Tamen hic properat velut vrgeat auster. Horatius. Præscnentes austri coquite horum obsonia, & cætera. Allegoricos vult bona instituta esse inuersa, atque deprauata, sed prius ibat ad orium] scilicet solis, id est, orientem, quia Eurus & Boreas salubres sunt venti. Allegoricos intelligit ad cœlum. Extat adhuc vetus alueus] per quem, scilicet fons ille fluere solebat. i. adhuc reperiuntur reliquæ veteris religionis. Extare enim est, superstitem esse, aut superstare, dum reliqua ceciderint. Hi] scilicet noui, qui non obseruant.

Myr. *Quid tibi, siue nouo currat, seu tramite prisco
Dummodo fœcundis humectat pascua lymphis?
Et quid de cœli quereris regione? per austrum,
Solus iter, melior vitus, que respicit austrum,
Bat. Et melior taxus boream que respicit, ergo
In boream melius poterat decurrere riups?*

BAPTISTÆ MANTVANI

*Pastores, & cur a pecori malesana relicta,
Sermonem de vite facis, quasi legibus ijsdem
Grex & vitis erant, nec quod d'scrimen in vndis,
Gramineque, & ventis, nō sit, & quām noxius aust'er.
Si pecori, disce a Roma, si in noxius aust'er:
Cur Mutinensis agri pecudes sunt vellere fusco?
Cur Clitumnus habet niueas, cur Mantua molli
Lanicio excellit. Veronāque proxima Manto?
Vnde hęc multiplices rerum variantia formas
Non aliunde nisi à cęlis, à gramine, & vnda.
Bem. Candide utrumq; pedū procul hinc(rogō) protinus au-
Inter eas hodie viden bellum acre futurum. (fer,
Clam capr, & aust'ro, subter sarmenta reconde.
Quid tibi] Rusticè respondet Myrmix, vt doceat non
obseruantes ferè indoctos esse, & non litteris, sed per-
ditis studijs vacare. Quid tibi, id est, ad te, sicut in E-
uangelio. Quid tibi & mihi mulier? Dummodo fœ-
cundis. Id quidem verum, si eam fœcunditatem pariat
quam Batrachus desiderat, per astrum solis, iter, quia
semper est in Zodiaco, melior vitis s. est, quæ respicit
ad aust'ru, quia respicit solem incumbentem. Vnde dicū
est. Denique apertos Bacchus amat colles. Et melior
legitur Lybicis de collibus i. Lybiam, hoc est, meridiem
respicientibus, aut reuera de Libycis intelligit. ob can-
dem rem. Est melior taxus. Docet Batrachus non esse
responsum ad rem, quia licet ad aust'rum versa vitis
sit melior, non tamen continuo melior est pecori Au-
ster quam Eurus, sicut licet taxus quę frigora secundum
Maronem amat, dicit autem. 2. Georgicorum. apertos
Bacchus amat colles, aquilonem, & frigora taxi, præ-
stantior est, ad boream, non statim tamen, ad boream
est, melius pecus. Sermonem de vite. Argute taxat eos
ebriositatis, & vitiositatis, quia ex abundantia cordis
os loquitur, quasi legibus ijsdem, aut potius pascuis ijs-
dem grex, & vitis erant, quod esse negat, quia sępe vbi
maior vini copia, minor est pecorum, innuens per hoc,
vini copiam officere castitati religiosorum. Nam ven-
ter*

ter mero æstuans facile despumat in libidinem, ut auctor est Hieronymus, nec quod discrimin, id est, quæ differentia, scilicet, sit, & quam noxius, id est, nocuus auster sit pecori, disce à Roma, si innocuus auster, &c. Id quidem manifestum, quia eo flante varij generantur morbi. Cur Mutinensis agri pecudes sunt vellere fusc? Cur Clitumnuus habet niueas, scilicet pecudes, sed & iuuencos ac tauros. quibus in triumphis vebantur. Vnde Maro Georgicorum secundo.

Hinc albi Clitumne greges, & maxima taurus

Victima, sæpe tuo perfusi flumine sacro

Romanos ad templa deum duxere triumphos.

Clitumnuus autem fluuius est in Menapia, quæ pars est Umbriæ, partis Thuscianæ, de quo fluuiio dicit Plinjus in naturali historia, quod animalia quæ eum potauerunt, albos fætus procreant. Cur Mantua molli lanicio excellit. Est tamen in Euganeis mollior, sed vicini sunt. Veronaque proxima Manto. i. Mantuæ vrbi. Usurpatiū dixit Manto, quia non utimur nisi in nominatiuo, accusatiuo, & vocatiuo in o, & genitiuo in us, à Græcis in o, longum exeuntibus, ut Manto Mantus. Candidè vtrumque pedum, quia deposuerant pedum. i. baculum pastorealem, sed non longè à se reiccerant, ne à verbis ad verbera peruenirent, monet sedulus pastor Bembus secretè Candidum, ut vtriusque pedum subter sarmenta recondat.) Sarmenta autem, quia non omnes Galli. cum noscunt, sunt putamina & resectamenta vitiūm.

Batra. Bemba mihi tecum sermo est, dum viximus una,

Dum commune pecus nobis fuit, heu milu quantum

Dedecus, heu quot sunt pecudes in commoda passæ.

Nec mersare gregem fluuiio, nec vellera certis

Temporibus (sicut nos est) tondere licebat.

Nudabant spineta pecus, nudata secabant

Terga rubi, scabie cutis aspera, tabidus humor

Pestis, & in totum serpebant ulcera corpus.

Multum igitur refert pecudes quæ pascua carpant,

Flumina quæ potent, & qua regione morentur.

BAPTISTÆ MANTVANI

Dic mihi, dic Myrmix priscum cur lana colorem
Perdidit? Hic, gregibus quidnam noua vellera fecit?
Cur pecus est nigrum, quod erat melioribus annis
Clarum? Immutarunt mulati vellera mores:
Bembe, ad te redeo, paucis absoluere nitar.
Sed quod digna omni tua sit sententia laude,
Vera loquar. tu iura tenes, ego facta docebo:
Iudicium reddit et erum enarratio vera.
His animaduersis ægre tot damnaferentes,
Venimus ad fontem, riuumque a vertice summo
Serutari mibi cura fuit, tu prouide Myrmix
Interea nidos auium, vel dorcada paruam
Venabare, tuque quæ dona darentur amatae.
Myr. Bembe, vides ut aperta in me conuitia torquent?
Auguror, ista manu lis est, non ore agitanda.
Mos mihi, non lingua, maledicta eesellere dextra,
Cand. Batrache, ne verum taceam, linguosior a quo es,
Iurgiabilem acuunt, coduitia petitus acerbant.
Non tibi cum puer res est, nec hominico Myrmix,
Res male tuta, viros lingua irritare proterua.
Ba. Da veniam, Myrmix, amitam profiri volenti,
Nescio quis mihi misit in os malus error amatam.
My. Da veniam, caue ne rursum in voce lacefas.
Bembe, mihi tecum sermo est) Quasi dicat, In hoc ho-
mione nihil video rationis, dum viximus una] id est, pri-
usquam per reformationem (ut aiunt) à non obseruan-
tibus sciuncti sumus. Heu mihi quantium dedecus, heu
quot sunt pccudes incommoda passæ) quasi dicat ma-
xima & innumera. Nec mersare gregem fluui] id est,
debitam curam animis adhibere. Nudabant spineta pec-
cus] id est, mundanæ cogitationes & conuersiones
Nam litera, ut dicunt, aperta est. Tabidus humor viti-
um carnis. Multum igitur refert] id est, distat, & ad rem
facit, quæ pabula] De spiritualibus intelligit. Priscum
cur lana colorem perdidit?] Quia prius, ut ex aulæis
comprobauerunt obseruantes, vñsi sunt vestibus, pi-
ccis, seu griseis, qualibus adhuc in nonnullis vtun-
tur

tur fratres illiterati, quos conuersos vocant. Noua vel-
lera) quia nunc nigra sunt intrinsecus indumenta, quod
factum dicunt, ut vnius videantur gregis. Quia enim
piceus color (ut in fratribus D. Francisci videmus) tam
varius est, concluserunt in nigrum immutare, quem de
obseruatione Italica respuunt, putantes natalem, & sine
foco factum magis congruum religioni, quod & Maro
censuit, dicens. Nec varios discet mentiri lana colo-
res. Veritas enim præstat mendacio. Quod erat melio-
ribus annis clarum) Si de exteriore loquitur, non vide-
tur procedere, quia omnes adhuc candidam seruant
chlamidem. Dicamus ergo clarum, id est, subnigrum
qui respectu planè nigri clarus est. Vellera) vulgo gemi-
no. ll. scribitur, quia tamen à Velando venit, potest sim-
plici scribi. Vera loquar.) Oratorie iuxta rhetorum præ-
cepta præ se fert fiduciam. His animaduersis,) scilicet
malis, quæ pecori obuenerant: Venimus ad fontem)
scilicet religionis, vel Dorcada, Dorcas Græcè dicitur,
Latinè caprea, id est, caprea sylvestris. Tu prouide) Iro-
nicos id refert, tuæ quæ dona darentur amatæ. Id amare,
sed utinam non vere. Vnde Myrmix: Bembe vides, &c.
Mos mihi, non lingua, maledicta refellere dextra.) Id au-
tem acerbius contra se fatetur Myrmix, id est, non ob-
seruans ut se longe à Dominico consilio abhorrere sig-
nificet, qui auferenti pallium docet potius tunicam ad-
dere, quām in pugnam procedere, aut litem inutilem
fouere. Verūm quia neutrum decent conuitia, accedit
Candidus bene fungens officio suo. Quia Candidus di-
citur omnis liuoris expers, linguosior]i. verbosior, æquo.
i. quām æquum & honestum est, iurgia bilem) id est,
choleram, quæ stomachum mouet. Quia sermo durus
fuscat furorem. Nec homuncio Myrmix] id iucundè,
quia Myrmix, ut dixi, formica interpretatur, cui robur
pro modulo corporis maximum inest, quia grana mai-
ora se infert, interdum & oua sua se quoque maiora
transfert. Viros, quasi dicat animosos, & mares ani-
mos. Amitam proferre volenti) Amita patris est soror,

BAPTISTÆ MANTVANI

Dic mihi, dic Myrmix priscum cur lana colorem
Perdidit? Hic, gregibus quidnam noua vellera fecit?
Cur pecus est nigrum, quod erat melioribus annis
Clarum? Immutarunt mutati vellera mores:
Bembe, ad te redeo, paucis absolucre nitar.
Sed quod digna omni tua sit sententia laude,
Vera loquar: tu iura tenes, ego facta docebo:
Iudicium reddit verum enarratio vera.
His animaduersis ægre tot damna ferentes,
Venimus ad fontem, riuumque a vertice summo
Scrutari mihi cura fuit, tu prouide Myrmix
Interea nidos auium, vel dorcada paruam
Venabare, tuae quæ dona darentur amatæ.

Myr. Bembe, vides ut aperta in me conuitia torquent?
Auguror, ista manu lis est, non ore agitanda.
Mos mihi, non lingua, maledicta eefellere dextra,
Cand. Batrache, ne verum taceam, linguosior æquo es,
Iurgiabilem accuunt, coduitia peccus acerbant.
Non tibi cum pueror res est, nec hominico Myrmix,
Res male tutæ, viros lingua irritare proterua.

Ba. Da veniam, Myrmix, amitam proferri volenti,
Nescio quis mihi misit in os malus error amatam.

My. Da veniam, caue ne rursum in voce lacefas.
Bembe, mihi tecum sermo est) Quasi dicat, In hoc ho-
mione nihil video rationis, dum viximus vna] id est, pri-
usquam per reformationem (vt aiunt) à non obseruan-
tibus sciuncti sumus. Heu mihi quanum dedecus, heu
quot sunt pecudes incommoda passæ) quasi dicat ma-
xima & innumera. Nec mersare gregem fluui] id est,
debitam curam animis adhibere. Nudabant spineta pe-
cus] id est, mundanæ cogitationes & conuersiones
Nam litera, ut dicunt, aperta est. Tabidus humor viti-
um carnis. Multum igitur refert] id est, distat, & ad rem
facit, quæ pabula] De spiritualibus intelligit. Priscum
cur lana colorem perdidit?] Quia prius, ut ex aulæis
comprobauerunt obseruantes, vñi sunt vestibus, pi-
ccis, seu griseis, qualibus adhuc in nonnullis vtun-
tus

tur fr̄atres illiterati, quos conuersos vocant. Noua vel-
lera) quia nunc nigra sunt intrinsecus indumenta, quod
factum dicunt, vt vnius videantur gregis. Quia enim
piceus color (vt in fratribus D. Francisci videmus) tam
varius est, concluserunt in nigrum immutare, quem de
obseruatione Italica respuunt, putantes natalem, & sine
foco factum magis congruum religioni, quod & Maro
censuit, dicens. Nec varios disset mentiri lana colo-
res. Veritas enim pr̄estat mendacio. Quod erat melio-
ribus annis clarum) Si de exteriore loquitur, non vide-
tur procedere, quia omnes adhuc candidam seruant
chlamidem. Dicamus ergo clarum, id est, subnigrum
qui respectu planè nigri clarus est. Vellera) vulgo gemi-
no. ll. scribitur, quia tamen à Velando venit, potest sim-
plici scribi. Vera loquar.) Oratorie iuxta rhetorum pr̄æ-
cepta pr̄æ se fert fiduciam. His animaduersis,) scilicet
malis, quæ pecori obuenerant: Venimus ad fontem)
scilicet religionis, vel Dorcada, Dorcas Græcè dicitur,
Latinè caprea, id est, caprea sylvestris. Tu prouide) Iro-
nicoſ id refert, tuz quæ dona darentur amatæ. Id amare,
sed vtinam non vere. Vnde Myrmix: Bembe vides, &c.
Mos mihi, non lingua, maledicta refellere dextra.) Id au-
tem acerbius contra se fatetur Myrmix, id est, non ob-
seruans vt se longe à Dominico consilio abhorrere sig-
nificet, qui auferenti pallium docet potius tunicam ad-
dere, quām in pugnam procedere, aut litem inutilem
fouere. Verū quia neutrum decent conuicia, accedit
Candidus bene iungens officio suo. Quia Candidus di-
citur omnis liuoris expers, linguosior] i. verbosior, æquo.
i. quām æquum & honestum est, iurgia bilem) id est,
choleram, quæ stomachum mouet. Quia sermo durus
fuscat furorem. Nec homuncio Myrmix] id iucundè,
quia Myrmix, vt dixi, formica interpretatur, cui robur
pro modulo corporis maximum inest, quia grana mai-
ora se infert, interdum & oua sua se quoque maiora
transfert. Viros, quasi dicat animosos, & mares ani-
mos. Amitam proferre volent] Amita patris est soror,

BAPTISTÆ MANTVANI

Et mater tera matris, cui honestius quam amatæ mitten-
tur munera. Cætera nota, ut hæc ferè nota putem.

B.A. Aluens excelsa saliens de rupe, lacunam
Foderat, & clausis ripas æquauerat undis.
Gurges erat textu syluarum umbrösus opaco,
Densaque sepiant tristem spineta lacunam.
Mille uenenorū species in gurgite vidi,
Mille secus ripas in opaco marginc, mille
Per nemus ad lymphas sinuoso serpere gressu.
Obstupui, & rapido rediens ad ouilia cursu,
Incipio paleas furca versare tricorni.
Ecce caput tollit coluber, lingua que trisulca
Sibilat, inflantur fauces, nepa liuida tendit
Brachia, ventrosus profert vestigia bufo,
Vipera per stipulam ingrediens strepit: o loca, dixi,
Non pecori tantum, Verum & pastribus ipsis
Noxia, mox græge diuiso de sedibus illis
Pascua quæstum tristis meliora recessi.
Perque iter antiquum fontis noua flumina duxi
In campos, ubi prima suos aurora colores
Explicit & croceos Phœbi redeuntis adortus,
Hic mihi fœcundæ pecudes, hic pascua lœta,
Et sine labe liquor, dulces sine crimine lymphæ,
Hæc loca primæui sunt quæ coluere parentes.
Si n. i. c. s. suverant, puteus, cariosaque ligna
Fixa solo secunda pedum discriminæ septem,
Et focus, & lacera quæ cingitur area sœpe.

Alucus excelsa) Docet Batrachus quid in fonte vide-
rit, dicens, Alucus, id est, riuus saliens de excelsa ru-
pe, foderat, scilicet præcipiti casu lacunam, id est, recep-
taculum aquarum, & sordium. Gurges.i. vortex aqua-
rum. spineta.i. spinæ densæ, sepiant, id est, sepimento
quodam clauerant. Ego vidi mille species venenorū,
id est, prauarum traditionum, & malorum morum. Ad,
id est, luxta, lymphas, id est, aquas) id est, vidi fontem
primæ religionis penitus infectum, Obstupui, &c. fur-
ea

ca tricorni, id est, tria cornea habenti, Nepa liuida, id est, scorpius habente venenum liuidum sub cauda, sed hic dicit, liuida brachia. i. chelas liuentes, ventrosus, id est habens magnum ventrem, bufo, id est, rana venenosa. Vipera, id est, aspidū pessima, sic dicta, quod vi pariat, quia non potest edere fœtus suos quos ore concipit, & patrem concipiendo necat: sed ipsi vicini partui, aut iam maturi ad partum, dentibus secant vētrem maternum, & ita vipera, neque patrem neque matrem vedit vñquā incolumem, quod benignitate naturæ in nos efficitur ne tam noxia pestis multiplicetur. Pascua quæsitum tristis meliora recessi. Quæsitum, supinum, id est, quæram: aut quæsitus meliora pascua. Vnde docet obseruantes discessisse propter prauos non obseruantium mores. Pérque iter antiquum, id est, iuxta traditionem primorum patrum. In campos, vbi prima suos, id est orientem versus, sicut prius dictum est ad ortum, Croceos ortus Phœbi, scilicet solis. Hæc loca primæui sunt quæ coluere parentes. Manifesta est ergo allegoria. Nam per orientem eorum puram, & salubrem significat viram: per me ridionalem plagā, & austrum, vapidā, & mollē, vt ventus ille plumbeus, & tepidus est, Signa casæ scilicet pastoralis, cariosaque ligna fixa solo, seiuncta pedum discrimina septem. Tantum enim spatij cœlis singulis congruit, & focus, scilicet communis, quo ignis fouetur & area, id est locus spacioſus in medio clauſtri, circum quem porticum, & deambulacra faciunt, cingitur ſæpe lacera] allegoricos significat clauſtrorum muros dirutos, & peruios à non obseruantibus factos.

Myr. Cura viris lenibus rerum solet eſe nouarum,

Propriæ certè noua pascua queris, & amnes
Fingit inauditos, & vis nouus auctor haberi.

Bat. Cura viris grauibus rerum solet eſe suarum.

Propriæ Myrmix nimis à grauitate recedis,
Hæc nouitas non est nouitas, ſed vera uetus, as,
Religio, & pietas patrum instaurata reuigit,
Quam sua corrupit leuitas, & nota tuorum

Segnities

BAPTISTÆ MANTVANI

Segnices: igitur si quis labentia recta
Erigat, & sterilem qui mansuefecerit agrum
Judice te damnandus eris: non ponitur arbor
Altera sed veteri inseritur bona virgula trunco,
Segne prius lignum, nostro fit fereile culu,

Myr. Quamuis pingue tuo pecori sit gramen, & vnda
Defacata, tamen multæ cum matribus agnæ
Interiere: lupi & pastæ meminere volucres.

Bat. Hæ fateor, quæ dira tuæ contagia pestis
Accepere, etiam procul aspiciensibus obsunt,
Tantum virus inest, vestri vis tanta venenii.
Propterea magis, atque magis discedere semper
Est animus, patitur pecus hæc incommoda nos irum
Sola, quod in vastam nondum decessit eremum.

Nec satis à vobis procul in deserta recessit.

Myr. Batrache, de gregibus mentiris plurima nostris.
Certè alienarum tibi cura superflua rerum,
Et temere assunis partes censoris iniqui,
Cur mihi, qui pasco cuium pecus, ista tueri
Non licuit? Solis ne domus mea cognita vobis?

Cura viris leuibus] Quanquam id strenuè cauet Batrachus, ne res nouas dicatur molitus, tamen quum aliud non posset, id falso obijcit Myrmix. Et vis nouus auctor haberi. Hoc eis obijcitur, qui ad reformationem alios vocant, aut compellant. Cura viris grauibus] Subtilis responsio diuerbium diuerbio retundens. Hæc nouitas non est nouitas, id est, quam dicas esse nouitatem, non est nouitas, sed vera vetustas. Vnde manifestè dicit, Religio, & pietas patrum instaurata, i. instatum, & formam priorem redacta, vnde verius dicitur instauratio, quam restauro. Et nota tuorum, scilicet confratrum, qui mansuefecerit agrum. Redit ad translationem præter scriptè dictâ causam, dum videlicet non pastoralis agatur res. Segne i. tardu & infœcundum, quamuis pingue. Docet etiam inter eos, qui se obseruantes dicunt, adhuc esse morbos, & multos interiisse, ad quod Batrachus: Hæ fateor i. fatcor quod hæ oues interiere, quæ dira tuæ contagia pestis

ftis accepere.i. quæ infectæ ad vos venerūt, nec sepurgari permiserunt, tantum virus.i. venenum. Quod in vastā nondū discessit eremum.i. quod nondū penitus à cōmūnione vestra discessit. Dicitur autem eremus sine aspiratiōne genere fœminino, & media longa quæ tria inuertī solent. De gregibus mentiris plurima nostris, Quum alter se purgare nequeat ad cōuitia resurgit. Cur mihi qui pafco cuiū. Dictū id puto pro cuiū. i. cuiuscunq; pecus, Ista tuere], i. prospicere quæ tu mihi obijcis, solis ne domus mea cognita vobis.i. videtis vosne soli infectionem, ut dicitis domus meæ, quem nos ignoramus.

B. A. Aethiopes vna quoniā nigredine fōrdent,
Felle color nulli vitio datur, omnibus idens
Vultus, & alterius si quis reprenderet ora,
Et sua damnares, pecori, pecorisque magistris
Fæx eadem, scabies eadem, cutis & color idem.
Bem. Parcite, iam satis est lis intellecta, diēsque
Inclinata cadit, iam post iuga summa ruit sol.
Audite ò magni generis longa uia propago,
Lice super vestra, quæ sit sententia nostra.
Myr. Batrache, me audacitoties sermone laceſſis.
Bat. Non ego, sed non æqua magis te causa laceſſis,
Judiciūmque uimet sibi mens male conscientia iustum.

Cand. Quando inimicitias tempus deponere, rursum
Vesira nouaḡlites recordia fuscitat, ergo
Perpetuis hæc rixa odys æterna manebit.
Quæ vos debilitas capit, quæ infania vexat?
Non pudes his viis tanto sub iudice nugis?
Ergo animis audite æquis, odysque sepulcris,
Ultima doctilo qui quæ sit sententia Bembi.
Bem. Ferre per antiquos parrum vestigia gressus,
Et veteres seruate vias, reuocate vagantes
Per valles & saxa greges, per lustra ferarum.
Figite in antiquis iterum magalia campis.

Æthiopes vna] Graphicè docet, quare illi non videant suam deformitatem suāq; vitia, quia omnes tales sunt. Ille color.i. niger, fæx eadem infectio. Quia vero ad manifesta

BAPTISTÆ MANTVANI

Festa usq; conuictia processum est, ne vltra progressio fiat;
dicit Bébus, Parcite. i. abstinetis à cōuitijs, qualis est iam
satis intellecta, diésq; inclinata cadit. Audite ô magni ge-
netis lógeua propago: quia eos ab antiquitate laudat. Ti-
met iādudū Myrmix causæ suæ. vnde nō attēdit ad iudi-
cē, sed ad conuictia dicta, dicens. Batrache, me audaci to-
ties sermone lacesſis. i. prouocas ad irā. Non ego, scil. te
laceſſo, sed magis. i. potius, lacesſit te causa, s. tua, nō æ-
qua, i. iniqua, iudiciūmq; timet sibi mens male conscientia
iustum. Multæ, & egregiæ vbi cunq; sunt sententiæ, quas
memoriæ cōmendasse profuerit. Interloquitur Cādidas,
qui director videtur virorūmq; litigantium, quia pro cis
iudicem delegit. Quando, ordo est, quando tempus s. est.
deponere inimicitias, tunc scilicet vestra recordia. i. per-
uersitas cordis, fuscitat rursum nouas lites. Ergo indig-
nanter id dicit. Nō pudet his vti tanto sub iudice nugis.
Magni facit auctoritatem iudicis, vt sententiæ ab eo da-
ræ maius sit pondus. Ergo, quia, id decētius, & honestius
est, quam odijs progredi, animis audire æquis, odijsq; se-
pultis. i. sopitis, & oppressis. Ultima. i. vt dicunt, definita
sententia. Est autē hæc: Ferte per antiquos &c.] Incedete
mōre maiorū vestrōrū. Reuocate vagantes per valles]. i.
qui aberrant à Carmelo, qui mons est, i. à vera religione
in Carmelo instituta. Intelligere autem potes molliter
viuētes. Et per saxa. i. dura & aspera mundanarū curarū,
& per lustra ferarū]. i. lupanaria, quia meretrices Lupe,
quæ feræ sunt dicuntur, & lustra ob id etiam lupanaria.
Seclusa autē allegoria remotiore, manifestè vult erran-
tes in pernicioſis institutis, & moribus ad rectam reduci
religionē, quæ antiqua est: vnde cōcludit. Figite in anti-
quis iterum magalia campis] Magalia (vt dixi) & mapa-
lia Pœnorū lingua sunt tuguria, & quasi paſtoraſe ca-
ſe. Vult ergo præſtare, in antiqua viuere paupertate
dummodo sancta maiorum ſuorum
ſeruent vſtigia.

INDEX VOCABVLORVM AC
rerum de quibus per hæc Badiana in Baptis.

*Mantuani Eclogas commentaria mentio
sit copiosior solito, & fidelius iuxta se-
riem Alphabeti di-
gestus.*

A bditus	13	Aenea Silvij assertio	Album	88
A bdua	69	8	Alueus	10
A bel	56	Acnobardus	Amator	6
A braham	ibidem.	Acotus	Anabages	5
A c.	6	Aer	Ambigo	ibidem
A ccipiter	51	Aerarium	Ambredines.	38
A cerius	14.	Aries Aes	Amens	8
	19	Aesopi patina	Amicus	25
A cta	46	Aesopi astutia	Amica	16
A cteon	14	Aestimo	Amor	3
A d	80	Agnati	Amphion	30
A dam	35	Agrestis vnuia	Amphitritonides	31
A digere	51	Agreyj al. per e. scri-	Amyntas	11
A dirus	60	bitur sentimentu	Amynticus.	11
A dmetiones quis a-	38		Auras	64
liquando paueriz		Abenus	Arius	22
	50	Abena	Angina	65
A odorare	47	Alauda	Annosus	68
A dria	71.81	Albion	Anser	60
A driani inepta sent.	Alides.		Antæus	32
	40	Alchimia vel Alki-	Ante & post	20
A dulari	31	mia	Antenna	62
A dulta seges	8	Alea	Antiquum	3
A dulter	44	Alenis	Antes.	40
A edes	9	Alga	Apella	18
A egerei	54	Aliger	Appendix	12
A egon	63	Allia	Apollinis inuenium	
A egyptius	27	Alma	medicina	24
A egypti numina	75	Alter & alius.	Araris	30
			Areæ	

INDEX.

<i>Area</i>	81	<i>Baldus</i>	18	<i>Caligo</i>	50
<i>Argus</i>	80	<i>Baleares</i>	53	<i>Caesus</i>	19
<i>Aristens</i>	31	<i>Banno.</i>	53	<i>Calices</i>	4
<i>Apoxus</i>	18	<i>Barathrum</i>	60	<i>Callipso</i>	85
<i>Arma</i>	41	<i>Bardis</i> & <i>Bardus</i>	55	<i>Camaldula</i>	60
<i>Arnus</i>	67	<i>Bardocucullus</i> <i>ibid.</i>	68	<i>Campe</i>	
<i>Arnicolæ</i>	61	<i>Batrachos</i>	10	<i>Campestris</i>	61
<i>Artocopi</i>	50	<i>Belides</i>	32	<i>Candidus</i>	63
<i>Aptotolios</i>	47.89	<i>Belus</i>	ibidem	<i>Canicula</i>	31
<i>Aptos</i>	62	<i>Benacus</i>	12	<i>Canis</i>	ibidem
<i>Arsocrea</i>	61	<i>Biblis</i>	32	<i>Canis ac Cati natura</i>	
<i>Arx</i>	13	<i>Bifidus</i>	36	7	
<i>Asylus</i>	68	<i>Bilis</i>	56	<i>Cantharus</i>	61
<i>Asphaltus</i>	83	<i>Bimesiris</i>	29	<i>Capella</i>	66
<i>Assentator</i>	43	<i>Binium Pythag.</i>	55	<i>Caprea</i>	79
<i>Affiria</i>	74	<i>Boare</i>	76	<i>Capreolus</i>	74
<i>Astrea</i>	60	<i>Bombyces</i>	41	<i>Carbo</i>	17
<i>Astus</i>	38	<i>Bombycinus</i>	ibid.	<i>Cardiacus</i>	73
<i>Athesis</i>	78	<i>Boreas</i>	35	<i>Cardinalis</i>	40
<i>Athos</i>	34	<i>Brucus</i>	68	<i>Cardo</i>	6
<i>Atrides</i>	33	<i>Bruma</i>	68	<i>Carex</i>	72
<i>Atricus</i>	30	<i>Bryseis</i>	32	<i>Carmelus</i>	64
<i>Auarsus</i>	31	<i>Buso</i>	49	<i>Carmelita</i>	75
<i>Aucupium</i>	53	<i>Bustum</i>	13	<i>Carpere</i>	46
<i>Auectus</i>	72	<i>Buxus</i>	10.13	<i>Carthusis</i>	65
<i>Auerso</i>	24		C	<i>Casa</i>	18
<i>Auersor</i>	ibid.	<i>Cacabus</i>	72	<i>Casses</i>	28
<i>Auerior</i>	ibid.	<i>Cacumen</i>	58	<i>Cassopeia</i>	66
<i>Augustus</i>	15	<i>Cacus</i>	35	<i>Castor</i>	33
<i>Aureolus</i>	15	<i>Caduceus</i>	37	<i>Castrare</i>	64
<i>Auster</i>	5	<i>Cadus</i>	68	<i>Carella</i>	49
	B	<i>Cæcias</i>	33	<i>Catones</i>	17
<i>Babylonia</i>	7	<i>Cain</i>	56	<i>Catuli</i>	50
<i>Bachatus</i>	74	<i>Calais</i>	36	<i>Cætus</i>	6
<i>Bacchus</i>	72	<i>Calamitas</i>	19	<i>Cauna</i>	26
<i>Bacillum</i>	40	<i>Calces</i>	14	<i>Cansari</i>	9
<i>Balare</i>	76	<i>Caldria</i>	72	<i>Centauri</i>	70
	Ce-				

INDEX.

Ceraunia	30	Conuita	49	Deucalion	54
Cereopisitheticus	49	Cordum	48	Diana	6
Ceres	10.65	Cornicis omen	68	Dibapha	41
Chaones	69	Corui omen	ibid.	Dies genialis	10
Charibdis	23	Coryli	69	Discrimina	18
Chrisers	35	Cos	72	Dissimulare	28
Cicendula	20	Cosmas medices	49	Diuus	18
Cicones	32	Cosmus	ibid.	Dolia duo in foribus	
Cicula	45	Crassi cuiusdam non		Iouis	18
Ciere	27	Crassum dictum,		Domina	22
Cimex	62	40		Domitij cuiusdam	
Cineras	33	Creta	50	superbia	39
Circe	25	Crinata	34	Dophys	88
Circus	42	Crocodilus	34	Dryades	22
Cithara	43	Crudus	40	Dryas	22
Clarum	87	Crumena	40	Drys	ibidem
Claniculus	15	Cuium	58	Dumeta	25
Clanus	45	Cura	3		
Clitumnus	79	Curare	25	E	
Cloacæ	64	Cymbia	37	Ebosos	52
Coarctare	52	Cyprus	57	Effœminatum	33
Codrus	41			Epeïu	12
Cœnacula	38			Elysij campi	26
Cogere	26	Damon	6	Enuclearc	4
Coinquinare	49	Dan	82	Epicædion	26
Coitus	13	Danaus	32	Epicuri seniætia	18
Colluere	72	Dauid	35	Epitaphion	26
Compilo	53	Deos viriusque sex-		Ebrus	56
Compita	10	us fictos esse	39	Epeïerros	ibid.
Componere	7	Deducere	62	Eremus	86
Conor	25	Deglabrare	35	Erydanus	11.30
Concinnius	37	Delaneira	32	Erynnus	16
Concitatæ	6	Delphin	70	Eryphile	32
Condere	39	Demens	87	Euenus, & Euenta	
Confidere	78	Demoliri	16	21	
Consulere	47	Dentale	9	Eurotas	81
Consulti	20	Deplumare	52	Eurus	73
				M	11.

INDEX.

<i>Eurydice</i>	38	<i>Fiscina</i>	<i>ibid.</i>	<i>Genethliaci</i>	39
<i>Examen</i>	68	<i>Fistula</i>	4	<i>Gerion</i>	35
<i>Excandescientia</i>	52	<i>Fistulicen</i>	55	<i>Gestire</i>	65
<i>Excubare</i>	22	<i>Falculus</i>	27	<i>Goliath</i>	35
<i>Exertus</i>	74	<i>Fluentini</i>	67	<i>Gorgones</i>	<i>ibidem</i>
<i>Exhaustus</i>	28	<i>Fluuius</i>	62	<i>Grando</i>	18
<i>Exilis</i>	35	<i>Fœniseca</i>	49	<i>Gregorij Tifernatis</i>	
<i>Exossare</i>	4	<i>Fœnus</i>	<i>ibid.</i>	<i>excellentia</i>	29
<i>Exicare</i>	87	<i>Fata</i>	68	<i>ηερηπεω</i>	<i>ibid.</i>
<i>Extemplo</i>	60	<i>Fætare</i>	12	<i>Gurges</i>	87
<i>Extimo</i>	18	<i>Fætura</i>	46	<i>Gynæcum</i>	70
		<i>Formago</i>	72		
		<i>Formica</i>	39		
				H	
<i>Fabella exorta nobi- lisatis</i>	45	<i>ibidens.</i>		<i>Hamadriades</i>	22
<i>Fabula institutarum mercedum</i>	45	<i>Fortuna</i>	45	<i>Harculus</i>	18
<i>Facio</i>	55	<i>Fortunatus</i>	3	<i>Harpiae</i>	36
<i>Facul</i>	30	<i>Fossa frons</i>	29	<i>Hebrus</i>	24
<i>Facula</i>	52	<i>Frigidius</i>	28	<i>Hecubaë somnium</i>	57
<i>Fax</i>	83	<i>Fuci</i>	91	<i>Hedera</i>	25
<i>Faginellus</i>	77	<i>Fuligo</i>	46	<i>Helena</i>	57
<i>Fagus</i>	78	<i>Fulminare</i>	60	<i>Helias</i>	60
<i>Falco</i>	60	<i>Funda</i>	33	<i>Helicæus</i>	<i>ibid.</i>
<i>Farrago</i>	40		33	<i>Hercules</i>	40
<i>Fariores</i>	49			<i>Hermea</i>	31
<i>Fasces</i>	49			<i>Heroicum carmen cui</i>	
<i>Fascinare</i>	6	<i>Galathea</i>	28	<i>debetur</i>	8
<i>Fasti</i>	68	<i>Galbula</i>	55	<i>Hic</i>	12
<i>Fastidie</i>	38	<i>Halla</i>	5	<i>Hilarare</i>	32
<i>Fasta</i>	14	<i>Galerus</i>	75	<i>Hippodamia</i>	32
<i>Faustrus</i>	3	<i>Ganea</i>	31	<i>Hippolytus</i>	<i>ibid.</i>
<i>Fazo</i>	39	<i>Ganeo</i>	31	<i>Hippos</i>	32
<i>Feralis</i>	28	<i>Garganus</i>	31	<i>Hircus sine cornib.</i>	45
<i>Ferre</i>	8	<i>Gelida</i>	63	<i>Hispidus</i>	63
<i>Fides</i>	45	<i>Gemelli</i>	3	<i>Histrio</i>	44
<i>Fines</i>	52	<i>Gener</i>	66	<i>Humor</i>	13
		<i>Genius</i>	9	<i>Hyems</i>	46
			54	<i>Hymen</i>	5

Hyme-

INDEX.

<i>Hymenæus</i>	15	<i>Instita</i>	15	<i>Lauerna</i>	64
<i>Hyperminestra</i>	32	<i>Insulsi</i>	45	<i>Lauinia</i>	32
		<i>Internallum</i>	67	<i>Laureta</i>	64
		<i>Ior</i>	78	<i>Laxatus</i>	43
I					
<i>Facinus</i>	10	<i>Iordanes</i>	ibid.	<i>Lego</i>	33
<i>Factura</i>	66	<i>Irretire</i>	51	<i>Lena</i>	31
<i>Fberi</i>	38	<i>Iste</i>	5	<i>Leno</i>	45
<i>Fbis</i>	64	<i>Iudæa</i>	76	<i>Lepor</i>	31
<i>Fda duplex</i>	57	<i>Iunonis avis</i>	36	<i>Leucosia</i>	14
<i>Feribus</i>	84	<i>Iurgia</i>	19	<i>Leuicas</i>	29
<i>Fgnis</i>	3	<i>Iurisconsultus</i>	20	<i>Leuis</i>	21
<i>Fliros</i>	58	<i>Iuuentus</i>	50	<i>Libra</i>	16
<i>Fllac</i>	20			<i>Libum</i>	ibid.
<i>Fllætabilis</i>	12			<i>Libethrides</i>	30
<i>Fllæpidi</i>	45	<i>Kardia</i>	68	<i>Libethris</i>	66
<i>Fmnaturus</i>	25	<i>Kercos</i>	14	<i>Liber</i>	60
<i>Fpendere</i>	19	<i>Kopos</i>	ibid.	<i>Libs</i>	43
<i>Fnceriosus</i>	31	<i>Kosmos</i>	40	<i>Ligo</i>	49
<i>Fmplumis</i>	38	<i>Kosmeo</i>	ibid.	<i>Limbus</i>	15
<i>Fmprobus</i>	31	<i>Kreas</i>	58	<i>Linguosus</i>	87
<i>Fmprouidus</i>	45			<i>Liquitur</i>	11
<i>Fncalescere</i>	19			<i>Liues</i>	81
<i>Fncestare</i>	37	<i>Lacertus</i>	13	<i>Liucens</i>	17
<i>Fnconsultus</i>	20	<i>Lacteus</i>	59	<i>Linor</i>	18
<i>Indeffus</i>	46	<i>Letamen</i>	44	<i>Lixæ</i>	49
<i>Indigna</i>	38	<i>Læti</i>	39	<i>Lolium</i>	54
<i>Indocilis</i>	45	<i>Lævus</i>	72	<i>Loib</i>	35
<i>Indocius</i>	ibid.	<i>Lamia</i>	67	<i>Lucullus</i>	40
<i>Inepti</i>	ibid.	<i>Lamiae</i>	67	<i>Ludere</i>	28
<i>Iners</i>	4	<i>Lampyrides</i>	10	<i>Lumina</i>	36
<i>Infestus</i>	12	<i>Lanitium, vel Lani-</i>		<i>Luna</i>	45
<i>Influxus</i>	72	<i>cina</i>	38	<i>Lupa</i>	43
<i>Ingemere</i>	3	<i>Lanij</i>	49	<i>Lapanar</i>	54
<i>Insomnia</i>	25	<i>Lappæ</i>	68	<i>Lupus rbi nullus</i>	50
<i>Insomnis</i>	ibid.	<i>Larius</i>	13	<i>Luscus</i>	6
<i>Instar</i>	8	<i>Laruæ</i>	67	<i>Lusfra</i>	57
<i>Instauro</i>	81	<i>Latus clavus</i>	7	<i>Lux</i>	10

INDEX.

<i>Lyæus</i>	10	<i>Matronæ Herculis</i>	<i>Mundus</i>	41
<i>Lycaon</i>	54	<i>vise</i>	<i>Murex</i>	7
<i>Lycoris</i>	33	<i>Media</i>	<i>Myrmix</i>	80
<i>Lycos</i>	51	<i>Medicorū licetia</i>	<i>Myrha</i>	32
<i>Limbus</i>	15	<i>Meditari</i>	29	
<i>Lymba</i>	58	<i>Medusa</i>	34	N
<i>Lymphaticus</i>	8	<i>Melampodion</i>	63	
<i>Lympidus</i>	83	<i>Melampus ibidem</i>	<i>Naaman</i>	82
<i>Lynter</i>	12	<i>Melæv</i>	<i>ibid. Naades</i>	22
<i>Luo</i>	2	<i>Melatas</i>	46	<i>Napex</i>
		<i>Mercori</i>	85	<i>Narcissus</i>
M		<i>Mergus</i>	ibidem	<i>Nates</i>
		<i>Messis</i>	ibidem	<i>Nauci</i>
<i>Macra</i>	80	<i>Meuania</i>	79	<i>Neæra</i>
<i>Macri</i>	ibidem	<i>Midas</i>	45	<i>Nemea</i>
<i>Maga</i>	31	<i>Miles</i>	63	<i>Nemus Aegeria</i>
<i>Mazalia</i>	28	<i>Milium</i>	68	<i>Neoptolemus</i>
<i>Magi</i>	54	<i>Milui</i>	64	<i>Nepa. 86. Nerei-</i>
<i>Magis</i>	87	<i>Minus</i>	44	<i>des</i>
<i>Manus</i>	75	<i>Mincius alij</i>	<i>Minti-</i>	<i>Neronis sumptuosi-</i>
<i>Malis auibus</i>	45	<i>us</i>	12	<i>tas</i>
<i>Malus punica</i>	75	<i>Minotaurus</i>	32	<i>Nerui</i>
<i>Manica</i>	6	<i>Mreæ</i>	30	<i>sus</i>
<i>Mantes</i>	62	<i>Modus</i>	31	<i>Neue</i>
<i>Manto</i>	83	<i>Mœror</i>	19	<i>Nicolaitæ</i>
<i>Mantous</i>	47	<i>Molorchus</i>	69	<i>Neredule</i>
<i>Manubria</i>	43	<i>Monosyllabarum</i>		<i>Noctuæ ubi vel</i>
<i>Manus</i>	58	<i>pruñigium</i>	29	<i>plurimæ, vel nul-</i>
<i>Mapalia</i>	20	<i>Mors varia</i>	19	<i>læ</i>
<i>Maria cui visa</i>	55	<i>Moses</i>	57	<i>Nodus Herculus</i>
<i>Marisca</i>	68	<i>Mox</i>	13	<i>Nomius quis dict-</i>
<i>Marius</i>	16	<i>Mugire</i>	76	<i>us</i>
<i>Martialis sentimē- tum</i>	17	<i>Mulæta</i>	37	<i>Noster</i>
<i>Martiss</i>	41	<i>Mulætrale</i>	38	<i>Nuge</i>
<i>Masculus</i>	39	<i>Mulætra</i>	ibidem	<i>Nugari</i>
<i>Matertera</i>	42	<i>Mulætralia</i>	38	<i>Num</i>
	79	<i>Multoties</i>	10	<i>Numantia</i>
				<i>Nume-</i>

INDEX.

Numerus	58	ōēgc	65	Penates.	46.	Pen-
Numinaruris	63	Orpheus.	26.	Offa	sum.	74
Nurfa	65	30	31	Penula.	38.	Pera-
Nurus	67	Ostentum	15	gere		48
Nymphae	66	Ouidy opinio	82	Perna		6
				Perniciter		13
				P		
		Padus	38	Pcro		76
Obba	12	Palaestra	4	Perseus		34
Obductus	28	Palmes	65	Pessumire		15
Obmissus, & Omis-		Pampineus	29	Petaso		68
sus.	11	Pan	66.	Pānosus	17	Petulci.
Otiosus, 78. Odi-		Papyrus	17	Petrosi.	45.	Per-
re.	21	Par.	74.	Paradi-		
Oenomaus	32	sus	63	Phædra		32
Oenone	57	Paranymphus	71	Pharetra		27
Oenophilus	10	Parasceu	17	Philomelæ, seu Phi-		
Oenophorum	10	Parcere.	41	lomenæ etymo-		
Oestrum	68	Pars.	57	logia		5
Ogdoas	70	Parnasus, aut par-		Philtra		25
Oivus	10	nassus	26	Phylirides		59
Olympica	54	Parthenope	14	Phineus		36
Olympus	31	Participia an	com-	Phlegeton		24
Omasum. 49. O-		parentur	48	Phocis.	75.	Phæ-
mcm.	11	Parturire	27	bus		70
Onocrotalus	63	Pasiphae	32	Phœnices		77
ōvōnī	ibidem	Pastillus	62	Phorcynides		86
Operā. 35. Operi-		Pastinum	48	Phillis		37
or	36	Pastur.	79.	Piaclua		69
Ophiusa	50	Patini	41	Piccus		69
Opulescret. 72. O-		Aesopi	10	Pietas		52
ra	2	Patulus	45	Pierides		22
Orare 46. Orcus	24	Peculia	7	Pierius	lique	19
Ordo potuum	66	Pecunia	69	Pignora		49
Oreandes	22	Pedegressim	43	Pila	46.	Pila-
ōpēphēn	4	Pedes.	51	re		50
Orexis	ibidem	Pedica.	5	Pileolum		40
Orgia. 14. Orithia	36	Pedum.	28.	Pega-		45
		sus.		Plorans		48

INDEX.

Peto. 52. Polenta. 46	Quæstio de magno- rum aduentu 53	Scomma 44
Polo 29. Polymnia. 30	Querulus 36	Scutari nidos 44
Pondo 21. Popina 63.	R	Scurrillitas 44
Populare 29	Rabula 52	Scilla 32. Secare 28
Populari ibidem	Ranarum fabula 46	Secundare 36
Populus 74	Rebecca 32. Refert. 22	Securis 48. Securus 18
Populus cui sacra 60	Referre 25. Regius 20	Segnus 44
Præcœs 59	Reor 17. Resipiscere 20.	Semiramis 32
Præcox 25	Restauro 86	Senfim 52
Præcordia 6	Rodope 39	Senectus 65. Sentes. 68
Præstigia 6	Rima 6. Rimula 36.	Sepes. 36. Sepire. 80
Primalux, & pri- mus dies 10	Romphæ, seu Rom- phea 35	Septiforis 30
Prodigus 55	Romuli fabula 41	Sepulchrum leue 23
Propago 83. Prop- ter 13	Rostrum 5. Rulla. 9.	Sepultus 4. Seres 43.
Preserpina 33	Ruminare 3	Serica ibid.
Prospicere 13	S	Sero 60. Serra 44.
Proximare 10	Sambucus 70	Seruij error 41
Pruina 41. Pubes 13	Sacrum offerre 92	Seruissium 28
Pubescere 75	Salax 31	Serus 12. Serosus 65
Pueri 31. Puerpe- ra 67	Salignus 77	Simulare 28
Pulex 59. Plus 51	Sogona, alias Sago- na. 82	Sina 27. Sion. 35.
Purpurare 35	Salucus 20. Salvia 77	Sirenes 14
Pyramis 35	Samson 35	Sirius. 31. Sirus 56
Pyramis 47	Sarcinula 60	Socer 9. Socrus ibid.
Pyrra 56. Pyrrhus 41	Sarmenta 23. Satan. 15.	Solifosfor 48
Pythagoras 47	Scidi à scindo. 13	Soliuagus 24
Pythonissa 24	Scipionis dictum 75	Solstisia duo 44
Q	Sorache 61	Solum 3
Quām. 14. Quādo 3	Sortiri digitis 4	Solyma 81
		Sopirius 28. Sopor. 3
		Spe-

INDEX.

Specimen	26	Thalassio	5	Victus	38
Spelæa	63	Theseus	55	Videns	10
Spicatus	10	Thestylis	34	Villa	53
Spineta	76	Tiberis	30	Vimen	4
Squarrosum	40	Tibia	10	Vindemia	53
Sterno 40. Stimulus,		Tibicen	54	Vimia 10. Vipera	
43		Tityrus	II. 26	86	
Stipites 69. Stiria,		Tonius	10	Virus	36
46		Tragicarox	31	Vis	80
Stina 9. Stratus 4.		Tricornis	87	Viafungi	36
Striges 28. Strix 67		Truia	6	Vitus	49
Strophades	36	Troia	78	Vista	58
Styx	28	Tumulus	22	Viuula facere	52
Succida	68			Vligo 76. Vlua	72
Sulfuris arx	39			Vmber	26
Super 45. Supra 5.				Vmbria pars Thus- ciae.	29
Surculus	22	Valla documentum,		Vredii cadavera mos	
Susarion	3	40			
Suspicere	55	Valsafinus	60	23	
Susurrus	17	Vates 83. Vcordia	Vrna	23	
Sylmannus	23	82.	Vt 69	Vires 10	
Sylvestris	25	Vellera	48	Vuidus	75
Syrtes	5	Vena	50		
		Veniriculus	9		
T		Ventrosus	86	X	
		Venus	19		
Tabescere	28	Ver. 70. Vernus 70	Xerxes	35	
Tantalus	9	Veribus, & Veribus			
Tarpeia	32	76	Z		
Taxus 78. Tegea 72		Verna	31		
Telum 26. Tempe 30		Verona	71	Zelus Heliae, vide He- lias	
Tentans	29	Verex	18		36
Testes 8. Tethis 65.		Vestigare	52	Zetns	37
Tetricus	17	Vices	73		

F I N I S.